

Виктор Пелевин
Чапаев и Пустота

Като гледам муцуните на конете и лицата на хората, безбрежния жив поток, отприщен по моя воля и втурнал се наникъде през пурпурната залезна степ, често си мисля: къде съм аз в този поток?

Чингиз Хан

По ред причини името на действителния автор на настоящия ръкопис, създаден през първата половина на двайсетте години в един от манастирите във Вътрешна Монголия, не може да бъде названо. Затова публикуваме ръкописа от името на редактора, който го е подготвил за печат. От оригинала са отпаднали описанията на някои магически процедури и значителни по обем спомени на разказвача за живота му в Петербург от преди революцията (така нареченият „Петербургски период“). Даденото от автора жанрово определение: „особен полет на свободната мисъл“, е пропуснато и явно трябва да се смята за шега.

Изложената история е интересна като психологически дневник, притежаващ редица безспорни художествени качества, и в никакъв случай не претендира за нещо повече, макар че понякога авторът все пак се е ангажирал да анализира неща, които не се нуждаят от анализ. Донякъде трескавият изказ се дължи на факта, че при написването на текста целта е била не да се създаде „литературна творба“, а да се фиксират механичните цикли на съзнанието и в крайна сметка да се постигне окончателно изцеляване от така наречения вътрешен живот. Освен това, на две-три места авторът се опитва да насочи вниманието на читателя по-скоро непосредствено към собствения му ум, отколкото да го накара да види поредния изваян от думи фантом. За жалост, тази задача е твърде елементарна, за да може подобен опит да се увенчае с успех. В повествованието специалистите по литература вероятно ще открият само поредния продукт на станалия модерен през последните години критичен солипсизъм¹, но истинската ценност на настоящия документ е, че представлява първият в света опит монголският мит за Вечното Незавръщане да бъде отразен с художествени похвати.

Сега следват няколко думи за главното действащо лице в книгата. Веднъж редакторът на текста ми рецитира следните стихове танка² на поета Пушкин:

Година страшна
и отнесла тъй много

-
1. Крайна форма на субективния идеализъм, признаваща за безспорна реалност само съзнаващия субект и обявяваща всичко останало за съществуващо само в неговото съзнание – Б. пр.
 2. Танка – (япон.) – Жанр в японската поезия, неримувано петостиише от 31 стъпки: 5+7+5+7+7 – Б. пр.

най-храбри жертви,
остави крехък спомен
в пастирска песен малка
и жална, и приятна.

В превод на монголски словосъчетанието „храбра жертва“ звучи странно. Но тук не му е мястото да задълбаваме в дадената тема. Ще посочим само, че последните три реда от стихотворението в най-пълна степен могат да бъдат отнесени към историята на Василий Чапаев.

Какво знаем за този човек днес? По всичко личи, че в народната памет образът му е придобил чисто митологични черти и в руския фолклор Чапаев е нещо като прочутият Настрадаин Ходжа. Чапаев е герой на редица анекдоти, почиващи върху известния филм от трийсетте години. В него той е представен като червеноармейски кавалерийски командир, който се сражава с белите, води дълги задушевни разговори с адютанта си Петка и картечарката Анка и накрая, по време на една атака на белите, опитвайки се да преплува река Урал, се удавя. Но в живота на реалния Чапаев няма нищо подобно, а дори и да има, действителните факти са изкривени до неузнаваемост от догадки и недомлъвки.

Цялата тази бъркотия се дължи на книгата „Чапаев“, първоначално, през 1923 година, отпечатана на френски език от едно парижко издателство, а после с подозрителна привързаност преиздадена в Русия. Няма да си губим времето да доказваме нейната неавтентичност. Всеки, който пожелае, лесно може да открие в нея куп неясноти и противоречия, пък и самият ѝ дух най-добре свидетелства, че авторът (или авторите) не са имали никакво отношение към събитията, които се опитват да опишат. Тук му е мястото да отбележим, че макар господин Фурманов³ да се е срещал с истинския Чапаев поне два пъти, той никога не би могъл да създаде подобна книга по причини, които ще станат ясни от нашето повествование. Звучи невероятно, но и до днес мнозина възприемат приписвания му текст едва ли не за документален.

Зад този, съществуващ вече повече от половин век, фалшификат ясно прозира дейността на щедро финансирани и извънредно активни сили, които са заинтересувани истината за Чапаев да бъде държана

3. Д. А. Фурманов (1891–1926) – руски съветски писател. През 1919 г. е бил комисар на командваната от В. И. Чапаев 25-та стрелкова дивизия. Автор на романите „Чапаев“, „Метеж“ и др. – Б. пр.

колкото може по-далеч от народите на Евразия. Но самият факт на изнамиране на настоящия ръкопис достатъчно красноречиво говори за новото съотношение на силите на континента.

И накрая. Променихме заглавието на оригиналния текст (то е „Василий Чапаев“), тъкмо за да избегнем недоразуменията заради разпространения фалшификат. Наименованието „Чапаев и Пустота“ е избрано като най-непретенциозно и сугестивно⁴, макар редакторът да предлагаше други два варианта: „Градината на раздвоения Петка“ и „Черното геврече“.

Приноса, последица от този текст, посвещаваме на благоденствието на всички живи същества.

Ом мани падме хум.⁵
Урган Джамбон Тулку VII,
Председател на Будисткия Фронт
за Пълно и Окончателно Освобождение
(ПОО(б))

4. Сугестия – внушение – Б. пр.

5. Ом мани падме хум (санскр. в тибетски вариант) „скъпоценният камък в лотоса“ – символ на познанието – Б. пр.

1

Булевард „Тверской“ бе почти същият, както преди две години, когато го видях за последен път. Отново беше февруари в преспи и мъгла, която по странен начин проникваше дори в светлината на деня. По пейките седяха все същите вцепенени баби; горе, над черната мрежа от клонови сивееше същото небе, подобно на овехтял дюшек, провиснал до земята под тежестта на заспалия Бог.

Впрочем, имаше известна разлика. Тази зима по алеите се носеше такава степна снежна вихрушка, че никак нямаше да се изненадам, ако срещнех някой вълк. Бронзовият Пушкин изглеждаше малко по-печален, отколкото обикновено – сигурно защото на гърдите му имаше червена препаска с надпис „Да живее първата годишнина от Революцията“. Аз обаче изобщо не желаех да иронизирам по повод предложението да живее годишнината и че „революция“ бе написана с „ят“ – напоследък често можех да разпознавам демоничния лик, скрит зад всяка кратка нелепа фраза на червен фон.

Вече започваше да се смрачава. Страстният манастир едва се виждаше през снежната мъгла. На площада пред него бяха спрели два камиона с високи каросерии, обвити в яркоален плат; наоколо се люшкеше тъпна и долиташе гласът на оратора. Почти не различавах думите му, но от интонацията и картечното „р-р“ в „пролетариат“ и „терор“ долавях смисъла им. Наблизо минаха двама пияни войници, на чиито рамене се поклащаха пушки с прибрани щикове. Бяха се запътили към площада, но единият спря върху мен наглия си поглед, забави крачка и отвори уста, сякаш да каже нещо; за късмет (и негов, и мой) другият го дръпна за ръкава и те се отдалечиха.

Обърнах се и бързо поех надолу по булеварда, озадачен защо външният ми вид непрекъснато поражда подозрения у цялата тази измет. Е, да, бях облечен отвратително, безвкусно – с мръсно английско палто с широк колан, военна (естествено, без кокарда) фуражка като на Александър Втори⁶ и с офицерски ботуши. Причината май не беше само в дрехите. Наоколо имаше доста хора, които изглеждаха далеч по-нелепо. На „Тверской“, например, видях един напълно откачен господин със златни очила, който държеше в ръцете си икона и вървеше към черния безлюден Кремъл, но никой не му обръщаше внимание. Докато аз

6. *Александър Втори* (1818–1881) – руски император – Б. пр.

непрекъснато долавях недружелюбни погледи и всеки път се сещах, че нямам нито пари, нито документи. Вчера в клозета на гарата понечих да окича гърдите си с червена лентичка, но като видях отражението си в пукнатото огледало, веднага я свалях; с нея изглеждах не само глупаво, но и дважд по-подозрително.

Впрочем, може пък никой да не е спирал върху мен погледа си за по-дълго, отколкото върху другите, и всичко да се дължеше на опънатите ми нерви и страха да не ме арестуват. Не се боях от смъртта. Може, мислех си, тя дори вече да ме е споходила и този вледенен булевард, по който вървя, да не е нищо друго, освен преддверие към света на сенките. Впрочем, отдавна ми се струва, че на руските души им е писано да преминават Стикс, когато той замръзва, и че се плаща не на лодкаря, а на някой в сиво, който ти дава под наем чифт кьнки (което по духовната си същност е аналогично).

О, в какви подробности видях изведнъж тази сцена! Граф Толстой в черно трико, волно размахал ръце, се носи по леда към далечния хоризонт; хем движенията му са бавни и тържествени, хем той се плъзга толкова бързо, че триглавият пес, препуснал след него с беззвучен лай, изобщо не може да го стигне. Един унил червеникаво-жълт лъч от неземния залез довършва картината. Засмях се тихо и точно в този момент нечия ръка ме тупна по рамото.

Дръпнах се рязко, стиснах в джоба си дръжката на нагана и с изненада видях до себе си Григорий фон Ернен – човека, когото познавах от детинство. Но Боже мой, как изглеждаше! От главата до петите беше в черни кожени дрехи, на хълбока му се полюшваше кобур с маузер, а в ръката си държеше някаква глупашка акушерска чантичка.

- Радвам се, че все още ей способен да се смееш – каза той.
- Здравей, Гриша – отвърнах. – Изненадан съм, че те виждам.
- Защо пък?
- Ами така. Изненадващо е.
- Откъде идваш и накъде си тръгнал? – бодро попита той.
- От Питер – отговорих. – Но накъде, бих искал да знам и аз.
- Тогава да вървим у нас – каза фон Ернен, – тук наблизо е и живее сам в цял апартамент.

Ние се гледахме, усмикахме се, и като си разменяхме безсмислени фрази, поехме надолу по булеварда. Откакто се бяхме видели за последен път, фон Ернен бе пуснал брадичка, която правеше лицето му да прилича на покарала луковица; бузите му бяха изпръхнали и зачервени, сякаш няколко зими поред бе карал кьнки.

С него бяхме съученици от гимназията, но после се виждахме рядко. Два-три пъти го бях срещал в петербургските литературни салони – той пишеше поезия, каквато би писал Некрасов⁷, ако се бе отдал на содомия, или може би Надсон⁸, ако бе повярвал в Маркс. Малко се дразнех от навика му да смърка кокаин пред хората и непрекъснато да прави намеци за връзките си в социалдемократическите среди. Впрочем, така като го гледах, последното май беше вярно. Поучително е да видиш човек, който навремето е бил готов да говори за мистичния смисъл на Св. Троица, сега да носи явните белези на принадлежност към войнството на мрака. Но в подобна промяна, естествено, нямаше нищо изненадващо. Мнозина декаденти като Маяковски⁹, явно доловили адския характер на новата власт, побързаха да ѝ се предложат. Възшност аз мисля, че ги е тласкал не съзнателният сатанизъм (бяха прекалено инфантилни за подобно нещо), а естетическият инстинкт: една червена пентаграма великолепно се съчетава с някоя жълта жилетка.

– Как е в Питер? – попита фон Ернен.

– Да не би не знаеш? – казах аз.

– Прав си – с отегчение се съгласи той. – Знам.

Свърнахме от булеварда, прекосихме платното и се озовахме пред една седеметажна сграда точно срещу хотел „Палас“. Пред вратата на хотела бяха поставени две картечници, пушеха матроси и се вееше червен байрак с дълга дръжка. Фон Ернен ме дръпна за ръкава.

– Я виж.

Обърнах се. На уличното платно срещу входа стоеше дълъг черен автомобил с открита предна седалка и гърбава кабина за пътниците. Върху предната седалка беше натрупало доста сняг.

– Какво? – попитах.

– Мой е – рече фон Ернен. – Служебен.

– А – казах. – Честито.

Влязохме във входа. Асансьорът не работеше и трябваше да се изкачваме по тъмната стълба, от която пътеката още не беше задигната.

– С какво се занимаваш? – попитах.

– О, трудно е да ти го обясня с две думи. Много съм зает, дори прекалено. Ту с това, ту с онова. Времето все не ми стига. Тичам насам-

7. *Н. А. Некрасов* (1821–1877) – руски поет, чието творчество е повлияло съществено върху развитието на руската литература – Б. пр.

8. *С. Я. Надсон* (1862–1887) – руски поет, в чиято лирика е отразена гражданското недоволство на честния, но отдалечен от революционната борба интелигент – Б. пр.

9. *В. В. Маяковски* (1893–1930) – руски съветски поет, драматург, публицист – Б. пр.

натам. Няма начин.

– Нещо по културната част ли?

Той някак неопределено завъртя глава. Реших да не го разпитвам повече.

Качихме се на петия етаж и спряхме пред висока врата с ясно очертан светъл правоъгълник от свалена табелка. Вратата се отвори, влязохме в тъмно антре и от стената тутакси задрънча телефон. Фон Ернен вдигна слушалката.

– Да, другарю Бабаясин – провикна се той през ебонитовата фунийка. – Да, помня... не, не ми изпращайте... Другарю Бабаясин, разберете, че не мога, ще стана за смях... Само като си представя – с матросите, та това е позор... Какво? На заповедта се подчинявам, но ви заявявам решителния си протест... Какво?

Той ме изгледа изпод вежди, и за да не го притеснявам, аз влязох в хола.

Подът там бе застлан с вестници, повечето вече отдавна забранени – изглежда в този апартамент се пазеха цели течения от тях. Личаха и други белези от миналото: на стената бе окачен прекрасен ориенталски килим, а под него стоеше писалище на пъстри емайлирани ромбове – още щом го погледнах, разбрах, че тук е живяло заможно кадетско семейство. На отсрещната стена имаше голямо огледало. До него висеше разпятие в стил модерн и аз за миг се замислих за характера на религиозното чувство, което би могло да му съответства. Значителна част от хола заемаше огромно легло с жълт балдахин. Това, което се намираше върху кръглата маса в средата на стаята, ми заприлича (може би заради близостта на разпятието) на натюрморт с елементи от езотеричното християнство: еднолитрова бутилка с водка, тенекиена кутия от халва с формата на сърце, стълбица от три филийки черен хляб, водеща към празно пространство, три водни чаши от дебело стъкло и една кръстовидна отварачка за консерви.

На пода пред огледалото се въргаляха някакви вързопи, които породиха в мен асоциации за контрабанда; в стаята миришеше на киснало, на партенки и на кръчма, имаше и много празни бутилки. Седнах до масата.

Скоро вратата скръцна и влезе фон Ернен. Свали кожената си куртка и остана по подчертано войнишка гимнастърка.

– Карат ме да правя дявол знае какво – каза той и седна, – ей сега ми се обадиха от ЧК.

– И за тях ли работиш?

– Гледам да избягвам.

– Но как изобщо си се озовал в тази компания? Фон Ернен се усмихна широко.

– Нищо по-лесно. Пет минути си поговорих с Горки¹⁰ по телефона.

– И какво, веднага ти дадоха маузер и возило, така ли?

– Чуй ме – рече той, – животът е театър. Това е всеизвестно. Но нещото, за което се споменава доста по-рядко е, че във въпросния театър всеки ден пиесата е нова. Та сега, Петя, постановката ми е такава, че...

Фон Ернен вдигна ръце и ги раздруса над главата си, сякаш раздрънкваше монети в невидима торба.

– Работата дори не е в самата пиеса – продължи той. – Ако трябва да използваме същото сравнение, едно време всеки от залата можеше да замери артистите с развалени яйца, а сега от сцената ежедневно се стреля с наган, да не говорим, че може да падне и някоя бомба. Така че помисли си: какъв е по-добре да бъдеш? Актьор или зрител?

Въпросът беше сериозен.

– Как ли да ти отговоря? – рекох замислено. – Този твой театър май започва съвсем от гардероба. Предполагам, че с него и свършва. А бъдещето – вирнах пръст нагоре – и бездруго принадлежи на киното.

Фон Ернен се изкиска и поклати глава.

– Все пак си помисли върху думите ми – настоя той.

– Обещавам – отговорих.

Той си наля чаша водка и я гаврътна.

– Ух. Та за театъра. Знаеш ли кой е комисар на театрите сега? Мадам Малиновская. Нали се познавате?

– Не си спомням. Каква е пък тая мадам Малиновская? Фон Ернен въздъхна. Стана и мълчаливо се разходи из стаята. После седна срещу мен и ме погледна право в очите:

– Петя, ние си се шегуваме, но виждам, че нещо не е наред. Какво ти се е случило? С теб, разбира се, сме стари приятели, но въпреки това, бих могъл да ти помогна.

Събрах кураж.

– Ще бъда откровен. Преди три дни в Петербург у нас дойдоха едни хора.

– Откъде?

– От твоя театър.

10. *Максим Горки* (ист. име Алексей Максимович Пешков (1868–1936) – руски писател и общественик, основоположник на социалистическия реализъм – Б. пр.

– Как тъй? – попита той и повдигна вежди.

– Много просто. Бяха трима от „Гороховая“¹¹, единият се представи за някакъв литературен сътрудник, а останалите дори нямаше нужда да се представят. Поговорихме си трийсет-четирийсет минути, най-вече с въпросния сътрудник, после те казаха, че разговорът бил много интересен, но трябвало да го продължим другаде. На мен не ми се ходеше до това другаде, защото, както знаеш, хората доста рядко се връщат оттам...

– Но ти си се върнал – прекъсна ме фон Ернен.

– Не съм се върнал, просто не отидох. Гриша, аз им избягах. Нали знаеш: както децата бягат от пъдаря.

– Но защо са идвали у вас? – попита фон Ернен. – Та ти нямаш нищо общо с политиката. Да не си направил нещо?

– А бе нищо не съм направил. Направо ме досмешава като ти го разказвам. Публикувах едно стихотворение (според тях в някакъв неподходящ вестник), та там имаше една рима, която не им харесала: „Броневик“ – „но за миг“. Представяш ли си?

– За какво се разказваше в стихотворението?

– О, беше нещо напълно абстрактно. Ставаше дума за потока на времето, който отмива стената на настоящето, и по нея се появяват все нови и нови орнаменти, част от които наричаме минало. Спомените ни уверяват, че вчерашният ден действително го е имало, но не се знае дали всички те не са дошли с първия утринен лъч.

– Не го разбирам напълно – рече фон Ернен.

– Аз също – кимнах, – но както и да е. По-важното е, че нямаше нищо политическо. Поне според мен. Но на тях им се видяло другояче. Най-ужасното е, че след разговора с консултанта им наистина разбрах неговата логика и вникнах в нея много дълбоко... Но така ме достраша, че когато ме изведоха навън, се втурнах да бягам – не толкова от тях самите, колкото от разбирането...

Фон Ернен се намръщи.

– Доста неприятна история – каза той. – Е, те са идиоти. Но и теб си те бива. Затова ли дойде в Москва?

– Ами какво да правя? Докато им бягах, стрелях за самоотбрана. Сигурно разбираш, че съм стрелял по призрака, изтъкан от собствения ми страх, но как бих могъл да обясня подобно нещо на „Гороховая“? Искам да кажа, че може би дори щях да успея да им го обясня, но те

11. Улицата, на която се е намирала ЧК – Б. пр.

непременно щяха да ме питат защо всъщност съм стрелял по призраци. Да не би да не ми харесват призраците, дето бродят из Европа?

Фон Ернен ме изгледа и се замисли. Наблюдавах ръцете му – той едва забележимо търкаше длани в покривката, сякаш искаше да изтрие избилата по тях пот, после изведнъж ги скри под масата. По лицето му се изписа отчаяние и аз усетих, че нашата среща и моят разказ го поставят в крайно деликатна ситуация.

– Лоша работа – измърмори той. – Обаче добре е, че ми имаш доверие. Мисля, че ще го уредим... Ще го уредим, ще го уредим... Сега ще звънна на Алексей Максимович... Ръцете на тила.

Схванах последните думи, едва когато видях легналото върху покривката дуло на маузера. Невероятно е, но следващото, което той направя, бе да извади от горния си джоб пенснето и да го тури на носа си.

– Ръцете на главата – повтори фон Ернен.

– Гриша, какво ти става? – казах, докато ги повдигах.

– Не – рече той.

– Какво „не“?

– Оръжието и документите на масата, казах.

– Как да ги сложа на масата, като ръцете ми са на главата?

Той зареди пистолета си и въздъхна:

– Боже Господи, да знаеш само колко пъти съм чувал точно тая фраза.

– Е, добре – отвърнах. – Револверът е в палтото ми. Какъв изключителен подлец си. Впрочем, знам те от малък. Защо го правиш? Орден ли ще ти дадат?

Фон Ернен се усмихна.

– Към коридора – заповяда той.

Вече отвън той продължи да ме държи на мушка, претърси палтото ми, извади револвера и го прибра в джоба си. В движенията му имаше някаква гузна суетливост, беше като гимназист, за първи път влязъл в публичен дом, и аз си помислих, че едва ли някога му се е случвало да върши подобна подлост толкова прозаично и явно.

– Отключи вратата – нареди той, – и излез на стълбището.

– Може ли да си облека палтото? – попитах, докато трескаво си мислех дали ще успее да кажа на този възбуден от собствената си нязост човек поне нещо, което да промени евентуалния развой на събитията.

– Няма да ходим много далеч – отвърна фон Ернен, – само до отсрещния тротоар. Макар че, всъщност, облечи го.

С две ръце свалих палтото от закачалката, леко се извърнах, за да мушна ръка в ръкава и в следващия миг ненадейно за самия себе си го метнах върху фон Ернен – не просто хвърлих палтото, а направо го захлуших с него.

Още не ми е ясно как не ме застреля тогава, но фактът си е факт. Той натисна спусъка, чак когато падаше под тежестта на тялото ми, а куршумът мина на няколко сантиметра от хълбока ми и се заби във входната врата. Палтото бе покрило падналия фон Ернен презглава и аз го сграбчих за гърлото направо през дебелия плат; приклеших с коляно към пода китката на ръката му, в която беше пистолетът, и преди пръстите му да се разтворят, той успя да вкара в стената още няколко куршума. Почти оглушах от гърмежите. По време на нашата схватка май го ударих с глава по забуленото лице. Във всеки случай ясно си спомням тихото хрусване на пенснето в паузата между два изстрела.

Дълго след като той престана да мърда, не смеех да пусна гърлото му. Ръцете ми почти не ме слушаха. За да възстановя дишането си, направих едно дихателно упражнение. То ми подейства по странен начин – изпаднах в лека истерия. Изведнъж видях цялата сцена отстраня: някой седнал върху трупа на току-що удушения си приятел и старателно диша според описания в „Изида“ метод на йогата Рамачараки. Изправих се на крака и изведнъж осъзнах, че съм извършил убийство.

Разбира се, като всеки човек, който не се доверява безрезервно на властите, аз винаги носех револвера си, а завчера спокойно го бях употребил. Но в случая беше различно, беше някаква мрачна достоевичина – празното жилище, трупът с метнатото върху него английско палто и вратата към враждебния свят, която може би вече приближаваха съответните хора... Помъчих се да пропъдя споходилите ме мисли. Цялата достоевичина, естествено, беше не в трупа и не във вратата с пробойната от куршум, а в мен самия, в моето съзнание, поразено от метастазите на чудно покаяние.

Открехнах външната врата и известно време се ослушвах. Не се чуваше нищо и си помислих, че няколкото пистолетни изстрела може и да не са направили впечатление.

Моят револвер бе останал в джоба на панталона на фон Ернен. Нямах никакво желание да го вадя оттам. Вдигнах и огледах неговия маузер – беше отличен и съвсем нов. Наложих си да претърся куртката му и намерих пакет „Ира“, резервен пълнител за маузера и удостоверение на името на сътрудника на ЧК Григорий Фанерний. Да, помислих си, да. А можеше да съм наясно, още когато бяхме деца.

Клекнах и отворих ключалките на акушерската му чанта. Вътре имаше канцеларска папка с непопълнени бланки за арест, още два пълнителя, тенекиена кутия, пълна с кокаин, някаква медицинска щипка, изключително неприятна наглед (веднага я запокитих към ъгъла) и дебела пачка пари: от едната ѝ страна – пъстри думски¹² стотачки, а от другата – долари. Всичко това ми беше добре дошло. За да се посъвзема от покъртителните преживявания, натъпках ноздрите си с изрядно количество кокаин. Той порна мозъка ми като бръснач и изведнъж ме обзе спокойствие. Не обичах кокаина – той ме правеше прекалено сантиментален, но сега имах нужда бързо да дойда на себе си.

Подхванах фон Ернен под мишниците, повлякох го по коридора, с ритник отворих вратата на една от стаите и когато понечих да го вкарам вътре, на прага внезапно се сепнах. Въпреки разгрома и опустошението, тук все още личаха следи от някогашния, озарен от светлина, живот преди войната. Намирах се пред бивша детска стая – до стената имаше две малки креватчета с леки бамбукови преградки, а на стената с въглен бяха нарисувани един кон и някакво мустакато лице (кой знае защо се сетих за декабристите). На пода се търкаляше червена гумена топка – щом я видях, веднага затворих вратата и помъкнах фон Ернен по-нататък. Съседната стая ме изненада с траурната си сеплост: в средата ѝ имаше черен роял с отворен капак, пред него – въртящ се стол и повече нищо.

В този момент ме обзе друго състояние. Оставих фон Ернен подпрян в ъгъла (през цялото време, докато го транспортирах, много внимавах лицето му да не се подаде изпод сивия плат на палтото) и седнах пред рояла. Невероятно, помислих си, другарят Фанерний хем е тук, хем не е. Кой знае какви метаморфози претърпява сега душата му. Спомних си стихотворението му, което преди две-три години бе публикувано в „Нов Сатирикон“ – в него уж се преразказваше някаква вестникарска статия за разпъждането на поредната Дума, а в акростих излизаше „мене текел фарес“¹³. Все пак живял е, мислил е, преценявал е. Колко странно...

Обърнах се към рояла и започнах тихо да свиря любимата си Моцартова fuga във фа минор, която винаги ме караше да съжалявам, че ми липсват онези четири ръце, за които е мечтаел гениалният луд.

12. Дума – (рус.) – Представително изборно законодателно, съвещателно или административно учреждение – Б. пр.

13. „Мене, текел, фарес“ [Дан. 5:25] – (от арамейски език) – „Преброено, претеглено, разделено“ Надпис, който се е появил на пира на цар Валтасар – Б. пр.

Обзелата ме меланхолия нямаше нищо общо с експеса с фон Ернен; пред очите ми се мерзелееха бамбуковите креватчета от съседната стая и аз за момент си представих нечие детство, нечий чист поглед към залезното небе, нечий неопишуемо трогателен свят, отлетял в небитието. Но не свирих дълго – роялът беше разстроен, а и май трябваше да побързам. Но какъде?

Време бе да помисля как ще прекарам вечерта. Върнах се в коридора и с колебание огледах кожената куртка на фон Ернен, но нямах друг избор. Въпреки че някои от литературните ми опити бяха рисковани, все пак не бях достатъчно декадент, за да облека палтото, превърнало се вече в саван, а на това отгоре и простреляно на гърба. Свалих куртката от закачалката, вдигнах чантата и влязох в стаята с огледалото.

Куртката ми ставаше – двамата с покойния бяхме кажи-речи еднакви на ръст. Когато препасах колана с висящия кобур и се огледах в огледалото, видях един напълно нормален болшевик. Ако бях преровил сложените до стената вързопи, може би за няколко минути щях да се превърна в богаташ, но погнусата ми надделя. Грижливо презаредих пистолета, проверих лесно ли се вади от кобура и останах доволен. Но тъкмо да изляза от стаята, когато в коридора се чува гласове. Разбрах, че през всичкото време външната врата е стояла отключена.

Втурнах се към балкона. Той гледаше към булевард „Тверской“ и под него зееха двадесетина метра студена тъмна пустош, в която кръжаша снежинки. В светлото петно от уличната лампа се виждаше автомобилът на фон Ернен, на чиято предна седалка седеше кой знае откъде взел се човек с болшевишки шлем. Реших, че фон Ернен е успял да повика чекистите по телефона. Да се прехвърля на долния балкон беше невъзможно, затова се втурнах обратно към стаята. Някой вече думкаше по вратата. Е, какво пък – всичко това все някога щеше да свърши. Насочих маузера към нея и извиках:

– Влез!

Вратата се отвори и в стаята нахлуха двама матроси с накачулени по тях бутилки запалителна смес, с бушлати¹⁴ и първерзно клоширани панталони. Единият (този с мустаците) беше вече на години, а другият – млад, но с повехнало и анемично лице. Пистолетът в ръката ми не им направи никакво впечатление.

– Ти ли си Фанерний? – попита по-възрастният, с мустаците.

– Аз съм.

14. *Бушлат* – (рус.) – матроска горна дреха от грубо ленено платно – Б. пр.

– Дръж – каза матросът и ми подаде сгъната на две хартийка.

Прибрах маузера в кобура и я разгънах.

„Др. Фанерний, Незабавно тръгнете за музикалната кутийка да прокарате нашата линия. За съдействие ви изпращам Жербунов и Барболин. Те са опитни другари. Бабаясин.“

Под текста имаше размазан печат. Докато обмислях какво да кажа, двамата седнаха на масата.

– Шофьорът долу ваш ли е? – попитах аз.

– Наш е – потвърди мустакатият. – Но колата ще ти я вземем. Как ти е името?

– Пьотър – отвърнах. Идеше ми да си отхапя езика.

– Аз съм Жербунов – рече мустакатият.

– Барболин – представи се младият. Гласът му беше нежен, почти женски.

Седнах срещу тях. Жербунов наля три чаши водка, прибута едната към мен и ме погледна. Разбрах, че чака нещо.

– Е – рекох и хванах чашата си, – дето се казва, за победата на световната революция!

Тостът ми не предизвика у тях никакъв ентусиазъм.

– За победата, то се знае – кимна Барболин, – ами от онова?

– Кое онова? – попитах аз.

– Хайде, не се прави на ударен – строго каза Жербунов. – Бабаясин спомена, че днес са ти отпуснали цяла кутия.

– Аа, кокаина ли имате предвид – сетих се аз и бръкнах да извадя кутията от чантата. – Че „онова“, другари, е доста многозначителна дума. Може да искате етер като Уилям Джеймс.

– Кой е пък този? – попита Барболин и пое кутията в широката си и груба длан.

– Един английски другар.

Жербунов изхъмка скептично, а върху лицето на Барболин за миг се мерна едно от онези чувства, които тъй често са били изписвани от руските художници на деветнайсети век, създавали народни типажи – някъде, видите ли, има един голям и загадъчен свят с толкова необясними и привлекателни неща и не че сериозно се надяваш един ден да се озовеш там, ами просто от време на време ти се иска да си помечтаеш за нещо невъзможно.

Напрежението изчезна като по чудо. Жербунов отвори кутията, взе отварачката от покривката, гребна с нея чудовищно количество прашец и бързо го разбърка във водката. Същото направи и Барболин – първо в

своята чаша, а после и в моята.

– Сега вече не е срамът да прием и за световната революция – каза той.

Изглежда, че по лицето ми се изписа недоумение, защото Жербунов се подсмихна и обясни:

– Това, братле, води началото си от „Аврора“, от първоизвора. Нарича се „балтийски чай“.

Те вдигнаха чашите си, изпиха съдържанието им на екс и на мен не ми остана нищо друго, освен да последвам примера им. Почти веднага гърлото ми изтръпна. Запаших цигара, дръпнах дълбоко, но изобщо не усетих вкуса ѝ. Близко минута останахме смълчани.

– Трябва да тръгваме – отърси се внезапно Жербунов и стана от масата. – Иван ще премръзне.

Леко замаян, прибрах кутията от дропс в чантата, станах и ги последвах. Позабавих се в коридора, като се опитвах да намеря шапката си, но не успях, затова нахлувих фуражката на фон Ернен. Излязохме от жилището и мълчаливо заслизахме по слабо осветеното стълбище.

Изведнъж забелязах, че се чувствам леко и спокойно и колкото повече вървя, толкова по-леко и спокойно ми става. Не мислех за бъдещето – стигаше ми и това, че не ме заплашва непосредствена опасност, и когато пресичах тъмните площадки, се възхищавах на чудно хубавите снежинки, прехвърчащи навън. Нима самият аз не бях също такава снежинка и вятърът на съдбата не ме носеше някъде напред, след другите две снежинки с черни бушлати, които трополяха по стълбите пред мен? Всъщност, въпреки обзелата ме еуфория, не бях загубил способността си да възприемам действителността трезво, затова открих нещо интересно. Още в Петроград се чудех как върху матросите се крепят техните тежки, натъпкани с патрони такъми. На площадката на третия етаж, където светеше една самотна крушка, забелязах на гърба на Жербунов няколко кукички, с които, подобно на сутиен бяха окачени картечните ленти. Веднага си представих как Жербунов и Барболин, гласейки се за поредното убийство, като две девойки след баня взаимно си помагат за тази сложна част от тоалета. Това ми заприлича на още едно доказателство за женствената природа на всички революции. Изведнъж разбрах някои от новите настроения на Александър Блок¹⁵; изглежда, че от гърлото ми се бе откъснал някакъв възглас, защото Барболин се обърна.

– А ти не искаше, глупако – каза той и златният му зъб блесна.

15. А. А. Блок (1880–1921) – руски поет – Б. пр.

Излязохме навън. Барболин каза нещо на войника, който седеше на откритата предна седалка на колата, после отвори вратата и ние се вмъкнахме вътре. Колата потегли веднага. През заобленото предно стъкло на кабината се виждаше заснеженият гръб и островърхият плъстен шлем; имах чувството, че каретата ни се управлява от Ибсенов трол. Помислих си, че конструкцията на возилото е изключително неудобна и при това унижителна за шофьора, който винаги е изложен на лошото време, но може би всичко бе направено нарочно, за да може по време на пътуването пътниците да се наслаждават не само на гледките отвън, но и на класовото неравенство.

Погледнах през страничното стъкло. Улицата беше пуста, а падащият по паважа сняг – необикновено красив, осветяван тук-там от уличните лампи. Под една от тях на стената на някаква къща зърнах надпис с големи букви: „LENINE EST MERDE“¹⁶.

Когато пристигнахме, вече се бях посъвзел. Слязохме и се озовахме на непозната улица, до някакъв безистен, пред който имаше две-три коли и няколко файтона; малко по-на-татък забелязах един страховит наглед брониран автомобил с шапка от сняг върху картечната кула, но не успях да го разгледам – матросите веднага се шумгнаха в безистена. След като минахме през неопикуемо потискащ двор, спряхме пред една врата, над която стърчеше чугунена козирка със завъртулки и амурчета в еснафски стил. На козирката бе закрепена малка табела:

МУЗИКАЛНАТА КУТИЙКА
литературно кабаре

Няколкото прозореца, плътно затулени от розови перденца, светеха; през тях долиташе носталгично хубав звук от незнаен инструмент.

Жербунов дръпна вратата. Влязохме в малко антре, пълно с тежки шуби и шинели; в дъното висеше плътна плюшена завеса. Един човек с червена рубашка, който приличаше на престъпник, стана от табуретката да ни посрещне.

– Граждани матроси – започна той, – тук...

С циркаджийско движение Барболин врътна пушката около рамото си и го удари с приклада в слабините. Нещастникът се свлече по стената

16. *Lenine est merde* (фр) – Ленин е лайно – Б. пр.

на пода; върху неприятното му лице се изписаха умора и отвращение. Жербунов дръпна завесата и ние влязохме в полутъмния салон.

Почувствах необикновен прилив на енергия и се огледах наоколо. Мястото напомняше обикновен, претендиращ за лукс ресторант средна ръка. Около малките кръгли маси, сред гъсти кълбета дим бе насядала разнородна публика. Миришеше на опиум. Никои не ни обърна внимание и ние се настанихме на една маса близо до входа.

Салонът свършваше с ярко осветена естрада, където върху тапицирана с черен плюш табуретка седеше някакъв господин с фрак. Лъкът в дясната му ръка се плъзгаше по тъпата страна на дълъг трион. Той бе застъпил долната му дръжка към пода, а горната стискаше в лявата си ръка, като караше острието да се огъва и трепти. Когато трябваше да тушира вибрациите на бляскавата лента, той за миг допираше до нея претметнатото през другия си крак босо ходило. На пода стоеше лачена обувка. От нея се подаваше ослепително бял чорап. Господинът извличаше от своя инструмент съвсем неземеен, омаен и тъжен звук. Музикантът изглежда свиреше някаква обикновена мелодия, но тя нямаше значение – важен беше тембърът, нюансите на единствения, бавно стихващ тон, от който ти се свиваше сърцето.

Завесата до входа се люшна и оттам надникна човекът с рубашката. Той щракна с пръсти към тъмната зала и кимна към нашата маса, после се обърна, стори ни кратък формален поклон и отново изчезна зад завесата. Тозчас отнякъде се появи келнер с поднос в едната ръка и меден чайник в другата (такива чайници виждах и по останалите маси). Върху подноса имаше блюдо с пирожки, три чаени чаши и мъничка свирка. Келнерът нареди пред нас чашите, напълни ги от чайника и замръзна в очакване. Подадох му една банкнота, която извадих напосоки от чантата – мисля, че бяха десет долара. Отначало не разбрах за какво служи свирката, но в този момент от една съседна маса се чу тихо мелодично изсвирване и келнерът се втурна нататък.

Жербунов сръбна от чашата си и изхъмка недоволно. Аз също опитах от моята. Беше някакво менте, долнопробна китайска житна водка. Задъвках една пирожка, без изобщо да усещам вкуса ѝ – кокаинът бе смразил гърлото ми и все още си казваше думата.

– Тия пирожки с какво са? – нежно попита Барболин. – Разправят, че тук някои хора се затривали. Да не си вземем грях на душата?

– Опитвал съм го – непринудено рече Жербунов. – Прилича на телешкото.

Не издържах повече, затова извадих кутията и Барболин започна да

дозира от прахчето по чашите.

Междувременно господинът с фрака свърши да свири, бързо и изящно обу чорапа и чепика си, стана, поклони се, грабна табуретката, и сподирян от постни аплодисменти, напусна сцената. От масата близо до естрадата се изправи един приятен мъж с прошарена брадичка и сиво шалче, намотано около гърлото му, сякаш за да скрие белег от ухапване. С изненада разпознах в него Валерий Брюсов¹⁷ – беше остарял и измършавял. Той се качи на естрадата и се обърна към залата:

– Другари! Макар да живеем във визуална епоха, когато отпечатаният върху хартия текст бива изместван от зрителския ред или... хм... – той премрежи очи и направи пауза (явно се канеше да изтърси някой от идиотските си каламбури) – или, да речем, дори от зрителната зала... хмм... традицията не се предава и търси да намери нови форми. Това, което ще видите днес, бих определил като един от ярките примери на изкуството на егоцентричния постреализъм. Сега пред вас ще бъде разиграна написаната от един... хм... един ексцентрик... хмм... малка трагедия. Точно така е определил жанра на своята творба нейният автор, камерният поет Йоанн Павлухин. И тъй – малката трагедия „Разколников и Мармеладов“. Моля.

– Моля – повтори като ехо Жербунов и вдигнахме чаши.

Брюсов слезе от естрадата и се върна на масата си. На естрадата двама души с военни униформи изнесоха една грамадна позлатена лира върху поставка и една табуретка. После донесоха масичка, сложиха върху нея тумбесто шише ликьор и две чаши, закачиха върху кулисите парчета картон с думите „Разколниковъ“ и „Мармеладовъ“ (веднага разбрах, че този ер малък в края на думата не е грешка, а някакъв символ), а в средата окачиха табелка с неясната дума „йхвй“, написана върху син петогълник. След като подредиха тези предмети, те изчезнаха. На сцената излезе една жена с дълъг хитон, седна до лирата и започна бавно да подръпва струните. Така минаха няколко минути.

После дойдоха четирима души с дълги черни пелерини. Всеки от тях застана полуколеничил и скри лице от залата с долния край на дрехата си. Някой изръкопляска. В двата противоположни края на естрадата се появиха две фигури с високи котурни¹⁸, дълги бели хламиди и гръцки маски. Те бавно тръгнаха напред и се спряха, когато бяха почти

17. В. Я. Брюсов (1873–1924) – руски поет, основоположник на руския символизъм – Б. пр.

18. Вид сандали с дебела подметка, носени от старогръцките и римските актьори за увеличаване на ръста. *Прен.* – лъжливо величие – Б. пр.

една срещу друга. Под мишницата на едната висеше брадва, окачена на обвита в рози примка, и аз разбрах, че това е Разколников. Всъщност, човек можеше да го познае и без брадвата, защото върху кулисите над него висеше табелка с името му. Актьорът, който спря пред табелката „Мармеладов“ бавно вдигна ръка и подхвана напевно:

– Аз Мармеладов съм. Нека съм честен:
повече няма къде да вървя.
Дълго се лутах в живота нелесен,
но по света не открих светлина.
Мога от погледа твой да гадая:
близък за теб е народът злочест.
Е, да му пийнем ли?
– Не, не желая.

Актьорът с брадвата отговаряше също тъй напевно, само че басово; като заговори, той посочи с ръка към Мармеладов, който бързо си наля една чашка, гаврътна я през отвора на маската си и продължи:

Аз пък ще пийна поне в твоя чест.
Тайнствена слава чета по лицето,
виждам красива, смълчана уста,
бледо е челото, в кръв са ръцете.
Но не откривам причина една,
там, зад лицето, зад опната кожа
с цвят горделив да цъфти празнота,
а да се прави, че ужим е божия.
Схващаш ли смисъла?
– Мисля, че да.

Жербунов ме сръга с лакът и тихо попита:
– Как ти се струва?
– Рано е да се каже – отвърнах му шепнешком. – Чакай да погледа-
ме още.

Той кимна с разбиране. На сцената Мармеладов продължаваше да говори:

– Ето това е. А иначе – знаеш.
Всеки нов ден – като кръв по снега.
Всеки нов ден – като удар от брадва.

- Ти го разбираш и без да гадаеш,
прав ли съм, драги, кажи ми.
– О, да.
– Нямам мерак да надничам в душата.
В нея е мрак като в черен ботуш.
Сякаш в усойно мазе, в тъмнината –
мъртви жени. Достраша ли те?
– Да. Всъщност, защо разговаряме ние?
– Искаш направо ли?
– Казвай докрай.
– Първо по чашка ликьор да изпием?
– Ти си досаден, омръзна ми, знай.
Тръгвам си аз.
– По-спокойно де, драги.
– Стига си дрънкал и давай наред,
има ли нещо, което да чуя?
– Бравата искам да купя от теб.

През това време аз оглеждах залата. Около кръглите маси бяха насядали по трима-четирима; публиката беше най-разнообразна, но предимно, както винаги в историята на човечеството – мутрести спекуланти и скъпо облечени леки жени. На една маса с Брюсов седеше доста понапълнелият, откакто го бях видял за последен път, Алексей Толстой¹⁹ с голяма панделка вместо вратовръзка. Имах чувството, че натрупаната по него сланина е изпомпана от скелетоподобния Брюсов. Двамата един до друг изглеждаха ужасно.

Отместих поглед и на една от масите забелязах някакъв странен човек с препасана с каиши черна гимнастърка и със засукани нагоре мустаци. Той седеше сам, и вместо чайник, пред него имаше бутилка шампанско. Помислих си, че е някой голям болшевишки началник; не знам кое ми се видя необикновено в спокойното му волево лице, но няколко секунди не можех да откъсна очи от него. Той долови погледа ми и аз мигом се извърнах към естрадата, където продължаваше безсмисленият диалог:

- ... Как? Но защо?
– Ще ми трябва, не питай.

19. А. Н. Толстой (1883–1945) – руски съветски писател и общественик – Б. пр.

Символ е тя на частица битие.
Ти да задигнеш пък друга опитай.
С крадена, мисля, е май по-добре.
– Аз пък се чудя какво те прихваща.
Значи, стоял си наблизко стаен?
– Виж, Родионе, ти май бавно схващаш.
Нищо, че брадвата стискаш пред мен.
Впрочем, за младите то е присъщо –
в края да виждат причина и цел.
Дайте им само с любов да прегръщат,
Радост им дайте и то без предел.
Колко ще искаш?
– Кажи ми защо?
– Казах ти вече от първата фраза –
сила, надежда, Граал, егрегор,
вечност, сияние, лунната фаза,
болка и младост... Дай този топор.
– Не, не разбирам. Но, ето го, всъщност.
– Ей го... Пред мен като огън гори...
Колко му искаш?
– Е, колкото имаш.
– Стигат ли?
– Десет... Петнайсет... Почти без пари.
Впрочем, усещам, че то не опира
тук до парите. Настава прелом...
Вятър отнякъде леден напиря,
носи в душата Гомор и Содом.
Кой сте? Я маската бързо свалете!
Искам да зърна аз вашто лице!
Бързо махнете я, бързо...

Мармеладов направи дълга и застрашителна пауза.

Махнете!

С едно движение той дръпна маската си и в същия миг вързаният за нея хитон се свлече от тялото му. Под хитона се бе крила жена с дълги дантелени гащи, по сутиен, със сребриста перука и тънка като миша опашка плитчица.

Господи... Бабата... С празни ръце...

Разколников промълви думите едва чуто и се сгромоляса от височината на своите котурни.

Това, което последва, ме накара да пребледнея. На сцената изскочи ха двама цигулари и бясно засвириха някакъв цигански напев (пак Блок, помислих си аз), а жената Мармеладов метна върху падналия Разколников своя хитон, яхна го през гърдите и започна да го души, като възбудено връткаше дантеленя си задник.

За миг ми се стори, че всичко е резултат от някакъв чудовищен заговор и че околните ме гледат. Озърнах се панически, отново срещнах погледа на мустакатия с черната гимнастърка и изведнъж, необяснимо как се досетих, че той знае за смъртта на фон Ернен – нещо повече дори, – че знае за мен много по-сериозни неща.

В този момент бях готов да скоча от стола и да побягна и само с чудовищното усилие на волята останах на мястото си. Публиката ръкопляскаше апатично; някои се смееха и сочеха сцената, но повечето бяха погълнати от разговорите си и водката.

След като удуши Разколников, жената с перуката подскокна към ръба на естрадата, и съпроводжана от налудничавите звуци на двете цигулки, започна да се кълчи, като високо виреше крака и размахваше брадвата. Четиримата в черно, които през цялото действие бяха останали неподвижни, вдигнаха покрития с хитона Разколников и го понесоха към кулисите. Хрумна ми, че действието напомня „Хамлет“: там най-накрая се споменават четиримата капитани, дето трябвало да отнесат мъртвия принц; странно, но от тази мисъл мигом се съвзех. Разбрах, че спектакълът не е заговор против мен (никой просто нямаше да има време да скрои подобно нещо), а обикновено мистично предизвикателство. Веднага реших да го посрещна и се обърнах към умислените матроси.

– Момчета, стоп. Измяна.

Барболин ме изгледа с недоумение.

– Англичанката пакости – напосоки подметнах аз.

Изглежда тези думи криеха за него някакъв смисъл, защото той ментално посегна към пушката на рамото си. Аз го спрях:

– Не така, другарю. Изчакай.

Междувременно на сцената отново се яви господинът с триона, седна на табуретката и започна демонстративно да си събува обувката. Аз отворих чантичката и извадих оттам един молив и бланка за арест; меланхоличните звуци на триона ме грабнаха и ме понесоха напред и след няколко минути подходящият текст бе готов.

– Какво пишеш? – попита Жербунов. – Искаш някого да арестуваш

ли?

– Не – казах аз, – то, ако ще е така, тук всички са за арест. Друго имам предвид. Жербунов, ти помниш ли заповедта? Не само трябва да сложим край, но и да прокараме нашата линия, нали?

– Така е – съгласи се Жербунов.

– Значи, двамата с Барболин отивате зад кулисите. Аз ей сега ще е кача на сцената и ще прокарам линията. Щом я прокарам, ще ви сигнализирам, тогава излизате. Да видят те каква е музиката на революцията.

Той почука с пръст по чашата си.

– Не, Жербунов – отсякох, – ще ти пречи да работиш. В погледа му се мерна нещо като обида.

– К'во ти става? – прошепна той. – Доверие ли ми нямаш? Ами че аз... Аз за революцията живота си давам!

– Знам, другарю – казах, – но кокаинът после. Напред. Матросите станаха и тръгнаха към сцената. Те крачеха широко и твърдо, сякаш под краката им имаше не паркет, а люлееща се палуба на попаднал в буря броненосец; в този момент изпитах към тях едва ли не симпатия. След като изкачиха страничната стълбица, те изчезнаха зад кулисите. Гаврътнах остатъците от ментето с кокаин, станах и поех към масата, където седяха Толстой и Брюсов. Присъстващите ме гледаха. Господа и другари, мислех си аз, докато минавах през странно уголемилата се зала, днес аз също имах честта да затрия своята бабичка, но вие няма да успеете да ме удушите с нейните измислени ръце. О, да я вземат дяволите тази вечна достоевичина, която преследва руския човек! И да го вземат дяволите руския човек, дето вижда наоколо си само нея!

– Добър вечер, Валерий Яковлевич. Почивате ли си?

Брюсов трепна и няколко секунди ме гледа, без да ме познае. После върху изпитото му лице се мерна колеблива усмивка.

– Петя? – запита той. – Вие ли сте? Искрено се радвам да ви видя. Седнете за малко при нас.

Седнах до масата и сдържано поздравих Толстой – двамата често се виждахме в редакцията на „Аполон“²⁰, но не се познавахме добре. Толстой беше доста пиян.

– Как сте? – поинтересува се Брюсов. – Написали ли сте нещо ново?

– Сега нямам време за такива неща, Валерий Яковлевич –

20. Литературно-художествено списание, издавано в Петербург през периода 1909–1917 г., първоначално свързано със символизма, а по-късно с акмеизма – Б. пр.

отговорих.

– Да – замислено рече Брюсов и стрелна с поглед якето и маузера ми, – така е. Прав сте. То и аз... Но да ви кажа, Петя, не знаех, че сте от „нашите“. Винаги съм харесвал стиховете ви, особено първия ви малък сборник, „Поезията на капитан Лебядкин“. Е, и „Песни от царството «Аз»“. Никога не съм си представял... Всички тия ваши коне, императори, този ваш Китай...

– Conspiracy, Валерий Яковлевич – прошепнах аз. – Макар че думата е кошмарна...

– Разбирам – кимна Брюсов, – сега вече разбирам. Макар че, уверявам ви, винаги съм го усещал. Вие обаче сте се променили, Петя. Станали сте толкова стремителен... очите ви мятат искри... Между другото, успяхте ли да прочетете „Дванайсетте“ от Блок?

– Видях ги.

– И какво мислите?

– Не разбирам напълно символиката на финала. Защо пред червеноармейския патрул върви Христос? Да не би Блок да иска да разпие революцията?

– Да, да – побърза да се съгласи Брюсов, – тук двамата с Альоша си говорим точно за това.

Като чу името си, Толстой отвори очи и вдигна чашата си, но тя беше празна. Той напипа свирката върху масата и я допря до устните си, но вместо да свирне, отново клюмна глава.

– Чух – продължих аз, – че е променил края. Сега вече пред патрула вървял моряк.

Брюсов се позамисли, после очите му блеснаха.

– Да – реши той, – така е по-правилно. По-точно е. А Христос върви отзад! Той е невидим, и помъкнал през преспи и виелици своя килнат кръст, върви отзад!

– Да, и в друга посока.

– Така ли мислите?

– Сигурен съм – казах аз и си помислих, че Жербунов и Барболин сигурно вече са заспали зад завесата. – Валерий Яковлевич, имам към вас една молба. Бихте ли съобщили, че сега поетът Фанерний ще декларира революционни стихове?

– Фанерний ли? – попита Брюсов.

– Моят партиен псевдоним – поясних аз.

– Да, да – закима Брюсов, – и е с дълбок смисъл! Ще ги изслушам с удоволствие.

– Е, точно това не ви препоръчвам. По-добре е веднага да си тръгнете. След малко тук ще започне пукотевица.

Той пребледня. Не си казахме нито дума повече; когато трионът замлъкна и човекът с фрака си обу чепика, Брюсов стана и се качи на естрадата.

– Днес – каза той, – вече си говорихме за най-новото изкуство. Сега по темата ще продължи поетът Фанерний²¹ – Той не се стърпя и премрежи очи. – Хмм... моля да не го бъркате с книжния тигър и оловния войник... хм... поетът Фанерний, който ще декламира революционна поезия. Моля!

Той бързо слезе в залата, усмихна ми се гузно, разпери ръце, подхвана Толстой, който правеше плахи опити да се съпротивява, и го задърпа към изхода; в този момент приличаше на пенсиониран даскал, помъкнал за каишката непослушен и глупав пес.

Аз се качих на естрадата. За мой късмет в края ѝ стоеше забравената тапицирана с плюш табуретка. Стъпих с ботуша си върху нея и се възрях в притихналата зала. Виждах всички лица като слети в едно плахо и същевременно нагло лице, стаено в гримасата на раболепно самодоволство. И то несъмнено бе лицето на дъртата лихварка, отново безплатна, но жива както преди. Близко до естрадата седеше Йоанн Павлухин, дългокос изрод с монокъл; до него дъвчеше пирожка пъпчива дебелана с огромна червена панделка в шарените си коси – май беше комисарят по театрите мадам Малиновская. Колко ги мразех всичките през цялата тази дълга секунда!

Извадих маузера от кобура си, вдигнах го нагоре, изкашлях се и по навик безизразно, загледан напред и без никаква интонация, само с кратки паузи между отделните стихове, прочетох стихотворението, което бях написал върху бланката за арест:

РЕВВОЕНСОНЕТ

Другари бойци! Скръбта ни е безмерна.
Злодейски убит е другарят Фанерний.
И ето, че в ЧК от този миг
го няма вече най-стария болшевик.

21. *фанера* (рус.) – шперплат – Б. пр.

Случи се така. От разпит се прибира,
да си запали цигарата спира,
когато контрареволуционен офицер
на прицел го взема със револвер.

Другари! Излита със гръм куршумът от маузера
и жилва другаря Фанерний в челото ей тук.
Той понечва да бръкне в своята пазва,
олюлява се, затваря очи и на земята – туп!

Другари бойци! Да сплотим редици и да изпеем нещо в хор.
Нека отвърнем на бялата измет с революционен терор!

С тези думи гръмнах към полилея, но не го улчих.

Тутакси обаче вдясно от мен отекна друг изстрел, полилеят се пръсна и аз видях, че Жербунов презарежда pistolета си. Коленичил, той стреля още няколко пъти към залата, където хората вече крещяха, падаха по земята и се криеха зад колоните. После иззад кулисите излезе Барболин. Олюлявайки се, той стъпи на ръба на естрадата, изкрещя и метна към залата бомба. Пламна бял огън, отекна страшен гръм, една маса се катурна и в настъпилата тишина някой изохка учудено. Настана неловка пауза; за да мога поне някак да я запълня, аз няколко пъти стрелях в тавана и изведнъж отново видях странния човек с тъмната гимнастърка. Той невъзмутимо седеше до масата, посърбваше от чашата си и май се усмихваше. Почувствах се неудобно.

Жербунов още веднъж гръмна към залата.

– Стига! – извиках аз.

Той измърмори нещо като: „още не си дорасъл да ми даваш акъл“, но все пак преметна пушката си през рамо.

– Да се махаме – казах аз, обърнах се и тръгнах към кулисите.

Там бяха застанали някакви хора, но щом ни видяха, се разбягаха кой накъдето види. Дватамата с Жербунов минахме по тъмния коридор, след няколко завоя из него стигнахме до задната врата, отворихме я и се озовахме на улицата, където хората продължаваха панически да се отдръпват от нас. Тръгнахме към колата. След задушната опушена зала студеният чист въздух ми подежда като етер – главата ми се замая и страшно ми се доспа. Затрупан под дебел пласт сняг, шофьорът продължаваше да седи на предната седалка. Отворих вратата на кабината и

надникнах вътре.

– Ами Барболин? – попитах.

– Идва – подсмихна се Жербунов, – има да свърши една работа.

Вмъкнах се в колата, отпуснах се на седалката и моментално заспах.

Събуди ме женски писък и аз видях Барболин, който идваше откъм пресечката, демонстративно помъкнал дърпащата се госпожица с дантелените гащички и изхлузената на една страна перука с плитчица.

– Другарю, я се помести – каза Жербунов и се вмъкна в кабината, – имаме попълнение.

Отместих се. Той се наведе към мен и с ненадейна топлота в гласа изрече:

– Аз пък отначало не те разбирах, Петка. Не знаех, че такава душа носиш. Браво на тебе. Хубаво се изказа.

Промърморих нещо и отново заспах.

В просъница чувах женско кикотене и скърцане на спирачки, мрачните псувни на Жербунов и змийското съскане на Барболин – двамата май се караха заради онази нещастница. После колата спря. Вдигнах глава и като през мъгла, някак неправдоподобно, видях лицето на Жербунов. – Спи, Петка – изкънтя гласът му, – ние ще слезем тук. Двамата с кумеца имаме да си говорим нещо. Иван ще те откара.

Надникнах през прозореца. Бяхме спрели на булевард „Тверской“ пред къщата на градоначалника. Бавно кръжаха едри снежинки. Барболин и зъзнещата разсъблечена жена бяха вече отвън. Жербунов ми стисна ръката и слезе. Колата потегли.

Изведнъж болезнено усетих колко съм самотен и беззащитен в този студен свят, чиито жители се опитват да ме пратят на „Гороховая“ или с магията на неясни думи да всеят в душата ми смут. Утре сутрин, помислих си, ще трябва да се гръмна. Последното, което видях, преди окончателно да потъна в черната бездна на съня, беше една заснежена ограда – когато завивахме, решетката бе съвсем близо до прозореца на колата.

Всъщност, решетката не беше близо до прозореца, а на самия него, по-точно на малкото прозорче, откъдето право върху лицето ми падаше тънък слънчев лъч. Опитах се да помръдна, но не успях. Понечих да се опра с ръка на пода, за да се обърна от корем по гръб, но открих, че ръцете ми са извити назад. Бях облечен с нещо като саван, чиито дълги ръкави бяха вързани на гърба ми – мисля, че подобна риза се нарича усмирителна.

Почти със сигурност предполагах какво се е случило – вероятно матросите са забелязали в поведението ми нещо подозрително, и щом съм заспал в колата, са ме откарали в ЧК. Заизвивах цялото си тяло и успях да застана на колене, а после да седна до стената. Килията изглеждаше доста странно – високо горе имаше зарешетено прозорче и през него в стаята проникваше лъчът, дето ме събуди. Стените, вратата, подът и таванът бяха покрити с дебела мека облицовка, така че едно романтично самоубийство в стил Дюма („още една крачка, милорд, и ще разбия главата си в стената“) беше изключено. Изглежда, чекистите бяха направили подобни килии за особено почетни посетители и трябва да призная, че за момент се почувствах поласкан.

Докато гледах стената и си припомнях страшните подробности от вчерашния ден, минаха няколко минути, а после вратата се отвори.

На прага стояха Жербунов и Барболин – но, Боже мой, как изглеждаха! Бяха по бели престилки, а от джоба на Барболин се подаваше съвсем истински стетоскоп. Това ми дойде в повече и от гърдите ми бликна нервен смях, който изгореното ми от кокаина гърло превърна в подобие на дрезгава кашлица. Барболин се обърна назад към Жербунов и тихо му каза нещо. Изведнъж спрях да се смея – не знам защо ми се стори, че двамата се канят да ме бият.

В интерес на истината, изобщо не ме беше страх от смъртта; в мое положение да умра щеше да е също тъй естествено и разумно, както да напусна някой театър, където по време на посредствен спектакъл е избухнал пожар. Никак не исках обаче в сетния ми път да ме изпращат ритниците и шамарите на почти непознати хора – изглежда, дълбоко в душата си не бях достатъчно християнин.

– Господа – казах аз, – предполагам разбирате, че скоро ще убият и вас. Тъй че от уважение към смъртта (ако не към моята, то поне към

своята) ви моля да го сторите бързо и без да се гаврите. И бездруго не мога да ви дам никакви сведения. Чуйте, аз съм частно лице и...

– Я стига – прекъсна ме Жербунов и се подсмихна. – Виж, това кое-то ни демонстрира вчера, си струваше. Какви стихове декламира само! Да помниш случайно?

В изразите му имаше нещо нелогично, нещо странно, не можех да го дефинирам, затова си помислих, че още сутринта е успял да гаврътне от балтийския си чай.

– Паметта ми е превъзходна – отговорих и го изгледах право в очите.

Погледът му беше отчайващо празен.

– Защо изобщо разговаряш с тоя смахнат? – попресипнало писукна Барболин. – Остави Тимурич да се оправя, нали за това му плащат.

– Хайде – сложи точката Жербунов, приближи се и ме хвана подръка.

– Защо не ме развържете? – попитах. – Та вие сте двама.

– Как не – рече Жербунов. – Ами ако изведнъж започнеш да ни душиш?

От чутото се олюлях като от удар. Те знаеха всичко. Завладя ме почти физическото усещане, че думите на Жербунов ме затискат с непосилна тежест.

Барболин ме хвана под другата ръка; двамата бързо ме изправиха на крака и ме измъкнаха в празния полуосветен коридор. Там наистина миришеше на нещо медицинско – може би на кръв. Аз не се дърпах и след няколко минути те ме вкараха в просторна стая, настаниха ме на една табуретка в средата и изчезнаха през вратата.

Точно срещу мен имаше голямо бюро, отрупано с безброй папки, наглед канцеларски. Зад бюрото седеше някакъв господин с бяла, също като на Жербунов и Барболин престилка, който изглеждаше интелигентен. Той внимателно слушаше черната бакелитова слушалка на телефонния апарат и я притискаше с рамо към ухото си. Ръцете му машинално прелистваха някакви книжа; от време на време той кимаше, но на глас не казваше нищо. Не ми обърна ни най-малко внимание. На стола до стената между двата високи прозореца със спуснати прашни завеси седеше друг един човек с бяла престилка и зелени панталони с червени лампази.

Не знам точно кое в тукашната атмосфера ме накара да си спомня Генералния щаб, където през шестнайсета година често се отбивах, за да се пробвам в патриотичната журналистика. Само дето над главата на

господина с бялата престилка вместо портрета на Негово величество (или поне на този Карл²², който вече бе успял да открадне коралите на половин Европа) висеше нещо толкова кошмарно, че си прехапах устната.

Беше плакат, направен от голям лист картон и изпълнен в цветовата гама на руския флаг. Представляваше един синкав човек с обикновена руска физиономия, разсечена гръд и срязана черепна кутия, в която розовееше мозъкът му. Макар че вътрешностите му бяха извадени и номерирани с римски цифри, в очите му се четеше равнодушие, а върху лицето му бе застинала спокойна полуусмивка. Поне така изглеждаше заради широкия разрез на бузата, през който се виждаха част от челюстта и зъбите му, безупречни като върху германска реклама.

– Хайде сега – измърмори господинът с престилката и затвори телефона.

– Простете? – казах аз и свалих погледа си към него.

– Прощавам ви, прощавам ви – отвърна той. – Предвид опита ми от общуването си с вас, ще ви напомня, че името ми е Тимур Тимурович.

– Пьотър. По очевидни причини не мога да ви стисна ръка.

– Не се и налага. Ех, Пьотър, Пьотър. Как можяхте да стигнете до това хал?

Очите му ме гледаха приятелски и дори с известно съчувствие; заострената му брадичка го правеше да прилича на земски идеалист²³, но аз знаех доста неща за чекистките похвати, та в душата ми се прокрадна сянка на подозрение.

– Не съм стигнал до кой знае какъв хал. Но ако ще поставяте въпроса така, стигнал съм заедно с останалите.

– С кого по-точно?

Ето, помислих си, започна се.

– Вероятно очаквате да ви дам някакви адреси и явки. Правилно ли ви разбирам? Уверявам ви обаче, че с нищичко не мога да ви зарадвам. Още от ранно детство моят живот е история за бягството ми от хората, а в подобен контекст за останалите трябва да говорим само в категории, разбирате ли?

– Естествено – рече той и си записа нещо на едно листче. – Не се съмнявам, че е така. Но вие си противоречите. Първо казвате, че сте

22. Игра на думи: *карлик* (рус) – гном, джудже – Б. пр.

23. *Земство* (земски комитети) – изборни органи за местно самоуправление в Русия, създадени след т. нар. Земска реформа (1864 г.), занимаващи се с въпросите на просветата, здравеопазването, строителството на пътища и др. – Б. пр.

стигнали до настоящото си положение заедно с останалите, а после – че бягат от хората.

– Но моля ви се – отговорих аз и с риск да загубя равновесие претнах крак върху крак, – противоречието е само привидно. Колкото повече се опитвам да избягам от хората, толкова по-малко успявам. Между другото, разбрах причината съвсем наскоро. Вървя си покрай Исаакий²⁴, поглеждам купола – нали знаете, нощ, студ, звезди... и изведнъж всичко ми става ясно.

– И каква е причината?

– Че ако се опитваш да избягаш от другите, без да искаш цял живот следваш техните лъкатушни пътища. Най-малко защото продължаваш да бягаш от тях. За да избягаш, трябва да си напълно сигурен не накъде бягаш, а откъде. Затова твоят затвор трябва непрекъснато да е пред очите ти.

– Да – каза Тимур Тимурович. – Да. Като си представя само колко разправии ще си имам с вас, лошо ми става.

Свих рамене и вдигнах очи към плаката над главата му. Все пак май не беше гениална метафора, а някакво медицинско помагало. Може би част от атлас по анатомия.

– Знаете ли – продължи Тимур Тимурович, – аз съм човек с опит. Тук през мен минават доста хора.

– О, не се съмнявам.

– Та вижте какво ще ви кажа. Интересува ме по-скоро формалната диагноза, а не вътрешната причина човек да изпадне от нормалната си социално-психологическа ниша. Както ми се струва, вашият случай е доста прозрачен. Вие просто не възприемате новото. Помните ли на колко сте години?

– Разбира се. На двайсет и шест.

– Ето, виждате ли? Вие сте тъкмо от поколението, програмирано да живее в една социално-културна парадигма, а озовало се в съвсем друга. Схващате ли за какво ви говоря?

– И още как.

– Следователно, налице е един сериозен вътрешен конфликт. Искам веднага да ви успокоя – не сте единственият, който се сблъсква с това. Лично аз имам същия проблем.

– Нима? – попитах леко подигравателно. – И как го решавате?

– За мен после – каза той, – нека първо се оправим с вас. Вече ви

24. *Исаакиевский собор* – най-големият катедрален храм в Петербург – Б. пр.

споменах, че понастоящем този подсъзнателен конфликт важи почти за всекиго. Искам да вникнете в естеството му. Разбирате ли, светът около нас се отразява в нашето съзнание и става обект на ума. И когато в реалния свят установените вече връзки се рушат, същото се случва и в психиката. Тогава в затвореното пространство на вашето „Аз“ се освобождава чудовищно количество психическа енергия. Осъществява се нещо като малък атомен взрив. Но важното е по кой канал ще се насочи енергията след взрива.

Разговорът започваше да става интересен.

– Може ли да попитам, какви биват тези канали?

– Най-общо казано, те са два. Психическата енергия може да се движи един вид навън, към външния свят, да се насочва към такива обекти като например... коженото яке, луксозната кола и така нататък. Мнозина ваши връстници... Сетих се за фон Ернен и трепнах.

– Разбрах. Недейте продължава.

– Много добре. А във втория случай енергията по една или друга причина остава вътре. Това е най-неблагоприятният развой на нещата. Представете си някой бик, заключен в музейна зала...

– Чудесен образ.

– Благодаря. И тъй, залата с нейните крехки и може би прекрасни експонати е тъкмо вашата личност, вашият вътрешен свят. А бикът, препуснал из нея, е освободилата се психическа енергия, която вие не сте способен да озаптите. Това е причината да сте тук.

Той е безспорно умен, помислих си аз. Но е такъв мръсник.

– Нещо повече – продължи Тимур Тимурович. – Много мислих, защо едни хора успяват да започнат нов живот – нека условно ги наречем „новите руснаци“²⁵, макар че изразът не ми харесва особено...

– Изключително гаден е, наистина. Отгоре на всичко е и изопачен. Ако цитирате Чернишевски²⁶, той, струва ми се, ги е наричал нови хора.

– Възможно е. Но въпреки всичко, въпросът все пак си остава: защо едни се ориентират към новото, а други продължават да нищят несъществуващите си вече отношения със сенките на един угаснал свят...

– Направо великолепно. Почти Балмонт²⁷.

– Още веднъж благодаря. Според мен отговорът е много прост.

25. *Новые русские* (рус.) – така понастоящем биват наричани руските новобогаташи, – Б. пр., аналогично на българското название „мутри“, бел. *NomaD*

26. *Н. Г. Чернишевски* (1828–1889) руски революционер-демократ, учен, писател, литературен критик – Б. пр.

27. *Константин. Балмонт* (1867–1942) руски поет-символист – Б. пр.

Опасявам се дори да не ви се стори елементарен. Ще започна отдалеч. В живота на даден човек, страна, култура и прочее непрекъснато настъпват метаморфози. Понякога те са проточени във времето и не се забелязват, понякога добиват много ясни очертания – като сега. И тъкмо отношението към въпросните метаморфози определя дълбинната разлика между културите. Например Китай, по който вие сте луд...

– Защо мислите така? – попитах и усетих как ръцете ми, здраво стегнати от ръкавите отзад на гърба, се стисват в юмруци.

– Ами ето го вашето дело – Тимур Тимурович вдигна от бюрото най-дебелата папка. – Тъкмо го прелиствах.

Той хвърли папката обратно.

– Да, Китай. Ако си спомняте, цялото им светоусещане почива върху постулата, че светът деградира, като се движи от един златен век към някакъв мрак и безвремие. За тях абсолютният еталон е останал в миналото и всяко ново нещо е зло, защото все повече ни отдалечава от еталона.

– Извинете – казах, – това е присъщо на човешката култура изобщо. Присъства дори в езика. Да речем, в английския. Ние, например, сме *descendants of the past*²⁸. А споменатата дума означава движение надолу, не подем. Тоест, не сме *ascendants*²⁹.

– Възможно е – съгласи се Тимур Тимурович. – От чуждите езици знам само латински. Но важното в случая е друго. Когато дадена личност е носител на подобен тип съзнание, тя започва да възприема детството си като някакъв изгубен рай. Вземете примерно Набоков³⁰. Тази негова безкрайна рефлексия по повод първите години от живота му е класически пример за това, за което говоря. А класически пример за оздравяване, за преориентиране на съзнанието му към реалния свят, е онази контрастублимация, която той майсторски е осъществил, трансформирайки носталгията си по непостижимия и може би никога не съществувал рай в простичка, земна и малко грешна страст към едно девойче. Макар от първия...

– Извинете, вие за кой Набоков говорите? – прекъснах го аз. – За лидера на конституционните демократи ли?

Тимур Тимурович се усмихна пресилено снизходително:

28. Игра на думи: *to descend* – да бъде послушен, *descendants* – потомци, *descendants of the past* – потомци от миналото (англ.) – Б. а.

29. *To ascend* – да се издига; *ascendants* – предци, предтечи (англ.) – Б. а.

30. В. В. Набоков (1899–1977) руски и американски писател, автор на романа „Лолита“ и др. – Б. пр.

– Не, за сина му.

– За Вовка от улица „Тенишевская“ ли? Ама и него ли сте прибрали? Та той е в Крим! И какви са тия девойчета? Какви ги дрънкате?

– Добре, добре. В Крим е. В Крим е. Говорехме не за Крим, а за Китай. И ставаше дума, че за класическата китайска душевност всяко движение напред означава деградация. А има друг път. По него през цялата си история върви Европа, каквито и да ми ги говорите относно езика. Пътят, по който вече толкова години се опитва да поеме Русия, отново и отново сключвайки нещастния си алхимически брак със Запада.

– Изключително.

– Благодаря. При него идеалът не е нещо, останало в миналото. Той ще се появи евентуално в бъдещето. И това тутакси изпълва съществуването със смисъл. Разбирате ли? Ето я идеята за развитието, за прогреса, за движението от по-малко свършеното към по-свършеното. Същото става и на нивото на отделната личност, дори ако индивидуалният прогрес приема съвсем незначителни форми, каквито са, да речем, ремонтът на жилището или смяната на една кола с друга. Така човек може да продължава да живее и занаят. А вие не искате да платите за това „занаят“. Споменатият метафоричен бик преглежда из вашата душа и газирва всичко по пътя си, тъкмо защото не сте готов да приемете реалността. Вие не искате да пуснете бика на свобода. Презирате позите, които времето ни налага да заемем. И тъкмо тук се крие причината за вашата трагедия.

– Всичко, което казвате, безспорно е интересно, но е твърде засукано – хвърлих бегъл поглед към военния до стената. – Пък и ръцете ми отекоха. А колкото до прогреса, мога сбито да ви обясня какво всъщност представлява той.

– Ако обичате.

– Много е просто. Ако трябва да формулирам тезата ви накратко, ще излезе, че дадени хора се нагаждат към промените по-бързо, отколкото други и толкова. Но питали ли сте се някога защо изобщо настават подобни промени?

Тимур Тимурович сви рамене.

– Тогава аз ще ви кажа. Предполагам, няма да ми възразите, че колкото по-хитър и безскрупулен е човек, толкова по-лесно живее?

– Добре.

– Той живее по-лесно, тъкмо защото по-бързо се нагажда към промените.

– Да речем, че е така.

– Та, значи, съществува едно ниво на безскрупулна хитрост, уважаеми господине, благодарение на която човек долавя настъпването на промените много отрано и успява да се нагоди към тях доста по-бързо от всички останали. Нещо повече – най-отявлените негодници се нагаждат най-отрано.

– И какво от това?

– Ами всички промени в света стават изключително благодарение на въпросната група най-отявлени негодници. Защото в действителност всички те изобщо не предугаждат бъдещето, ами го формират и се примъкват натам, накъдето според тях ще духа вятърът. След което на вятъра не му остава нищо друго, освен наистина да духа натам.

– Това пък защо?

– Как защо? Нали ви обясних, че говоря само за най-гнусните, пробивни и безсрамни негодници. Нима си мислите, че няма да успеят да убедят всички останали, че вятърът духа именно натам, накъдето те са се ориентирали? Още повече, че вятърът, за който става дума, духа само вътре в този идиом... Но аз май се увлякох. Откровено казано, имах намерение да мълча чак до разстрела.

Военният до стената изпъшка и многозначително погледна Тимур Тимурович.

– Не ви запознах – сепна се Тимур Тимурович. – Полковник Смирнов, военен психиатър. Той е тук по друг повод, но се поинтересува и от вашия случай.

– Много съм поласкан, полковник – опитах леко да се поклоня.

Тимур Тимурович се наведе над телефона и натисна някакво копче.

– Сонечка, много те моля, четири кубика, както обикновено – нареди в слушалката. – Направо тук, докато е още с ризата. Да. После веднага в стаята.

Той се обърна към мен, въздъхна с покруса и се почеса по брадата.

– Засега ще трябва да продължим с медикаментозното лечение. Честно да ви кажа, възприемам го като свое поражение – малко, но все пак поражение. Смятам, че добрият психиатър трябва да избягва лекарствата, те... Как да ви обясня... Те са като козметиката. Не решават проблема, а само го скриват от чуждите погледи. Но във вашия случай не мога да измисля нищо друго. Вие сам трябва да ми помогнете. Защото, за да спасиш днешния се, не е достатъчно да му подадеш ръка, трябва и той да ти подаде своята.

Вратата зад мен се отвори и аз чух нечии тихи стъпки. Меки женски пръсти ме хванаха за рамото и усетих как студеното малко жило

пробива плата на усмирителната риза и се впива в кожата ми.

– Между другото – зиморничаво потри ръце Тимур Тимурович, – искам да отбележа, че според фолклора на лудницата разстрел се нарича не това, което ви инжектираме сега, тоест обичайната смес от аминазин и перевитин, а сулфазиновият кръст, тоест четири инжекции в... Впрочем, надявам се да не стигнем до него.

Не се извърнах, за да видя жената, която ми правеше инжекцията. Гледах разчленения синьо-червено-бял човек на плаката, и когато и той започна да ме гледа, да се усмихва и да ми намига, някъде отдалеч чух гласа на Тимур Тимурович:

– Да, право в стаята. Не, няма да пречи. Все пак известно въздействие... Защото скоро също ще седне на стола.

Нечии ръце (мисля, че пак бяха на Жербунов и Барболин) набързо ми смъкнаха ризата, вдигнаха ме за ръцете и като чувал с пясък ме прехвърлиха върху нещо като носилка. После пред очите ми се мерна касата на вратата и се озовахме в коридора.

Отмалялото ми тяло се движеше край високите бели номерирани врати, а отзад се чуваха неправдоподобните гласове и смехът на предрешените матроси – те май най-нахално си приказваха за жени. После видях отгоре да се надвесва лицето на Тимур Тимурович – значи, бе вървял до мен.

– Пьотър, вие не сте Пушкин, разбира се, но все пак решихме да ви върнем в трето отделение – засмя се доволно той. – Там сега има четирина души, значи, ще станете петима. Знаете ли какво е групова терапия според професор Канашников. Тоест, според мен?

– Не – измучах с мъка.

Мяргането на вратите стана непоносимо и аз затворих очи.

– Казано на прост език, то е съвместна борба на болните за оздравяване. Представете си, че вашите проблеми за известно време станат колективни. Всеки от участниците в сеанса за малко да сподели вашето състояние. Едва ли не да се отъждестви с вас. Как мислите, какъв ще бъде резултатът?

Аз мълчах.

– Много е просто – продължи Тимур Тимурович. – След като сеансът приключи, настъпва ефектът на разтоварването – съвместното излизане на участниците от състоянието, преживяно току-що като реалност. Същност, характерното за човека стадно чувство се използва с лечебна цел. Участниците в сеанса могат за известно време да възприемат вашите идеи и настроения заедно с вас, но щом той приключи, те се връщат

към своите собствени мании и ви оставят сам. И в този момент (ако патологическият психоматериал успее да стигне до катарзисно изплуване на повърхността) пациентът може сам да усети относителността на своите болестни представи и да престане да се отъждествява с тях. А от там до оздравяването има само една крачка.

Почти не схващам смисъла на думите му, дори и да допуснех, че той съществуваше. Но все нещичко оставаше в съзнанието ми. Инжекцията действаше все по-силно – не виждах вече нищо наоколо, цялото ми тяло практически бе изгубило своята чувствителност, а душата ми бе потънала в тежко и тъпо безразличие. Най-неприятното в него бе, че то сякаш бе обзело не мен, а някого друго, в когото ме бе превърнал инжектираният медикамент. И с ужас усетих, че този друг наистина можеше да бъде излекуван.

– Разбира се, че може – потвърди Тимур Тимурович. – И ние ще го излекуваме, бъдете сигурен. Изобщо, избягвайте понятието „лудница“. Отнесете се към него просто като към забавно приключение. Още повече, че сте писател. Тук понякога чувам неща, дето направо ми иде да си ги записвам. Сега например. Във вашата стая ще стане изключително интересно – ще има групов сеанс с Мария. Сещате ли се за кого говоря?

Кимнах отрицателно.

– Е, да, да – продължи той. – Случаят е доста особен, наистина. Бих казал – същинска шекспирова психодрама. Сблъсък между толкова различни на пръв поглед обекти на съзнанието, колкото са мексиканската сапунена опера, холивудският екшън и неукрепналата руска демокрация. Гледали ли сте мексиканския телевизионен сериал „Просто Мария“? И това ли не помните? Ясно. Накратко, пациентът се смята за героинята, за въпросната Мария. Случаят щеше да е банален, ако не беше подсъзнателното отъждествяване с Русия плюс комплексът на Агамемнон, придружен с анална динамика. Направо по моята специалност – раздвояване на илюзорната личност. Точно по моята специалност.

О, Боже, помислих си аз, колко са им дълги коридорите.

– Вие, разбира се, няма да успеете да вземете цялостно участие в сеанса – продължи гласът на Тимур Тимурович – тъй че можете да спите. Но не забравяйте: скоро предстои вие самият да влезете в ролята на разказвача.

Мисля, че ме докараха в някаква стая – вратата скръцна и дочух откъслечна реплика от секнал разговор. Тимур Тимурович поздрави мрака и оттам му отговориха няколко гласа. Междувременно мен ме прехвърлиха върху невидим креват, подложиха под главата ми една възглавница

и ме завиха с одеяло. Известно време се вслушвах в долитащите фрази (Тимур Тимурович обясняваше на някакви хора защо ме нямало), после напълно изключих, понеже ме споходи една извънредно знаменателна халюцинация от личен характер.

Не знам колко дълго прекарах насаме със съвестта си – по едно време вниманието ми бе привлечено от монотонния глас на Тимур Тимурович.

– Съсредоточете се върху това топче, Мария. Обзело ви е пълно спокойствие. Може да почувствате, че устата ви пресъхва, то е от инжектирания препарат и скоро ви ще мине. Чувате ли ме?

– Да, – отвърна гласът, който ми се стори по-скоро висок мъжки, отколкото нисък женски.

– Как се казвате?

– Мария – отговори гласът.

– Фамилията?

– Просто Мария.

– На колко сте години?

– Дават ми осемнайсет – отвърна гласът.

– Знаете ли къде се намирате?

– Знам. В болницата.

– А защо се озовахте тук?

– Заради удара, разбира се! Чудно ми е как изобщо останах жива.

Не съм предполагала, че е такъв човек.

– В какво се ударихте?

– В Останкинската телевизионна кула.

– Ясно. И как се получи?

– Много е дълго за разказване.

– Нищо – нежно каза Тимур Тимурович, – няма закъде да бързаме.

Разкажете ни, пък ние ще ви слушаме. Как започна всичко?

– Ами излязох да се разходя по крайбрежната улица.

– А преди това къде бяхте?

– Не бях никъде.

– Добре, продължавайте.

– Та вървя си значи, вървя, а около мен – мъгла. Все по-гъста и по-гъста...

Изведнъж забелязах, че като се вслушвам в долитащите до мен думи, по-трудно долавям смисъла им. Имах усещането, че този смисъл е вързан за тях с въжета, които стават все по-дълги. Не смогвах да следя разговора, но това нямаше значение, защото същевременно започнах да

виждам някаква неясна картина – мъгливата крайбрежна улица и вървящата по нея широкоплещеста жена, приличаща по-скоро на предрешен мъж. Знаех, че се казва Мария и можех едновременно да я виждам и да гледам света през нейните очи. В следващия миг разбрах, че по някакъв начин възприемам нейните мисли и чувства: тя мислеше, че каквото и да прави, разходката няма да е приятна, защото в самото начало на слънчевото утро, когато се е появила на многострадалния свят, нещо е било заменено с дявол знае какво. И всичко е станало тъй неусетно, че дори не го е усетила.

Отначало във въздуха замириса на пушек и Мария си помисли, че някъде са запалили сухи листа. После миризмата се смеси с воня на изгоряла гума. Сетне започнаха да я обгръщат валма от дим; той се съгъстяваше все повече, докато не скри всичко, освен чугунените огради на крайбрежната улица и няколко метра от пространството наоколо.

Скоро на Мария започна да и се струва, че върви през дълга зала на художествена галерия – със своята изтъркана баналност сегментите от околния свят, които от време на време се подаваха от мъглата, забулила света, много приличаха на обекти на актуалното изкуство. Срещу нея изплуваха табелки „Чейндж бюро“, пейки с издълбани по тях надписи и купища празни метални кутийки, от което личеше, че новото поколение масово предпочита все пак бирата.

Някакви стреснати хора с автомати в ръцете изскачаха и отново се гмурваха в мъглата. Те се правеха, че не забелязват Мария и тя им отвърщаше със същото. Които я познаваха и мислеха за нея и бездруго бяха предостатъчно. Колко ли бяха – милиони? Десетки милиони? Не знаеше точния им брой, но беше сигурна, че ако всички сърца, в които я бе заселила съдбата, затупкат в унисон, всеобщият им звук ще е по-силен от оглушителните взривове от татък реката.

Тя се озърна, присви лъчезарните си очи и се опита да разбере какво става.

Някъде наблизо (заради мъглата още не бе ясно къде точно) от време на време отекваше гръм и след всеки негов екот се чуваше кучешки лай и шум от безброй гласове като на стадион, когато вкарат гол. Мария не знаеше какво да мисли по този въпрос

– може отвъд реката да снимаха някой филм, а може руските новобогаташи да спореха кой от тях е най-нов. Защо не вземат най-после да си поделят всичко – помисли си тя и въздъхна, – колко ли още млади и хубави момчета има да падат по асфалта и да го заливат с кръвта от пронизаните си сърца.

Мария се замисли как да помогне на всички да понесат по-леко безмерното бреме на този живот, на всички, които един Господ знае защо се гърчеха сега в непрогледната черна мъгла, скрила небето и слънцето. Спохождаха я ясни, светли, простицики образи – это я, облечена в обикновена рокля, как влиза в някой скромен дом, спретнат от стопаните му специално за случая. А ей ги и самите стопани – седнали на масата със самовара и я гледат с обич и тя знае, че няма нужда да казва нищо. Просто трябва да е пред тях и да ги гледа нежно, като по възможност не обръща внимание на бръмчащата камера. Или следната картина: болнична стая, бинтовани хора, легнали на неудобни легла, и нейният лик, увиснал на стената на такова място, че всички да я виждат – гледат я от леглата и за известно време забравят мъките и болките си...

Всичко това беше чудесно, но тя смътно долавяше, че не е достатъчно, не, светът имаше нужда от сила – сурова и непреклонна, способна, ако се наложи, да се възправи срещу злото. Но откъде да вземе такава сила? И каква трябва да е тя? Не знаеше отговора на тези въпроси, но чувстваше, че тъкмо затова сега върви по крайбрежната улица в кървящия от страдание град.

Поривът на вятъра за момент разпръсна обгърналата я мъгла и върху Мария падна слънчев лъч. Тя вдигна ръка да се засенчи от него и изведнъж разбра къде да търси отговора – ами да, той беше в безбройните сърца и умове, които я бяха призовали тук и я бяха накарали да се въплъти на мъгливата крайбрежна улица. Всички те сякаш се бяха слели в един океан от съзнание, който през милионите очи гледаше телевизионния екран и сега бе пред нейния взор. Тя го огледа и отначало не видя какво би могло да и помогне. Не, разбира се, в океана на съзнанието бе представена всепобеждаващата сила и в повечето случаи горедолу еднакво, така че се формираше някакъв унифициран образ: младеж с не много голяма глава и с широки плещи, с двуредно алено сако, застанал широко разкрячен до дълга ниска кола.

Колата беше много смътна и някак размазана във въздуха, защото всички, чиито души виждаше Мария, си я представяха като най-различни модели. Същото се отнасяше и за лицето на младежа – то бе някак разфокусирано, само косата, леко чуплива, кестенява и църкнала, беше малко по-ясна. Затова пък самото се виждаше толкова ясно, че беше достатъчно човек леко да се взре, за да прочете надписите върху златните копчета. Мария обаче реши да не го прави. Работата не беше в написаното върху копчетата, а във въпроса как тази всепобеждаваща сила да се съедини с нейната кратка обич.

Спря и се облегна на една от гранитните пирамиди между чугунените решетки на оградата. Трябваше отново да потърси отговор в доверилите и се умове и души, но сега (беше напълно сигурна) уеднаквените мисли не вършеха работа. Трябваше...

„В края на краищата все трябва да има някоя умна жена“ – помисли си тя.

И умната жена почти веднага се намери. Мария не знаеше как се казва, коя е и дори как изглежда. Само за миг се мерна някаква висока библиотека, отрупано с книжа бюро, пишеща машина и окачена над него снимка на човек с чудовищно къдрави мустаци и мрачен поглед. Всичко беше треперливо, разкривено и черно-бяло, сякаш Мария го виждаше от вътрешността на някакъв много стар телевизор с екран не по-голям от цигарена кутия, при това поставен не в средата на стаята, а някъде в ъгъла. Но зрителните образи изчезнаха твърде бързо, за да може да се замисли над видяното, после вече ги смениха мислите.

Не схвана почти нищо от вихъра на разкрилите и се понятия; пък и той бе някак застоял и сивкав, като облак прах от паднала стара завеса. Мария стигна до извода, че си има работа с доста затлачено и не съвсем нормално съзнание, и щом всичко свърши, се почувства освободена. Уловът, останал в розовата празнина на душата ѝ, представляваше куп недоизяснени думи: „прекрасна дама“ (в случая се подразбираше коя), „непозната“ (също), после примигваше думата „Годеник“ (незнайно защо с главно „Г“), после „Гост“ (също с главно „Г“), после висеше неясното словосъчетание „алхимически брак“, а подир него – нещо абсолютно неразгадаемо: „почивката е излишна, хлопам на портата“. Мислите свършиха дотам. Сетне още веднъж се мерна снимката на човека с опулените очи и дългите провиснали

мустаци, по-скоро подобни на пораснала направо от носа му брада.

Мария се озърна смутено. Наоколо продължаваше да цари мъгла. Помисли си, че може би някъде наблизко е портата, на която трябва да похлопа и направи няколко плахи крачки в мъглата. Мракът тутакси я обгърна от всички страни, достраша я и тя бързо се върна на крайбрежната улица, където все пак беше малко по-светло.

„Дори и да похлопам – помисли си тя, – дали някой ще ми отвори?“

Отзад се чу бръмченето на автомобилен мотор. Тя застана по-плътнo до парапета и плахо зачака да види какво ще изплува от мъглата. Минаха няколко секунди и край нея бавно премина дълга черна кола, „чайка“, украсена с пъстроцветни панделки – явно, сватбена. Колата беше пълна със съсредоточено мълчащи хора; през прозорците ѝ се подаваха дулата на няколко автомата, а върху покрива лъцияха два жълти пръстена – единият по-голям, а другият по-малък.

Мария изпроводи с поглед „чайката“ и се плесна по челото. Ами да, сети се тя. Да. Точно така. Два свързани пръстена, Годеник, Гост, Спонсор. Алхимически брак – е, какво значи „алхимически“ не е ясно, но в краен случай нейният адвокат е добър. Поклати глава и се усмихна. Как може толкова време да не види най-елементарното, най-важното? За какво изобщо е мислила?

Тя се озърна, ориентира се горе-долу за посоките и протегна ръце на запад (по някакъв начин и стана ясно, че Годеникът ще дойде оттам).

– Ела! – молитвено прошепна тя и веднага усети, че в света се е появило някакво ново присъствие.

Сега оставаше само да дочака срещата. Втурна се напред, съзнавайки с радост, че разстоянието между нея и Годеника намалява, понеже той (беше сигурна) вървеше насреща и по същата улица, но за разлика от нея не бързаше, защото нямаше навика да бърза.

Като по чудо тя прескочи ненадейно появилата се в мъглата отворена канализационна шахта, забави крачка и трескаво започна да ровичка в джобовете си. Беше се сетила, че няма нито огледалце, нито тоалетна чантичка. За миг я обзе отчаяние, дори започна да се пита дали наоколо няма някоя локва, в която

да се огледа. Но отчаянието се разсея също така бързо, както я бе връхлетяло. Мария разбра, че може да се покаже пред Годеника си каквато пожелае.

За миг се замисли. Нека я види като съвсем младо момиче, с две руси плитки, с лунички по лицето и... и... Трябваше и някакъв симпатичен детайл, някаква наивна подробност – обечки? Бейзболна шапка? Нямаше много време и в последния момент Мария се закичи с яркорозови слушалки, които сякаш бяха продължение на пламналата руменина по лицето и. Сетне вдигна очи и се взря напред.

Някъде там, в дрипите от мъгла се мерно нещо метално и тутакси изчезна. После се яви малко по-наблизо и отново се скри. Изведнъж поривът на вятъра разнесе мъглата и Мария видя, че към нея бавно върви висока лъскава фигура. Същевременно забеляза (или може би ѝ се стори), че от всяка стъпка на фигурата земята леко потреперва. Металният човек беше доста по-висок от нея и безстрастното му хубаво лице не излъчваше абсолютно никакви чувства. Тя се уплаши и заотстъпва. Помнеше, че някъде отзад бе останала отворената шахтата, но не можеше да откъсне поглед от металното тяло, което напираше към нея като носът на огромен ледоразбивач, тръгнал срещу ледовете.

В момента, когато беше готова да извика, с металния човек стана изненадваща трансформация. Отначало върху бляскавите му бедра се появиха раирани боксерки, много домашни наглед, после бял потник, после тялото му доби нормалния цвят на човешка кожа със здрав тен, след което тутакси се облече в яркожълти панталони, риза и раирана вратовръзка и чудно хубаво алено двуредно сако със златни копчета. Чак тогава Мария се успокои. Но аленото сако порадва погледа ѝ съвсем закратко – то изчезна под скрилия го отгоре дълъг сив шифер. Краката на Госта се обуха с черни обувки, а върху лицето му лъснаха черни огледални очила. Косата застина в шръкнала русоляво-рижса прическа и Мария с радостна отмала позна в Годеника Арнолд Шварценегер – пък и, както веднага разбра, не можеше да бъде никой друг.

Той стоеше пред нея и мълчаливо я гледаше с правоъгълните си черни стъкла; по устните му трепкаше едва доловима

усмивка. Мария видя отражението си в очилата му и си оправи слушалките.

– О, дева Мария – продума Шварценегер.

Той говореше безизразно, с възгълх, но приятен глас.

– Не, скъпи – загадъчно се усмихна тя и събра длани пред гърдите си, – просто Мария.

– Просто Мария – повтори Шварценегер.

– Да. А ти Арнолд ли си?

– Sure³¹.

Тя понечи да каже нещо, но изведнъж разбра, че няма какво. Шварценегер продължаваше да я гледа мълчаливо и да се усмихва. Тя сведе поглед и се изчерви. Тогава той я завъртя с нежно, но непреодолимо силно движение и я поведе до себе си. Тя вдигна очи към него и се усмихна с прочутата си глуповато-загадъчна усмивка. Той сложи ръка на рамото и. Мария приклепна под тежестта ѝ и не щещ ли, от спомените и неочаквано изплува следната картина: Ленин, нарамил греда по време на съботник. На гредата се виждаше само краят и, затова Мария си помисли, че всъщност може да не е било греда, а ръката на някое всемогъщо същество, на което Ленин е бил способен само бегло и безпомощно да се усмихва, както сега тя – на Шварценегер. В следващия момент разбра, че си мисли съвсем неуместни неща и измете всичко това от главата си.

Шварценегер извърна лице към нея.

– Твоят взор – монотонно изрече той, – е като от платната на Айвазовски.

Мария трепна от изненада. Не беше очаквала подобни думи и Шварценегер изглежда веднага го разбра. А после стана нещо странно или може би не стана в действителност, а само ѝ се стори – в тъмните му очила започнаха да се мяркат някакви едва забележими червени букви като движещ се надпис. Същевременно в главата му нещо започна да попуква, сякаш там се включи компютърен хардиск. Мария се дръпна с уплаха, но изведнъж се сети, че също както и тя, Шварценегер е условно същество. Че е изтъкан от хилядите руски съзнания, дето в момента си мислят за него, а хорските мисли може да са най-различни.

31. Sure (англ.) – разбира се – Б. пр.

Той протегна свободната си ръка и размърда пръсти, като че ли да намери подходящите думи.

– Не – рече накрая, – очите ти са същински перли!

Тя се гушна в него и го погледна доверчиво отдолу нагоре. Шварценегер прибра брадичка към шията си, сякаш за да не може Мария да надникне под очилата му.

– Тук е много мъгливо – каза той, – защо вървим по тази улица?

– Не знам.

Шварценегер направи завой и отдалечавайки се от оградата, я поведе направо през мъглата. След няколко крачки Мария се уплаши, защото мъглата така се съгсти, че не се виждаше вече нищо, дори Шварценегер. Можеше да различи само тази част от ръката му, която лежеше върху рамото ѝ.

– Откъде толкова мъгла? – попита тя. – Уж нищо не гори.

– Си Ен Ен – отвърна Шварценегер.

– Да не би да са запалили нещо?

– Не. Излъчва.

Аха, разбра Мария, сигурно всички, дето мислят за нея и за Шварценегер, сега гледат Си Ен Ен, а Си Ен Ен излъчва някаква мъгла. Само че не продължи ли твърде дълго?

– Както и да е – каза невидимият Шварценегер. – Скоро ще свърши.

Но мъглата не свършваше, а те все повече и повече се отдалечаваха от крайбрежната улица. На Мария изведнъж и хрумна, че от няколко минути до нея може би върви не Шварценегер, а някой друг. Дето е прегръщал Ленин по време на съботника. Тази мисъл толкова я уплаши, че тя машинално нагласи слушалките и пусна уокмена. Музиката беше странна и някак насечена – ту започваха сладко да пеят за любов китари и тромпети, ту изведнъж екваше проточен електронен вой, досущ като вълчи. Но пак беше по-добре, отколкото да чува само отдалечените взривове и неясната бъркотия от човешки гласове.

Изведнъж право срещу нея от мъглата изхвъркна някаква фигура и с всичка сила я удари в гърдите. Мария извика и видя пред себе си човек с петнисти дрехи, хванал автомат. Човекът я изгледа, понечи да каже нещо, но не щещ ли, Шварценегер свали ръката си от рамото ѝ, сграбчи човека за главата, леко я въртна встрани и метна омекналото му тяло отвъд границите на

видимостта. Ръката му се върна върху рамото на Мария, тя се сгуши в изваяния му торс и тихо изгука:

– Ах, мъже, мъже...

Мъглата полека взе да се разсейва. Мария отново виждаше лицето на Шварценегер и цялото му огромно тяло, скрито под светлосивото покривало на шлифера като паметник преди откриване.

– Арнолд, къде отиваме?

– Не знаеш ли?

Мария се изчерви и наведе очи.

„Какво все пак означава алхимически брак? – помисли си тя. – И дали няма да страдам? В смисъл – после? Толкова пъти ми се е случвало.“

Вдигна очи към него и видя на лицето му неговите прочути трапчинки – Шварценегер се усмихваше. Мария затвори очи и неспособна да повярва, че може да е толкова щастлива, тръгна накъдето я насочваше ръката, легнала върху рамото и.

Когато Шварценегер спря, тя отвори очи и видя, че мъглата почти се е разсеяла. Двамата стояха на някаква непозната пресечка, сред стари къщи, облицовани с гранит. Пресечката беше пуста, само някъде далеч, където отвъд ивицата мъгла бе останала крайбрежната улица, безсмислено се суетяха приведени човечета с автомати. Шварценегер някак странно пристъпваше от крак на крак. Стори и се, че го гризат съмнения от необяснимо естество, и с уплаха си помисли, че те може да се отнасят за нея.

„Спешно трябва да му кажа нещо романтично – помисли си тя. – Но какво всъщност да му кажа? Добре де, няма значение.“

– Знаеш ли, Арнолд – започна Мария и се притисна до хълбока му, – изведнъж ми... Не знам, може да ти се стори глупаво... Но нали мога да съм откровена с теб?

– Разбира се – обърна към нея черните си стъкла Шварценегер.

– Когато съм до теб, ми се иска да литна нагоре! Имам чувството, че небето е съвсем близо!

Той вдигна глава и погледна нагоре.

През ивиците мъгла наистина се виждаше яносиньото небе – не че беше особено близо, но не можеше да се каже и че е кой знае колко далеч.

„Ах – помисли си Мария, – какви ги дрънкам.“

Но беше късно да спре.

– А ти, Арнолд, ти искаш ли да литнеш нагоре? Той се позамисли.

– Искам.

– А ще ме вземеш ли? Защото аз... – тя се усмихна свенливо, – аз съм толкова земна.

Шварценегер пак се позамисли.

– О.К. Ще те взема.

Той се огледа наоколо, сякаш да открие някакви известни само на него ориентири, и май ги намери, защото решително я хвана подръка и я задърпа напред. Тя се смая от внезапния преход от поетичната абстракция към действията, но тутакси си помисли, че един истински мъж трябва да действа точно така.

Шварценегер я мъкнеше покрай един дълъг сталински блок. След малко Мария се нагоди към бързото му темпо и затича до него, хваната за ръкава на шлифера му. Чувстваше, че само да се позабави малко, и ръката на Шварценегер от галантно предоставена и опорна точка ще се превърне в стоманена ръчка и безмилостно ще я затътри по настилката. Тази мисъл я изпълни с някакво безмерно щастие. То се зараждаше ниско долу в корема и на топли вълни се разливаше по тялото и.

Щом стигна до края на блока Шварценегер зави към един безистен, подобен на триумфална арка. Озоваха се във вътрешния двор и на Мария изведнъж и се стори, че са се пренесли в някакъв друг град. Тук цареше безмълвна утринна тишина; наоколо изобищо нямаше мъгла и човек трудно би могъл да си представи, че някъде съвсем наблизо щъкат угрижени хора с автомати.

Шварценегер знаеше накъде я води. Двамата заобиколиха малката детска площадка с люлки и се гмурнаха в тесния лабиринт между ръждивите гаражни клетки. Със сладък ужас Мария си помисли, че някъде тук набързо и някак неловко ще се осъществи алхимическият им брак, но лабиринтът изведнъж ги изведе до едно празно пространство, отвсякъде заобиколено с ламаринени стени с различен цвят и различна височина.

Впрочем, пространството не беше съвсем празно. Както обикновено, по земята се въргяха бутилки, стари гуми, смачкана врата от лада и купища квазимеханична смет, каквато се трупа около гаражите.

Освен това, имаше и един самолет.

Той заемаше почти цялото свободно място, но Мария го видя най-накрая. Сигурно защото няколко секунди мозъкът ѝ трябваше да филтрира като безспорна халюцинация сигналите, постъпващи от очите. Достраша я.

„Откъде-накъде самолет? – помисли си тя. – Макар че откъде-накъде пък Шварценегер? И все пак е доста странно.“

– Какво е това? – попита тя.

– Изтребител с вертикално излитане и кацане „Хариър“ – каза Шварценегер, – модел „А-4“.

Мария видя на лицето му неговите прочути трапчинки – Шварценегер се усмихваше. Тя леко свъси пухкавите си вежди и страхът в душата и се смени с ревност към огромното насекомо от стъкло и метал, явно заемащо в сърцето на Шварценегер не по-малко място от самата нея.

Той тръгна към самолета. Потънала в собствените си мисли, Мария не го последва веднага и тогава нещо сякаш я дръпна напред, като че ли Шварценегер бе трактор, а тя – набързо прикачен към него селскостопански агрегат.

– Но тук мястото е само едно – учуди се тя, като видя седалката под стъкления капот на кабината.

– Няма страшно – каза Шварценегер, вдигна я леко и я настани на крилото.

Мария сви крака, после се изправи върху скосената дуралуминиева плоскост. Подухна вятър, дрехата и се развя и тя си помисли, че в романтични роли винаги е имала успех.

– Ами ти? – попита.

Но Шварценегер беше вече в кабината. Беше влязъл изненадващо бързо и сръчно и Мария реши, че всичко е само монтаж или комбинирани снимки. Подал глава от кабината, той се усмихна и и направи знак от свити на колелце палец и показалец; Мария си рече, че може да означава венчална халка.

– Седни върху тялото на самолета – каза Шварценегер, – там, където започват крилата. Не бой се. Представи си, че е въртележка. И че си яхнала конче.

– Ама ти да не се каниш да... Шварценегер кимна.

Черните му очила надничаха право в душата ѝ и Мария разбра, че сега, точно в този момент се решава съдбата и. Явно беше някакъв тест. Една жена, достойна да е с Шварценегер, не

можеше да е страхливо и долнопробно същество, годно само за блудкави многосерийни интриги на сексуална основа. Трябваше да е способна да посреща смъртната опасност лице в лице и да не издава чувствата си с нищо, освен с усмивка. Мария опита да се засмее и усети, че усмивката и се получава малко вяла.

– Чудесна идея. Но няма ли да ми е студено?

– Ще се върнем бързо – каза Шварценегер. – Сядай. Мария сви рамене и внимателно пристъпи към тялото на самолета (то се издуваше над на крилата като рибешки гръбнак) и с прибрани крака седна върху него.

– NO – възрази Шварценегер. – Като амазонка ще яздиш, когато идем на ранчото ми в Калифорния. Сега седни нормално. Инак ще те отвее.

За миг Мария се поколеба.

– Обърни се – каза тя.

Шварценегер се усмихна с лявото ъгълче на устата си и се извърна. Мария прехвърли единия си крак през дуралуминиевия гръбнак и яхна тялото на самолета. Металът отдолу беше студен и леко влажен от росата; тя се понадигна, за да подпъхне якето си и изведнъж и се стори, че най-нежните части на тялото и са залепнали за грубите бедра на легнал по гръб железен човек – поваления от вятъра на промените Дзержински или може би някакъв адски робот. Тя се стресна, но кратката халюцинация мигом свърши. Смени я усещането, че е седнала върху изваден от хладилника тиган. Всичко започваше да и харесва все по-малко.

– Арнолд – извика тя, – сигурен ли си, че трябва да го правим?

Беше кътала тези думи за съвсем друг случай, но сега те сами се откъснаха от устните и. Шварценегер помисли няколко секунди.

– Нали искаше да летиш? Но щом те е страх...

– Не – пряко волята си извика Мария, – изобщо не ме е страх. Просто ти създавам толкова много проблеми.

– Няма проблеми. Сега ще стане доста шумно, тъй че сложи си слушалките. Между другото, какво слушаш?

– „Джихад Кримсън“ – отвърна Мария и нагласи малките розови възглавнички на ушите си.

Лицето на Шварценегер се вкамени. Ако не беше вятърът да раздуха изрусената му с перхидрол коса, Мария щеше да си помисли, че някой от снимачната група е сменил истинския Шварценегер с манекен.

– Какво има? – уплашено попита тя.

Известно време той стоеше неподвижен. По стъклата на очилата му мигаха странни червени светлинки. Мария си помисли, че са отражения на повехналите листа на кленовете, църкнали над гаражните клетки.

– Арни – извика тя.

Бъгълчето на устата му трепна няколко пъти, а после изглежда се върна и способността му да се движи. Шварценегер завъртя глава – успя да го стори с усилие, сякаш в шарнира, на който се крепеше, беше влязъл пясък.

– Кримсън Джихад ли? – попита той.

– „Джихад Кримзън“ – отговори Мария. – Нусрат Фатех Али Кхан и Робърт Фрип. Защо?

– Нищо – каза Шварценегер, – няма значение.

Главата му изчезна в кабината. Долу, някъде под металния корем на самолета, се чу електрическо бръмчене и след няколко секунди прерасна в чудовищно силен рев. Мария усети как дунапреновите възглавнички сякаш се впиват в ушите и. Последва плавно полюшване и гаражите заплуваха надолу и назад.

Поклащайки се насам-натам като лодка, „Харисрът“ се издигаше право нагоре. Мария дори не бе предполагала, че самолетите могат да летят така. Тя си помисли, че ако затвори очи, няма да е толкова страшно, но любопитството и надви страха и след по-малко от минута тя отново ги отвори.

Първото, което видя, бе един приближаващ се прозорец. Беше толкова близо, че на екрана на включения в стаята телевизор тя ясно различи танк, който обръща дулото си към нея и изведнъж стреля. В същия момент самолетът силно се наклони и започна да се отдалечава. Мария едва не се изтърси върху крилото и изпищя от страх, но самолетът бързо зае хоризонтално положение.

– Хвани се за антената! – извика Шварценегер, като надникна от кабината и ѝ махна с ръка.

Тя сведе поглед. Точно пред нея стърчеше продълговат метален предмет с кръгло удебеление накрая. Чудно, как не беше го

забелязала преди. Приличаше на късо и тясно вертикално крило; то веднага и навя нескромни асоциации, макар размерите му да бяха значително по-големи, отколкото биват в реалния живот. Щом видя този мощен израстък, страхът в душата и се смени с радостно въодушевление, неизпитвано нито с уморените Мигеловци и немитите Лъоневци, нито с почерпените Ивановци.

Тук всичко изглеждаше различно: кръглото удебеление в края на антената имаше ситни дупчици и малко напомняше за души. Същевременно те караше да мислиш за неземните форми на живот и любов. Мария го посочи с пръст и въпросително погледна Шварценегер. Той кимна, усмихна се широко и слънцето блесна върху зъбите му.

Тя си помисли, че в момента се сбъдва детската ѝ мечта. В един от филмите дълго бе прекарвала над книжките с приказки, бе разглеждала картинките и си бе представяла как лети в небето, яхнала дракон или огромна птица. Сега това наистина и се случваше. „Може да не е съвсем същото, но мечтите винаги се сбъдват различно от очакванията ни“ – помисли си тя и сложи ръка върху стоманения израстък на антената.

Самолетът леко се наклони и Мария разбра, че е в явна връзка с докосването и до антената. А и движението на самолета и се стори някак изненадващо одушевено, сякаш антената беше най-чувствителната му част. Тя прокара ръка по стоманения израстък и стисна горната му част в шепи. Самолетът нервно поклати крила и се издигна още няколко метра нагоре. Мария си помисли, че той се държи досуц като вързан за леглото мъж – няма как да я прегърне и може само да движи цялото си тяло. Приликата се засилваше и от факта, че тя седеше тъкмо зад крилата, приличащи на проснати страни крака – невероятно мускулести, но неспособни да помръднат.

Беше забавно, но все пак твърде особено. Мария предпочиташе в празното пространство между гаражите вместо огромната стоманена птица да беше се намерило някое най-обикновено походно легло. Но с Шварценегер не можеше да е другояче, помисли си тя. Погледна към кабината – вътре не се виждаше почти нищо, защото стъклото отразяваше слънцето. Той май седеше в креслото си и леко въртеше глава насам-натам в унисон с движението на ръката и.

„Интересно – помисли си Мария и сложи върху антената и другата си ръка, – на онзи робот от киното, направен от метал и способен да променя формата си, какъв ли му е бил? Сигурно който какъвто го поиска.“

Междувременно самолетът се издигаше все по-нагоре. Покривите на къщите останаха далече долу и пред Мария се разкри величествената панорама на Москва.

Навред блестяха кубетата на църквите и градът приличаше на огромно кандило, обсипано с безсмислени нитове. Над Москва имаше доста по-малко мъгла, отколкото се бе сторило на Мария, докато бе вървяла по крайбрежната улица. Тук-там къщите наистина бяха забулени, но неясно от какво – от дим, заводски пушеци или просто от ниски облаци.

Въпреки, че отделните му съставни части бяха грозни, като цяло градът изглеждаше извънредно красив, но източникът на тази хубост беше необясним. „С Русия винаги е така – помисли си Мария, докато движеше ръце по студената стомана – възхищаваш се и ти се доплаква от умиление, а взреш ли се поотблизо, може да ти се повдигне.“

Изведнъж самолетът под нея се друсна и тя усети, че горната част на антената се клати някак странно. Тя отдръпна ръцете си, металната топка с дупчиците тутакси падна, удари се в тялото на самолета и полетя надолу. От предишната мощ остана само късата тръбичка с резба по края. Отвътре се подаваха два усукани скъсани кабела – син и червен.

Мария погледна към кабината. Зад стъклото се виждаше неподвижният русоляв тил на Шварценегер. Отначало реши, че той не е забелязал нищо. После ѝ хрумна, че може да е припаднал. Огледа се панически, забеляза че носът на самолета бавно и някак неуверено завива и предположението и моментално прерасна в увереност. Почти без да се замисли тя се прехвърли от тялото на самолета върху плоската площадка между крилата (при което парчето от антената скъса якето ѝ) и запълзя към кабината.

Люкът беше отворен. Легнала на крилото, Мария се понадигна и извика:

– Арни! Арни!

Отговор обаче не последва. Тя предпазливо застана на четири крака и видя темето му с трепкащ от вятъра кичур коса.

– Арни! – извика още веднъж. Шварценегер извърна главата си към нея.

– Слава Богу! – изтръгна се от гърдите и. Шварценегер свали очилата си.

Лявото му око беше леко присвито и изразяваше много ясно и същевременно безкрайно сложна гама от чувства. В строга пропорция бяха смесени жизнерадост, сила, здрава любов към децата, морална подкрепа за американското автомобилостроене в тежката му схватка с Япония, признаване правата на сексуалните малцинства, лека ирония към феминизма и непоколебима вяра, че демокрацията и юдео-християнските ценности в крайна сметка непременно ще надвият всичкото зло на този свят.

Дясното му око обаче беше съвсем различно. То дори трудно можеше да бъде наречено око. От обезобразената, със засъхнали следи от кръв очна кухина към Мария гледаше кръгла стъклена леща в сложен метален държач и към него изпод кожата се точеха тънки жички. Точно в средата и светеше ослепителен червен лъч. Мария го забеляза, когато той попадна в очите и.

Шварценегер се усмихна. Лявата част на лицето му изрази точно каквото трябва да изразява лицето на усмихнатия Шварценегер – нещо недоловимо лукаво и някак момчешко, нещо, от което веднага ти става ясно, че никога няма да ти стори нищо лошо, а дори и да убие неколцина гадове, то ще е след като камерата на няколко пъти и от различни ракурси убедително е фиксирала безкрайната им низост. Но усмивката засегна само лявата част на лицето му, докато дясната остана абсолютно непроменена – студена, съсредоточена и страшна.

– Арнолд – смутено каза Мария и се изправи на крака, – Арнолд, защо правиш така? Престани!

Но Шварценегер не отговори. В следващия момент самолетът рязко се наклони и тя се затъркаля надолу по крилото. Пътьом на няколко пъти удари лицето си в някакви издатини, а после под нея не остана никаква опора. Тя си помисли, че пада надолу и стисна очи, за да не вижда летящите насреща дървета и покриви. Но минаха няколко секунди и не се случи нищо. Мария забеляза, че както и преди, двигателят реве съвсем наблизо, затова отвори очи.

Висеше под крилото – качулката на якето и се беше закачила за някакво плоско крилце и тя едва успя да различи, че това е ракета. С разширената си предна част ракетата малко приличаше на одеवेशната антена. Като я видя, Мария си помисли, че чисто и просто Шварценегер продължава с любовните си игри. Но това беше вече прекалено – по лицето ѝ сигурно имаше няколко синини, а разбитите ѝ устни кървяха.

– Арнолд – извика тя и размаха ръце, за да се обърне с лице към кабината, – престани! Не искам така! Чуваш ли! Не искам така!

Най-после успя да види кабината и усмихнатото лице на Шварценегер.

– Не искам, чуваш ли? Причиняваш ми болка!

– NO? – попита той.

– Не! Не!

– О.К. – каза Шварценегер. – *You are fired*³².

В следващия момент лицето му се дръпна назад и някаква невъобразима сила понесе Мария далеч от самолета, който за няколко секунди се превърна в мъничка сребриста птица, свързана с нея чрез дълъг шлейф от дим. Тя обърна лицето си и зърна прииждащия към нея заострен връх на кулата в Останкино. Удебелената и средна част бързо се увеличаваше и миг преди удара Мария ясно видя някакви насядали около масата хора с бели ризи и с вратовръзки, които я гледаха с почуда през дебелилото стъкло.

Звънна счупена чаша, после на пода падна нещо тежко и се чу силен плач.

– Полека, полека – каза Тимур Тимурович. – А така, добре.

Разбрах, че няма да има продължение и отворих очи. Вече можех криво-ляво да виждам – близките предмети различавах ясно, но по-отдалечените се размиваха, а общата перспектива бе такава, сякаш се намирах във вътрешността на коледна елхова топка, по чиито стени е изрисувана околният свят.

Право над мен като две канари се извисяваха Тимур Тимурович и полковник Смирнов.

– Да – каза някой откъм ъгъла. – Ей така се запознаха Арнолд

32. *You are fired* (англ.) *Вие сте уволнена. Игра на думи: „Вие сте изстреляна“* – Б. а.

Шварценегер и просто Мария.

– Прави впечатление – след като се изкашля, рече полковник Смирнов на Тимур Тимурович – ясно изразеният фалически характер на това, че пациентът непрекъснато си представя х...й. Нали? Ту антената, ту ракетата, ту кулата в Останкино.

– Вие, военните, сте прекалено праволинейни – обади се Тимур Тимурович. – Нещата не са толкова прости. Както се казва, Русия не може да бъде разбрана с ум, но не става дума и за сексуална невроза. Нека не бързае. Важното е, че сме постигнали катарзисен ефект, макар и в слабо изразена форма.

– Да – съгласи се полковникът – чак столът се счупи.

– Точно така – каза Тимур Тимурович. – Когато блокираният патологичен материал изплува на повърхността на съзнанието, той преодолява силно съпротивление, затова често се случват видения на катастрофи и разни сблъсъци. Както сега. Най-сигурният белег, че сме на прав път.

– Ами ако е от контузията? – попита полковникът.

– От коя контузия?

– Не съм ли ви казвал? Вижте, когато стреляха по Белия дом, няколко снаряда минаха направо през прозорците. Та един от тях улучи един апартамент, където по същото време...

Полковникът се наведе към Тимур Тимурович и му зашепна нещо на ухото.

– Естествено – долитаха до мен отделни думи – всичко на парчета... Отначало го засекретиха заедно с трупове, но после гледаме, че мърда... Направо потресаващо.

– Но, драги, защо мълчахте толкова време? Та това променя цялата картина – с упрек каза Тимур Тимурович. – Аз тук се бяхтя, бяхтя...

Той се наведе над мен, с двата си дебели пръста повдигна клепача и надникна в окото ми.

– Как сте?

– Направо не знам – отговорих. – Е, не беше най-интересната халюцинация в живота ми. Но аз... Как да ви кажа... Намирам за забавна сънната лекота, с която за няколко минути блънуването се превърна в реалност.

– Видяхте ли? – обърна се Тимур Тимурович към полковник Смирнов.

Полковникът кимна мълчаливо.

– Аз, драги мой, попитах не какво е мнението ви, а как се чувствате

– каза Тимур Тимурович.

– Благодаря, чувствам се добре – отговорих. – Само дето ми се спи.

Така си беше.

– Ами поспете.

Той ми обърна гръб.

– Утре сутринта – каза на невидимата си помощничка, – точно преди водните процедури, моля, направете на Пьотър четири кубика таурепам.

– Може ли да пуснете радиото? – попита тих глас откъм ъгъла.

Тимур Тимурович щракна някакво копче на стената, хвана военния подръка и го поведе към вратата. Затворих очи и разбрах, че няма да имам сили пак да ги отворя.

„Понякога си мисля, че мъжете – запя тъжен глас, – останали по бойните поля, сега са бели жерави в небето, не спят отдавна в черната земя...“

Щом от високоговорителя излетя последната дума, в стаята настана суматоха.

– Дръжте Сердюк! – извика някой точно до ухото ми. – Стига с тия жерави! Забравихте ли?

– Нали ти поиска да го пуснат – обади се друг. – Сега ще го превключим.

Чу се още едно щракване.

„Дали е отминало времето – попита предпазлив глас откъм тавана, – когато руската поп-музика беше синоним на нещо провинциално? Преценете сами. «Възпалените израстъци» е една от рядко срещаните в Русия чисто дамска група. Пълният комплект на сценичното им оборудване тежи точно колкото един танк «Т-90». Съставът е само от лесбийки, две от които са заразени с английски стрептококи. Независимо от тези свръхмодерни характеристики «Възпалените израстъци» изпълняват предимно класическа музика – е, в своя интерпретация, разбира се. Сега ще чуете какво са направили момичетата с една от мелодиите на австрийския композитор Моцарт, познат на слушателите ни от филма на Форман и от едноименния австрийски ликьор, с чиято доставка на едро се занимава нашият спонсор, фирма «Трето око».“

Засвири ужасяваща музика, напомняща вой на виелица в затворнически комин. Слава Богу, вече бях потънал в унес. Отначало ме сподиха тежки мисли за собственото ми положение, после сънувах кратък кошмар за американец с тъмните очила, който сякаш бе продължение на историята, разказана от онази нещастница.

Американецът приземи самолета си в двора, заля го с газ, намерена кой знае къде, и го запали. Към огъня литнаха аленото сако, тъмните очила и жълтите панталони, а самият американец остана по миниатюрни плувки. Движейки великолепно развитите си мускули, той дълго търси нещо в храстите, но не успя да го намери. После в съня ми имаше пауза, а когато го видях отново, той беше (тръпки ме побиват) бременинен – явно срещата му с Мария не бе минала без последици. Сега вече той се бе превърнал в кошмарна метална фигура с условно лице и върху издутия му корем яростно блестеше слънцето.

3

Долиташката мелодия отначало сякаш се катереше нагоре по някакво стълбище, и след като потъпчеше за малко на едно място, отчаяно се хвърляше право в отвора между парапетите. Тогава ясно се чуваха кратките мигове тишина между всеки два звука. Но пръстите на пианиста подхващаха мелодията, отново я връщаха на стълбите и всичко се повтаряше, само че с един етаж по-надолу. Мястото много приличаше на стълбището на булевард „Тверской“ номер осем, само че в съня ми стълбата беше безкрайна както нагоре, така и надолу, докъдето ми стигаше погледът. Изведнъж разбрах, че всяка мелодия има свой точен смисъл. По-специално тази разкриваше метафизическата невъзможност на самоубийството – не греховността му, а именно неговата невъзможност. И си представих, че всички ние сме само звуци, излитащи изпод пръстите на незнаен пианист, че сме просто кратки терци, плавни сексти и дисониращи септими в една грандиозна симфония, дето никои от нас никога няма да чуе от край до край. Мисълта изпълни сърцето ми с дълбока тъга и тогава изплувах от оловните облаци на съня си.

Няколко секунди се опитват да разбере къде всъщност се намирам и какво става в този странен свят, към който всяка сутрин вече двадесет и шест години ме запраща някаква незначителна сила. Бях облечен с тежка куртка от черна кожа, брич и ботуши. В бедрото ми болезнено се впиваше нещо. Обърнах се настрана, напирах под хълбока си дървената кутия с маузера и се огледах. Над мен висеше копринен балдахин с невероятни красиви жълти пискюли. Небето навън беше безоблачно синьо и далечните покриви розовееха под студените лъчи на зимното слънце. Точно срещу прозореца ми, отвъд булеварда, се виждаше обкован с ламарина купол, който не знам защо ми приличаше на корем на огромна метална родилка.

Изведнъж разбрах, че не съм сънувал музиката – тя ясно се чуваше през стената. Започнах да се чудя как съм се озовал тук и изведнъж сякаш ме удари ток – за секунда си спомних вчерашния ден и разбрах, че се намирам в апартамента на фон Ернен. Скочих от леглото, втурнах се към вратата и се стаих.

Оттатък, на рояла в стаята с оставения вътре фон Ернен някой свиреше същата Моцартова fuga във фа минор, темата от която кокаинът и меланхолията ме бяха накарали да си припомня снощи. Прималя ми в

истинския смисъл на думата. Представих си как трупът дървеняшки тропа по клавишите с подаващи се изпод метнатото палто пръсти и разбрах, че вчерашният кошмар още не е свършил. Трудно бих могъл да опиша завладялото ме смущение. Огледах стаята и видях на стената голямото дървено разпятие с изящната сребърна фигурка на Христос. Щом го зърнах, почувствах нещо странно, подобно на дежа вю³³. Сякаш в някакъв неотдавнашен сън вече бях виждал това метално тяло. Свалих разпятието, извадих маузера от кобура и на пръсти излязох в коридора. Тласкаше ме горе-долу следният довод: ако един покойник може да свири на роял, значи може и да го е страх от кръста.

Вратата на другата стая беше открената. Опитвайки се да стъпвам колкото може по-тихо, се приближих и надникнах вътре. Виждаше се само част от рояла. Няколко пъти си поех дълбоко въздух, ритнах вратата и стиснал в едната си ръка тежкия кръст, а в другата – готовото за стрелба оръжие, прекрачих прага. Първо видях ботушите на фон Ернен в ъгъла; той кротко почиваше под сивия си английски саван.

Обърнах се към рояла.

Пред него седеше човекът с черна гимнастърка от ресторанта снощи. Беше към петдесет годишен, със засукани нагоре гъсти мустаци и леко прошарена на слепоочията коса. Имах чувството, че дори не е забелязал появата ми – очите му бяха затворени, сякаш изцяло се бе отдал на музиката. Свириеше наистина превъзходно. Върху капака на рояла видях папахата³⁴ от най-фин астраган с лентичка от червено моаре и шашката³⁵ с необичайна форма във великолепна ножница.

– Добро утро – казах аз и свалих маузера.

Човекът вдигна клепачи и ме огледа внимателно. Очите му бяха черни и пронизващи и трябваше да положи доста усилия, за да устоя на почти физическия им натиск. Като забеляза кръста в ръката ми, той леко се усмихна.

– Добро утро – отвърна и продължи да свири. – Радвам се да видя, че още от сутринта се грижите за душата си.

– Какво правите тук? – попитах и внимателно сложих разпятието до неговата шашка.

– Опитвам се да изсвирия една доста трудна пиеса. Но за съжаление тя е написана за четири ръце и сега следва пасаж, с който не бих могъл да се справя сам. Ще бъдете ли така добър да ми помогнете? Мисля, че

33. Нещо вече видяно – Б. пр.

34. *Папаха* – (рус.) – висок казахски калпак – Б. пр.

35. *Шашка* – (рус.) – казашка сабя – Б. пр.

творбата ви е позната.

Като в транс мушнах маузера в кобура, заставах до него, изчаках момента и поставих пръсти върху клавишите. Моят контрапункт едва настигаше темата и на няколко пъти сгреших; после погледът ми отново падна върху разперените крака на фон Ернен и аз осъзнах цялата абсурдност на положението. Отдръпнах се и впих поглед в своя гост. Той спря да свири и известно време остана да седи неподвижно – сякаш потъна дълбоко в собствените си мисли. После се усмихна, посегна и взе от капака разпятието:

– Безподобно. Никога не ми е било ясно защо Бог е трябвало да се яви на хората в отвратителното тяло на човек. Според мен много подходяща форма би била някоя съвършена мелодия, каквато можеш да слушаш до безкрай.

– Кой сте вие? – попитах аз.

– Фамилията ми е Чапаев – отвърна непознатият.

– Нищо не ми говори.

– Точно затова я ползвам. Името ми е Василий Иванович. Предполагам, че и то нищо не ви говори.

После стана от стола и се протегна, ставите на тялото му силно изпукаха. Усетих лек мирис на скъп английски одеколон.

– Вчера – настойчиво ме загледа той – в „Музикалната кутийка“ забравихте чантата си. Ето я.

Погледнах надолу и видях до крачето на рояла черната чанта на фон Ернен.

– Благодаря ви – отвърнах. – Но как влязохте в апартамента?

– Опитах се да звънна, но изглежда звънецът не работи. А ключовете висяха на вратата. Видях, че спите и реших да почакам.

– Разбирам.

В действителност нищо не разбирах. Как ме беше намерил? При когото изобщо бе дошъл – при мен или при фон Ернен? Кой бе той и какво искаше? И защо (непоносимо ме измъчваше най-вече това), защо свиреше тази проклетата fuga? Дали подозираше нещо? Между другото, завитият в палтото труп в ъгъла ме смущаваше най-малко, понеже за чекистките квартири един труп представляваше най-обикновен предмет от интериора.

Чапаев сякаш прочете мислите ми.

– Както явно се досещате – каза той, – дошъл съм не само заради чантата ви. Днес заминавам за Източния фронт, където командвам дивизия. Имам нужда от комисар. Предишният... Да речем, не оправда

очакванията ми. Снощи видях вашата агитация и ми направихте доста добро впечатление. Между другото, Бабаясин също е много доволен. Искам политическата работа в поверените ми части да я провеждате вие.

После разкопча джоба на гимназтьорката си и ми подаде сгънат на четири лист хартия. Разгънах го и прочетох:

„До др. Фанерний. По заповед на др. Дзержински с цел за-силване на политическата работа незабавно ви местим в разпо-реждане на командира на Азиатската Конна Дивизия др. Чапа-ев. Бабаясин.“

Отдолу беше сложен познатият ми вече размазан лилав печат. Този пък Бабаясин що за птица е, помислих си смутено и вдигнах поглед.

– Та как се казват все пак? – присви очи Чапаев. – Григорий или Пьотър?

– Пьотър – облизах пресъхналите си устни. – Григорий е старият ми литературен псевдоним. Знаете ли, непрекъснато стават бъркотии. Едни по навик ме наричат Григорий, други – Пьотър...

Той кимна и взе от рояла шашката и папахата си.

– Вижте какво, Пьотър, може да ви се стори неудобно, но влакът ни потегля днес. Няма как. Война е. Имате ли някаква несвършена работа в Москва?

– Не – отговорих.

– В такъв случай предлагам ви незабавно да заминем заедно. Сега трябва да присъствам при товаренето на полка от ивановски тъкачи и бих искал и вие да сте там. Еwentуално ще се наложи да произнесете слово. Много ли багаж имате?

– Само нея – казах аз и кимнах към чантата.

– Чудесно. Още днес ще се разпоредя да ви зачислят на доволствие към щабния вагон.

Той тръгна към вратата.

Вдигнах чантата и излязох след него в коридора. В главата ми цареше пълна бъркотия и хаос. Човекът, дето крачеше пред мен по коридора, ме плашеше. Не можех да разбера кой е – по начина си на държание почти не приличаше на червеноармейски командир, но все пак беше един от тях; пък и написаното, и печатът на днешната заповед бяха

същите като на вчерашната. Значи, той бе достатъчно влиятелен, за да може за една сутрин да получи необходимото му решение и от кървавия Дзержински, и от загадъчния Бабаясин.

В антрето Чапаев се спря и свали от закачалката дългия си син шинел с три ивици от лъскаво алено моаре направо на гърдите. Шинелите с подобна украса бяха последна дума на червеноармейската мода. Е, обикновено тези нагръдни ивици-закопчалки се правеха от просто червено сукно. Чапаев облече шинела, сложи си папахата, стегна се с колана, на който висеше кобурът с маузера, запаса шашката и се обърна към мен. На гърдите му лъщеше странен орден – сребърна звезда с топчета по върховете на лъчите. Нямахме никакви изображения или думи. Чапаев долови погледа ми.

– За Нова година ли сте се нагиздили? – попитах аз. Той се засмя добродушно.

– Не. Това е орден „Октомврийска звезда“.

– Никога не съм чувал.

– Ако имате късмет, и вие може да го заслужите – каза той. – Готов ли сте?

– Другарю Чапаев – започнах аз, решил да се възползвам от неофициалния тон на разговора ни – искам да ви питам нещо, дето може да ви се стори странно.

– Цял съм слух – той се усмихна любезно и потупа ножницата с жълтия маншет на ръкавицата си.

– Кажете ми откровено – погледнах го право в очите, – защо свирихте на рояла? И защо точно тази творба?

Чапаев се усмихна под мустак.

– Знаете ли – отвърна той, – когато надникнах в стаята ви, вие още спяхте. И насън, е, може би не съвсем точно, си свирукахте въпросната fuga. Колкото до мен, аз много харесвам Моцарт. Някога учех в консерваторията и се готвех за кариера на музикант. Но оттогава много неща в живота ми се промениха. Защо се интересувате?

– Ами така, няма значение. Просто странно съвпадение.

Излязохме на стълбищната площадка. Ключовете наистина висяха на вратата. Машинално заключих апартамента, прибрах ги в джоба си и последвах Чапаев по стълбите с мисълта, че никога през живота си не съм имал навика да си свирукам. Камо ли насън.

Първото, което видях на мразовитата слънчева улица, беше дългият сиво-зелен брониран автомобил. Дето го забелязах снощи пред „Музикалната кутийка“. Преди не бях виждал подобни коли. Автомобилът

безспорно беше последна дума на науката за унищожение. Корпусът му бе обсипан с едри полукръгли нитове; отпред се издуваше тъпата зурла на мотора, окичена с два мощни фара; високото стоманено чело, леко скосено назад, застрашително гледаше Никитския площад с двете си продълговати амбразури, които приличаха на притворените очи на Буда. Отгоре имаше цилиндричен картечен купол, обърнат към булевард „Тверской“, а цевта на картечницата беше защитена с две разширяващи се стоманени платна. Отстрани имаше малка врата.

Наоколо се тъпяха хлапета – някои с шейни, други с кънки – и аз неволно си помислих, че докато възрастните идиоти се занимават с преустройството на измисления от тях свят, децата продължават да живеят в реалността – сред снежните пързалки и слънчевата светлина, върху тъмните огледала на замръзналите водоеми и в мистичната тишина на заснежените нощни дворове. И макар децата също да бяха заразени от бацила на стоварилото се върху Русия безумие (беше ясно от погледите им, насочени към лъскавата шашка на Чапаев и към моя маузер), все пак в техните чисти очи все още сияеше споменът за нещо, което аз самият отдавна бях забравил – може би неосъзнатия спомен за великия извор на всичко съществуващо, и те, потъвайки в позорната пустиня на живота, още не бяха се отдалечили достатъчно.

Чапаев се приближи до бронирания автомобил и рязко почука. Моторът заработи и задницата на автомобила се обви в облак синкав дим. Чапаев отвори вратата и точно тогава чух зад гърба си скърцане на спиратки. До нас спря една затворена кола. От нея изскочиха четирима души с черни кожени куртки и се шумгнаха във входа, от който току-що бяхме излезли. Сърцето ми изстина – помислих си, че са дошли да ме приберат. Сигурно, защото четирима ми приличаха на снощните актьори с черните плащове, дето изнесоха от сцената трупа на Разколников. Единият тях се спря на вратата и погледна към нас.

– Бързо – извика от бронирания автомобил Чапаев. – Топлото ще избяга.

Метнах вътре чантата, шумгнах се след него и хлопнах вратата.

Интериорът на страховитата кола ме очарова от пръв поглед. Не много голямото пространство, отделено с преграда от кабината на шофьора, приличаше на купе от Норд експрес – въпреки малкото място, двата тесни кожени дивана, масичката помежду им и килимчето на пода създаваха усещане за уют. На тавана имаше кръгъл отвор, през който се виждаше масивния приклад на покритата с калф картечница; към картечната кула водеше ажурна вита стълбица, завършваща с нещо като

въртящ се стол с подпорки за краката. Всичко това се осветяваше от малка електрическа крушка, в чиято светлина успях да различа една картина, закрепена за стената с винтове в ъглите на рамката. Беше малък пейзаж в стил Джон Констейбъл – мост над някаква река, далечен буреносен облак и романтични руини.

Чапаев хвана фунията на слушалката и заповяда:

– На гарата.

Колата плавно потегли от мястото си – вътре движението почти не се усещаше. Чапаев седна на едното диванче и с жест ме покани да седна срещу него.

– Великолепна кола – бях напълно искрен.

– Да, бива си я. Но аз не съм по техниката. Само да видите коня ми...

После бръкна под масичката и извади оттам съгваема игрална дъска.

– Една партия трик-трак³⁶?

Свих рамене. Той разтвори дъската и започна да нарежда черните и белите пулове.

– Другарю Чапаев – започнах аз, – в какво ще се стои работата ми? Какви въпроси ще засяга?

Той внимателно приглади мустак.

– Вижте, Пьотър, нашата дивизия е един сложен организъм. Предполагам, че постепенно ще свикнете с живота в него и сам ще намерите своята ниша. Сега е рано да говорим каква точно ще бъде тя, но от снощното ви поведение ми стана ясно, че сте решителен човек, а и много добре усещате същината на събитията. Ние имаме нужда точно от хора като вас. Вие сте на ход.

Метнах заровеите върху дъската и се поколебах как да реагирам. Съмнявах се, че той наистина е червеноармейски командир. Не знам защо си мислех, че играе същата безумна игра като мен, само че от отдавна, по-виртуозно и може би по своя воля. Но от друга страна всичките ми съмнения почиваха изключително върху интелигентния му начин на говорене и върху хипнотичната сила на очите му, което само по себе си не означаваше нищо. Покойния фон Ернен, например, също беше доста интелигентен, а главатарят на ЧК Дзержински – добре известен в окултните кръгове като хипнотизатор. И после, рекох си, глупава е самата постановка на въпроса, защото няма нито един червеноармейски

36. *Трик-трак* – игра, подобна на табла – Б. пр.

командир, дето да е наистина червеноармейски командир. Всеки от тях просто с всички сили се старае да прилича на някакъв инфернален еталон, преструвайки се, точно както и аз вчера, само че безогледно. Колкото до Чапаев, военната му униформа не можеше да ме накара да го възприема така, както го възприемаха другите. Доказателство бе и заповедта на Бабаясин, и бронираната кола. Не знаех какво иска от мен, но реших засега да приема неговите правила на играта. При това изпитвах към него инстинктивно доверие. Не знам защо ми се струваше, че стои няколко етажа по-високо от мен на безкрайната стълба на битието, която бях сънувал сутринта.

– Нещо тревожи ли ви? – попита Чапаев и хвърли заровете. – За какво се замислихте?

– Вече не – отговорих. – Я ми кажете, Бабаясин лесно ли се съгласи да ме предаде във ваше разпореждане?

– Тъкмо Бабаясин беше против – каза Чапаев. – Той много ви цени. Решихме го двамата с Дзержински.

– Да не би да се познавате?

– Да.

– Другарю Чапаев, да не би да познавате и Илич? – леко иронично попитах аз.

– Доста бегло – отвърна той.

– Покажете ми го някой път.

– Защо не? Щом искате, може още сега.

Това вече беше прекалено. Погледнах го с недоумение, но той изобщо не се смути. Отмести дъската, с плавно движение извади от ножницата си шашката и я сложи на масата.

Трябва да кажа, че тя беше доста странна, с дълга сребърна дръжка, покрита с резба, изобразяваща две птици, а помежду им – кръг с клекал в него заек; всичкото останало място заемаше най-фин орнамент. Дръжката свършваше с нефритова топка, а за нея бе вързан къс дебел шнур от вита коприна с лилав пискюл на края. Пред ръкохватката имаше кръгъл предпазител от черно желязо; лъскавото острие беше дълго и леко извито. Всъщност, дори не беше шашка, а по-скоро някакъв китайски меч. Но аз не успях да го разгледам много добре, защото Чапаев загаси лампата.

Потънахме в пълен мрак. Не виждах нищо – само чувах равномерния шум на мотора (между другото, звуковата изолация на автомобила беше превъзходна – отвън не долиташе и най-малък шум) и усещах леко поклащане. Чапаев запали една клечка кибрит и я вдигна над масата.

– Погледнете острието – каза той.

Погледнах размитото червеникаво отражение, появило се върху стоманената ивица. В него се долавяше някаква странна дълбочина, имах чувството, че през леко запотено стъкло гледам към дълъг, слабо осветен коридор. По изображението преминаха леки вълнички и видях един човек с разкопчан френч. Той вяло вървеше по коридора. Беше брадясал и плешив; ръждивата брада по бузите му преминаваше в немарлива брадичка и мустаци. Наведе се и посегна с потреперващи ръце. Тогава забелязах едно сгушено в ъгъла на коридора коте с големи тъжни очи. Изображението беше много ясно, но изкривено, сякаш го виждах върху повърхността на топка за елха. Изведнъж, неочаквано и за самия себе си, се изкашлях. Тогава Ленин (а това безспорно беше той) трепна, обърна се и се вторачи към нас. Разбрах, че ме вижда. В очите му за миг се мярна уплаха, а после те станаха хитри и някак гузни. С изкривена усмивка той ми се закани с пръст и каза:

– Мисюс! Къде си?

Чапаев духна клечката и картината изчезна; успях да зърна побягналото по коридора коте и изведнъж се досетих, че изобщо не съм видял всичко върху шашката, ами току-що по някакъв необясним начин съм бил там и сигурно съм можел да докосна котето с ръка.

Лампата светна. Изгледах Чапаев с изненада. Вече бе прибрал шашката в ножницата.

– Владимир Илич препрочита Чехов – каза той.

– Какво беше това? Чапаев сви рамене.

– Той видя ли ме? – попитах.

– Мисля, че не вас. По-скоро е усетил нечие присъствие. Но едва ли му е направило впечатление. Свикнал е с подобни неща. Него много хора искат да го видят.

– Но как вие... По какъв начин... Хипноза ли беше?

– Не повече от всичко останало – каза той и кимна към стената на колата, изглежда имайки предвид това, което беше извън нея.

– Кой сте вие в действителност? – попитах аз.

– За втори път днес ми задавате този въпрос. Вече ви отговорих, че фамилията ми е Чапаев. Засега не мога да ви кажа нищо повече. Не изпреварвайте събитията. Между другото, в частните ни разговори можете да ме наричате Василий Иванович. „Другарю Чапаев“ звучи прекалено тържествено.

Понечих да го помоля да ми обясни, но се сепнах. Разбрах, че е безсмислено да продължавам да настоявам; нещо повече, можех да сторя

грешка. Но най-интересното бе, че не се спрях сам – чувствах, че по някакъв неясен начин ме спря Чапаев.

Бронираната кола забави ход. Чухме изопачения от уредбата глас на шофьора:

– Гарата, Василий Иванович!

– Много добре – отвърна Чапаев.

Няколко минути автомобилът бавно маневрира и накрая спря. Чапаев си сложи папахата, стана от дивана и отвори вратата. В кабината нахлу студен въздух, червеникави зимни лъчи и глух шум от стотици сливащи се гласове.

– Вземете си чантата – каза Чапаев и чевръсто скочи на земята. Лек примижал след уютния полумрак на колата, аз го последвах.

Намирахме се точно в центъра на площада пред Ярославската гара. Отвред ни беше наобиколила развълнувана тълпа от различно облечени въоръжени хора, строени в неравно подобие на каре. Покрай строя се разхождаха някакви дребни червени командири с извадени саби. При появата на Чапаев се чуха викове, общият шум от гласове се засили и след няколко секунди прерасна в тежко „ура“, което няколко пъти прелетя над площада.

Бронираната кола стоеше до украсена с кръстосани знамена дъсчена трибуна, подобна на ешафод. Там неколцина военни си разменяха реплики. Щом се появихме ние, те заръкопляскаха. Чапаев бързо се качи по скърцащите стълби горе; постарях се да го последвам незабавно. След като поздрави бегло двама-трима военни (единият от тях беше в стегнат с каиши кожух от бобър), Чапаев се приближи към парапета на ешафода, и за да призове хората към тишина, вдигна нагоре ръката си в жълта ръкавица.

– Момчета! – високо се провикна той. – Ясно ви е защо сте тука. К'во да се баламосваме. Всичко ще видите, от всичко ще усетите. Няма това-онова? Иде ли човек на фронта, ще види дебелия край. Нема пет, нема четири...

Внимателно наблюдавах пластиката на движенията му. Той говореше, като равномерно се обръщаше ту насам, ту натам и енергично сечеше въздуха пред гърдите си с жълтата кожена длан. Смисълът на все позабързаната му реч ми се изплъзваше, но като виждах как работниците проточват шии, вслушват се, кимат и от време на време доста се хият, разбирах, че им говори нещо, близко до техния начин на мислене.

Някой ме дръпна за ръкава. Изтръгнах, обърнах се и видях дребен младеж с редки мустачки, поруменяло от студа лице и нагли очи с цвят

на силно разреден чай.

– Ф-фу – рече той.

– Какво?

– Ф-фурманов – каза той и ми подаде широката си късопръста длан.

– Прекрасен ден – отговорих и я стиснах.

– Аз съм к-комисарят на полка от тъкачи. Щ-ще работим заедно. С-сега ще говорите вие, г-гледайте да сте по-кратък. След малко трябва да се качим на влака.

– Добре.

Той скептично огледа ръцете ми.

– П-партиен член ли сте? Кимнах.

– Отд-давна ли?

– От близо две години – отговорих.

Фурманов отмести поглед към Чапаев.

– Същински орел е, само трябва човек да го понаглежда. К-казват, че често се увличал. Но б-бойците го обичат. Р-разбират го.

Той кимна към притихналия площад, над който се носеха думите на Чапаев:

– Само да не посраим делото, ей. Това е то – делото!... Ясна работа, че един без друг не става... Почнете ли да се разкисвате, войната отиде, та се не видя?... Значи, само напред. Това ми е думата. Това е мойта командирска порука... А сега ще говори комисарят.

Чапаев се оттегли от парапета.

– Хайде, сега си ти, Петка – високо заповяда той. Аз се приближих.

Мъчно ми беше да гледам тези хора и да си представям мрачните пътища на техните съдби. Още от малки те бяха измамани, и че сега всъщност ги мамеха по друг начин, не променяше нещата за тях, но недолялаността, безпощадната примитивност на всички измами – и предишни, и сегашни – наистина беше нечовешка. Чувствата и мислите на застаналите на площада бяха също тъй жалки, както и дрипите по тях. Дори за да умират, те заминаваха, изпровождани от глупашката клоунада на случайни хора. Но да не би с мен да е по-различно, помислих си аз. Щом точно по същия начин не разбирам (или, което е още по-лошо, мисля си, че разбирам) естеството на силите, управляващи моя живот, с какво тогава съм по-добре от пияния пролетарий, изпратен да умре за думата „интернационал“? С това, че съм чел Гогол, Хегел и някой си Херцен? Глупости.

Но трябваше да кажа нещо.

– Другари работници! – извиках аз. – Вашият комисар другарят

Фурманов ме помоли да съм по-кратък, защото след малко започва товаренето. Мисля, че ще имаме време да си поговорим, а сега ще ви кажа само кое изпълва с плам цялото ми сърце. Днес, другари, аз видях Ленин! Ура!

Над площада се разнесе протяжно бучене. Когато шумът стихна, казах:

– А сега, другари, за последно напътствие има думата другарят Фурманов!

Фурманов ми кимна с благодарност и пристъпи към парапета. Чапаев се смееше, засукваше мустак и си говореше нещо с военния в шубата от бобър. Като видя, че се приближавам, той го тупна по рамото, кимна към останалите и заслиза от трибуната.

Фурманов започна:

– Другари! Тук ни останаха броени минути. Ще удари последният звънец и ние ще отплаваме към мраморния, могъщ бряг – скалата, на която ще завоюваме своята твърдина...

Той вече говореше без да заеква, плавно и напевно.

Ние минахме през разстъпилия се строй от работници (за малко да изгубя съчувствието си към тях, когато ги видях отблизо) и се насочихме към гарата. Чапаев вървеше бързо и аз едва успях да го следвам. Понякога той отвърщаше на нечий поздрав, като отсечено вдигаше към папахата жълтата си ръкавица. За всеки случай започнах да имитирам жеста му и скоро така добре го усвоих, че чак се почувствах свой сред всички сновящи по гарата без малко свръхчовеци.

Когато стигнахме до края на перона, скочихме върху замръзналата земя. Нататък, по маневрените линии започваше лабиринтът от заснежени вагони. Отвред ни гледаха уморени хора; еднообразната гримаса на отчаяние по лицата им ги обединяваше в някаква нова раса. Спомних си едно от стихотворенията на Соловьев и се засмях.

– Какво ви става? – попита Чапаев.

– Нищо – казах. – Разбрах какво значи панмонголизъм.

– И какво значи?

– То е едно учение, станало много популярно в Полша по времето на Чингиз хан.

– Така значи. Какви интересни думи знаете.

– О, в тази област вие сте къде-къде по-напред. Между другото, бихте ли ми обяснили какво значи порука?

– Как? – свъси вежди Чапаев.

– Порука – повторих аз.

– Това пък къде го чухте?

– Ако не греша, преди малко от трибуната говорихте за своята командирска порука.

– А – усмихна се Чапаев, – това ли било? Знаете ли, Пьотър, когато човек трябва да говори с масите, няма никакво значение дали разбира думите, които произнася. Важното е другите да го разбират. Той трябва просто да отрази очакванията на тълпата. Някои го постигат, като изучават езика, на който говорят масите, а аз предпочитам да действам направо. Та, ако искате да знаете какво е „порука“, трябва да питате не мен, а тези, които сега са на площада.

Стори ми се, че разбирам за какво ми говори. И аз отдавна бях стигнал до почти същите изводи, само че те засягаха теми за изкуството, чието еднообразие и безцелност винаги са ме потискали. Бидейки принуден поради естеството на работата си да се срещам с множество тежки идиоти от литературните кръгове, бях развил у себе си способността да участвам в разговорите им, без особено да се замислям за какво става дума, но жонглирайки свободно с нелепи думи като „реализъм“, „теургия“³⁷ или дори „теософичен кокс“. В терминологията на Чапаев това означаваше да изучиш езика на масите. А доколкото ми стана ясно, той самият дори не си даваше труда да вникне в значението на произнасяните думи. Е, само не беше ясно как го постига. Може би, изпадайки в нещо като транс, долавяше еманациите на чуждото очакване и по някакъв начин изплиташе от тях разбираем за тълпата орнамент.

През останалия път мълчахме. Чапаев ме водеше все по-надалеч; на два-три пъти се гмурнахме под празни и мъртви влакове. Беше тихо, само понякога отнейде долитаха истеричните призови на локомотивите. Най-после спряхме до някакъв влак. Един от вагоните му беше брониран. Отгоре уютно димеше комин, а пред вратата пазеше внушителен болшевик с кафеникаво азиатско лице – не знам защо, наум го нарекох башкирец.

Минахме покрай башкиреца, който ни козирува, качихме се и влязохме в къс коридор. Чапаев кимна към една от вратите.

– Това е вашето купе – каза той и извади от джоба си часовник. – Ако разрешите, ще ви оставя за известно време. Трябва да дам няколко разпореждания. Към нас трябва да прикачат локомотива и вагоните с тъкачите.

– Техният комисар, Фурманов, никак не ми хареса – рекох аз. – В

37. Теургия – вид магия – Б. пр.

бъдеще може и да не се сработим.

– Не си задръствайте главата с неща, дето не засягат настоящето. Най-напред ще трябва да се озовем във въпросното бъдеще. Може да се озовете в бъдеще, където няма да има никакъв Фурманов. Или пък, където няма да ви има вас.

Замълчах си, защото не знаех какво да отговоря на странните му думи.

– Настанете се и си починете – рече той. – Ще се видим на вечеря.

Купето ме изненада със своя съвсем мирен вид; прозорецът на бронираната стена беше със спуснато плътно перде, а на масата имаше ваза с карамфили. Чувствах се като пребит; седнах на дивана и известно време не можах да помръдна. После се сетих, че от няколко дни не съм се къпал и излязох в коридора. За моя почуда първата врата, която отворих, беше към банята.

С наслада взех един горещ душ (изглежда водата се топлеше от печката с въглища), върнах се в купето и открих, че леглото е оправено за спане, а на масата ме чака чаша силен чай. Изпих го, изтегнах се на дивана и почти веднага заспах, опиянен от забравения аромат на чистите и колосани чаршафи.

Когато се събудих, беше вече почти тъмно. Вагонът потреперваше равномерно; колелата му тракаха. Върху масичката, където бях оставил празната чаена чаша, сега незнайно откъде се бе появил някакъв пакет. Вътре открих безупречен черен костюм, лъскави лачени обувки, риза, кат белъ и няколко вратовръзки – явно за асортимент. Вече нищо не ме изненадваше. Костюмът и обувките ми станаха; след известно колебание си избрах вратовръзка на малки черни точки. Огледах се в огледалото на вратата на вградения гардероб и останах напълно доволен – е, небръснатата ми от няколко дни брада малко разваляше външния ми вид. Издърпах от вазата един бледо-лилав карамфил, откъснах дръжката му и забодох цветето в петлицата. В този момент предишният петербургски живот ми се видя тъй недосегаемо прекрасен!

Излязох в коридора, приближих се до последната вратата и почухах. Не ми отговори никой. Отворих и видях голям салон. В средата му имаше маса със сервирана лека вечеря за трима и две бутилки шампанско. Върху масата в такт с полюшването на влака примигваше пламъкът на запалена свещ. Във въздуха миришеше на пури. Стените бяха със светли тапети на златисти цветя. През големия прозорец срещу масата нощните светлини бавно разсичаха тъмнината.

Нещо зад мен се раздвижи. Трепнах и се обърнах. В стаята стоеше

същият башкирец, когото бях видял пред вагона. Той ме изгледа напълно безизразно, задвижи ръчката на сложения в ъгъла грамофон със сребристо проблясваща фуния и постави иглата върху плочата. Разнесе се кадифеният бас на Шаляпин. Струва ми се, пееше нещо от Вагнер. Озадачен, за кого ли е третият прибор на масата, бръкнах да извадя цигарите си.

Не се наложи да се чудя дълго – вратата се отвори широко и видях Чапаев. Беше с черно кадифено сако, бяла риза и алена папийонка от същото лъскаво моаре като червените лампази на шинела му. След Чапаев в салона влезе една девойка.

Беше толкова късо подстригана, че трудно можеше да се каже, че е с прическа. Върху едва оформените ѝ гърди в тъмно кадифе се спускаше наниз от едри перли; раменете ѝ бяха широки и силни, а ханшът – възтесен. Имаше леко дръпнати очи, което я правеше само по-чаровна.

Безспорно, би могла да служи като еталон за хубост, но хубостта ѝ почти не беше женска. Дори моята развинута фантазия не бе способна да потопи очите, лицето и раменете ѝ в горещия мрак на екстаза. О, не, тя не ставаше за триперните Бунински³⁸ сеновали! Но човек лесно можеше да си я представи, например, върху ледената пързалка. В красотата ѝ имаше нещо отрезвяващо, нещо непосредствено и малко тъжно. Нямам предвид онова декоративно похотливо целомъдрие, втръснало на всички в Петербург още преди войната. Не, беше истинско, естествено, самоосъзнато съвършенство. В сравнение с него похотта става отегчителна и пошла като патриотизъм на полицейски началник.

Тя ме изгледа, обърна се към Чапаев и перлите върху деколтето ѝ блеснаха.

– Този ли е нашият нов комисар?

Гласът ѝ беше възглух, но приятен. Чапаев кимна.

– Запознайте се – каза той. – Пьотър. Анна.

Станах от масата, поех хладната ѝ длан и понечих да я поднеса към устните си, но тя не ме остави да го сторя. Отвърна с формално ръкостискане в стила на петербургските *étancipré*. Съвсем замалко задържах ръката ѝ в своята.

– Великолепна картечарка е – представи я Чапаев, – тъй че внимавайте да не я ядосате.

– Нима такива нежни пръсти са способни да причинят на някого

38. Иван Ал. Бунин (1870–1953) – руски писател и поет, лауреат на Нобелова награда (1933), емигрирал от СССР през 1920 г. – Б. пр.

смърт? – попитах аз и пуснах ръката ѝ.

– Зависи кое точно наричате смърт – засмя се Чапаев.

– Да не би да има различни становища по въпроса?

– О, да.

Седнахме на масата. Башкирецьт с подозрителна сръчност отвори шампанското и напълни чашите ни.

– Искам да вдигна наздравица – Чапаев спря върху мен хипнотичните си очи – за страшното време, през което ни е било писано да се родим и да живеем, и за всички, дето и в наши дни не престават да се строят към свободата.

Неговата логика ми се стори странна, защото нашето време бе станало страшно тъкмо заради стремежа, както съвсем намясто се изрази той, на „всички онези“ към така наречената свобода – чия? от какво? Но вместо да възразя, аз отпих от шампанското (тази проста рецепта спазвах винаги, когато на масата имаше шампанско, а тема на разговора беше политиката). След няколко глътки изведнъж разбрах колко съм гладен и се заех с храната.

Трудно ми е да опиша какво чувствах. Всичко беше толкова неправдоподобно, че вече не усещах неговата неправдоподобност. Така е, когато сънуваш, и умът ти, хвърлен във водовъртежа на фантастичните видения, подобно на магнит привлича някоя позната от дневния свят подробност и насочва към нея цялото си внимание, превръщайки и най-заплетения кошмар в подобие на делнична проза. Веднъж сънувах, че по някакво банално стечение на обстоятелствата съм се превърнал в ангел от върха на Петропавловската катедрала, и за да се спася от пронизващия вятър, се опитвам да закопчая сакото си, но копчетата му все не искат да влязат в илиците. Беше ми чудно не че съм се озовал високо в нощното петербургско небе, а че не успявам да се справя с тази простичка операция. Нещо подобно усещах и сега – нереалността на събитията оставаше някак извън скобите на съзнанието ми. Самата вечер беше най-обикновена и ако го нямаше лекото поклащане на вагона, съвсем спокойно можех да допусна, че сме седнали в някое малко петербургско кафене и край нас прелитат светлинките на файтоните.

Хранех се мълчаливо и само от време на време поглеждах Анна. Чапаев приказваше нещо за тачанки и картечници и тя му отговаряше кратко, но аз бях толкова погълнат от нея, че не следях нишката на разговора. Беше ми тъжно, че хубостта ѝ е тъй недосегаема; знаех също, че да протягам с възделение ръце към нея е също тъй безсмислено, както да се опитвам да гребна с кофа от залеза.

Когато вечерята свърши, башкирецьт раздигна масата и сервира кафето. Чапаев се облегна назад и запали пура. Изразът на лицето му стана благ и леко сънлив; той ме погледна и се усмихна:

– Пьотър, изглеждате угрижен и дори, извинете, разсеян. А един комисар... Трябва да е водач, разбирате ли? Трябва да бъде, как да кажа... стремителен, безмилостен... Трябва да е напълно уверен в себе си. Винаги.

– Аз съм напълно уверен в себе си. Но не съм напълно уверен във вас.

– Защо? Какво ви смущава?

– Мога ли да бъда откровен?

– Естествено. И аз, и Анна се надяваме да е така.

– Трудно ми е да повярвам, че наистина сте червеноармейски командир.

Чапаев повдигна лявата си вежда.

– Нима? – стори ми се, че е искрено изненадан. – Но защо?

– Не зная – казах. – Всичко много ми прилича на маскарад.

– Не вярвате, че симпатизирам на пролетариата?

– А, не, вярвам. Лично аз днес на онази трибуна също чувствах нещо подобно. И все пак...

Изведнъж престанах да разбирам какво точно искам да кажа. На масата се възцари тишина, нарушавана само от едва чутото потракване на лъжичка. Анна разбъркваше кафето си.

– В такъв случай кой прилича на червеноармейски командир? – попита Чапаев и отупа пепелта на пурата от пешовете на сакото си.

– Фурманов – казах аз.

– Извинете, Пьотър, но днес за втори път споменавате въпросната фамилия. Кой е Фурманов?

– Господинът с наглия поглед, който говори пред тъкачите след мен.

Анна изведнъж плесна с ръце:

– Между другото, съвсем забравихме за тъкачите, Василий Иванович. Отдавна е време да ги посетим.

Чапаев кимна:

– Да, да, напълно сте права, Анна. Тъкмо се канех да го предложа, но Пьотър така ме озадачи, че всичко ми изхвъркна от главата.

Той се обърна към мен.

– Някой път непременно ще се върнем към тази тема. А сега искате ли да ни придружите?

– Искам.

– Тогава напред – каза Чапаев и стана от масата. Излязохме от щабния вагон и тръгнахме към опашката на влака. Всичко ми се струваше все по-странно. Няколкото вагона, през които минахме, бяха тъмни и изглеждаха абсолютно празни. Никъде не светеше, откъм вратите не долиташе нито звук. Почти не ми се вярваше, че зад ореховите панели, в чиято полирана повърхност се отразяваше огънчето от пурата на Чапаев, спят червеноармейци, но се опитвах да не реагирам.

Един от вагоните свършваше не с обичайното коридорче, а с челна врата. Зад нейния прозорец черната зимна нощ отлиташе назад. След кратка разправа с ключалката башкирецьт я отвори и в коридора нахлуха рязкото тракане на колелата и рой ситни бодливи снежинки. Зад вратата имаше малка оградена площадка с навес като в задната част на трамвай, а по-нататък тъмнееше тежкото тяло на следващия вагон. Връзка с него нямаше, така че оставаше неясно как точно Чапаев се каани да навести новите бойци. Излязох на площадката след останалите. Чапаев се облегна на парапета и дръпна дълбоко от пурата си, а вятърът откъсна от нея няколко яркоалени искри.

– Пейт – каза Анна – чувате ли ги?

Тя вдигна ръка сякаш да предпази косата си от вятъра, но тутакси я свали – късата ѝ прическа правеше нейното движение напълно безсмислено. Явно, съвсем доскоро е имала друга.

– Чувате ли ги? – повтори тя като се обърна към мен. Наистина, през грохота на колелата долиташе доста красиво и синхронно пеене. Заслушах се и успях да чуя думите:

Ковачи ний сме, Молох е духът ни.
На щастиего днес ковам ключът.
Високо нека вдигнеме чукът си,
та да ечи, ечи в стоманената гръд.

– Странно – учудих се аз, – защо пейт, че са ковачи, след като са тъкачи? И защо Молох е техният дух?

– Не Молох е техният дух, а волен е техният чук – поправи ме Анна.

– Чук ли? – попитах аз. – Ами, да, разбира се. Щом пейт ковачи, значи става дума за чук. Тоест, щом пейт, че са ковачи, макар в

действителност да са тъкачи.

Въпреки че текстът беше съвсем нелеп, в тази понесла се през зимната нощ песен имаше нещо омагьосващо и древно. Може би причината не беше в самата песен, а в странното съчетание от множеството мъжки гласове, пронизващия вятър, заснежените простори и малките далечни звезди в небето. Когато влакът започна да завива, видяхме верига от тъмни вагони. Изглежда хората там пееха в пълен мрак. Това допълваше картината и я правеше още по-тайнствена и странна. Смълчани, послушахме още малко.

– Може да е нещо, свързано със скандинавската митология – казах аз. – Знаете ли, в нея имаше някакъв бог, дето притежавал магически чук и го ползвал като оръжие. Мисля, че беше в „Старата Еда“. Да, да, и всичко останало така пасва! Нима заскреженият тъмен вагон пред нас не е досущ като чука на Тор, хвърлен по невидимия враг! Той ни следва неотлъчно и няма сила, която да спре неговия полет!

– Имате доста развито въображение – рече Анна. – Как може един мръсен вагон да поражда у вас подобни мисли?

– Не, разбира се, че не ги поражда – отговорих. – Просто се опитвам да бъда приятен събеседник. Всъщност си мисля за други неща.

– За какви? – попита Чапаев.

– Че човек донякъде прилича на нашия влак. Той също е обречен вечно да тегли след себе си цяла композиция тъмни, страшни, незнайно от кого наследени вагони от миналото. И да нарича безсмисления грохот на случайната върволица от надежди, мнения и страхове „свой живот“. Но подобна съдба няма как да бъде избегната.

– Защо пък? – каза Чапаев. – Има начин.

– Вие знаете ли го?

– Разбира се.

– Бихте ли ми го казали?

– С удоволствие – шракна с пръсти Чапаев.

Башкирецът изглежда само бе чакал този сигнал. Остави фенера на пода, чевръсто се промуши под парапета, наведе се над незримата в мрака връзка между вагоните и бързо заработи с ръце. Нещо тихо тракна и той също тъй чевръсто се върна на малката платформа.

Тъмната стена на вагона срещу нас започна бавно да се отдалечава.

Вдигнах очи към Чапаев. Той спокойно издържа на погледа ми.

– Става студено – каза, сякаш не се беше случило нищо. – Да се върнем на масата.

– Ще ви настигна – отговорих.

Останах на платформата сам и известно време мълчаливо гледах към далечината. Още чувах пеенето на тъкачите, но с всяка изминала секунда вагоните се отдалечаваха все повече и повече. Изведнъж ми се стори, че върволицата им много прилича на откъснатата опашка на избягал гущер. Картината беше прекрасна. О, да можеше наистина също тъй лесно, както Чапаев се бе разделил с тези хора, и аз да се простя с мрачната банда от измамни „аз“, дето толкова години съсипваха душата ми!

Скоро ми стана студено. Прибрах се вътре и като затворих вратата след себе си, пипнешком тръгнах обратно. Когато стигнах до щабния вагон, почувствах такава умора, че без дори да отупам снежинките от самото си, влязох в купето си и се проснах на леглото.

От салона, където седяха Чапаев и Анна, дочувах техните гласове и смях. Гръмна отворено шампанско.

– Пьотър! – извика Чапаев. – Спите ли! Елате при нас.

След брулещия студен вятър на платформата топлият въздух в купето ми се видя неимоверно приятен. Стори ми се дори, че по-скоро прилича на вода и че най-последно съм се потопил в горещата вана, бленувана от няколко дни. Когато усещането стана напълно реално, разбрах, че се унасям в сън. Потвърди го и фактът, че вместо Шаляпин, грамофонът изведнъж засвири Моцартовата fuga от началото на деня ми. Почувствах, че в никакъв случай не бива да заспивам, но не можех да сторя нищо. Предадох се и полетях надолу с главата през същата празнота между минорните звуци от рояла, която тази сутрин ми бе направила толкова силно впечатление.

– Ей! Събудете се!

Някой леко ме побутваше за рамото. Повдигнах глава, отворих очи и видях едно съвсем непознато лице – кръгло, пълно, с грижливо поддържана къса брада. То се усмихваше ведро, но въпреки това не предизвикваше желание и аз да му се усмихна. Веднага разбрах защо. Заради комбинацията от оформена брада и гладко избръснат череп. Наведеният над мен господин приличаше на някой от онези спекуланти, дето продаваха какво ли не и се бяха навъдили в Петербург веднага след началото на войната. Обикновено бяха от Малорусия и притежаваха два основни отличителни белега – чудовищно количество жизнена сила и интерес към последните окултни тенденции в столицата.

– Владимир Володин – представи ми се човекът с брадата. – Може просто Володин. Понеже за пореден път сте решили да загубите паметта си, ще трябва да се запознаем отново.

– Пьотър – казах аз.

– Най-добре е да не правите никакви резки движения, Пьотър. Докато още спяхте, ви инжектираха четири кубика таурепам, така че утрото ви ще бъде мрачно. Ако нещата или хората наоколо започнат да ви депресират и отвращават, не се изненадвайте.

– О, драги мой, отдавна вече не се изненадвам.

– Не, имам предвид следното. Може да ви се стори, че ситуацията е ужасно гнусна. Неопикуемо зверски чудовищна и нелепа. Че е в пълен разрез с живота.

– И какво?

– Не й обръщайте внимание. От инжекцията е.

– Ще опитам.

– А така.

Изведнъж забелязах, че Володин е чисто гол. Нещо повече – беше мокър, клечеше на застлания с фаянсови плочки под и от него обилно капеше вода. Но най-ужасното в тази гледка бе някак прекалено свободната му поза, трудно доловимата маймунската непринуденост, с която се бе подпрял на пода с дългата си жилеста ръка. Със своята непринуденост той сякаш казваше: светът наоколо е такъв, че за едрите космати мъже е естествено и нормално да клечат, и ако някой мисли по-различно, доста ще има да пати през живота си.

Казаното за инжекцията изглежда беше вярно. С моите сетива наистина ставаше нещо странно. Няколко секунди Володин съществуваше за мен отделно от всичко, без каквото и да било фон, като на снимка за адресна регистрация. Чак когато най-подробно разгледах лицето и тялото му, изведнъж се замислих къде ли се намирам. И едва след като поразсъждавах, мястото се появи – така поне ми се стори.

Бяхме в някаква голяма стая, цялата облицована с бял фаянс, с пет чугунени вани, монтирани на пода. Аз лежах в крайната. Изведнъж с отвращение усетих, че водата в нея е доста студена. След като ме дари с последна окуражителна усмивка, Володин се завъртя на място и с противна ловкост, тъй както беше клекнал, скочи в съседната вана, без да вдигне почти никакви пръски.

Освен него, в другите две вани се бяха изтегнаели още двамина – един синеок рус човек с рядка брадичка, приличащ на праславянски вятяз, и един тъмнокос младеж с женствено бледо лице и с извънредно развита мускулатура. Той ме гледаше очаквателно.

– Май наистина сте ни забравили – след няколко секунди тишина каза русият с брадата, – Семьон Сердюк.

– Пьотър – отговорих аз.

– Мария – обади се тъмнокосият.

– Моля?

– Мария, Мария – с явно недоволство повтори той. – Такова ми е името. Нали знаете, че има един писател Ерих Мария Ремарк? На него са ме кръстили.

– Не се сещам – отговорих. – Сигурно е някой от новите.

– А има и един Райнер Мария Рилке. И за него ли не сте чували?

– А, защо, за него съм чувал. Дори го познавам.

– Е, той е бил Райнер Мария, а аз съм просто Мария.

– Чакайте, мисля, че гласът ви ми е познат. Да не би случайно вие да разправяхте странната история за самолета, алхимическия брак на Русия със Запада и така нататък?

– Да – отговори Мария, – какво странно намирате в нея?

– Общо взето нищо, но не знам защо си помислих, че сте жена.

– Да, донякъде – отговори Мария. – Както казва тукашният стопанин, моята илюзорна личност безспорно е жена. А вие да не би случайно да сте хетеросексуален шовинист?

– Откъде-накъде? Просто се чудя колко лесно приемате тезата, че личността ви е илюзорна. Наистина ли го вярвате?

– Аз поначало в нищо не вярвам – каза Мария. – Всичко се дължи

на мозъчното ми сътресение. А тук ме държат, защото стопанинът пише дисертация.

– Ама какъв е този стопанин? – попитах с недоумение, понеже за втори път чух да го споменават.

– Тимур Тимурович – отговори Мария. – Началникът на отделение-то. Той се занимава само с илюзорни личности.

– Не е точно така – обади се Володин. – Темата, която разработва, се нарича „Раздвояване на илюзорната личност“. И ако Мария е доста обикновен и лесен случай, и изобщо, ако при нея е малко пресилено да се говори за раздвояване на илюзорната личност, то вие, Пьотър, сте най-ценният му експонат. Защото при вас илюзорната личност е развита в такива подробности, че почти изцяло измества истинската и доминира над нея. А как е раздвоена само – думи нямам.

– Нищо подобно – възрази му мълчалият до момента Сердюк. – Пьотър не е много сложен случай. Като цяло пък в структурно отношение почти не се различава от Мария. И при единия, и при другия има отъждествяване, само че при Мария – с името, а при Пьотър – с фамилията. Но при Пьотър изместването е по-силно изразено. Той дори не помни фамилията си. Нарича се ту Фанерний, ту не знам си кой.

– А каква ми е фамилията? – с тревога попитах аз.

– Вашата фамилия е Пустота³⁹ – отговори Володин. – И умопомрачението ви е свързано с отричането на собствената личност и замяната ѝ със съвсем друга, измислена отначало докрай.

– Макар че в структурно отношение, още веднъж повтарям, случаят не е сложен – допълни Сердюк.

Доядя ме. Някакъв си психар да си позволява да намира случая ми за не особено сложен, ми се виждаше оскърбително.

– Разсъждавате като лекари, господа – казах аз. – Донякъде е абсурдно, не намирате ли?

– Кое му е абсурдното?

– Нещата щяха да са наред, ако бяхте тук с бели престилки – отвърнах. – Но защо сте пациенти, щом всичко ви е толкова ясно?

Няколко секунди Володин ме гледа мълчаливо.

– Аз съм жертва на нещастен случай – каза той. Сердюк и Мария гръмогласно се изсмяха.

– Колкото до мен – рече Сердюк, – аз изобщо нямам никакви

39. Когато е собствено и фамилно име, тази дума на руски има ударението на „о“, *Пустота* – Б. NomaD.

илюзорни личности. Най-обикновен суицид⁴⁰ на фона на алкохолизъм. А тук ме държат, защото на базата на вас тримата дисертация не става. Просто сте за статистика.

– Нищо, нищо – каза Мария. – Ти си следващият на гаротата. Ще видим какъв е тоя твой алкохолен суицид.

Междувременно бях доста измръзнал и не можех да си обясня дали е заради инжекцията, дето според Володин трябваше да ме накара да се чувствам ужасно, или водата наистина бе толкова студена.

Слава Богу, вратата се отвори и влязоха двама души с бели прес-тилки. Сетих се, че единият се казва Жербунов, а другият – Барболин. Жербунов носеше голям пясъчен часовник, а Барболин – цяла камара дрехи.

– Излизаме – закачливо каза Жербунов и размаха пясъчния часовник.

Един по един те ни избърсаха с огромната като чаршаф хавлиена кърпа и ни помогнаха да се облечем. Еднаквите пижами на хоризонтални райета веднага внесоха някакъв военноморски привкус в обстановката. После отвориха вратата и ни поведоха по един дълъг коридор. Той също ми се видя познат, даже не толкова той самият, колкото витаещият в него неопределено медицински мирис. Пътьом тихо попитах вървящия след мен Жербунов:

– Бихте ли ми казали защо съм тук? Той се изблеци с почуда.

– Айде бе, сякаш не знаеш.

– Не, вече съм склонен да допусна, че съм болен, но какъв е бил поводът? Отдавна ли съм тук? И в какви конкретни действия ме обвиняват?

– По всички въпроси – към Тимур Тимурович – каза Жербунов. – Нямаме време за празни приказки.

Почувствах се крайно потиснат. Спряхме пред една бяла врата с цифрата „7“. Барболин я отключи и ни пусна да влезем. Озовахме се в доста голяма стая с четири легла покрай стената. Леглата бяха оправени, до зарешетения прозорец имаше маса, а встрани – нещо средно между кушетка и ниско кресло с еластични примки за ръцете и краката. Независимо от примките, уредът изобщо не изглеждаше страшен. Беше съвсем медицински наглед и на мен дори ми хрумна нелепото словосъчетание „урологичен стол“.

– Извинете – обърнах се към Володин – това ли е гаротата, дето

40. *суицид* – самоубийство – Б. пр.

споменахте?

Володин ме стрелна с поглед и кимна към вратата. Обърнах глава. Там стоеше Тимур Тимурович.

– Гарота ли? – повдигна вежди той. – Гаротата, ако не се лъжа, е стол, на който в средновековна Испания са изпълнявали смъртни присъди чрез удушаване, нали? Какво мрачно, тягостно възприятие за околната действителност! Впрочем, на вас, Пьотър, днес са ви направили сутрешната инжекция, така че няма нищо чудно, но вие, Владимир? Много съм изненадан, много.

Докато дърдореше, Тимур Тимурович с жест нареди на Жербунов и Барболин да напуснат, а той самият застана в средата на стаята.

– Не е никаква гарота, ами е обикновена кушетка за нашите сеанси на групова терапия – каза той. – Вие, Пьотър, веднага след като се върнахте от izolатора, вече присъствахте на един от тях, но бяхте в толкова сложно състояние, че едва ли си спомняте нещо.

– А, защо? Спомням си.

– Толкова по-добре. Само с две думи ще ви припомня. Методът, който съм разработил и прилагам, може условно да бъде наречен турбоюнгизъм. С възгледите на Юнг вие сте запознат, разбира се...

– Извинете, на кого?

– На Карл Густав Юнг. Добре, виждам, че психическата ви активност е подложена на строга цензура от страна на илюзорната личност. И понеже илюзорната ви личност живее някъде в осемнайсега или деветнайсега година, нищо чудно да не го помните. Макар че може ли наистина да не сте чували за Юнг?

С достойнство свих рамене.

– По-просто казано, психиатър на име Юнг е съществувал. Терапевтичните му методи са почивали върху един елементарен принцип. Той се е стремил да направи така, че на повърхността на съзнанието на пациента свободно да изплуват символите, именно според които може да се постави диагнозата. Имам предвид, след като бъдат дешифрирани. Тимур Тимурович се усмихна лукаво:

– Моят метод обаче е малко по-различен, макар че основата му е същата. Разбирате ли, според Юнг би трябвало да ви откараме някъде в Швейцария, в някой планински санаториум, да ви настаним в шезлонг, да водим с вас продължителни беседи и кой знае колко време да чакаме въпросните символи да започнат да изплуват. Ние не можем да си го позволим. Вместо в шезлонг ви настаняваме ето тук – Тимур Тимурович посочи кушетката, – после ви правим една инжекция, а после вече

разглеждаме символите, започващи да бликат в огроомно количество. След това работата ни е да ги дешифрираме и да ви лекуваме. Разбрахте ли?

– Горедолу – казах аз. – И как ги дешифрирате?

– Ами ще видите, Пьотър, сам ще видите. Сеансите ни се провеждат всеки петък, така че след три... не, след четири седмици е ваш ред. Впрочем, трябва да ви кажа, че го чакам с нетърпение. Много ми е интересно да работя с вас, много. Макар че това се отнася за всички ви, приятели мои.

Тимур Тимурович се усмихна, като заля цялата стая с гореща вълна от обич, после се поклони и с дясната си ръка стисна лявата.

– А сега е време за занимания – рече той.

– Какви занимания? – попитах.

– Ами – погледна часовника си той, – вече е един и половина.

Лечебно-естетически упражнения.

Като изключим водно-психологическите процедури, които ме бяха събудили, не ми се беше случвало да преживея нищо по-тягостно от тези лечебно-естетически упражнения, макар че може причината да се криеше в инжекцията. Провеждаха се в стаята, съседна на нашата. Тя бе голяма и полутъмна; дългата маса в ъгъла беше затрупана с парчета пьстрочветен пластилин, хартиени модели на кораби, изпочупени кукли, топки и грозни глинени кончета като тия, дето ги правят децата с творчески заложби. В средата на масата имаше голям гипсов бюст на Аристотел, а срещу него, на четирите тапицирани с кафява мушама стола, със скициници на коленете седяхме ние. Естетическата терапия се изразяваше в рисуване на въпросния бюст с вързани за скициниците моливи, които пък бяха обвити в мека черна гума.

Володин и Сердюк останаха по раираните си пижами, а Мария беше свалил горнището и вместо него си бе облякъл тениска с остро и дълбоко почти до пъпа деколте. Всички те явно бяха свикнали вече с тази процедура и търпеливо движеха моливите си по листа. За всеки случай набързо направих един небрежен ескиз, а сетне заряхах скичника и се огледах наоколо.

Инжекцията, безспорно, продължаваше да ми действа – чувствах се също като във ваната. Не бях способен да възприемам действителността в нейната цялост. Отделните елементи от околния свят се появяваха в момента, в който погледът ми попаднеше върху тях. В мен все повече се надигаше главомайващото усещане, че ги създава тъкмо моят поглед.

Изведнъж забелязах, че по стените на стаята са окачени малки

листове хартия с рисунки. Между тях имаше и доста интересни.

Една част явно принадлежаха на Мария. Бяха най-несръчни, почти детински драсканици и в различни варианти повтаряха темата за аероплана, украсен с мощен фалосовиден израстък. Самолетът понякога стоеше на опашката си и изображението му придобиваше християнски обертонове – между другото, доста кошунствени. Рисунките на Мария бяха общо взето безинтересни.

Затова пък другият цикъл ми се видя изключително любопитен, не само защото авторът му притежаваше безспорен талант на художник. Бяха рисунки, обединени от темата за Япония. Тя бе представена някак странно и непоследователно. Повечето от картините, седем или осем, сякаш се опитваха да възпроизведат видно някъде изображение: самурай с два меча и неприлично разголена долна половина на тялото, застанал с камък на шията на ръба на една пропаст. Сюжетът на други две три рисунки бе почивка на няколко конника на фона на далечни планини. Планините бяха нарисувани изключително майсторски в традиционен японски стил. Конете бяха вързани за дърветата, а спешилите се ездачи с широки пъстроцветни одежди седяха наблизко върху тревата и пиеха нещо от някакви малки купички. Най-силно впечатление ми направи рисунката на еротична тема – един потънал в забрава мъж с миниатюрна синя шапчица и една отдаваща му се жена със скулесто славянско лице. В това лице имаше нещо кошмарно.

– Извинете, господа – не издържах аз, – на кого принадлежат тези творби на японска тематика?

– Семьон – попита Володин, – на кого принадлежат рисунките ти? Сигурно на болницата, нали?

– Ваши ли са, господин Сердюк?

– Мои са – отвърна той и ме изгледа изпод вежди с яркосините си очи.

– Възхитително – казах. – Само че ми се струва малко мрачно.

Той не отговори.

Третата серия рисунки явно принадлежеше на Володин и беше много мъглява, изпълнена импресионистично. Темата тук също беше директна – три размити тъмни силуета около сякаш избухнал огън и някакъв стълб светлина, спускащ се върху тях. В композиционно отношение приличаше на известната картина с тримата ловци около огъня, но миг след като в него е избухнал фугасен снаряд.

Обърнах се към другата стена и изтръпнах.

Сигурно не съм имал по-тежък пристъп на deja vu в моя живот.

Още щом зърнах двуметровия картон, покрит с миниатюрни пъстроцветни фигурки, почувствах, че съм дълбоко свързан с този странен обект. Станах от стола и се приближих до него.

Погледът ми се спря в горната част на картоната с нещо като план на сражение в учебник по история. В центъра на плана бе разположен шрихован син овал с надпис „ШИЗОФРЕНИЯ“. Отгоре към него сочеха три широки червени стрелки – едната опираше директно в овала, а другите две го заобикаляха и се забиваха в него от двете му страни. На стрелките пишеше „инсулин“, „амиазин“ и „сулфазин“, а от овала надолу продължаваше пунктирана синя стрелка, под която пишеше „Болестта отстъпва“. След като проучих плана, отместих поглед към долната рисунка.

С многото си действащи лица, изобилието от подробности и разбърканите си образи тя приличаше на илюстрация към романа на Толстой „Война и мир“ – имам предвид илюстрация с всички герои на творбата и цялото ѝ действие. Същевременно беше много наивна по естество, защото точно като на детска рисунка безпроблемно се нарушаваха всички закони на перспективата и смисъла. Дясната част на картоната заемаше изображението на голям град. Щом видях яркожълтия купол на Исаакий, разбрах, че е Петербург. Улиците му, на места предадени в подробности, а другаде – просто маркирани с линии, бяха запълнени със стрелки и пунктири – явно представляваха траекторията на нечий живот. От Петербург пунктираната дияра водеше към приблизително също такава Москва, но намираща се съвсем наблизо. Там най-ясно личаха само две места – булевард „Тверской“ и Ярославската гара. От гарата се точеше тъничката двойна паяжинка на железопътна линия. Наближавайки центъра на картонения лист, жп линията се разширяваше, уголемяваше се и ставаше обемна. Така рисунката изглеждаше изпълнена горе-долу по законите на перспективата. Релсите стигаха чак до обраслия с яркожълта пшеница хоризонт, а върху тях, сред облаци дим и пара, стоеше един влак.

Влакът беше нарисован с подробности. Локомотивът му бе обезобразен от няколко преки попадения на снаряди; през дупките в подобното му на варел тяло излизаха тежки кълба пара, а от кабината се бе провесил мъртвият машинист. Зад локомотива се виждаше перонът със спрял брониран автомобил (трябва ли да казвам как се разтуптя сърцето в гърдите ми), чиято картучна кула бе насочена към жълтите талози на пшеницата. Люкът на кулата бе отворен и от него се подаваше късо подстриганата глава на Анна. Ребрестият хобот на картучницата бълваше огън към нивята, накъдето сочеше сабята на застаналия до автомобила

Чапаев. Той беше с висока папаха и някакво мъхесто черно наметало, закопчано на шията и стигащо до петите; бих казал, че позата му бе прекалено театрална.

Влакът на рисунката беше спрял едва на няколко метра от гарата, но повечето от нея оставаше извън листа; виждаше се само заграждението на перона и табелката с надпис: „Спирка Лозовая“.

Опитах се да намеря враговете, по които от малката си кула стреляше Анна, но видях само куп небрежно скицирани силуети, почти до раменете потънали във високата пшеница. Имах чувството, че авторът на тази рисунка не си представя много добре с кого и защо се водят бойните действия. Колкото до самия автор, бях за съжаление почти сигурен кой е.

С големи печатни букви отдолу пишеше:

БОЯТ НА СПИРКА ЛОЗОВАЯ.

Близко до този надпис нечия друга ръка бе дописала:

ЧАПАЕВ С НАМЕТКА, А В ЛУДНИЦАТА ПЕТКА.

Рязко се обърнах към останалите:

– Господа, не ви ли се струва, че това донякъде надхвърля граници-те на общоприетото между порядъчни хора? Ами ако аз започна да пра-ва същото? А? Какво ще стане?

Володин и Сердюк извърнаха очи. Мария се направи, че не чува. Гледах ги известно време, за да разбера кой е злосторникът, но нито един от тях не се издаде с нищо. Всъщност, честно казано, не ме вълну-ваше особено. Ядът ми беше по-скоро престорен. Много повече ме ин-тересуваше рисунката, която още след първия поглед ме накара да по-чувствам, че е някак незавършена. Обърнах се към картона и известно време се опитах да разбера кое точно ме смущава. Мисля, че беше пространството между схемата на сражението и влака, където според идеята се намираше небето. Голяма част от картона не беше запълнена с нищо и пораждаше усещането за всепоглъщаща пустота. Приближих се до масата и сред купчината боклуци открих парченце от сангвина⁴¹ и почти цяла пръчица въглен.

През следващия половин час запълвах небето над пшеничената ни-ва с черни петна от шрапнелни взривове. Рисувах ги по един и същи

41. *сангвина* – мек червен минерален молив за рисуване – Б. пр.

начин – плътно черно, оцветено с въглен облаче и пръскащи се в различни посоки осколки, които оставят след себе си дълги червени дири.

Резултатът много заприлича на известното платно на Ван Гог (не помнех как се казваше), където над житно поле чернеят безброй врани, подобни на груби и тлъсти „У“-та. Помислих си колко безнадеждна е съдбата на художника в нашия свят. Тази мисъл отначало ме изпълни с тръпчива наслада, но после изведнъж ми се видя неимоверно фалшива. Нещата не опират само до нейната баналност, но и до нейната някак корпоративна подлост. Всички хора на изкуството я повтарят по един или друг начин и се изолират в особена екзистенциална каста, а защо? Нима съдбата на една картечарка или, да речем, на някой санитар има друг край? Или мъчителният абсурд в тях е по-малък? Пък и нима безмерната трагедия на съществуването има връзка с това, което на човек му се налага да върши цял живот?

Обърнах се към другите. Сердюк и Мария бяха погълнати от бюста на Аристотел (от напрежение Мария чак бе изплезил крайчеца на езика си), а Володин внимателно наблюдаваше как се променя рисунката върху моя картон. Като усети, че го гледам, той се усмихна въпросително.

– Володин – започнах аз, – може ли да ви питам нещо?

– Моля.

– Какъв сте по професия?

– Предприемач – отвърна Володин. – Или „руски новобогаташ“, както му викат напоследък. Поне бях такъв. Защо питате?

– Знаете ли какво си мисля... Чувал съм да казват: трагедията на художника, трагедията на художника... Защо пък точно на художника? Някак си не е честно. Разбирате ли какво имам предвид? Художниците все пак са известни хора, затова нещастията им се разчуват и всички научават за тях. Дали обаче хората биха се сетили за някой... Не, за предприемач може и да се сетят... Но, да речем, за някой локомотивен машинист? Колкото и да е трагична съдбата му?

– Пъотър, общо взето започвате от краката за главата – каза Володин.

– Как така?

– Бъркате понятията. Трагедията се случва не с художника и не с локомотивния машинист, а в ума на художника или на машиниста.

– Простете?

– Прощавам ви, прощавам ви – измърка Володин и се наведе над листа си.

Няколко секунди не можех да проумея думите му, но после разбрах

какво е искал да каже. Заради умствената вялост обаче (от инжекцията) те не предизвикаха у мен никаква реакция.

Върнах се при своя картон и нарисувах над полето няколко стълба черен дим. Изразходвах всичкия въглен. Заедно с петната от шрапнелените взривове в небето те придадоха на картината някаква страшна безнадеждност. Почувствах се зле и започнах старателно да покривам хоризонта с малки фигурки на препускащи през нивята конници, които пресичаха пътя на атакуващите.

– Вие сте неосъществен баталист – обади се Володин. Той от време на време се откъсваше от рисунката си, за да надникне в моята.

– Намерил се кой да ми го каже – отговорих аз. – Та вие непрекъснато рисувате взривени огньове.

– Взривени огньове ли?

Посочих му стената с окачените рисунки.

– Ако смятате, че това прилича на взрив в огъня, аз нямам какво повече да ви кажа – отговори Володин. – Просто нямам.

Стори ми се, че се е засегнал.

– Какво е тогава?

– Поява свише на небесна светлина – отговори той. – Не виждате ли, че струи именно отгоре? Нарочно съм я подчертал.

В главата ми се мернаха няколко последователни умозаклучения.

– Доколкото разбирам, точно тая небесна светлина ви е вкарали тук, нали?

– Правилно го разбирате.

– Нищо чудно – любезно казах аз. – Веднага усетих, че сте особен човек. И в какво по-точно ви обвиниха? Че сте видели въпросната светлина ли? Или, че сте се опитали да кажете за нея на другите?

– Че аз съм тази светлина – отвърна Володин. – Както обикновено в подобни случаи.

– Е, шегувате се, предполагам. Но ако говорим сериозно?

Той сви рамене.

– Имах двама асистенти, горе-долу ваша възраст. Нали знаете, нещо като чистачи на реалността. Сега в бизнеса не може без тях. Всъщност, точно те са нарисувани тук, виждате ли ги, ето, двете сенки? Да. С една дума, бях решил редовно да си говоря с тях за високи материи. Веднъж се случи, че отидохме в гората и аз им показах... Направо не знам как да го обясня... Всичко, както си е. Дори не им го показах, ами те сами го видяха. Накратко, тук е нарисуван точно въпросният момент. Така им подейства, че веднага отидоха да ме натопят. Представяте ли си

какви идиоти – всеки с по десет убийства, и пак решиха, че в сравнение с това, за което ме топят, тяхното е нищо. Да ви кажа, напоследък хората имат доста мръснишки инстинкти.

– Прав сте – отговорих аз, замислен за нещо свое.

На обяд Барболин ни отведе в малка столова, която донякъде приличаше на стаята с ваните, само че вместо тях имаше еднакви пластмасови маси и шубер. Сервирано беше само на една от масите. Докато се хранехме, почти не разговаряхме. Когато свърших със супата и започнах кашата, изведнъж забелязах, че Володин е отместил чинията си и ме гледа втренчено. Отначало се опитах да не му обръщам внимание, но после не издържах, вдигнах очи и предизвикателно се вторачих в него. Той ми се усмихна миролюбиво – в смисъл, че погледът му не значи нищо лошо – и каза:

– Знаете ли, Пьотър, имам чувството, че с вас сме се виждали в някаква много важна за мен ситуация.

Свих рамене.

– Случайно да познавате един с червено лице, три очи и огърлица от черепа? – попита той. – Дето танцува между огньовете? А? Много е висок. И размахва извити саби.

– Може и да го познавам – отвърнах учтиво, – но не разбирам за кого точно говорите. Знаете ли, чертите са много общи. Може да е всеки.

– Ясно – каза Володин и се наведе над чинията си. Посегнах към чайника, за да си наля малко чай в чашата, но Мария ми направи знак с глава.

– Не ви съветвам – тихо рече той. – Бром е. Губи се естествената сексуалност.

Впрочем, Володин и Сердюк пиеха от чая, без да им мигне окото.

След обяда се върнахме в стаята си и Барболин тозчас отиде някъде. Щом си легнаха, тримата ми съседни, свикнали изглежда с тукашния режим, почти веднага заспаха. Аз се изтегнах по гръб и дълго гледах в тавана, с наслада отдаден на рядко спохождащото ме състояние на пълно безмислие. То вероятно бе последният резултат от тазсутрешната инжекция.

Всъщност, няма да е съвсем вярно да го нарека безмислие, най-малко по простата причина, че след като изцяло се бе освободило от мислите, съзнанието ми продължаваше да реагира на външните дразнителни без обичайния рефлекс. А щом забелязвах пълна липса на мисли в главата си, това вече само по себе си е мисъл, че нямам мисли. Значи,

истинската липса на мисли е невъзможна, защото няма начин да бъде установена. Или би могло да се каже, че тя е равнозначна на небитие.

Беше чудесно състояние, напълно различно от рутинното вътрешно тиктакане на обичайния ум. Впрочем, винаги съм се чудел на една черта, характерна за хората, дето не си дават сметка за собствените си психически процеси. Подобен човек може дълго време да е изолиран от външните дразнителни и да няма никакви реални потребности. Изведнъж в него съвсем безпричинно възниква спонтанен психически процес и го кара да предприеме непредсказуеми действия в заобикалящия го свят. На страничния наблюдател всичко това може да му се види налудничаво: лежи си въпросният човек по гръб, лежи час, два, три и изведнъж скача, нахлузва си чехлите и заминава нанякъде, само защото мисълта му по необясними причини (а може и изобщо без причини) се е устремила по не знам какъв си произволен маршрут. Всъщност, повечето хора са такива и именно подобни лунатици нареждат съдбините на нашия свят.

Вселената, простряла се навред около леглото ми, бе изпълнена с най-различни шумове. Някои от тях можех да разпозная – чукането на горния етаж, долитащото отдалеч тропане на блъскани от вятъра черчевета, крясъците на гаргите... Но все пак произходът на повечето звуци ми беше неясен. Чудно, колко много нови неща се разкриват изведнъж пред човек, щом само за миг опустоши задръстеното си от непотребни вкаменелости съзнание! Не ни е ясно дори откъде идват повечето звуци. Да не говорим пък за всичко останало. Тогава, щом се базираме върху малкото, дето ни се струва, че знаем, какъв е смисълът да се мъчим да намерим обяснение на съдбата и на постъпките си? Със същия успех чрез налудничави социални пресмятания можем да опитаме да си обясним вътрешния живот на някоя чужда личност, както прави Тимур Тимурович, помислих си аз и изведнъж се сетих за дебелия том на моето дело върху бюрото му. После си спомних, че на излизане Барболин забрави да заключи вратата. И тутакси само за част от секундата в главата ми се роди един безумен план.

Озърнах се. От началото на почивката бяха минали поне двадесет минути и тримата ми съседи спяха. Цялата сграда също май бе заспала – през всичкото време край вратата на нашата стая не беше минал нито един човек. Внимателно отметнах одеялото, нахлузих чехлите си, станах и крадешком стигнах до вратата.

– Къде? – прошепна някой зад мен.

Обърнах се. От ъгъла внимателно ме гледаше едното око на Мария

– виждах го през тясната амбразура в одеялото, с което бе завит презглава.

– До тоалетната – също шепнешком казах аз.

– Не се превземай – пошущна Мария, – ей ти гърнето. Ако те хванат – едно денонощие арест.

– По-добре прав, отколкото коленичил – отвърнах тихо и се измъкнах в коридора.

Той беше пуст.

Смътно си спомнях, че кабинетът на Тимур Тимурович се намира близо до висок полукръгъл прозорец, а точно до него отвън се вижда короната на огромно дърво. Далеч напред коридорът завиваше надясно и там върху линолеума бяха паднали ярки отблясъци дневна светлина. Приведен, стигнах до завоя и видях прозореца. По луксозната позлатена брава веднага познах и вратата на кабинета.

Няколко секунди стоях, долепил ухо до ключалката. Отвътре не долиташе нито звук. Най-после събрах кураж и леко откряхнах вратата. Кабинетът беше празен. На бюрото имаше няколко папки, но моята, най-дебелата (много добре си спомнях как изглежда) липсваше.

Отвърнах се отчаяно. Разфасованият господин от плаката ме изгледа с нечовешки оптимизъм; достраша ме и ми призля. Не знам защо си помислих, че ей сега в кабинета ще влязат санитарите. Тъкмо понечих да се обърна и да хукна към коридора, но изведнъж забелязах, че върху наслеганите по бюрото книжа има някаква отворена папка.

„Предписана е серия от инжекции с таурепам преди водните процедури. Целта е да се отстранят говорно-двигателните функции и същевременно да се активизира психомоторният комплекс...“

Имаше и няколко латински думи. Отместих тези книжа встрани, затворих папката и върху нея прочетох:

„ДЕЛО: ПЪОТЪР ПУСТОТА“

Седнах на стола на Тимур Тимурович.

Най-първите бележки (в отделна тетрадка, сложена в папката) бяха толкова стари, че лилавото мастило беше изсветляло и добило някакъв исторически цвят. Така изглеждат документите на хора, които отдавна вече не са между живите. Потънах в четене.

„В най-ранна възраст не е имал оплаквания от психични отклонения. Бил е жизнерадостно, мило и общително дете. В училище е напредвал добре, обичал е да пише стихове, които нямат особ. естетич. стойност. Първите патолог. отклонен, са констатирани на възраст около 14 години. Тогава без външни причини става затворен и раздразнителен. Според родителите му «охладнял към семейството» и изпаднал в състояние на емоц. отчужденост. Престанал да се среща с приятелите си, вероятно защото те го подигравали заради фамилията му **«Пустота»**. Според думите му същото правела и учителката по география. Неведнъж го наричала «празноглавец». Успехът му в училище рязко спаднал. Същевременно активно започнал да чете философска литература – съчиненията на Юм⁴², Бъркли⁴³, Хайдегер⁴⁴ – всичко, в което по един или друг начин се разглеждат философските аспекти на пространството и небитието. В резултат на това започва да оценява и най-обикновените събития «метафизически» и заявява, че е надскочил връстниците си по отношение «доблестта на жизнения подвиг». Често започва да бяга от училище и близките му са принудени да потърсят лекарска помощ.

Лесно влиза в контакт с психиатър. Доверчив е. За своя вътрешен свят казва следното. Имал «особена концепция за светоусещането». Пациентът «сладостно и продължително» размишлява за всички заобикалящи го обекти. Описвайки психическата си дейност заявява, че мисълта му «сякаш впръсквайки се, задълбава в същината на едно или друго явление». Благодарение на особеното си мислене той бил способен да «анализира всеки задаван му въпрос, всяка дума и всяка буква, да ги разчепква докрай». В главата му съществувал «тържествен хор от множеството «Аз»», спорещи помежду си. Станал е извънредно плах, което според него се дължи първо на опита на «древните китайци», и второ, на факта, че **«трудно се ориентирал във вихъра от гами и багри във вътрешния противоречив живот»**. От друга страна, притежавал **«особен полет на свободната мисъл»** и тя

42. Дейвид Юм (1711–1776) – английски философ, историк, икономист – Б. пр.

43. Джордж Бъркли (1685–1753) – английски философ, представител на субективния идеализъм – Б. пр.

44. Мартин Хайдегер (1889–1976) – немски философ, един от основоположниците на немския екзистенциализъм – Б. пр.

го извисявала над всички останали миряни. Във връзка с последното се оплаква, че е самотен и неразбран от околните. Според пациента никой не бил способен да мисли «в резонанс» с него.

Допуска, че е способен да вижда и чувства неща, недостъпни за «миряните». Например в гънките на завесата или покривката, в шарката на тапетите и т. н. различавал линии, орнаменти и образи, които правели «жизнота красив». Това според него било «златният му шанс», тоест, причината ежедневно да повтаря «принудителния подвиг на съществуването».

Смята се за единствен наследник на великите философи от миналото. С часове репетира «слова пред народа». Настаняването му в психиатрична клиника не го притеснявало, понеже бил сигурен, че «саморазвитието му» цяло да върви по «правия път», независимо от това, къде се намира той. “

Някой беше подчертал отделни лилави словосъчетания с дебел син молив. Обърнах страницата. Следващият текст бе озаглавен „Органолептични показания“. В него явно бях прекалили с употребата на латински думи. Припряно запрелиствах нататък. Тетрадката, изписана с лилаво, дори не беше подшита към папката – най-вероятно бе прехвърлена тук от някое друго дело. Преди следващата, най-обемиста част, имаше лист, върху който прочетох:

ПЕТЕРБУРГСКИ ПЕРИОД

(Условно обозначение според най-категоричната характеристика на кризисното състояние. Повторно хоспитализиране)

Но не успях да прочета нито дума от втората част. Отвън се чу гласът на Тимур Тимурович. Той ядосано обясняваше нещо на някакъв свой събеседник. Бързо върнах книгата на бюрото горе-долу в същото положение, в което ги бях намерил, и се втурнах към прозореца – не знам защо ми хрумна да се скрия зад пердето. Но то висеше съвсем близо до стъклото.

Гласът на Тимур Тимурович гъгнеше почти пред вратата – той изглежда хокаше някой от санитарите. Прокрадناх се и надникнах през ключалката. Не се виждаше никой – вероятно стопанинът на кабинета и

неговият събеседник се намираха на няколко метра от завоя.

По-нататъшните ми действия бяха предимно инстинктивни. Бързо излязох от кабинета, претичах на пръсти към отсрещната врата, шумгнах се през нея и се озовах в някакъв тъмен пращен килер. Направих го тъкмо навреме. Разговорът зад завоя секна и в следващия момент през процепа в тесния сегмент от коридора зърнах Тимур Тимурович. Той изпува тихо и изчезна в кабинета си. Преброих до тридесет и пет (не мога да си обясня защо пък точно до тридесет и пет – нищо в живота ми никога не е било свързано с това число), изскочих навън и безшумно се затичах към стаята си.

Никой не забеляза, че се връщам – коридорът беше пуст, а съседите ми спяха. Няколко минути след като си легнах, отвън се разнесе мелодичният сигнал за края на почивката; почти веднага влезе Барболин и каза, че в стаята щели да пръскаат за хлебарки, та днес сме щели да имаме лечебно-естетически упражнения още веднъж.

Изглежда, че атмосферата в лудницата поражда в човека покорство. На никого и през ум не му минаваше да възроптае или да каже, че Аристотел не може да бъде рисуван толкова дълго. Само Мария измъкна под носа си нещо нечленоразделно мрачно. Забелязах, че се е събудил в лошо настроение. Може би бе сънувал нещо, защото щом като стана, започна да проучва отражението си в огледалото на стената. Май не му хареса особено – няколко минути той с въртеливи движения на пръстите масажира кожата около очите си.

Влезе в стаята за естетически упражнения с голямо закъснение и дори през ум не му мина да рисува Аристотел, както безропотно го правехме всички останали, включително и аз. Седна в ъгъла, върза около главата си една жълта панделка. Тя изглежда трябваше да запази причестката му от бъдещите ветрове в неговото психическо измерение. После ни загледа с такава физиономия, сякаш ни виждаше за първи път.

Не знам за вятъра, но в стаята явно започнаха да се трупат буреносни облаци. Володин и Сердюк не обръщаха на Мария никакво внимание и аз реших, че няма смисъл да отдавам значение на разни подробности. Все пак мълчанието ме потискаше, затова реших да го наруша.

– Простете, господин Сердюк, ще ви засегна ли, ако се опитам да ви заговоря? – попитах аз.

– О, не – любезно отвърна Сердюк, – моля.

– За Бога, не приемайте въпроса ми за нетактичен, но защо се

озовахте тук?

– Защото бях капитулирал – каза Сердюк.

– Така ли? Нима могат да вземат за лечение някого, защото е капитулирал?

Сердюк ме изгледа продължително.

– Писаха го суицидално-скитнически синдром на фона на делириум. Макар че никой не знае какво е това.

– Обяснете ми по-подробно – помолих го аз.

– Какво да ви обяснявам? Бях се скатал в едно мазе на шосе „Нагорное“. По съвсем лични и много важни причини си лежах там в мъчително съзнание. И не щеш ли, точно тогава идва един с фенерче и автомат. Искане ми документите. Е, показах му ги. Той, естествено, ми иска пари. Дадох му всичко, което имах – двайсетина хиляди. Та прибира той парите, обаче се мотае нещо, не си тръгва. Ама и аз: вместо да се обърна на другата страна и да го забравя, да взема да го заговоря. Какво, викам, си се втренил с тия зъркелки, малко ли са ти бандитите горе? Той обаче излезе бърливо ченге – после разбрах, че бил завършил философския факултет. А, защо, вика, много са. Само че не нарушават установения ред. Питам го: как така? Ами така, казва. Нормалният бандит какво прави? Щом го погледнеш, и ти става ясно, че само се чуди кого да убие и да обере. Обраният пък, продължава той, също не нарушава установения ред. Лежи си с пробития череп и си мисли – ето на, обраха ме. А ти – на мен ми вика – стоиш тука и явно разсъждаваш за съвсем други работи... Сякаш не вярваш на нищо, дето е наоколо. Или се съмняваш.

– А вие какво? – попитах.

– Ами аз какво – каза Сердюк. – Да взема, че да му изтъря: може пък наистина да се съмнявам. Нали източните мъдреци казват, че светът е една илюзия. За източните мъдреци, естествено, го казах тъй, че да е на нивото му. Примитивно. Тогава като се зачерви и като вика: „Безобразие! В университета дипломната ми работа беше за Хегел, а сега се разкарвам с тоя автомат. Ти пък си прочел там нещо в «Наука и религия» и си мислиш, че можеш да се вмъкнеш в някакво мазе и да се съмняваш дали светът е реален.“ С една дума, първо ме прибраха ония, а после тия тука. На корема си имах драскотина – бях се порязал с парче от счупена бутилка, та заради тая драскотина ме писаха със суицид.

– Аз пък – ненадейно се намеси Мария – тия, дето се съмняват, че светът е реален, направо бих ги пратил на съд. Те не са за лудницата, а за затвора. Дори за по-лошо място.

– Защо? – попита Сердюк.

– Да обяснявам ли? – враждебно каза Мария. – Я ела тук да ти обясня.

Той стана от стола си до вратата, отиде до прозореца, изчака Сердюк и посочи с мускулестата си ръка навън.

– Виждаш ли ей онзи мерцедес шестстотин?

– Виждам го – отвърна Сердюк.

– Пак ли ще кажеш, че е илюзия?

– Напълно възможно е.

– Знаеш ли кой се вози в тази илюзия? Търговският директор на нашата лудница. Казва се Вовчик Малой, но му викат Ницшеанеца. Виждал ли си го?

– Виждал съм го.

– Какво ти е мнението?

– Бандит, то е ясно.

– Ами помисли тогава. За да си купи такава кола, въпросният бандит може да е убил десет души. И какво излиза? Щом тя е илюзия, значи, десет човека са жертвали живота си за тоя дето духа, така ли? Какво мълчиш? Усещаш ли накъде отива работата?

– Усещам – мрачно каза Сердюк и се върна на мястото си. Мария изглежда също почувства влечение към рисуването. Взе от ъгъла своя скицирник и седна при другите.

– Не, – рече той и с присвити очи се взря в бюста на Аристотел, – ако някога искаш да излезеш оттук, трябва да четеш вестници, ама да изпитваш и емоции. А не да се съмняваш дали светът е реален. Само при съветската власт живеехме сред илюзии. А сега светът стана реален и познаваме. Разбра ли?

Сердюк мълчеше и рисуваше.

– Какво, не си ли съгласен?

– Трудно ми е да ти отговоря – мрачно каза Сердюк. – Че е реален, не съм съгласен. А че е познаваем, отдавна съм го разбрал. По мизизмата.

– Господа – обадох се аз, защото усещах, че назрява свада и трябва се опитам да отклоня разговора в някоя неутрална посока, – знаете ли защо рисуваме точно Аристотел?

– Ама този Аристотел ли е? – запита Мария. – Пък аз се чудя каква е тая сериозна физиономия. Де да знам защо. Сигурно защото е първото, което са намерили в склада.

– Стига глупости, Мария – рече Володин. – Тук няма нищо случайно. Нали одева лично ти нарече всички неща с истинските им имена.

Защо всички ние сме в откачалницата? Защото искат да ни върнат към реалността. Точно затова рисуваме този Аристотел, защото реалността с мерцедесите шестстотин, в която ти, Мария, искаш да се впишеш, я е измислил той.

– Какво искаш да кажеш, че преди не е съществувала ли? – попита Мария.

– Не е съществувала – отсече Володин.

– Ама как?

– Няма да можеш да разбереш.

– Опитай се да ми обясниш де – каза Мария. – Може пък да разбере.

– Добре, кажи ми, защо този мерцедес е реален? – попита Володин.

Няколко секунди Мария мъчително мисли.

– Защото е от желязо – отговори той. – А желязото можеш да отидеш и да го пипнеш.

– Тоест, имаш предвид, че реален го прави някаква субстанция, от която е изработен?

Мария се замисли.

– Общо взето, да.

– Е, затова рисуваме Аристотел. Защото преди него не е имало никаква субстанция – заключи Володин.

– Какво е имало тогава?

– Имало е един главен небесен автомобил – поясни Володин, – в сравнение с който твоят мерцедес шестстотин е направо боклук. Небесният автомобил е бил абсолютно съвършен. И всички понятия и образи, отнасящи се до автомобилността, са се съдържали само в него. А тъй наречените реални автомобили по пътищата на древна Гърция са били смятани просто за негови несъвършени сенки. Нещо като проекции. Разбра ли?

– Разбрах. И после какво?

– И после Аристотел казал, че главният небесен автомобил, естествено, съществува. И всички земни коли, естествено, са просто негово изкривено отражение в мътното и грапаво огледало на битието. В ония времена подобни неща не е можело да се оспорват. Но освен първообраза и отражението, казал Аристотел, има още нещо. Материалът, приемащ формата на автомобила. Субстанцията, способна да самосъществува. Желязото, както се изрази ти. Та точно тази субстанция е направила света реален. От нея започнала цялата шибана пазарна икономика. Защото едно време всички неща на Земята са били просто отражения. А

кажи ми, каква реалност може да има в едно отражение? Реално е само това, което създава въпросните отражения.

– Знаете ли – тихо се обадох аз – въпросът е доста сложен.

Володин игнорира думите ми.

– Разбра ли? – попита той Мария.

– Разбрах – отговори Мария.

– Какво разбра?

– Разбрах, че си пълна откачалка. Какви ти автомобили в древна Гърция?

– Пфу – каза Володин. – Колко дребнаво и безпогрешно. Тебе май скоро наистина ще те изпишат.

– Дай, Боже – рече Мария.

Сердюк вдигна глава и го изгледа съсредоточено.

– Мария, мисля, че напоследък доста си се увълчил. В духовен смисъл.

– Трябва да изляза, ясно ли ти е? Не искам животът ми да мине между стените на лудницата. След десет години кой ще ме погледне?

– Голям глупак си, Мария – презрително каза Сердюк. – Толкова ли не разбираш, че вашата любов с Арнолд може да съществува само тук?

– Затваряй си плювалника, скапаняко! Че ей сега ще ти спукам черпа с този бюст.

– Хайде опитай де. Нешастиник! – пребледня Сердюк и стана от стола си. – Хайде де!

– Хич няма да опитвам – отговори Мария и също скочи, – просто ще го направя и толкоз. За подобни приказки си убит.

Той направи крачка към масата и грабна бюста.

Останалото трая не повече от няколко секунди. Двамата с Володин скочихме от местата си. Той сграбчи втурналия се към Мария Сердюк. С лице, изкривено в яростна гримаса, Мария вдигна бюста нагоре и пристъпи към Сердюк. Аз блъснах Мария и видях, че Володин е сграбчил Сердюк така, че е притиснал ръцете му към тялото, и че ако Мария все пак го удари с бюста, той няма да може да се предпази. Опитах се да разединя ръцете на Володин, здраво обхванали през гърдите Сердюк, който се усмихваше блажено със затворени очи. Изведнъж забелязах, че Володин с ужас гледа някъде зад мен. Обърнах се и видях мъртвото гипсово лице с прашните бели очни ябълки бавно да се стоварва върху главата ми откъм оплутото от мухите варосано небе.

5

Когато дойдох на себе си, единственото нещо, запазено в паметта ми, беше бюстът на Аристотел. Впрочем, не съм сигурен, че изразът „дойдох на себе си“ е най-подходящ. От малък долавях в него някакво срамежливо двусмислие: как точно съм дошъл? къде съм дошъл? и което е най-интересното, откъде? С една дума – пълна шмекерия като при игра на карти около масата на някой волжки параход. С годините разбрах, че в действителност думите „да дойда на себе си“ означават „да дойда при другите“. От момента на раждането ти точно другите ти обясняват какви усилия трябва да положиш, за да приемеш формата, която на тях им харесва.

Но не е там работата. Според мен даденият израз не е достатъчно подходящ да опише състоянието ми, защото, след като се съвзех, аз всъщност не се събудих напълно. Сякаш се намирах в една мъглява плитка просънница, в познатия всекиму нематериален свят между съня и бодърстването, където в съзнанието ти витаят моментно появяващи се и размиващи се видения и мисли, но образ липсва. Обикновено човек прелита през подобно състояние за миг, но не знам защо аз се забавих в него няколко дълги секунди; мислите ми засягаха най-вече образа на Аристотел. Те бяха несвързани и почти без смисъл. Идеологическият предтеча на болшеvizма пораждаше в мен твърде малко симпатия, но не изпитвах лична омраза за случилото се вчера. Изглежда, че изобретеното от него понятие за субстанция беше недотам субстантно, та да ми навреди сериозно. Интересното е, че в моя полусън имаше най-убедително доказателство за това: когато след удара бюстът се пръсна, стана ясно, че е бил кух.

Виж, ако ме бяха ударили с бюста на Платон, помислих си аз, резултатът щеше да е къде по-значителен. Изведнъж се сетих, че имам глава, последните фрагменти от съня ми отлетяха и нещата поеха по обичайната схема на човешкото събуждане – разбрах, че всички тези мисли съществуват именно в главата ми, а тя ужасно ме боли.

Предпазливо отворих очи.

Първото, което видях, беше Анна. Тя седеше близо до леглото ми, но не забеляза, че съм се събудил. Сигурно защото беше потънала в чете – в ръцете ѝ имаше отворено томче на Хамсун⁴⁵. Известно време я гледах през мигли. Не можех да добавя към първото си впечатление от

нея нищо съществено, пък и нямаше нужда от никакви добавки. Може би хубостта ѝ, с нейното равнодушно съвършенство, ми се видя още по-мъчителна. С тъга си помислих, че подобна жена може да обикне само мъж, който е или търговски пътник с мустачки, или руменобузест артилерийски майор. Тук се крие същият механизъм, дето кара хубавите ученички да си избират за приятелки разни грозотии. Естествено, причината не е в желанието им да блеснат с хубостта си (обясненице на ниво Иван Бунин) а в милосърдието им.

Впрочем, все пак с Анна бяха настъпили някои промени. Сигурно заради осветлението ми се стори, че косата ѝ е станала по-къса и малко по-светла. Вместо със снощната тъмна рокля бе облечена с някаква странна полувоенна униформа – черна пола и широк жълтеникав френч, по чийто ръкав трепкаха пъстри отблясъци от гарафата, пречупваща един слънчев лъч; гарафата стоеше на масата, а масата се намираше в някаква непозната стая. Но най-интересното е, че навън беше лято – зад прозореца в зноя на пладнето се поклащаха сребристорозелените, сякаш прашни върхари на тополите.

Помещението приличаше на стая в евтин провинциален хотел – масичка, два тапицирани стола, мивка на стената и лампа с абажур. Нищо общо с купето от препускащия през зимната нощ влак, където бях заспал предната вечер.

Повдигнах се на лакът. Изглежда движението ми бе за Анна напълно неочаквано – тя изгърва книгата и ме изгледа вторачено.

– Къде съм? – попитах и седнах в леглото.

– За Бога, не ставайте – каза тя и се надвеси над мен. – Всичко е наред. Вие сте във от опасност.

Мекият натиск на ръцете ѝ ме накара да легна по гръб.

– Но мога ли да знам поне къде съм? И защо е лято?

– Да – рече тя и се върна на стола си, – лято е. Нищичко ли не помните?

– Много добре си спомням всичко. Само не разбирам как тъй пътувам с влака, а после изведнъж се озовавам тук.

– Доста често бълнувахте – отговори тя, – но нито веднъж не дойдохте в съзнание. През повечето време бяхте в кома.

– В каква кома? Помня, че пихме шампанско, слушахме Шаляпин... И тъкачите... А после този странен господин... Другарят... А бе,

45. Хамсун – ист. име Кнут Педерсен – норвежки писател (1859–1952), автор на романи-те „Глад“, „Мистерии“ и др. – Б. пр.

Чапаев. Чапаев взе че откачи вагоните.

Сигурно поне една минута Анна недоверчиво ме гледа в очите.

– Колко странно – каза най-после.

– Кое е странно?

– Че помните точно това. А после?

– После ли?

– Ами да, после. Помните ли, например, боя на спирка Лозовая?

– Не – отвърнах аз.

– А преди боя?

– Преди ли?

– Да, преди. Защото при Лозовая вече командвахте ескадрон.

– Какъв ескадрон?

– Петя, при Лозовая се бихте геройски. Ако тогава не бяхте атакували с ескадрона си откъм левия фланг, всички щяхме да сме загинали.

– Коя дата сме днес?

– Трети юни – каза тя. – Знам, че при раняване в главата подобни неща се случват, но... Разбирам да сте изгубили цялата си памет, но тази странна избирателност ме изненадва. Макар че аз не съм медик. Може да е нормално.

Вдигнах ръце към темето си и се стреснах – дланите ми докосваха обрасла с къса четина билиардна топка. Бях остриган гола глава като болен от тиф. Имаше и още една особеност, някаква гладка издупина на кожата ми. Опипах я и разбрах, че е дълъг белег, минаващ косо през целия ми череп. Имах усещането, че са ми залепили парче каш.

– От шрапнел е – каза Анна. – Белегът е голям, но няма страшно. Куршумът само ви е одраскал. Дори не е засегнал костта. Но травмата явно е сериозна.

– Кога е станало? – попитах.

– На втори април.

– И оттогава не съм идвал в съзнание?

– На няколко пъти идвахте. Буквално за по три-четири секунди и толкова.

Затворих очи и известно време се опитвах да видя в спомените си поне нещо от онова, за което говореше Анна. Но в чернилката нямаше нищо, освен припламващи ивици и петна.

– Нищо не помня – казах и още веднъж опипах главата си. – Нищичко. Помня само съня си – че съм в Петербург и в някаква мрачна зала ме удрят по главата с бюста на Аристотел. Той всеки път се пръсва на парчета и после всичко започва отново... Готика... Сега обаче разбирам

каква е работата.

– Поначало бълнуването ви е много интересно – рече Анна. – Вчера половин ден споменавахте за някаква Мария и че я улучил снаряд. Много объркана история, наистина. Не успях да разбера каква ви се пада Мария. Изглежда сте я срещнали по пътищата на войната.

– Никога не съм познавал никаква Мария. Освен ако не броим един скорошен кошмар...

– Успокойте се – каза Анна. – Нямам намерение да ви ревнувам от нея.

– Много жалко – отговорих и провех крака към пода. – Моля ви, не смятайте за просташко това, че разговарям с вас по долни дрехи.

– Не бива да ставате.

– Но аз се чувствам чудесно. Бих искал да взема един душ и да се облека.

– В никакъв случай.

– Анна – попитах аз, – щом командвам ескадрон, би трябвало да имам ординарец, нали?

– Разбира се, че имате.

– Докато ние си приказваме, той сигурно пак се е напил като прасе. Бихте ли ми го изпратили? И още нещо – къде е Чапаев в момента?

Най-интересното е, че моят ординарец (един мълчалив жълтокос мъжага с дълго туловище и къси криви крака на кавалерист – нелепо съчетание, което го правеше да прилича на обърнати клещи) наистина беше пиян. Той ми донесе дрехите – сиво-зелена куртка без пагони (затова пък с нашивка на ръкава заради раняването), син брич с двойни червени лампази и чифт чудесни меки кожени ботуши. Хвърли върху кревата и рунтава черна папаха, шашка с гравирани надпис: „На Пьотър Пустота за проявена доблест“, кобур с браунинг и чантата на фон Ернен. Щом я зърнах, едва не ми приляз.

От съдържанието ѝ не липсваше нищо, само дето кокаинът в кутията беше понамалял. Вътре открих също малък бинокъл и бележник. Една трета от него бе изписана, без никакво съмнение, със собствената ми ръка. Повечето бележки ми бяха съвсем неясни – отнасяха се за коне, сено и хора, чиито имена нищо не ми говореха. Но пък прочетох няколко фрази, съвсем характерни за мен:

„Християнството и др. религ. може да се разглеждат като съвкупност от различно отдалечени обекти, които излъч. опред. енерг. Как ослепително сияе фигурата наразпнатия Бог! И колко глупаво е хр.

да бъде наричано примитивна система! Ако се замислим, Русия е била тласната към революция не от Распутин, а от неговото убийство. “

И още, две страници по-нататък:

„В живота всички «успехи» трябва да бъдат съотнасяни към интервала от време, необходим за постигането им; ако този интервал е прекалено дълъг, тогава повечето постижения в една или друга степен се обезсмислят; всяко от постиженията (или поне практическите), ако бъде отнесено към продължителността на целия живот, в крайна сметка ще е равно на нула, защото след смъртта нищо няма значение. Да не забравя за надписа на тавана.“

За надписа на тавана изглежда бях забравил безвъзвратно. Преди време за подобни бележки изразходвах по един такъв тефтер на месец. Всеки от тях изглеждаше пълен със смисъл и значение и някой ден непременно щеше да потрябва. Но когато това бъдеще дойде, бележниците бяха изчезнали някъде, животът навън бе станал съвсем различен и в крайна сметка аз се озовах на пронизващо студения булевард „Тверской“ с револвер в джоба на палтото. Пак добре, помислих си, че срещнах стар приятел.

След като се облякох (ординарецът не беше донесъл партенки и се наложи да си ги правя от чаршафа) известно време се колебах, но накрая все пак си сложих папахата – тя смърдеше гадно, но бръснатата ми глава ми се струваше доста уязвимо място. Оставих шашката на леглото, а пистолета извадих от кобура и прибрах в джоба – не понасям да плаша хората с оръжие, пък и така по-бързо можех да го извадя. Погледнах се в огледалото над мивката и останах доволен – папахата придаваше на небръснатото ми лице някаква дива гордост.

Анна стоеше долу, в подножието на широката полукръгла стълба, по която слизах.

– Каква е тази къща? – попитах аз. – Прилича на запустяло имение.

– Точно така е – отговори тя. – Тук е щабът ни. И не само той – тук живеем. От времето, когато командвахте ескадрона, много неща се промениха, Пьотър.

– И все пак, къде е Чапаев?

– В момента е извън града – каза Анна, – но скоро трябва да се прибере.

– Между другото, що за град е това? – попитах.

– Нарича се Алтай-Виднянск. Заобиколен е от планини. Направо не ми е ясно как може на подобни места да се създават градове. Отбраното общество са неколцина офицери, две-три странни личности от

Петербург и местната интелигенция. Жителите тук едва са чували за войната и революцията. А в околностите болшевиките се занимават с подстрекателства. С други думи – дупка.

– Тогава какво търсим тук?

– Изчакайте Чапаев – отговори Анна. – Той ще ви обясни.

– Ако ми разрешите, ще се разходя из града.

– В никакъв случай – категорично каза тя. – Разберете, че току-що дойдохте в съзнание. Може да изпаднете в криза или не знам какво още. Ами ако ненадейно, тъй както си вървите по улиците, припаднете?

– Много съм трогнат от вашата загриженост – отвърнах, – но ако тя е искрена, ще трябва да ме придружите.

– Не ми остава друго – въздъхна Анна. – Къде по-точно искате да отидете?

– Ами в някой ресторант – казах аз, – нали знаете, както обикновено в провинцията, с повяхнала палма в някоя каца и топъл херес в гарифите. Би било чудесно. И да сервират кафе.

– Наблизо има едно място – отговори тя, – но там няма палма. Мисля, че и херес няма.

Град Алтай-Виднянск беше предимно с малки дървени къщи на по етаж или два, доста отдалечени една от друга. Те бяха заобиколени от високи дъсчени огради, боядисани най-често в кафяво, а зад тях зеленееха стари запуснати градини, така че къщите почти не се виждаха през плътната завеса от листа. По към центъра, към който двамата с Анна се спуснахме по стръмна павирана улица, вече имаше зидани сгради, пак не по-високи от два етажа. Видях две-три живописни чугунени огради и пожарна кула, в чийто вид се долавяше нещо германско. Като цяло това бе едно типично, тихо и светло, потънало в цъфнали люляци провинциално градче с девствен чар. Наоколо се издигаха планини и то сякаш легеше на дъното на образувана от тях чаша. Централният площад с невзрачен паметник на Александър Втори беше най-ниското му място. Прозорците на ресторант „Сърцето на Азия“, където ме заведе Анна, гледаха тъкмо към паметника. Помислих си, че всичко тук направо плаче да бъде възпято в поема.

Ресторантът беше хладен и тих; нямаше палма в каца, но пък в ъгъла на залата стоеше препарирана мечка с алебарда в лапите. Салонът беше почти пуст. На една от масите се черпеха двама доста неугледни офицери. Когато с Анна минавахме край тях, те вдигнаха погледи към

мен и тутакси равнодушно ги извърнаха. Да си призная, не бях наясно дали сегашното ми положение ме задължава да открия по тях огън с браунинга си или не. Ако можех обаче да съдя по спокойната реакция на Анна, май не се налагаше. Още повече, че пагоните от униформите им бяха отпрани. Дватама с Анна седнахме на съседната маса и аз поръчах шампанско.

– Нали щяхте да вземете кафе? – попита тя.

– Точно така – отговорих. – Денем обикновено не пия.

– Тогава къде е причината?

– Изключително във вас.

– Хм. Много мило, Пьотър. Но още отсега искам да ви помоля нещо. За Бога, не започвайте пак да ме ухажвате. Да се впусна в евентуален роман с един ранен кавалерист в град, където има проблеми с водата и газта, никак не ми харесва.

Не бях очаквал друго.

– Е, добре – казах, когато сервитьорът сложи бутилката на масата, – щом предпочитате да ме смятате за ранен кавалерист... Но в такъв случай аз за каква да ви смятам?

– За картечарка – отвърна Анна. – Ако предпочитате поточно – за луисистка. Дисковият „Луис“ по ми харесва.

– Знаете ли, като кавалерист мразя вашата професия. Няма по-лоша перспектива от конна атака срещу картечница. Но понеже става дума за вас, вдигам чаша за картечното дело.

Чукнахме се.

– Анна, бихте ли ми казали, какви са тези офицери на съседната маса? – попитах аз. – Изобщо каква е властта в този град?

– Ами общо взето градът е завзет от червените, но в него има и бели. Или, може да се каже, че е завзет от белите, но в него има и червени. Тъй че най-добре е човек да носи неутрални дрехи. Горедолу както ние сега.

– А къде е нашият полк?

– Искате да кажете дивизия. Тя е пръсната по фронта. Сега имаме съвсем малко хора, не повече от една трета ескадрон. Но понеже наблизо няма значителни вражески сили, можем да смятаме, че сме в безопасност. Тук е глуха провинция, спокойствие. Разхождаш се из улиците, виждаш довчерашните си врагове и си мислиш: няма причината, поради която само допреди няколко дни бяхме готови да се убиваме взаимно, е реална?

– Разбирам ви – казах аз. – По време на война сърцето закоравява,

но стига човек да погледне нацъфтелите люляци и изведнъж започва да му се струва, че писъкът на снарядите, дивашките крясъци на конниците, барутният дим, смесен със сладникавия мирис на кръв, са нещо нерелно, че всичко е мираж, сън.

– Точно така – рече Анна. – Въпросът е доколко нацъфтелите люляци са реални. Дали и те не са същият сън.

Виж ти, помислих си аз, но реших да не задълбавам в темата.

– Анна, каква е сега ситуацията по фронтвете? Имам предвид общото положение.

– Честно да ви призная, не знам. Както казват напоследък, не съм в час. Тук няма вестници, а слуховете са най-различни. Пък и всичко вече ми омръзна. Превземат и отстъпват някакви неясни градове с безумни имена – Бугуруслан, Бугулма или примерно... как беше... Белебей. Но къде се намират, кой ги превзема и кой ги отстъпва – не е много ясно и най-вече не е особено важно. Е, войната си се води, но да говори човек за нея стана нещо като *mauvais genre*⁴⁶. Общо взето, струва ми се, че във въздуха витае умора. Някакъв спад на ентузиазма.

Потънах в дълбоко мълчание, защото се замислих върху думите й. Някъде далеч отвън изцвили кон, после долетя викът на файтонджия. Единият от офицерите на съседната маса най-сетне улучи вената си с иглата. През последните пет минути той безуспешно се бе мъчил да го стори, като силно се изпъваше назад, за да вижда скритите си под масата ръце. През цялото време столът му балансираше на задните си крачка и понякога имах чувството, че ей сега ще падне. Той прибра спринцовката в никелираната кутийка и я мушна в кобура. От блясъка, появил се веднага в очите му, личеше, че в спринцовката е имало морфин. Една-две минути той се поклати на стола, а после стовари лакти на масата, сграбчи приятеля си за ръката и с безкрайна искреност в гласа каза:

– Сега се замислих, Николай... Знаеш ли защо болшевиките побеждават?

– Защо?

– Защото в тяхното учение има една жива, пламенна... – той затвори очи и мъчително размърда пръсти да намери подходящата дума, – пълна с екстаз и опиянение любов към човека. Болшевизмът, ако се приеме изцяло, е способен да съживи някаква висша надежда, която дреме в сърцето, нали?

Другият офицер се изплю на пода.

46. *Mauvais genre* (фр.) – проява на лош вкус – Б. пр.

– Знаеш ли, Жорж – мрачно каза той, – ако тия хора бяха обесили леля ти в Самара, дали щеше да приказваш за висша надежда?

Първият офицер затвори очи и няколко секунди мълча. После изведнъж рече:

– Наскоро в града видели барон Юнгерн. Яздел кон, бил с червена пелерина със златен кръст на гърдите и не се боял от никого...

В момента Анна палеше цигара и като чу тия думи, трепна и едва не изтърва кибритената клечка. Помислих си, че трябва да я разсея с нещо.

– Я ми кажете, Анна, какво всъщност стана през това време? Имам предвид, след като напуснахме Москва.

– Сражавахме се – отговори тя. – В боевете вие бяхте същински герой и много се сблизихте с Чапаев. По цели нощи разговаряхте с него. После ви раниха.

– Интересно, за какво ли сме си говорили? Анна издуха нагоре тънка струйка дим.

– Защо не го изчакате да се върне и да го питате? Аз се досещам горе-долу за съдържанието на вашите разговори, но не бих искала да се впускам в подробности. То засяга само вас двамата.

– Поне в общи линии, Анна.

– Чапаев – каза тя, – е един от най-задълбочените мистици, които познавам. Предполагам, че във ваше лице е намерил много благодарен слушател и дори ученик. Нещо повече, подозирам, че раняването ви по някакъв начин е свързано с вашите разговори.

– Нищо не разбирам.

– Нормално е – рече Анна. – Той на няколко пъти се опита да говори с мен и аз също нищо не разбрах. Единственото, в което съм сигурна, е, че за няколко часа е способен да докара някой доверчив събеседник до пълна лудост. Чичо ми е много особен човек.

– Ама той чичо ли ви е? – попитах. – Значи, такава била работата. Аз пък бях започнал да си мисля, че ви свързват по-други неща.

– Как може... Впрочем, мислете каквото си искате.

– За Бога, извинете – казах аз, – но след вашите думи за ранения кавалерист си помислих, че може да се интересувате от здрави кавалеристи.

– Само още една просташка реплика и окончателно ще изгубя интерес към вас, Пьотър.

– Значи все пак изпитвате някакъв интерес. Звучи утешително.

– Не се хващайте за думата.

– Защо пък да не се хващам за думи, които ми харесват?

– Просто от съображения за сигурност – отвърна Анна. – Докато бяхте в безсъзнание, доста понапълняхте и те може да не издържат на тежестта ви.

Тя явно не си оставяше магарето в калта. Но все пак беше малко прекалено.

– Мила моя Анна, не разбирам защо се мъчите да ме уязвите. Сигурен съм, че се преструвате. В действителност не сте равнодушна към мен. Разбрах го още щом дойдох на себе си и ви видях до леглото си. И не можете да си представите колко бях трогнат.

– Опасявам се, че ще останете разочарован, ако ви призная защо седях до вас.

– Че какви мотиви може да има човек, който бди край леглото на един ранен, освен искрена... как да го кажа – загриженост?

– Нека съм откровена. Доста ми е неудобно, но сам си го изпросихте. Животът тук е отегчителен, а вашите бълнувания бяха изключително живописни. Та понякога, от нямане какво да правя, идвах да ви слушам. Като говорите сега ми е много по-безинтересно.

Не бях очаквал подобно нещо. За да се съвзема, бавно преброих до десет. После още веднъж. Не ми помогна – изпитвах към нея ясна и чиста омраза от най-висока проба.

– Бихте ли ми дали една от вашите цигари? Анна ми подаде отворената си табакера.

– Благодаря – казах аз. – Вие сте много интересен събеседник.

– Наистина ли?

– Да – отговорих и усетих, че цигарата трепери в пръстите ми, което още повече ме ядоса. – Вашите думи пораждат известни мисли.

– Какви по-точно?

– Преди няколко минути, например, вие подложихте на съмнение факта, че люляците в града са реални. Ето нещо неочаквано и същевременно много руско.

– Какво специфично руско виждате в случая?

– Руският народ отдавна е разбрал, че животът е сън. Знаете ли какво значи думата „суккуб“?

– Да – каза Анна и се усмихна – мисля, че така се наричаше демонът, който се превръща в жена, за да прелъсти някой заспал мъж. Но каква е връзката?

Още веднъж преброих до десет. Чувствата ми не се промениха.

– Най-пряка. Когато в Русия казват, че всички жени са кучки,

думата „сука“⁴⁷ тук е умалителна от „суккуб“. Идва от католицизма. Сигурно помните: Лжедмитрий Втори⁴⁸, Марина Мнишек⁴⁹, навред поляци, с две думи, Смут.⁵⁰ Та оттам е тръгнало. Между другото, панмонголизмът има същият произход – наскоро размишлявах върху това... Да... Но аз се отклоних. Всъщност исках да кажа, че самата фраза: „Всички жени са кучки“ (повторих го с истинска наслада) в действителност означава, че животът, а също и люляците според думите ви, са само сън. Както и всички к-кучки. Тоест, исках да кажа – жени.

Анна дръпна от цигарата си. Скулите ѝ леко порозовяха и нямаше как да не отбележа, че чудесно подчертаха бледото ѝ лице.

– Аз пък си мисля – рече тя, – дали да ви лисна шампанското в мутрата или не?.

– Да ви кажа, не знам. На ваше място не бих го сторил. Още не сме толкова близки.

В следващия момент в лицето ми се връза ветрило от прозрачни пръски – чашата ѝ беше почти пълна и тя с такава сила лисна шампанското, че за миг ослепях.

– Извинете – смутено продума Анна, – но сам си го...

– Нищо – отговорих аз.

Шампанското притежава една удобна особеност – ако хванеш бутилката, затиснеш гърлото ѝ с палец и я раздрусаш силно, изпод пръста ти започва да блика пяна, докато не изхвърли докрай почти цялото съдържание на бутилката. Мисля, че трикът е бил познат още на Лермонтов. Той има един стих, където недвусмислено разкрива личния си опит: „Така вековната, покрита с мъх бутилка, запазила е струя от кипящо вино“. Е, трудно е човек да строи хипотези за вътрешния свят на някого, който, веднъж решил да обърне своя взор към Злото, в крайна сметка е написал поема за някакъв летящ хусарски полковник. Няма да настоявам, че Лермонтов е поливал жените с шампанско, но намирам, че е доста възможно. Особено като имам предвид колко много са го вълнували въпросите за пола. А се сещам и за непристойните, но абсолютно непреодолими асоциации, възникващи всеки път, когато някоя хубава млада жена стане обект на подобно действие. Трябва да призная, че бях

47. сука (рус.) – кучка – Б. пр.

48. Лжедмитрий Втори – самозванец от XVII в. – Б. пр.

49. Марина Мнишек (ок. 1588–1614) – авантюристка, дъщеря на полски магнат, съпруга на Лжедмитрий Първи и Лжедмитрий Втори. – Б. пр.

50. Смут (рус.) – Смутни времена. Термин, употребяван от руските писатели през XVII в. за означаване на събитията от края на XVI и началото на XVII век. – Б. пр.

напълно завладян от тях.

Повечето от шампанското се изля върху френча и полата на Анна. Бях се прицелил в лицето ѝ, но в последния момент някакво странно целомъдрие ме накара да отклоня струята надолу.

Тя огледа потъмнялата на гърдите ѝ дреха и сви рамене.

– Вие сте идиот – каза спокойно. – Мястото ви е в някоя психиатрия.

– Не сте единствената, дете мисли така – отговорих аз и сложих празната бутилка на масата.

Настана тягостна тишина. Щеше да е нелепо да продължаваме да обсъждаме отношенията си; да седим един срещу друг и да мълчим пък беше още по-глупаво. Мисля, че Анна чувстваше същото. Изглежда, че в ресторанта само тлъстата черна муха, която методично се блъскаше в прашното стъкло на прозореца, знаеше какво да прави по-нататък. От положението ни измъкна единият от офицерите на съседната маса, този със спринцовката. Напълно бях забравил за тяхното съществуване, но бях сигурен, че в широкия смисъл на думата те също не знаеха какво да правят.

– Ваша милост – чух прочувствения му глас, – ваша милост, ще ми разрешите ли да ви задам един въпрос?

– Заповядайте – обърнах се към него.

Той държеше в ръцете си едно отворено черно портмоне и докато говореше, надничаше вътре, сякаш там се намираше бележницата с въпроса му.

– Разрешете да ви се представя: шабс-капитан Овечкин. Случайно чух част от разговора ви. Не, не съм ви подслушвал, разбира се. Просто вие разговаряхте доста високо.

– И какво?

– Наистина ли смятате, че всички жени са мираж?

– Знаете ли – отговорих, като се мъчех да съм колкото може по-любезен, – темата е доста сложна. Накратко, ако намирате за мираж целия този всемир – между другото, обърнете внимание колко дълбоко сродни са думите „всемир“ и „мираж“ – тогава няма никакво основание жените да бъдат отделяни в по-особена категория.

– Значи, все пак са мираж – тъжно изрече той. – Знаех си. Ето тук имам една снимка. Вижте я.

Той ми я подаде. На нея беше увековечена някаква девойка с най-обикновено лице, седнала до саксия с мушката. С крайчеца на окото си забелязах, че Анна също надникна да я види.

– Годеницата ми Нюра – каза шабс-капитанът. – Тоест, беше ми годеница. Къде е сега, нямам понятие. Щом се сетя за онези дни, те са пред очите ми като на живо. Пързалката на Патриаршите езера или лятно време в имението... А в действителност всичко е минало, отминало е безвъзвратно. И ако не беше се случило, нима нещо в света щеше да се промени? Разбирате ли къде е целият ужас? Никаква разлика.

– Разбирам – кимнах аз, – разбирам, уверявам ви.

– Значи, излиза, че и тя е мираж?

– Така излиза – повторих.

– Аха – със задоволство рече той и се обърна към съседа си, който се усмихваше и пушеше. – Тоест, ваша милост, трябва ли да ви разбирам в смисъл, че годеницата ми Нюра е кучка?

– Какво?

– Ами да – шабс-капитан Овечкин отново се обърна към приятеля си. – Щом животът е сън, значи сънуваме всички жени. Годеницата ми Нюра е жена, следователно и тя е сън.

– Да допуснем. И какво после?

– Нали одева казахте че „сука“ е умалително от „суккуб“? Да допуснем, че Нюра ме вълнува като жена, а е и мираж. Нима не следва категорично, че тя е кучка? Следва. А знаете ли, ваша милост, до какво водят подобни заявления на публично място?

Погледнах го внимателно. Той беше трийсетинагодишен, имаше мустаци с пшеничен цвят, високо чело с плешивина и дълбоки очи. Целият му вид излъчваше такава концентрация на провинциален демонизъм, че усетих как кипвам.

– Вижте какво – скришом бръкнах в джоба и хванах дръжката на пистолета – май прекалявате. Не съм имал честта да познавам годеницата ви. И не мога да имам мнение за нея.

– Никой няма право – каза шабс-капитанът – да допуска, че годеницата ми Нюра е кучка. Много съжалявам, но при така стеклите се обстоятелства виждам само един изход.

С очи, впити в мен, той сложи ръка върху кобура си и бавно го разкопча. Тъкмо понечих да стрелям, но се сетих, че там държи кутийката със спринцовката си, и ме досмеша.

– Искате да ми направите една инжекция ли? – попитах. – Благодаря, но много мразя морфина. Според мен от него се затъпява.

Шабс-капитанът дръпна ръката си от кобура и се озърна към своя компаньон, пълен младеж със зачервено от жегата лице, който ни слушаше внимателно.

– Махни се, Жорж – рече той, тежко стана от масата и издърпа шашката си от ножницата, – на тоя господин аз ще му направя инжекцията.

Един Господ знае какво щеше да последва. Сигурно след миг щях да го застрелям, без да съжалявам кой знае колко, защото и бездруго цветът на лицето му ясно показваше, че е предразположен към апоплектичен удар и едва ли щеше да живее дълго. Но точно тогава се случи нещо неочаквано.

Откъм вратата отекна глас:

– Никой да не мърда! Само едно движение и ще стрелям! Погледнах натам. На прага стоеше висок широкоплещест човек със сив костюм и алена рубашка. Лицето му беше силно и волево. Ако не го разваляше прекалено малката за мъж брадичка, то щеше да изглежда великолепно като античен барелеф. Човекът беше с обръсната глава и във всяка ръка държеше по един револвер. Двамата офицери замръзнаха на място. Бръснатият господин бързо се приближи до масата и опря револверите в главите им. Щабс-капитанът запримигва.

– Не мърдай – каза господинът. – Не мърдай... Спокойно...

Не щеш ли, лицето му се изкриви в яростна гримаса и той натисна спусъците един по един. Те щракнаха нахалост.

– Чували ли сте за руска рулетка, господа? – попита той. – А?

– Чували сме – отговори офицерът със зачервеното лице.

– Приемете, че сега и двамата играете на нея, а аз съм ви нещо като крупие. Съобщавам ви поверително, че в третото гнездо на всеки от барабаните има по един боен патрон. Ако сте ме разбрали, възможно най-бързо ми дайте знак.

– По кой начин? – попита щабс-капитанът.

– Вдигнете ръце нагоре.

Офицерите вдигнаха ръце; издрънчаването на падналата шашка ме накара да се намръщя.

– Марш оттука – заповяда непознатият – и много ви моля, докато вървите, да не се озъртате. Че може да се ядосам.

Офицерите не чакаха да повтори. Напуснаха салона с чевръсто достойнство, като оставиха недопитото вино и димяща в пепелника цигара. Когато излязоха, господинът сложи пистолетите си върху нашата маса и се наведе към Анна, а тя, както ми се стори, го погледна много благосклонно.

– Анна – той вдигна десницата ѝ към устните си, – толкова се радвам да ви видя.

- Здравейте, Григорий. Откога сте в града?
- Пристигнах преди малко – отговори бръснатият господин.
- Тези жребци отвън ваши ли са?
- Мои са.
- И непременно ще ме повозите, нали? Той се усмихна.
- Григорий – рече Анна, – обичам ви.
- Бръснатият господин се обърна към мен и ми подаде ръка.
- Григорий Котовски.
- Пьотър Пустота – отговорих аз и му стиснах ръката.
- А, вие бяхте комисарят на Чапаев, нали? Дето ви раниха край Лозовая. Много съм слушал за вас. От все сърце се радвам да ви видя в добро здраве.
- Той още не е оздравял напълно – каза Анна и ме стрелна с поглед. Котовски седна на масата.
- Какво всъщност се случи между вас и тези господа?
- Имахме малък спор за метафизиката на съня – отвърнах аз. Котовски прихна.
- Как можете да разговаряте на подобни теми в един провинциален ресторант? Впрочем, чух, че при Лозовая всичко започнало пак от някакъв разговор в бюфета на гарата.
- Свих рамене.
- Той не помни нищо – обади се Анна. – Напълно е загубил паметта си. При тежка травма стават такива неща.
- Надявам се скоро да оздравеете – рече Котовски и взе от масата един от револверите си. Като обърна барабана настрани, той няколко пъти вдигна и спусна петлето, изруга тихо и с разочарование поклати глава. С изненада забелязах, че във всички гнезда на барабана имаше патрони.
- Дяволите да ги вземат тия тулски нагани – каза той и ме погледна. – Човек никога не може да е сигурен в тях. Веднъж вече ми създадох ядове...
- После хвърли нагана обратно на масата и тръсна глава, сякаш да отпъди някакви мрачни мисли.
- Как е Чапаев? Анна махна с ръка.
- Пие – отвърна тя. – Не знам какво става, започвам вече да се плаша. Вчера изскочи навън само по риза, с маузер в ръка, стреля три пъти във въздуха, после се позамисли, стреля три пъти в земята и отиде да си легне.
- Лошо, лошо – измърмори Котовски. – Не се ли опасявате, че

някой път в подобно състояние може да употреби глинената картеница?

Анна ме погледна изпод вежди и аз се почувствах напълно излишен на масата. Събеседниците ми май също споделяха моето усещане – продължилата пауза стана тягостна.

– Та какво мислят господата за метафизиката на съня, Пьотър? – попита най-после Котовски.

– Нищо особено – отговорих, – глупости. Не са от най-умните. Извинете, но искам да изляза на чист въздух. Заболя ме главата.

– Да, Григорий – каза Анна, – хайде да изпратим Пьотър, после ще решим какво да правим вечерта.

– Благодаря – казах аз, – но ще си ида сам. Наблизо е и помня пътя.

– Ще се видим по-късно – рече Котовски.

Анна дори не ме погледна. Преди още да съм станал от масата, те подхванаха оживен разговор. Стигнах до вратата и се обърнах: Анна се смееше високо и потупваше Котовски по ръката, сякаш го молеше да спре да говори толкова смешни неща.

Когато излязох от ресторанта, видях една лека ресорна каляска с чифт сиви жребци. Сигурно беше колата на Котовски. Свърнах зад ъгъла и поех нагоре по улицата, по която съвсем наскоро бяхме слезли двамата с Анна.

Беше към три часа следобед и печеше непоносимо. Мислех си, колко се бе променило всичко откак се бях събудил – от спокойното ми и безметежно настроение не бе останала и следа. Най-неприятното беше, че от ума ми все не излизаха конете на Котовски. Досмеша ме, че една тъй малка подробност може така да ми развали настроението. По-точно, исках да си върна предишното, когато подобни неща изглеждат смешни, но не можех. Всъщност бях дълбоко узавен.

Не бяха виновни нито Котовски, нито неговите коне, разбира се. Виновна беше Анна, нейната неуловима и неописуема хубост, която още от първия момент ме накара да доизмисля и да припиша на душата ѝ деликатност и благородство. За мен беше направо немислимо, че някакви си коне могат да направят притежателя им привлекателен в нейните очи. Но въпреки всичко нещата стояха точно така. Изобщо, мислех си аз, много страшно е да смятам, че на една жена ѝ трябва нещо по-специално. Какво? Някакви духовни ценности ли?

Изсмях се високо и две кокошки, които се разхождаха край пътя, побягнаха в различни посоки.

Виж, това вече е интересно, рекох си, защото ако не се

самозалъгвам, аз разсъждавам именно така. Детайлно погледнато, в мен има нещо, способно да привлече тази жена и да ме постави в очите ѝ много по-високо от който и да е притежател на чифт коне. Но едно противопоставяне вече крие някаква ужасна пошлост – допусна ли го, аз самият ще низвергна до нивото на чифт коне онова, което според мен тя би трябвало да цени несравнимо повече. Щом за мен тези неща са от един и същи род, откъде-накъде тя ще прави някакви разлики? И после, кое за нея всъщност трябва да стои по-високо? Моят вътрешен свят? Моите мисли и чувства? Направо изстенах от отвращение към себе си. Стига съм се самозалъгвал. От години наред основният ми проблем е как да се отърва от подобни мисли и чувства и да зарежа на някое бунище своя „вътрешен свят“. Но дори да допуснем за миг, че той има някаква стойност, макар и естетическа, нищо не се променя. Всичко прекрасно, съществуващо евентуално в даден човек, е недосегаемо за другите, защото в истинския смисъл на думата то е недосегаемо даже за самия човек. Нима би могъл, втренчил в него вътрешния си взор, той да си рече: ето го, имало го е, има го и ще го има? Нима е възможно по някакъв начин да го притежава, може ли да каже, че то изобщо принадлежи някому? Как да сравнявам с конете на Котовски нещо, просто видяно в най-добрите мигове от живота ми и нямащо към мен никакво отношение? И как бих могъл да виня Анна, че отказва да открие в мен нещо, което самият аз отдавна вече не виждам? Не, наистина е нелепо – защото дори в редките моменти, когато може би съм го откривал, ясно съм чувствал, че не е възможно да го изразя. По някакъв начин. Е, случва се, загледан в залеза навън, човек да употреби най-точната фраза и толкоз. Но нещото, което аз самият казвам, загледан в залезите и изгревите, отдавна вече ужасно ме ядосва. Красотата не е свойствена за моята душа, дори обратното – аз търся в Анна нещо, което никога не съм притежавал. След като я видя, в мен остава само една всепоглъщаща пустота и да я запълнят са способни единствено нейното присъствие, нейният глас, нейното лице. А какво бих могъл да ѝ предложа в замяна на разходката ѝ с Котовски и неговите коне? Самия себе си? С други думи – надеждата си близо до нея да открия отговора на някакъв мъгляв и неясен въпрос, терзаещ душата ми? Абсурд. По-добре е аз да ида на разходка с Котовски и неговите коне.

Спрях и седнах на един изгладен камък край пътя. Беше невъзможно горещо. Чувствах се разнебитен и угнетен; не помня някога толкова да съм се отвращавал от себе си. В момента киселата воня на шампанското, попило в папахата, ми се видя като истинска визитна картичка на

моя дух. Наоколо беше равнодушно вцепенено лято, някъде лениво лае-ха псета, а от небето с безкраен картечен огън стреляше нажеженото слънце. Щом ми хрумна това сравнение, се сетих, че Анна нарича себе си картечарка; в очите си усетих сълзи и скрих лицето си в шепи.

След няколко минути станах и продължих нагоре. Беше ми поолекнало; нещо повече, всички мисли, дето допреди малко препускаха в съзнанието ми и сякаш ме бяха стъпкали, изведнъж станаха извор на изтънена наслада. Завладялата ме носталгия беше неопишимо сладка и аз знаех, че само подир час щях да се опитвам да я извикам в себе си отново, но тя нямаше да дойде.

Скоро стигнах до имението. Забелязах, че в двора са вързани няколко коня, които преди ги нямаше. А пък и от комина над едно от крилата на къщата се виеше дим. Стигнах до портата и се спрях. Улицата продължаваше нагоре и се губеше в гъстата зеленина зад завоя. Нататък не се виждаше нито една къща и беше напълно неясно закъде води. Нямах желание да се срещам с никого и щом влязох в двора, тръгнах близо покрай сградата.

– Хайде – викаше някакъв мъжки бас на втория етаж – дай да те перна по челото, глупако!

Там сигурно играеха карти. Стигнах до края на къщата, свърнах зад ъгъла и се озовах в задния двор. Той беше изненадващо живописен – на няколко метра от стената земята се гмурваше надолу, образувайки естествена вдлъбнатина, скрита в сянката на надвесените отгоре дървета. Там ромолеше ручей и се виждаха покривите на две-три стопански постройки. Встрани се издигаше голяма копа сено – досущ като на идиличните селски картинки в „Нива“. Изведнъж безумно ми се прииска да се потъркалям в сеното и тръгнах към копата. Но точно когато ми оставаха още само десетина крачки, иззад дървото изскочи един човек с пушка и мълчаво ми препречи пътя.

Пред мен стоеше същият башкирец, който ни прислужваше в ресторанта на щабния вагон, а после бе откачил от влака вагоните с тъкачите. Само че сега лицето му бе покрито с рядка черна брадичка.

– Ама чакайте – казах аз, – та ние се познаваме, нали? Просто исках да се потъркалям в сеното, нищо повече. Обещавам ви да не пуша.

Башкирецьт изобщо не реагира на думите ми; очите му ме гледаха напълно безизразно. Опитах се да го заобиколя и тогава той направи крачка назад, вдигна пушката и опря щика в гърлото ми.

Обърнах се и поех обратно. Да си призная, в движенията му имаше нещо, което наистина ме уплаши. Когато насочи щика срещу мен, той

хвана пушката като копие, сякаш и през ум не му минаваше, че с нея може да се стреля. От жеста му лъхна такава дива степна сила, че браунингът в джоба ми се видя най-обикновен детски тапешник. Впрочем, всичко се дължеше на изпънатите ми нерви. Когато стигнах до ручея, се обърнах. Башкирецът вече не се виждаше. Клекнах над поточето и дълго си прах папахата.

Изведнъж забелязах, че върху ромона на водата като върху звук от някакъв странен инструмент се наслажда един тих и доста приятен глас. В най-близката барака (по стърчащия над покрива комин личеше, че е бивша баня) някой си тананикаше:

– Тихо, тихо, с бяла риза аз съм тръгнал през полето... Като кръстове черковни виждам жерави в небето...

Нещо в тези думи ме трогна. Зачудих се кой ли пее. Изцедих водата от папахата и я пяхнах под колана си, после се приближих до бараката, и без да чукам, отворих широко вратата.

Вътре видях голяма маса от прясно рендосани дъски и две пейки. На масата бяха сложени огромна бутилка с някаква леко мътна течност, чаша и няколко глави лук. На отсамната пейка с гръб към мен седеше човек с чиста бяла риза, пусната над панталона.

– Моля за извинение – казах аз, – това в бутилката да не би случайно да е водка?

– Не – отговори човекът и се обърна, – това е самогон. Беше Чапаев.

Сепнах се от изненада.

– Василий Иванович!

– Здравсти, Петка – широко се усмихна той. – Виждам, че вече си на крак.

Изобщо не си спомнях момента, когато сме минали на „ти“. Но не помнех и много други неща. Чапаев ме гледеше малко лукаво; върху челото му падаше влажен кичур коса, а ризата му бе разкопчана до пъпа. Видът му бе съвсем гуляйджийски и толкова се различаваше от образа в спомените ми, че няколко секунди се колебах дали няма някаква грешка.

– Сядай, Петка, сядай – каза Чапаев и кимна към другата пейка.

– Василий Иванович, нали бяхте заминали? – попитах аз и седнах.

– Върнах се преди около час – отвърна той, – и веднага в банята. Първото нещо в жегите. Но какво питаш за мен, кажи ти как си. Как се чувстваш?

– Нормално – отговорих.

– Станал, турил си папахата и айде в града. Я не се прави на герой. Какви са тия слухове, че паметта ти се била затрила?

– Така е – рекох, като се мъчех да не забелязвам тая негова буфонада с измислено просторечие. – Кой сколаса да ви каже?

– Ами че Семьон, кой друг. Твоят ординарец. Ти вярно ли нищо не помниш?

– Помня само, как се качихме на влака в Москва, но другото ми се губи. Дори не помня при какви обстоятелства сте започнали да ми говорите на „ти“.

Присвил очи, Чапаев няколко минути ме гледа в лицето така, сякаш бях прозрачен.

– Да – каза най-сетне, – виждам. Лоша работа. Мисля, Петка, че ти просто се правиш на утрепан.

– Откъде накъде?

– Прави се, щом искаш – загадъчно продължи Чапаев, – хлапашка ти работа. А пък на „ти“ минахме още при спирка Лозовая, малко преди боя.

– Какъв е бил този бой – попитах и се намръщих. – Чувам го за кой ли път, но нищо не мога да си спомня. Само дето ме заболява главата.

– Е, щом те заболява, недей мисли. Нали искаше да пийнеш? Ами пий!

Чапаев наведе бутилката над чашата, напълни я догоре и я побутна към мен.

– Благодарско – рекох иронично и я изпих. Макар да изглеждаше мътносинкав, самогонът беше превъзходен – мисля, с настойка от някакви билки.

– Искаш ли лук?

– Още не. Но твърде възможно е скоро да я докарам дотам, че да мога и дори да искам да замеза с лук.

– Какво си се умърлушил? – попита Чапаев.

– Нищо – отговорих, – мисля си разни неща.

– Какви неща?

– Василий Иванович, наистина ли ви интересува за какво си мисля?

– Ами да, защо не?

– Мисля си, Василий Иванович, че любовта на една прекрасна жена в действителност винаги е едно снизхождение. Защото човек просто не може да бъде достоен за такава любов.

– К'во, к'во? – свъси вежди Чапаев.

– Хайде стига театро – казах. – Говоря ви сериозно.

– Сериозно ли? Е добре. Тогава виж – снизхождението винаги е от едно нещо към друго нещо. Както към тази долчинка. Твоето снизхождение от кое към кое снизхожда?

Замислих се. Ясно беше накъде клони. Ако кажех, че говоря за снизхождението на красотата към безобразното и страдащото, той веднага щеше да ме попита дали красотата осъзнава себе си и може ли тя да си остане красота, щом осъзнае себе си в това си качество. Не знаех отговора на този въпрос, който през дългите петербургски нощи ме бе докарвал почти до полууда. А ако се подразбираше неосъзнаващата себе си красота, тогава за какво снизхождение можеше да става дума? Чапаев определено не беше наивен.

– Да го кажем така, Василий Иванович, – не снизхождането на едно нещо към друго нещо, а актът на снизхождане като такъв. Нека го наречем онтологическо⁵¹ снизхождение.

– А това „N“-то логическо снизхождение къде се проявява? – попита Чапаев, наведе се и извади изпод масата още една чаша.

– Не съм готов да разговарям в такъв стил.

– Тогава хайде да му пийнем още.

Пихме. Няколко секунди колебливо гледах главата лук.

– Не – отри мустаците си Чапаев, – кажи ми къде се осъществява.

– Ако вие, Василий Иванович, сте способен да разговаряте сериозно, ще ви кажа.

– Хайде де, хайде, кажи ми.

– Всъщност няма никакво снизхождение. Просто една такава любов се възприема като снизхождение.

– Къде се възприема?

– В съзнанието, Василий Иванович, в съзнанието – саркастично отвърнах аз.

– Тоест, казано по-просто, в главата, тъй ли?

– Общо взето, да.

– А любовта къде се извършва?

– Пак там, Василий Иванович. Грубо казано.

– Тъй – със задоволство рече Чапаев. – Та питаше ме, значи, как беше... Дали винаги любовта е едно снизхождение, нали?

– Да.

– Любовта, значи, става в главата ти, нали?

51. Онтология – дял от философията, разглеждащ всеобщите основи на битието, неговата структура и закономерности – Б. пр.

– Да.

– И въпросното снизхождение – също, така ли?

– Така излиза, Василий Иванович. И какво?

– Петка, как можа да я докараш дотам, че да питаш мен, бойния си командир, винаги ли туй, дето става в главата ти е туй, дето става в главата ти, или невинаги?

– Софизми – казах аз и пих. – Чисти софизми. Пък и не разбирам защо изобщо се терзая? Вече съм го преживял в Петербург и една млада прекрасна жена с виненочервена кадифена рокля по същия начин слагаше празната чаша върху покривката и аз точно по същия начин вадех носната кърпа от джоба си...

Чапаев се изкашля гръмогласно и заглуши думите ми. А аз тихо казах неизвестно на кого:

– Какво искам от момичето в края на краищата? Сякаш не знам, че човек не може да се върне в миналото? Може да натъкми всичките му външни обстоятелства, но не е възможно да върне предишния себе си, не е възможно...

– Ей, ама много те бива да дрънкаш, Петка – каза Чапаев и се подсмихна. – Чаша, рокля.

– Какво ви става, Василий Иванович – попитах аз, като едва се сдържах. – Да не би скоро да сте препрочитали Толстой? Да не сте решили да изкупите греховете си?

– Ние няма защо да препрочитаме такива като Толстой – каза Чапаев. – Пък ако ти е за Анка, виж какво ще ти кажа: към всяка жена си има отделен подход. По Анка вехнеш, нали? Познах ли?

Очите му се превърнаха в две тесни хитри цепки. После той изведнъж удари с юмрук по масата.

– Отговаряй като те пита командирът!

Днес явно нямаше да мога да променя настроението му.

– Няма значение – казах аз, – хайде да му пийнем още по едно, Василий Иванович.

Чапаев тихо се засмя и напълни двете чаши.

Няколкото следващи часа си ги спомням смътно. Доста се напих. Май започнахме да си говорим за войната – Чапаев си спомни първата световна. Изкарваше го доста правдоподобно: разказваше за германската кавалерия, за някакви позиции над реката, за газови атаки и мелници с картечари. По едно време изпадна в силна възбуда, стрелна ме с блестящ поглед и извика:

– Ех, Петка! Знаеш ли аз как се сраждавам? Откъде ще знаеш? Има

само три чапаевски удара, разбра ли!

Кимах машинално, но го слушах разсеяно.

– Първият удар – къде!

Той така силно удари с юмрук по масата, че едва не я катурна.

– Вторият – кога!

Отново с всичка сила стовари юмука си върху дъските.

– И третият – кой!

В друга ситуация сигурно щях да оценя неговия спектакъл, но жегата и самогонът толкова ме бяха размекнали, че въпреки виковете и ударите му, скоро заспах направо върху пейката, а когато се събудих, навън беше вече тъмно и се чуваше как някъде далеч бляят овце.

Вдигнах глава и огледах стаята. Имах чувството, че се намирам в някаква петербургска каруцарска кръчма. На масата се бе появила газена лампа. Чапаев продължаваше да седи отсреща с чаша в ръка, и загледан в стената, си тананикаше нещо под носа. Очите му бяха мътни почти като самогона във вече преполовената бутилка. Дали да не подхвана разговор в неговия стил, помислих си аз и с пресилена невъздържаност ударих с юмрук по масата.

– Я ми кажете пък вие, Василий Иванович, ама честно. Червен ли сте или бял?

– Аз ли? – попита Чапаев и ме изгледа. – Да ти кажа ли?

Взе две глави лук и започна мълчаливо да ги бели. Едната обели до бяло, а от другата свали само най-горните люспи, под които се показва червеникаво лилавата ѝ кожичка.

– Гледай, Петка – каза той и ги сложи на масата пред себе си. – Ето ти две глави лук. Едната бяла, а другата червена.

– Е, и?

– Виж бялата.

– Видях я.

– А сега червената.

– И к'во?

– А сега и двете.

– Гледам ги – рекох.

– А кажи ми сега, ти самият какъв си – червен или бял.

– Аз ли? Ама как така?

– Като гледаш червената глава лук ставаш ли червен?

– Не.

– А като гледаш бялата, ставаш ли бял?

– Не – отговорих, – не ставам.

– Продължаваме нататък – каза Чапаев. – Има карти на местности. А масата тук е опростена карта на съзнанието. Ето ги червените тук. А ей тук са белите. Но от това, че осъзнаваме съществуването на червените и белите дали добиваме цвят? И кое е нещото в нас, дето може да го добие?

– Ама че го извъртахте, Василий Иванович. Значи, нито червени, нито бели. Какви сме тогава?

– Петка, преди да започнеш да говориш за сложните неща, първо се оправи с простите. Защото „ние“ е нещо по-сложно от „аз“, нали така?

– Така е – отвърнах.

– Ти кое наричаш „аз“?

– Смятам, че себе си.

– А можеш ли да ми кажеш ти кой си?

– Пъотър Пустота.

– Това ти е името. А кой го носи?

– Ами може да се каже, че „аз“ е психическата ми личност. Съвкупност от навици, от опит... Разни там знания, вкусове.

– И чии са навигите, Петка? – проникновено ме попита Чапаев.

– Мои – свих рамене аз.

– Петка, нали току-що каза, че ти самият си съвкупност от навици. Щом навигите са твои, излиза, че те са навици на съвкупност от навици, така ли?

– Звучи забавно – отговорих, – но всъщност си е така.

– А какви навици имат навигите? Усетих, че започвам да се дразня.

– Целият ни разговор е доста елементарен. Нали започнахме от въпроса кой съм по природа. Ако щете, аз се смятам за... Да речем, за монада. Според терминологията на Лайбниц⁵².

– Тогава кой се смята за лимонада?

– Ами самата монада – отговорих, категорично решил да не се предавам.

– Добре – каза Чапаев и хитро присви очи – относно това „кой“ ще си поговорим после. А сега, драги ми приятелю, да се разберем за „къде“-то. Я ми кажи, къде живее твоята лимонада?

– В съзнанието ми.

– А къде ти е съзнанието?

– Ето тук – казах и се почуках по главата.

52. *Готфрид Вилхелм Лайбниц* (1646–1716) – немски философ-идеалист, математик, физик и лингвист, според когото реалният свят се състои от безброй психически дейни субстанции – монади, намиращи се помежду си в предопределена хармония – Б. пр.

- Ами главата ти къде е?
– На раменете.
– Ами раменете?
– В стаята.
– Ами стаята?
– В къщата.
– Ами къщата?
– В Русия.
– Ами Русия къде е?
– В бедствие, Василий Иванович.
– Ти зарежи тая работа – строго подвикна той. – Ще се шегуваш, когато ти заповяда командирът. Говори.
– Как къде? На Земята. Чукнахме се и пихме.
– Ами къде е Земята?
– Във Вселената.
– Ами Вселената къде е? Замислих се за миг.
– В самата себе си.
– А къде е „самата себе си“?
– В моето съзнание.
– И какво излиза Петка? Че твоето съзнание е в твоето съзнание, така ли?
– Така излиза.
– Добре – каза Чапаев и засука мустак. – А сега ме слушай внимателно. На кое място се намира то?
– Не разбирам, Василий Иванович. Понятието „място“ всъщност е една от категориите на съзнанието, и...
– Къде е мястото? На кое място се намира понятието „място“?
– Е, да речем, че изобщо не е място. Може да се каже, че това е ре...

Сепнах се. Да, помислих си, ето накъде клони. Ако употребях думата „реалност“, той отново щеше да сведе всичко до моите мисли. После да ме попита къде се намират те. Щях да му кажа, че са в главата ми и... Гамбит. Можех, разбира се, да започна да си служа с цитати, но всяка от системите, на които щях да се позова, помислих си с изненада, или заобикаля смисловата дупка, или я затъква с два-три съмнителни латинизма. Да, Чапаев не беше никак наивен. Е, има и един сигурен начин човек да сложи край на който и да е спор и да класифицира събеседника си. Колко му е да му заявиш, че всичко, което той твърди, отдавна се знае, нарича се еди-как си, а човешката мисъл е стигнала къде по-напред? Но

мен ме беше срам да се правя на самодоволна курсистка, попрелистила някой учебник по философия в паузата между две свирки. Пък и не бях ли аз човекът, дето съвсем наскоро каза на Бердяев⁵³, подхванал пиянски разговор за гръцките корени на руския комунизъм, че философията е по-правилно да бъде наричана псевдософия.

– Хм. И докъде може да напредне човешката мисъл? – попита Чапаев.

– А? – смутено отвърнах аз.

– Спрямо кое? Къде е това „напред“?

Реших, че от разсеяност съм започнал да говоря на глас.

– Василий Иванович, хайде да си поприказваме, когато изтрезнеем. Защото аз не съм философ. По-добре да пийнем.

– Ако беше философ, нямаше да ти поверя нищо друго, освен да метеш фъшкии в конюшната. А при мен командваш ескадрон. Край Лозовая беше разбрал всичко, ама всичко. Какво ти става сега? От страх ли? От радост ли?

– Нищо не помня – казах и усетих как всичките ми нерви някак странно се опъват. – Нищо.

– Ох, Петка – въздъхна Чапаев и напълни чашите със самогон. – Направо не знам какво да те правя. Най-напред се разбери със себе си.

Пихме. Посегнах машинално, взех една глава лук и отхапах голямо парче от нея.

– Дали да не се разходим преди лягане? – попита Чапаев и запали цигара.

– Може – казах и върнах луковата глава на масата.

Докато съм спал, беше преваляло – склонът, по който се изкачвахме към сградата на имението, беше влажен и хлъзгав. Както вече казах, бях много пиян, и когато почти стигнах догоре, се подхлъзнах и паднах в мократа трева. Главата ми се отметна и аз видях небето, пълно със звезди. Беше толкова красиво, че няколко секунди мълчаливо лежах по гръб, загледан в тях. Чапаев ми подаде ръка и ми помогна да стана. Щом стигнахме до равното, отново погледнах нататък и изведнъж си помислих, че дявол знае кога за последен път съм виждал звездно небе, макар през цялото време то да е било над главата ми – достатъчно бе да я вдигна. Засмях се.

53. Н. А. Бердяев (1874–1948) – руски религиозен философ, идеен противник на марксизма и комунизма. – Б. пр.

– Какво ти става? – попита Чапаев.

– Нищо – казах и посочих с пръст нагоре. – Красота. Чапаев погледна и се олюля.

– Красота ли? – попита той замислено. – Какво е това красота?

– Е, как? – отговорих. – Как какво? Красотата е абсолютно обективиране на волята на най-високото стъпало на нейната познаваемост.

Чапаев погледа още малко небето, после отмести очи към голямата локва в краката ни и изплю в нея угарката. В отразената върху равната повърхност на водата вселена настана истинска катастрофа – всички звезди потрепераха и за миг се превърнаха в размито сияние.

– Нещото, дете винаги ме е смайвало – каза той – е звездното небе под краката ми и Имануил Кант⁵⁴ вътре в нас.

– Василий Иванович, изобщо не мога да разбера как на човек, който бърка Кант с Шопенхауер⁵⁵ са му поверили командването на цяла дивизия.

Чапаев ме изглежда тежко и понечи да каже нещо, но изведнъж до нас долетя тропот на копита по паважа и конско цвилене. Някой спираше пред къщата.

– Сигурно са Котовски и Анна – казах аз. – На вашата картечарка, Василий Иванович, май ѝ харесват силни личности с рубашки.

– Ама Котовски в града ли е? Защо не ми каза?

Той се обърна и напълно забравил за мен, забърза напред. Бавно го последвах, стигнах до ъгъла на къщата и спрях. Пред вратата стоеше каляската на Котовски, а той самият тъкмо помагаше на Анна да слезе. Като видя приближаващия Чапаев, Котовски му отдаде чест, пристъпи към него и двамата се прегърнаха. Последваха няколко гръмогласни реплики и потупвания като при среща между двама души, всеки от които иска да покаже, че се скита през пясъците на живота, запазвайки бодрото си мъжество. Без да губят въпросното бодро мъжество, те тръгнаха към къщата, а Анна се позабави пред каляската. Подчинен на внезапния си импулс, аз се насочих към нея. Пътъом се препънах в един празен сандък от снаряди, едва не паднах още веднъж и в главата ми се мърна

54. *Имануил Кант* (1724–1804) – немски философ, родоначалник на немската класическа философия. В развитата от него „критическа философия“ се противопоставя на догматизма на умозрителната метафизика и скептицизма с дуалистичното си учение за непознаваемите „неща в самите тях“ (обективен източник на сетивата) и познаваемите явления, образуващи сферата на безкрайно възможния опит. – Б. пр.

55. *Артур Шопенхауер* (1788–1860) – немски философ ирационалист, представител на волунтаризма, според когото същността на света („нещото в себе си“ според И. Кант) е неразумна воля, спяло, безцелно влечение към живота – Б. пр.

мисълта, че ще съжалявам за порива си.

– Анна, моля ви! Почакайте!

Тя се спря и се извърна към мен. Боже, колко беше хубава!

– Анна – на пресекулки заговорих аз, кой знае защо притиснал ръце към гърдите си, – повярвайте, че ми е... Тежко ми е дори да си спомня как се държах днес в ресторанта. Но признайте, че вие сама ми дадохте повод. Разбирам, че непрекъснато самоутвърждаващият се суфрашизъм⁵⁶ изобщо не е ви е присъщ, че е просто спазване на определена естетическа формула и възниква...

Анна изведнъж ме отблъсна с ръце.

– Махнете се, Пьотър, за Бога – каза тя и се намръщи. – Миришете на лук. Всичко съм готова да ви простя, само не това.

Обърнах се и се втурнах към къщата. От бузите ми човек сигурно можеше да си запали цигара и през целия път до стаята си (не знам как я намерих в тъмното) със сетни думи проклинах Чапаев с неговия самогон и лук. Проснах се на леглото и се потопих в състояние, близо до комата – вероятно като тазсутрешната.

След малко някой почука на вратата.

– Петка! – чу се отвън гласът на Чапаев. – Къде си?

– Никъде! – измърморих в отговор.

– Ей! – ненадейно се провикна Чапаев. – Браво! Утре ще ти обявя благодарност пред строя. Я как разбираш всичко! Само дето цяла вечер ми се правиш на глупак.

– Какво искате да кажете?

– Помисли си. Какво виждаш в момента?

– Възглавницата – казах аз, – но лошо. И няма нужда пак да ми обяснявате, че тя се намира в съзнанието ми.

– Всичко, което виждаме, се намира в нашето съзнание, Петка. Следователно, не можем да кажем, че нашето съзнание се намира на определено място. Ние не се намираме никъде, просто защото няма точка, където да сме. Тъй че не сме никъде. Сещаш ли се?

– Чапаев – казах аз, – предпочитам да остана сам.

– Е, твоя воля. Утре обаче те искам кукуряк. По обяд тръгваме.

Докато той се отдалечаваше по коридора, дюшемето скърцаше под краката му. Известно време мислих върху думите му – първо за „никъде“-то, а после за неясното тръгване утре по обяд. Е, можеше да излезе от стаята и да му обясня, че няма да мога да тръгна наникъде,

56. Суфрашизъм – феминистко движение в Англия от 19–20 в. – Б. пр.

защото се намирам „никъде“. Но не ми се искаше да го правя – страшно ми се спеше и всичко останало ми се струваше маловажно и отегчително. Заспах и дълго време сънувах как тънките пръсти на Анна гаят ребрестата цев на картечницата.

Събудих се, защото на вратата отново се почука.

– Чапаев, нали ви помолих да не ме закачате. Оставете ме да си почина преди боя.

– Не съм Чапаев. Котовски съм. Повдигнах се на лакти.

– Какво обичате?

– Трябва да поговорим.

Извадих пистолета от джоба си, сложих го на леглото и го завих с одеялото. Кой го знае какво иска. Предчувствах, че е във връзка с Анна.

– Заповядайте, влезте.

Вратата се отвори и Котовски влезе. Изглеждаше много по-различен отколкото през деня – сега беше по халат с пискюли, а под халата се подаваше раирано долнище на пижама. В едната си ръка държеше свещник с три запалени свещи, а в другата – бутилка шампанско и две чаши. Като видях шампанското, предположението ми, че Анна му се е оплакала от мен, се затвърди.

– Сядайте – посочих стола.

Той сложи шампанското и свещника на масата и седна.

– Тук пуши ли се?

– Моля.

Котовски запали и направи някакъв странен жест – прокара разпирени пръсти през черепа си, сякаш да отметне невидимия си перчем. Помислих си, че някъде вече бях виждал подобно движение и веднага се сетих къде – в бронирания влак на Чапаев. Почти по същия начин оправи остриганата си коса Анна. Хрумна ми, че двамата принадлежат към някаква странна секта, оглавявана от Чапаев, и бръснатите глави са свързани с техните ритуали. В следващия момент обаче разбрах, че към тази секта принадлежим всички ние, дето трябва за пореден път да сърбаме стоварилата се върху Русия свобода и непременно придружаващите я въшки. Засмях се.

– Какво ви става? – попита Котовски и повдигна едната си вежда.

– Ами помислих си за днешния ни живот. Бръснем главите си, за да не въшлясаме. Кой би могъл да си го представи преди пет години? Невероятно.

– Чудна работа – каза Котовски – точно за същото си мислех и аз. Какво стана с Русия? Затова дойдох. Нещо като импулс. Искам да си

поговорим.

– За Русия ли?

– Точно така – каза той.

– Какво има да си говорим – попитах, – всичко е пределно ясно.

– Не, имам предвид – кой е виновен?

– Не знам – отвърнах, – вие как мислите?

– Интелигенцията. Че кой друг? Той ми подаде пълната чаша.

– Интелигентът – каза той с мрачна физиономия – най-вече руският, способен да живее само на чужд гръб, има една гнусна инфантилна черта. Никога не се страхува да нападне нещо, дете подсъзнателно му се вижда праведно и законно. Като дете, което не се страхува да стори зло на родителите си, понеже знае, че не го очаква нищо повече от наказанието да го сложат в ъгъла. От чуждите хора по го е страх. Същото е и с въпросната мерзка класа.

– Не успявам да проследя мисълта ви.

– Както и да се гаври с устоите на създалата го империя, интелигентът много добре знае, че нравственият закон в нея все пак е съществувал.

– Нима? Защо?

– Защото, ако нравственият закон в нея е бил мъртъв, той никога нямаше да посмее да погази нравствените ѝ устои. Наскоро препрочиха Достоевски, и знаете ли какво си помислих?

Бузата ми неволно трепна.

– Какво? – попитах.

– По своята природа доброто е всеопрощаващо. Помислете си: всички днешни палачи едно време са ги изпращали по сибирските села, където те по цели дни са ходили на лов за зайци и пѣдпѣдци. Не, интелигентът не се страхува да погазва светините. Интелигентът се страхува само от едно – да засяга темата за злото и неговите корени, защото с основание допуска, че тутакси могат да го нае... т с някой телеграфен стълб.

– Доста силен образ.

– Много е приятно да флиртуваш със злото – разпалено продължи Котовски, – няма никакъв риск, а изгодата е очевидна. Ето откъде се взема огромната армия от доброволни подлещи, нарочно бъркащи понятията горе и долу и дясно и ляво, разбирате ли? Всички тези пресметливи сутеньори на духа, тези хора, изцедени като Чернишевски, изпонамушкани като Рахметов, разложени като Перовски⁵⁷, надрусани с кокаин като Кибалчич⁵⁸, всички тези...

– Разбирам.

Котовски отпи една глътка от шампанското.

– Между другото, Пьотър – каза небрежно той, – като стана дума. Чух, че сте имали кокаин.

– Да – отвърнах, – истина е. Щом самият той изскочи в разговора ни...

Бръкнах в чантата, извадих отвътре кутията и я сложих на масата.

– Почерпете се.

Не се наложи да го подканям повторно. Белите пътечки, които направи върху масата, приличаха по-скоро на недостроени магистрали. Той извърши всички необходими манипулации и се облегна назад. Изчаках го любезно около минута и го попитах:

– И често ли си мислите за Русия?

– Когато живееш в Одеса, си мислех поне по три пъти на ден – глухо каза той. – Стигал съм дотам, че ми е потичала кръв от носа. После заряхах. От нищо не искам да завися.

– Ами сега какво стана? Достоевски ли ви обърка работите?

– А, не – отвърна Котовски. – Една вътрешна драма. Хрумна ми неочаквана мисъл.

– Григорий, много ли държите на своите коне?

– Защо? – попита той.

– Можем да направим размяна. Давам половината от тази кутия срещу вашата каляска.

Котовски ме стрелна с остър поглед, после вдигна кутията от масата, надникна в нея и каза:

– Вие сте истински изкусител. За какво са ви моите коне?

– За да се возя. За какво друго?

– Е, добре, съгласен съм. В багажа си случайно имам аптекарски везни...

– Вземете си на око – казах, – получих го без особени усилия.

Той извади от джоба на халата сребърната си табакера, изтърси от нея цигарите, после взе джобното си ножче и с острието му като с малка лопатка пресипа там част от прашеца.

– Няма ли да се изсипе?

– Не се безпокойте, имам тази табакера от Одеса. Тя е специална.

57. Л. А. Перовский (1792–1856) руски държавен деец, привърженик на постепенното премахване на крепостното право. – Б. пр.

58. Н. И. Кибалчич (1853–1881) руски революционер, участник в атентата срещу Александър II. – Б. пр.

Конете са ваши.

– Благодаря.

– Да прием за сделката?

– С удоволствие – казах аз и вдигнах чаша.

Котовски допи шампанското, стана, прибра табакерата в джоба си и вдигна свещника.

– Е, благодаря за разговора. И за Бога, простете ми нощното нахлуване.

– Лека нощ. А вие ми позволете да ви задам един въпрос. Понеже споменахте, бихте ли ми казали, каква е вътрешната драма, дето се лекува с кокаин?

– В сравнение с драмата на Русия тя е нищо – отвърна Котовски, кимна набързо, по военному, и веднага излезе.

Известно време се опитвах да заспя, но не успях. Първо си мислех за него – трябва да призная, че ми бе направил доста добро впечатление. Беше човек със стил. После се върнах към разговора с Чапаев, неговото „никъде“ и всичко останало. На пръв поглед беше просто. Той ми предлагаше да отговоря на въпроса дали аз съществувам благодарение на света или светът съществува благодарение на мен. Е, нещата опираха до баналната диалектика, но имаше една плашеща страна и чрез наглед идиотските си въпроси за мястото, където става всичко, той майсторски ми я бе посочил. Щом целият свят съществува в мен, тогава къде съществувам аз? А ако аз съществувам в този свят, тогава на кое място се намира моето съзнание? Би могло да се каже, че от една страна светът съществува в мен, а от друга – аз съществувам в него. Просто сме двата полюса на един смислов магнит, но цялата работа беше там, че магнитът, диалектичката диада нямаше къде да бъде сложена.

Тя нямаше къде да съществува!

Защото за нейното съществуване беше необходим някой, в чието съзнание тя да възникне. А той също няма къде да съществува, защото всяко „къде“ може да се появи само в съзнанието, за което просто няма друго място, освен създаденото от самото него. Но къде е било то, преди да създаде мястото за себе си? В самото себе си? Но къде?

Изведнъж ме достраша да съм сам. Наметнах си китела и излязох в коридора. В синкавото сияние на грейналата отвън луна видях парапета на водещата надолу стълба и заслизах към изхода.

Разпрегнатата каляска стоеше пред вратата. На два-три пъти я обиколих, възхищавайки се на плавните ѝ линии – лунната светлина ги правеше сякаш още по-очарователни. Някъде наблизо се чу пръхтене.

Озърнах се и видях Чапаев – с четка в ръката беше застанал до коня и разресваше гривата му. Приближих се до него и спрях. Той ме погледна. Интересно, помислих си аз, ако го попитам къде се намира неговото „никъде“, какво ли ще ми отговори? Неизбежно ще трябва да определи тази дума чрез самата нея и неговото положение в диалога ни щеше да стане не по-добро от моето.

– Не можеш да заспиш ли? – попита Чапаев.

– Да – казах аз. – Зле ми е.

– Какво, не си ли виждал друг път пустота?

Разбрах, че с думата „пустота“ той нарича именно „никъде“-то.

Преди няколко минути го осъзнах за първи път в живота си.

– Не – отговорих. – Никога.

– Ами тогава какво си виждал, Петка? – топло попита Чапаев.

– Хайде да сменим темата – отговорих. – Къде са конете ми?

– В конюшната – каза Чапаев. – Само че откога са твои, а не на

Котовски?

– От около четвърт час.

– Хм. Внимавай с Гриша, той не е толкова наивен, колкото изглежда.

– Вече го разбрах. Знаете ли, Василий Иванович, все не мога да пропъдя от главата си вашите думи. Майстор сте да озадачавате хората.

– Така е – каза Чапаев и със сила прокара четката по разбърканата грива на коня – майстор съм. А после като почна и с картеницата...

– Но ми се струва, че и аз го мога.

– Опитай.

– Добре – рекох. – И аз ще ви задам една поредица от въпроси за местоположението.

– Хайде, хайде – промърмори Чапаев.

– Да започнем по ред. Вие сега например, разресвате гривата на този кон. Той къде се намира?

Чапаев ме изгледа с изненада.

– Петка, какво ти става, да не си мръднал?

– Моля?

– Ами ето го.

Няколко секунди мълчах. Изобщо не бях готов за подобен обрат. Чапаев скептично поклати глава.

– Знаеш ли, Петка, я по-добре иди да спиш. Усмихнах се глупашки и тръгнах обратно към къщата.

Домъкнах се някак до леглото, изтегнах се на него и започнах

бавно да потъвам в поредния кошмар, чиято неизбежност бях усетил още на стълбите.

Той не ме накара да чакам дълго. Започнах да сънувам някакъв си-неок рус човек, вързан за странно кресло, подобно на зъболекарски стол. В съня си ясно съзнавах, че фамилията му е Сердюк и че каквото става с него сега, скоро трябва да се случи и на мен. Към ръцете на Сердюк се точеха разноцветни кабели, включени в динамомашина със застрашителен вид. Стигна ми трезвост да се досетя, че машината се достроява от моя ум. Двама души с бели престилки, наведени над нея, въртяха ръчката ѝ. Отначало я въртяха бавно и човекът на стола само потрепваше и погрехапваше устни, но постепенно движенията им започнаха да се ускоряват и по тялото на омотания за креслото една след друга взеха да преминават вълни от силни конвулсии. Накрая стана нетърпимо.

– Стига! – помоли той.

Но неговите инквизитори заработиха още по-бързо.

– Спрете това динамо – изрева с всички сили той, – спрете това динамо! Динамо! Ди-на-мо!! ДИ-НА-МО!!!

6

– Следваща спирка – „Динамо“, – съобщи гласът от високоговорителя.

Пътникът, седнал отсреща – един много странен наглед човек със сипаничаво кръгло лице, с мръсен ватен халат и чалма със следи от зелена боя – улови празния поглед на Сердюк, втренчен в него от няколко минути, почеса се по ухото, вдигна два пръста към чалмата си и каза високо:

– Хайл Хитлер!

– Хитлер хайл – любезно отвърна Сердюк и отмести погледа си.

Беше напълно необяснимо, какъв е този човек и защо пътува с метрото – с такава мутра би могъл да се вози най-малко в БМВ.

Точно над главата на особняка с престилката висеше плакат с пшеничена нива, на който някога е пишело: „Туй е нашето богатство“, но първото „т“ бе заменено с „х“ и накрая имаше удивителна. Сердюк въздъхна с разбиране, извърна се и зачете книгата върху коленете на съседа си отдясно – станала на баница брошура, обвита с вестник и надписана с химикалка: „Японският милитаризъм“. Вероятно бе някакво полусекретно съветско помагало с пожълтяла хартия и странен шрифт; в текста имаше доста курсивирани японски думи.

„При тях – прочете Сердюк – социалният дълг се преплита с чувството за естествен човешки дълг и е извор на дълбоко емоционална драма. За японците дългът е изразен в актуалните и до днес понятия «той» и «гири». «Той» е «дългът на благодарност» на детето към родителите, на васала към владетеля, на гражданина към държавата. «Гири» е «дълг», който изисква от всеки човек да действа според положението и мястото си в обществото. А също е дълг и към самия себе си: опазване на честта и достойнството на собствената личност, на собственото име. Готовността за саможертва в името на «той» и «гири» е своеобразен социален, професионален и човешки кодекс на поведение“.

Пътникът изглежда забеляза, че Сердюк наднича в книгата му, вдигна я чак до лицето си и така я обърна, че текстът стана напълно невидим. Сердюк затвори очи.

„Затова живеят нормално – помисли си той, – защото винаги помнят, че дългът ги зове. А не като нас – само да къркат.“

През следващите няколко минути в главата му се въртеше кой знае какво, но щом влакът спря на „Пушкинская“, Сердюк слезе от вагона с вече назряло в душата желание да пийне не, ами да се натряска. Отначало обаче желанието му беше безформено и неосъзнато и повече приличаше на смътна носталгия по нещо непостижимо и като че ли безвъзвратно изгубено. То доби истинска форма, едва когато Сердюк се озова пред дългата батарея от бронирани павилиони, през чиито амбразури към вражеската територия гледаха еднакви кавказки физиономии.

Трудно му беше да се спре на някое конкретно питие. Асортиментът бе голям, но някак долнопробен, като на избори. Сердюк дълго се колеба, докато най-после видя в един от павилионите бутилка портвайн с надпис „Ливадия“.

Още щом я зърна, ясно си спомни едно забравено утро от своята младост: оградения със сандъци ъгъл в двора на института, слънцето по жълтите листа и засмените колеги, които си подаваха друга една бутилка със същия портвайн (е, с малко по-различен етикет – тогава още я нямаше точката над „\“-то). Спомни си, че в това скрито от чуждите погледи кътче човек трябваше да се вмъкне през прътите на ръждива ограда, която му цапаше якето. Но най-важно от всичко беше не портвайнът и не оградата, а някогашните безкрайни възможности и маршрути в света, прострял надалеч извън оградения с решетка кът на двора. Те се мярнаха в спомените му само за миг и отекнаха в сърцето му с тъга.

А след спомена дойде ужасната мисъл, че всъщност оттогава светът изобищо не се е променил, че е невъзможно да го види пак така лесно от онзи ъгъл. Сега вече нямаше как да се промуши между прътите, нямаше как, пък и нямаше вече къде да се промушва, защото късчето пустота зад оградата отдавна е затрупано с поцинковани ковчези, пълни с житейски опит.

Но ако не можеше да види света от същия ъгъл, със сигурност можеше да го види от същия градус. Сердюк подаде

парите през амбразура на павилиона, грабна изскочила оттам зелена граната, пресече улицата, предпазливо заобиколи двете локви с отразеното в тях свечеряващо се пролетно небе, седна на пейката срещу зеленикавия Пушкин и със зъби изтръгна от бутилката пластмасовата и запушалка. На вкус портвайнтът бе същият като някога и още веднъж доказваше, че реформите, преминали като шумно ураганче само по повърхността, не бяха засегнали дълбинните основи на живота в Русия.

Сердюк гаврътна пиетието на няколко големи глътки и прилежно подхвърли бутилката към храстите зад гранитния бордюр. Натам веднага се насочи една интелигентна бабка, която допреди малко се правеше, че чете вестник. Той се облегна назад.

По своето естество опиянението е безлико и космополитично. Последвалият кеф нямаше нищо общо с обещанието на етикета с кипарисите, античните арки и звездите, блеснали в тъмно-синьото небе. По нищо не личеше, че портвайнтът е от левия бряг и за миг Сердюк дори си помисли, че ако беше от десния бряг или примерно молдавски, околният свят едва ли щеше да претърпи никакви промени.

А в света бяха станали промени и то доста осезаеми. Той бе престанал да изглежда враждебен и минаващите наблизко хора постепенно се бяха превърнали от адепти на световното зло в негови жертви и дори не се досещаха, че са жертви. След още миг нещо се случи със самото световно зло – дали изчезна някъде или може би просто изгуби същината си. Опиянението стигна блажения си зенит, за няколко минути застина в апогея си, а после обичайната тежест на пиянските мисли повлече Сердюк обратно към реалността.

Наблизко минаха трима ученици и се чуха пресекивите им гласове, енергично повтарящи думата „далавера“. Техните смаляващи се силуети се движеха към паркирания до тротоара японски джип-амфибия с голяма лебедка отпред. Точно над джипа, от другата страна на булевард „Тверской“, като жълта кула от невидима крепостна стена стърчеше знакът на „Макдоналдс“. Сердюк си помисли, че всичко заедно – гърбовете на отдалечаващите се ученици, джипът и жълтото „М“ на червен фон – с нещо напомнят картината на Дейнека „Бъдеици летци“. Дори знаеше с какво – и в двата случая преопределеността на по-нататъшната съдба на персонажите бе напълно

ясна. Бъдещите изтребители вече се бяха гмурнали в подлеза, но Сердюк продължаваше да мисли на тази тема: спомни си американския филм „Да убиеш Холандеца“ със заснетия в днешна Москва Ню-Йорк от трийсетте години. Там, на стената на едно от гангстерските свърталища висеше репродукция на „Бъдещи летци“. Този факт придаваше на филма някаква мъглявост и малко страшна многозначителност.

Впрочем, Сердюк се замисли върху политиката съвсем кратко и скоро се сети за прочетения в метрото откъс.

„Японците – рече си той – са велик народ! Само като си представя – хвърлиха им две атомни бомби, отнеха им острови, ама ей ги на, оцеляха... А бе защо у нас гледат само към Америка? За чий ни е изобщо пустата Америка? Трябва да следваме Япония, та ние сме съседи. Бог така е отредил. И те трябва да се сприятелят с нас – тогава заедно ще и видим сметката на тая Америка. Ще и припомним и атомната бомба, и Беловежката пушча...“⁵⁹

По някакъв необясним, но категоричен начин тези мисли преляха в решението да вземе още една бутилка. Известно време Сердюк се чуди какво да си купи. Вече не му се пиеше портвайн. Пред игрилото адажио от левия бряг предпочиташе някое спокойно и дълго анданте – нещо непретенциозно и безбрежно като океана от „Клуб «Пътешественик»“⁶⁰ или като пиеничената нива от акцията, срещу която беше заменил своя приватизационен бон. Той помисли две-три минути и реши да си купи холандски спирт, а едва на път към павилиона се досети, че го е избрал заради спомена от филма.

Всъщност, какво значение имаше? След като се върна на същата пейка отвори бутилката, напълни пластмасовата чаша до средата, изпи я и зина с опарена уста да си поеме въздух. После скъса вестника с увития в него хамбургер за мезе. Очите му се спряха върху някаква странна емблема – червено цвете с асиметрични листенца, оградено в кръг. Под емблемата имаше обява:

59. Беловежка пушча – гориста местност на границата между Русия и Полша. – Б. пр.
60. „Клуб пътешествеников“ – популярно телевизионно предаване – Б. пр.

„Московският клон на японската фирма «Тайра инкорпорейтид» обявява конкурс за служители. Изисквания: познания по английски език и компютърна грамотност.“

Сердюк завъртя глава насам-натам. За миг му се стори, че до обявата е отпечатана друга, украсена с подобен знак. Той внимателно огледа парчето вестник и разбра каква е работата. Наистина, кръговете бяха два – до обиколеното с овал цвете имаше кръгче лук, подало се изпод кората хляб крайче посивяла мъртва плът със следи от нож и кървави капки кетчуп. Сердюк със задоволство забеляза, че различните пластове от реалността вече са започнали да се смесват, внимателно откъсна обявата от вестника, облиза от нея капката кетчуп, сгъна я и я прибра в джоба си.

Нататък всичко продължи както обикновено.

Сердюк се събуди от буца в стомаха и от сивкавата утринна светлина. По-дразнеца, разбира се, беше светлината, както винаги сякаш смесена с белина за дезинфекция. Огледа се и разбра, че си е вкъщи и че снощи явно е имал гости (кои точно, не помнеше). Едва успя да стане от пода, свали изпоцапаното си яке и шапката, излезе в коридора и ги окачи на закачалката. След това го споходи мисълта, че в хладилника може да има бира – няколко пъти в живота му подобно нещо наистина се беше случвало. Но малко преди да стигне до хладилника, чу, че телефонът на стената иззвъня. Вдигна слушалката и се помъчи да каже: „ало“, но дори опитът му да заговори бе свързан с такова страдание, че само изстена нещо като „ох-е-е-е“.

– Охайю дзаймас – бодро повтори слушалката. – Господин Сердюк?

– Да – отговори той.

– Здравейте. Казвам се Ода Нобунага и снощи разговарях с вас. По-точно, нощес. Вие бяхте така любезен да ми направите обаждане.

– Да – каза Сердюк и със свободната ръка се хвана за главата.

– Обсъдих вашето предложение с господин Есицуне Кавабата и той е готов да ви приеме за интервю днес в три часа следобед.

Гласът в слушалката беше непознат. Веднага стана ясно, че е чужденец – макар да не се долавяше никакъв акцент, събеседникът правеше големи паузи и сякаш преравяше целия си речник, за да намери подходящата дума.

– Много съм ви благодарен. За какво предложение става дума?

– За това, което вие направихте вчера. Или по-точно днес.

– А-а! – продума Сердюк. – А-а-а!

– Запишете си адреса – каза Ода Нобунага.

– Ей сега – отвърна Сердюк. – Един момент. Да си взема химикалка.

– Защо нямате бележник и химикалка до телефона? – с явно раздражение попита Нобунага. – Деловият човек трябва да има.

– Записвам.

– Метростанция „Нагорная“, десен изход, там ще видите желязна ограда. И къща. Входът е откъм двора. Точният адрес е улица „Пятихлебная“ номер пет. Има такава... Табелка.

– Благодаря.

– Това е. Както се казва, сайонара – каза Нобунага и затвори.

Вира в хладилника нямаше.

На метростанция „Нагорная“ Сердюк се изкачи до земната повърхност много преди уговореното време, веднага видя олющената ламаринена ограда, но не повярва, че е същата, за която му бе говорил господин Нобунага – беше прекалено неугледна и мръсна. Известно време обикаля наоколо и спира случайните минувачи да пита къде е улица „Пятихлебная“. Май никой не знаеше, или може би не казваше, защото Сердюк срещаше предимно бавно кретащи бабки с тъмни дрехи.

Местността беше кошмарна, приличаше на обрасли в бурен руини от бомбардиран някога много отдавна индустриален квартал. Тук-там от тревата се подаваха ръждиви жезла, имаше много простор и небе, а на хоризонта тъмнееше ивица гора. Независимо от баналните си черти районът беше много необичаен. Стига човек да погледнеше на запад, към зеленеещата ограда, и пред очите му се разкриваше обикновена градска панорама. Но погледнеше ли на изток, в полезрението му попадеше

само огромно голо поле с няколко стърчащи улични лампи. Те приличаха на бесилки и на Сердюк му се стори, че изведнъж се е озовавал на някаква секретна граница между постиндустриална Русия и прастарата Рус.

Кварталът не беше от онези, в които сериозни чуждестранни фирми биха открили свои офиси. Затова той си помисли, че става дума за някаква съвсем малка фирмичка на неколцина ненагодили се към живота тук японци. (По неясни причини се сещаше за селяните от „Седемте самураи“). Разбра защо са проявили към пиянското му обаждане такъв интерес и дори усети прилив на съчувствие и топлота към тези ограничени хора, неуспели, както и той, да се уредят в живота. Тогава вече измъчващата го през целия път мисъл, че все пак трябваше да се избърсне, изчезна.

На описаната от господин Нобунага „къща“ отговаряха няколко десетки сгради наоколо. Кой знае защо Сердюк реши, че търси точно сивия осеметажен блок със стъклен гастронорм на партера. И наистина, като се разходи две-три минути из двора, забеляза едно окачено месингово квадратче с надпис „ТЪРГОВСКА КЪЩА ТАЙРА“ и миниатюрно бутонче на звънец, почти незабележимо сред грапавините по стената. На около метър от табелката на огромни панти висеше груба желязна врата, боядисана в зелено. Сердюк се огледа смутено. Освен за нея, табелката можеше да се отнася още само за чугунения капак на уличната шахта върху асфалта. Той изчака часовникът му да покаже три без две минути и позвъни.

Вратата веднага се отвори. На прага стоеше неизбежната горила с маскировъчни дрехи и черна гумена палка в ръка. Сердюк му кимна и отвори уста да обясни причината за посещението си, но изведнъж замръзна на място.

Вътре се виждаше малък вестибюл с маса, телефон и един стол, а на стената отсреща висеше огромно пано с нарисован коридор, отдалечаващ се към безкрайността. Сердюк хубавичко се взря в паното и разбра, че не е никакво пано, ами истински коридор, който започва зад стъклена врата. Беше много странен – с висящи по стените фенери, през чиято тънка оризова хартия прозираха трепкащи светлинки. Подът бе посипан с дебел пласт

жълт пясък и отгоре настлан с тънки рогозки от нацепен бамбук, съединени в нещо като пътека. По фенерите с ярка червена боя беше нарисуван същият онзи знак от обявата във вестника – цветето с четири ромбовидни листенца (страничните бяха по-дълги), заобиколено от кръг. Коридорът водеше не към безкрайността, както му се стори отначало (Сердюк за първи път виждаше подобно разпределение в московско жилище), ами плавно завиваше надясно и краят му се губеше незнайно къде.

– Кажете! – наруши тишината бодигардът.

– Имам среща с господин Кавабата – сепна се Сердюк. – Сега.

– Ами влизайте де. Той не обича дълго да държим отворено.

Сердюк пристъпи напред и бодигардът затвори вратата, като завъртя ръкохватката на масивната брава, която приличаше на вентил.

– Събуйте се, моля – каза той. – Ей ви гета.

– Какво? – не разбра Сердюк.

– Гета. А бе, така викат на техните чехли. Вътре се влиза само с тях. Няма начин.

Сердюк видя на земята някакви дървени обувки, които изглеждаха много грозни и неудобни – приличаха на високи налъми с раздвоени въжени каишки. Човек можеше да ги обуе само на босо, защото каишката трябваше да влезе между големия и втория пръст на крака му. Хрумна му, че бодигардът сигурно се шегува, но забеляза в ъгъла няколко чифта черни лачени чепици, от които се подаваха чорапи. Той седна на ниската пейка и започна да се събува. Когато приключи с процедурата, стана и забеляза, че гетата са го направили с десетина сантиметра по-висок.

– Сега вече може ли? – попита той.

– Може. Вземете си фенер и напред по коридора. Стая номер три.

– За какво ми е фенер? – изненада се Сердюк.

– Така е прието – каза бодигардът, свали от стената един от фенерите и му го подаде. – Вие вратовръзката също не я носите, за да ви топли, нали?

Сердюк, който за първи път след дългогодишно прекъсване тази сутрин си беше сложил вратовръзка, намери аргумента за достатъчно убедителен. Много му се искаше да надникне във фенера, за да види дали пламъчето вътре е истинско или не.

– Стая номер три – повтори бодигардът, – само че цифрата е на японски. Има три чертички една над друга. А бе като триграмата „небе“.

– А – каза Сердюк. – разбрах.

– И в никакъв случай не хлопайте. Просто дайте знак, че сте зад вратата – изкашляйте се или кажете нещо. И чакайте да ви отговорят.

С походка на щъркел и с фенер в протегнатата си ръка, Сердюк тръгна напред. Беше му много неудобно да върви, рогозките ядно скърцаха под краката му и той чак се зачерви от мисълта как ли се смее бодигардът, като гледа подире му. След плавния завой се озова в малка слабо осветена зала с черни греди по тавана. Отначало не видя наоколо никакви врати, но после разбра, че високите прегради всъщност са плъзгащи се врати. На една от тях висеше листче хартия. Сердюк вдигна фенера, видя три нарисувани с туш чертички и разбра, че точно това е стая номер три.

Отвътре се чуваше тиха музика. Свиреше непознат струнен инструмент – звуковите нюанси бяха необичайни, а мелодията, построена върху странни, може би древни мотиви, бе тъжна и бавна. Сердюк тихо се изкашля. Откъм стената не последва никакъв отговор. Той се изкашля още веднъж, по-силно и си помисли, че ако трябва да кашля пак, сигурно ще повърне.

– Влезте – каза глас отвътре.

Сердюк отмести преградата наляво и видя стая, чийто под бе застлан с обикновени черни рогозки. В ъгъла, подвил босите си крака, върху купчина пъстроцветни възглавнички седеше човек с тъмни дрехи. Той свиреше на странен инструмент, подобен на дълга лютня с малък резонатор, и не реагира на появата му по никакъв начин. Лицето му трудно би могло да бъде наречено монголоидно. В чертите му се долавяше по-скоро нещо южняшко. (Мислите на Сердюк дори изминаха един съвсем конкретен маршрут – той си спомни за миналогодишното си пътуване до Ростов на Дон.) В стаята имаше черен заоблен факс, чиито жици стигаха до дупка в стената, и някакъв котлон с обемиста тенджерата отгоре. Сердюк влезе, остави фенера на пода и затвори след себе си.

Човекът за последен път дръпна струните, вдигна нагоре подпухналите си очи да изпрати завинаги отлитащия от света

звук, и внимателно остави инструмента си на пода. Движенията му бяха бавни и много предпазливи, сякаш го беше страх да не оскърби с несръчен или рязък жест някого, който присъстваше в стаята, но Сердюк не можеше да го види. После извади от горното джобче на сакото си кърпичка, изтри сълзите от очите си и се обърна към своя посетител. Двамата се гледаха известно време.

– Здравейте. Казвам се Сердюк.

– Кавабата – представи се човекът, скочи на крака, бързо се приближи до него и го хвана за ръката. Дланта му беше студена и суха. – Заповядайте – рече той и буквално го задържа към купчината възглавници. – Седнете. Моля ви, седнете.

Сердюк седна.

– Аз... – понечи да продума, но Кавабата го прекъсна:

– Не искам и да чуя. Ние в Япония имаме една традиция, много стара традиция, жива и до днес – ако в дома ви влезе човек с фенер в ръка и обут с гета, значи, навън е нощ и времето е лошо, затова първото, което трябва да направите, е да му предложите топло саке.

С тия думи Кавабата измъкна от тенджерата една дебела бутилка с късо гърло. Тя беше затворена с херметична запушалка, а за гърлото и бе вързан дълъг канап, с който домакинът всъщност я издърпа. Отнякъде се появиха две малки порцеланови чашки с неприлични рисунки. Хубавици с неестествено високи вежди по някакъв сложен начин се отдаваха на сериозни наглед мъже с малки сини шапчици. Кавабата наля догоре.

– Заповядайте – каза той и подаде на Сердюк едната от чашките.

Сердюк я гаврътна: течността доста приличаше на водка, разредена с оризова вода, и то гореща. Сигурно затова, веднага щом я глътна, той повърна направо върху розозките. Така го досрамя и се отврати от себе си, че чак стисна очи.

– О – любезно каза Кавабата, – навън сигурно е истинска буря.

После плесна с ръце.

Сердюк поотвори клепачи. Появиха се две момичета, облечени точно като нарисваните върху чашките жени. На това отгоре имаха същите високи вежди. Той се вгледа и разбра, че са изрисувани с туш върху челата им. С други думи, приликата бе

тъй голяма, че ако не беше преживеният преди няколко секунди позор, мислите му щяха да се развихрят доста фриволно. Момичетата бързо сгънаха изцапаните рогозки, на тяхно място поставиха чисти и изчезнаха през вратата – но не през тази, през която бе влязъл той, а през друга плъзгаща се плоскост.

– Моля – каза Кавабата и му подаде нова чашка саке. Сердюк вдигна поглед, усмихна се гузно и сви рамене.

– Сега – продължи домакинът – всичко ще е наред.

Сердюк ни. Наистина беше по-различно – сакето плавно се хлъзна надолу и изпълни тялото му с целебна топлина.

– Вижте – изломоти той, – аз...

– Първо още по едно – прекъсна го японецът. Факът на пода издрънча и от него заизлиза нагъсто

покрит с йероглифи лист хартия. Кавабата го изчака да спре, откъсна го от апарата и задълбочено започна да го изучава, напълно забравил за госта си.

Сердюк се огледа наоколо. Стените на стаята бяха облицовани с еднакви дървени плоскости и сега, когато сакето бе изтрило последиците на вчерашната вълна от носталгия, всяка от тях изглеждаше като врата към неизвестността. Впрочем, една от плоскостите с окачена на нея гравюра явно не беше врата.

Както и всичко останало в офиса на господин Кавабата, гравюрата беше странна. Представляваше огромен лист хартия с небрежно изпълнени, но точни линии, съгъстяващи се към центъра на картината. Тя изобразяваше гол мъж (фигурата бе силно стилизирана, но че беше мъж, човек можеше да се досети от реалистично възпроизведения полов орган), застанал на ръба на урва. На шията на мъжа висяха няколко тежки разнокалибрени гири и във всяка ръка той държеше по един меч. Очите му бяха завързани с бял парцал. Под краката му зееше пропаст. Имаше още няколко малки подробности – мъглив залез, птици в небето и покрив на далечна пагода, но независимо от тези романтични отклонения най-важното, което оставаше в душата ти след гледката на гравюрата, беше безизходицата.

– Творбата е на нашият народен художник Акети Мицухиде – каза Кавабата – същият, дето наскоро се отрови с риба фузугу. Как бихте определили смисъла на гравюрата?

Сердюк плъзна поглед по нарисувания човек като тръгна от разголения член към увисналите на гърдите гири. После неочаквано за самия себе си продума:

– Ами да, разбира се. Той и гирите. Тоест, „той“ и „гирите“.

Кавабата плесна с ръце и се засмя.

– Още саке?

– Знаете ли – отговори Сердюк, – с удоволствие, но все пак може би първо интервюто? Аз се напивам бързо.

– Интервюто вече свърши – рече Кавабата и напълни чашичките. – Нека ви кажа каква е работата. Нашата фирма съществува много отдавна, толкова отдавна, че ако чуете, опасявам се да не повярвате. За нас най-важното нещо са традициите. Ако ми позволите да се изразя образно, тук се влиза само през една много тясна врата и вие току-що уверено прекрачихте прага и. Честито.

– Каква врата? – попита Сердюк. Кавабата посочи гравюрата.

– Ето тази – отвърна той. – Единствената, която води до „Тайра Инкорпорейтед“.

– Не ви разбирам напълно. Доколкото знам, вие се занимавате с търговия и за вас...

Кавабата вдигна ръка.

– Често с ужас забелязвам – рече той, – че половин Русия вече е заразена от отвратителния западен прагматизъм. Е, нямам предвид вас, но имам пълни основания да го кажа.

– Че какво му е лошото на прагматизма? – попита Сердюк.

– В древни времена чиновниците у нас са били назначавани на отговорни постове след изпит, на който са пишели съчинение за прекрасното. Това е много мъдър принцип, защото ако човек има понятие за неща, несъизмеримо по-възвишени от всички бюрократични манипулации, тогава несъмнено би се справил и с тях. Щом вашият ум с мълниеносна бързина успя да проникне в тайната на шифрованата в рисунката древна алегория, нима ще ви затруднят ценоразписи и товарителници? Никога. Нещо повече, след отговора ви за мен ще бъде чест да пия с вас. Моля, не ми отказвайте.

Подир втората чаша Сердюк ненадейно за самия себе си потъна в спомени за вчерашния ден: значи, от площад „Пушкин“ е отишъл на Чистите пруди. Е, не беше много ясно защо – в ума му

бе останал само паметникът на Грибоедов⁶¹, видян под някакъв странен ъгъл, сякаш изпод пейката.

– Да – замислено каза Кавабата, – в действителност обаче тази рисунка е страшна. Ние се различаваме от животните само по установените помежду ни правила и ритуали. Да ги нарушим е много по-лошо, отколкото да умрем, защото само те ни отделят от бездната на хаоса, започваща точно под краката ни, стига, разбира се, да свалим превръзката от очите си. Той посочи с пръст гравюрата.

– Но ние в Япония имаме и следната традиция: понякога за миг, дълбоко в себе си, да забравим всички традиции. Както се казва, да се откажем от Буда и Мара⁶², за да усетим неописуемия вкус на реалността. Такъв миг понякога ражда изключителни творения на изкуството...

Кавабата още веднъж погледна човека с мечовете, застанал над пропастта, и въздъхна.

– Да, – отбеляза Сердюк. – У нас сега животът също кара човек да се отрича от всичко. А пък традициите... Е, да, някои хора ходят по разни там църкви, но иначе – гледаме малко телевизия и мислим за пари.

Усети, че доста е снижил нивото на разговора и че е крайно време да каже нещо умно.

– Сигурно е така – добави той и подаде на Кавабата празната си чаша, – защото по природа русинът не е склонен към метафизични търсения и се задоволява с онова примесено с алкохолизъм безбожие, което, ако трябва да сме честни, е основната ни духовна традиция.

Кавабата наля на Сердюк и на себе си.

– Тук ще си позволя да не се съглася напълно – рече той. – И ето защо. Наскоро за нашата колекция от руско религиозно изкуство се сдобих с...

– Вие колекционирате? – попита Сердюк.

– Да – отговори Кавабата, стана от пода и се приближи до един от стелажите. – Това също е един от принципите на нашата фирма. Ние винаги се стремим да проникнем дълбоко в душата на народа, с който работим. Не че искаме да извлечем

61. Ал. С. Грибоедов (1795–1829) – руски писател и драматург, автор на пиесата „От ума си тегли“ и др. – Б. пр.

62. Мара – възплъщение на смъртта и унищожението в будизма – Б. пр.

някакви допълнителни дивиденди; вниквайки в неговата... Как беше на руски? Менталност, нали?

Сердюк кимна.

– Не – продължи Кавабата и отвори някаква голяма папка.
– По-скоро искаме да извисим до нивото на изкуството дори най-отдалечената от него дейност. Разбирате ли, ако продават партида картечници на някаква, така да се каже, пустота и от нея в банковата ви сметка постъпват незнайно как спечелени пари, тогава вие почти няма да се различавате от касов апарат. Но ако продават същата партида картечници на хора, за които знаете, че всеки път, когато убиват, са длъжни да се каят пред трите ипостаса на Създателя, тогава обикновеният акт на продажба се извисява до нивото на изкуство и добива съвсем друго качество. Не за тях, разбира се, а за вас. Вие сте в хармония, вие сте в единство с Вселената, където действате, и вашият подпис под договора придобива същия екзистенциален статус... Правилно ли го казвам на руски?

Сердюк кимна.

– Същия екзистенциален статус, какъвто имат изгревът на слънцето, морският прилив или полюшването на стръкчето трева от вятъра... За какво говорехме в началото?

– За вашата колекция.

– А, да. Ето, вижте, ако обичате.

Той подаде на Сердюк голям лист, покрит с тънък пласт защитно фолио.

– Само ви моля да внимавате.

Сердюк взе листа. Беше парче прашен сивкав картон, изглежда доста стар. Върху него с черна боя, през шаблон, диагонално беше отпечатана думата „Бог“.

– Какво е това?

– Руска концептуална икона от началото на века – каза Кавабата. – Творба на Давид Бурлюк⁶³. Знаете ли го?

– Чувал съм.

– Колкото и да е странно, той не е много известен в Русия – каза Кавабата. – Но както и да е. Разгледайте я внимателно!

63. Д. Д. Бурлюк (1882–1967) – руски поет и художник, един от основателите на руския футуризм. – Б. пр.

Сердюк още веднъж погледна листа. Буквите бяха пресечени от бели линии, останали изглежда от ивиците хартия между отворите на шаблона. Думата беше отпечатана грубо и около нея имаше засъхнали петна от боята – всичко заедно по странен начин приличаше на следа от ботуш.

Сердюк долови погледа на Кавабата и произнесе нещо като „Да-аа“.

– Колко смисъла има тук? – продължаваше японецът. – Чакайте, мълчете, ще се опитам да ви обясня какво виждам аз и ако пропусна нещо, вие ще го допълните. Нали?

Сердюк кимна.

– Първо – започна Кавабата – самият факт, че думата „Бог“ е отпечатана през шаблон. Именно така тя прониква в съзнанието на човек през детските му години – като шаблонен отпечатък, същият, както и в милиарди други умове. Обаче много неща зависят от повърхността – ако хартията е неравна и грапава, отпечатъкът ще бъде неясен, а ако там вече има някакви други думи, не се знае какво ще остане в крайна сметка върху такава хартия. Затова казваме, че всеки има своя Бог. И още, погледнете великолепната грубост на буквите – техните ръбове направо дращят погледа. Невероятно е, че една трибуквена дума може за някого да е източник на вечна любов и милосърдие, чийто отблясък прави живота в този свят донякъде възможен. От друга страна, даденият отпечатък прилича на дамба за жигосване на добитък, но е единственото нещо, на което човек да се уповава. Съгласен ли сте?

– Да – каза Сердюк.

– Ако всичко опираше само до това, обаче, творбата в ръцете ви нямаше да е кой знае какво – целият ѝ спектър от идеи можете да чуete на всяка атеистична лекция в някой селски клуб. Но тук има една малка подробност. Тя прави иконата на истина гениална и я поставя – не ме е страх да го кажа – по-високо от „Троицата“ на Рубльов. Знам, че разбирате за какво ви говоря, но ви моля, оставете ме да го кажа аз.

Кавабата направи една тържествена пауза.

– Естествено, имам предвид ивиците празнота, останали от шаблона. Щеше да е много лесно да бъдат запълнени, но тогава творбата нямаше да е това, което е сега. Нали? Човек започва да гледа думата, от видимостта на смисъла преминава

към видимата форма и изведнъж забелязва незапълнените празнини – и точно там, единствено в това „никъде“, може да открие какво се стремят да му посочат огромните грозни букви, защото думата „Бог“ разкрива нещо, което няма как да бъде показано. Почти като при Екхарт⁶⁴ или... Впрочем, няма значение. Мнозина са се опитвали да го кажат с думи. Например Лаодзь⁶⁵. Помните ли – за колелото и спиците? Или за съдината, чиято ценност се определя от нейната вместимост? И ако кажа, че всяка дума е нещо като съдина, и всичко зависи от това, колко побира? Нима ще започнете да ме оборвате?

– Не – каза Сердюк.

Кавабата отри от челото си капките благородна пот.

– Сега погледнете гравюрата на стената още веднъж.

– Да – рече Сердюк.

– Виждате ли как е композирана? Сегментът на реалността, където се намира „той“ и „гири“, е точно в центъра, а наоколо е празнотата, от която възниква и в която отива. Ние в Япония не безпокоим Вселената с непотребни мисли относно причините за възникването и. Не обременяваме Бог с понятието „Бог“. Но независимо от всичко, празнотата в гравюрата е същата, каквато я виждате в иконата на Бурлюк. Значимо съвпадение, нали?

– Разбира се – каза Сердюк и му подаде празната си чашка.

– Но подобна празнота няма да откриете в западната религиозна живопис – продължи Кавабата и му наля. – Там всичко е запълнено с материални обекти – с някакви завеси, драперии, купички с кръв и Бог знае какво още. Уникалното възприемане на реалността, отразено в тези две произведения на изкуството, обединява само нас и вас. Тъй че според мен Русия наистина се нуждае от алхимически брак с Изтока.

– Честна дума – каза Сердюк, – снощи тъкмо за това...

64. Йохан Екхарт (ок. 1260–1327) представител на немската средновековна мистика, доминиканец, проповядвал на немски език. В учението му за абсолюта е застъпено най-вече безосновното нищо („бездната“) като основа на бога и цялото битие. – Б. пр.

65. Лаодзь (Ли Ър) (6 в. пр. н. е.) – философ, основоположник на даоизма, автор на древнокитайския трактат „Дао дъ дзин“. Учението му оказва силно влияние върху днешните китайски философски школи. – Б. пр.

– Именно с Изтока – прекъсна го Кавабата, – а не със Запада. Разбирате ли? В дълбините на руската душа зее същата пустота, каквато зее и в дълбините на японската. И точно от въпросната пустота възниква светът, възниква всеки миг. Наздраве.

Кавабата ни след Сердюк и разклати празната бутилка.

– Да – каза той, – ценността на съдината, естествено, се определя от нейната празнота. Но ценността на нашата съдина през последните няколко минути извънредно много нарасна. Нарушава се балансът между ценността и липсата на ценност, което е много лошо. Най-страшното е да изчезне балансът.

– Да – съгласи се Сердюк. – Точно така. Какво, свърши ли?

– Можем да прескочим за още – отвърна Кавабата и си погледна часовника. – Е, ще изпуснем мача...

– Запалянко ли сте?

– Привърженик съм на „Динамо“ – съвсем свойски му намигна Кавабата.

С протритото си яке с качулка и гумените си ботуши Кавабата никак не приличаше на японец. Сега вече съвсем бе заприличал на човек, дошъл от Ростов на Дон. Възникваха обаче предположения и то доста мрачни: защо пък точно оттам?

Впрочем, Сердюк отдавна знаеше, че повечето чужденци по улиците на Москва всъщност не са никакви чужденци, а ей така, неуспели търговци, пооткраднали малко пари и понапазарували в магазин „Калинка-Стокман“⁶⁶. За по-сигурно истинските чужденци, навъдрили се в невероятни количества в Москва, от много години вече се обличаха тъй, че по нищо да не се различават от обикновените минавачи. Естествено, повечето от тях научаваха как изглежда обикновеният московски минавач от предаванията на Си Ен Ен. А като се стараяше да покаже жителите на Москва, поели след призрака на демокрацията по изпепелената пустиня на реформите, тази програма в деветдесет процента от случаите даваше в едър план предприешени като московчани служители на американското посолство. Те изглеждаха доста по-правдоподобно, отколкото накупрените като чужденци

66. „Калинка-Стокман“ – московски магазин за луксозни стоки – Б. пр.

столичани. Така че, независимо от приликата на Кавабата с гражданин на Ростов, а по-точно тъкмо благодарение на нея и особено на факта, че в лице не приличаше кой знае колко на японец, веднага ставаше ясно, че е чистокръвен японец, излязъл за малко от офиса си в московския сумрак.

Освен това, Кавабата водеше Сердюк по един от марирутите, ползвани само от чужденци – гмуркаше се в тъмните дворове между къщите, провираше се през разни безистени и дупки в телените огради, така че след няколко минути Сердюк напълно изгуби ориентация и изцяло се довери на своя стремителен спътник. Много скоро двамата се озоваха на една крива улица с няколко будки и Сердюк разбра, че са стигнали целта си.

– Какво ще вземем? – попита той.

– Мисля, литър саке – каза Кавабата. – Тъкмо като за нас. Е, и нещо за мезе.

– Саке ли? – изненада се Сердюк. – Че тук има ли саке?

– Точно тук – да – отвърна Кавабата. – В Москва има само три места, където човек може да си купи нормално саке. Как мислите, защо сме открили офиса си наблизко?

„Нещо се занася“ – помисли си Сердюк и погледна витрина-та. Асортиментът беше най-обикновен, само че сред бутилките имаше няколко непознати еднолитрови шишетата с етикети, гъсто изписани с йероглифи.

– Черно саке – промуши глава през отвора на будката Кавабата. – Две. Да.

Сердюк пое едната бутилка и я мушна в джоба си. Другата Кавабата задържа у себе си.

– Сега още нещо – рече японецът, – съвсем набързо.

Поеха покрай редицата магазинчета и скоро се озоваха пред един ламаринен павилион, с врата цялата на дупки – дали от куришуми, дали от пирони, а може би и от едното, и от другото, както става обикновено. Двата прозореца бяха с традиционните декоративни решетки с полукръг от метален прът в долния ъгъл и разперени над него ръждиви лъчи. Над вратата висеше табела с надпис „СТОКИ ЗА ДОНА“ или може би „за дома“ – съмнителната буква бе нещо средно между „м“ и „н“.

Отвътре павилионът изглеждаше досущ като всички подобни павилиони – по рафтовете имаше кутии с блажна боя и безир, мостри на фаянсови плочки, а един от щандовете бе

отрупан с лъскави брави за различни модели сейфове. Но в ъгъла, върху преобърнатата пластмасова вана Сердюк зърна нещо, което никога не беше виждал.

Там бе сложена черна кираса, блестяща от лака и миниатюрните си златни инкрустации. До нея стоеше рогат шлем, също покрити с черен лак, с ветрило от пластинки за предпазване на врата. А на челото на шлема грееше сребърна петолъчка.

На стената до кирасата висяха няколко различни по дължина мечове и голям асиметричен лък.

Докаато Сердюк разглеждаше целия този арсенал, Кавабата бе потънал в тих разговор с продавача. Двамата май си говореха за някакви стрели. После Кавабата помоли да му свалят от стената дългия меч в украсената с бели ромбове ножница. Като го издърпа до средата, той с нокът опита острието (Сердюк забеляза, че японецът борави с меча много предпазливо, и дори когато проверява острието, гледа да не го докосне с пръст). Стори му се, че Кавабата напълно е забравил за неговото съществуване и реши да му напомни за себе си.

– Извинете – обърна се той към него, – какво може да значи звездата на шлема? Предполагам, че е някакъв символ?

– О, да – каза Кавабата. – Символ е и то много древен. Една от емблемите на орден „Октомврийска звезда“.

– Хм. Какъв пък е този орден? – попита Сердюк. – Да не са го давали на доячките в древността?

Кавабата го изгледа продължително и ъгълчето на устата му се изви присмехулно.

– Не – отговори той. – Никога на никого не е даван. Просто определени хора изведнъж са проумявали, че вече могат да го носят. По-точно – че винаги са можели.

– А за какво се дава?

– Няма нещо, за което би могъл да се дава.

– Ама че идиоти има на тоя свят – разпалено изтърси Сердюк.

Кавабата изведнъж прибра меча в ножницата. Въздухът в миг се изпълни с неловко мълчание.

– Голям шегаджия сте – инстинктивно се опита да заглади положението Сердюк. – Защо не кажете „орден «Червено знаме на труда»“?

– Не съм чувал за такъв орден – отвърна Кавабата. – Орден „Жълт флаг“ наистина съществува, но е от съвсем друга област. И защо си мислите, че съм шегаджия? Аз рядко се шегувам. А когато го правя, предупреждавам с тих смях.

– Извинете, ако съм казал нещо не на място – изрече Сердюк. – Просто съм пиян.

Кавабата сви рамене и върна меча.

– Ще го вземете ли? – попита продавачът.

– Не този. Завийте ми ей онзи, малкия.

Докато Кавабата плащаше, Сердюк излезе навън. Имаше отворителното усещане, че е направил голям гаф, но като погледна няколко пъти към небето, където вече примигваха влажните пролетни звезди, се успокои. После пред очите му отново се мярнаха разперените пръти-лъчи от решетките на прозорците и с тъга си помисли, че всъщност и Русия е страна на изгряващото слънце, най-малкото понеже то над нея нито веднъж не е изгрявало напълно. Реши, че може да сподели наблюдението си с Кавабата, но когато, хванал под мишница тесния пакет, японецът излезе от павилиона, тази мисъл вече бе отлетяла, изместена от непреодолимата жажда за алкохол.

Изглежда Кавабата бе разбрал всичко от половин поглед. Той се отдалечи на няколко метра от вратата, сложи пакета до едно мокро черно дърво, което растеше от четвъртита дупка в асфалта, и каза:

– Сигурно знаете, че в Япония пием сакето затоплено. И, разбира се, никой никога не би го пил направо от бутилката, защото ще е в разрез с ритуала. А да го пиеш някъде навън е просто позор. Но има един древен начин, който позволява да го сториш, без да станеш за резил. Нарича се „конникът си почива“. Може да се преведе и като „почивката на конника“.

Без да откъсва очи от Сердюк, Кавабата извади бутилката от джоба си.

– Според преданието – продължи той, – великият поет Аривару Нарихира навремето си трябвало да замине като пратеник в провинция Исе. Пътят бил дълъг, а тогава се пътувало на кон и това отнемало много дни. Вило лято. Нарихира яздеш заедно с неколцина приятели и неговата възвишена душа била изпълнена с печал и любов. Когато конниците се уморявали, те слизали от конете и подкрепяли силите си с обикновена храна и

няколко глътки саке. За да не привлекат разбойниците, не палели огън и го пиели студено. Декламирали си чудни стихове за това, което виждали наоколо и за това, което носели в сърцата си. Сетне отново поемали пътя си...

Кавабата отвори запушалката.

– Оттогава е станало традиция пиеш ли саке като мъжете от древността, да мислиш за тях. После мислите ти постепенно да прелеят в светла печал, родена в сърцето, когато всички заедно осъзнавате преходността на целия свят и сте завладени от неговата хубост. Хайде сега заедно...

– С удоволствие – каза Сердюк и посегна към бутилката.

– Не така изведнъж – дръпна я Кавабата. – Вие за първи път участвате в ритуала, тъй че нека ви разкрия последователността на действията и тяхното значение. Правете като мен, а аз ще ви обясня символичния смисъл на всичко.

Той сложи бутилката до пакета.

– Първо трябва да вържем конете.

Подръпна долния клон на дървото да провери дали няма да се скърши и взе да върти ръце около него, сякаш намотаваше въже. Сердюк разбра, че е негов ред да стори същото. Вдигна ръце към по-горния клон и приблизително повтори манипулациите на Кавабата, който го гледаше внимателно.

– Не така – рече японецът, – нали ще му е неудобно.

– На кого? – попита Сердюк.

– На коня ви. Вързахте го прекалено високо. Как ще пасе? Почивката не е само за вас, но и за вашия верен другар.

По лицето на Сердюк се изписа недоумение и Кавабата въздъхна.

– Разберете – търпеливо продума той, – чрез ритуала ние един вид се пренасяме в епохата Хейан. Пътуваме за провинция Исе и е лято. Много ви моля, вържете юздата на друг клон.

Сердюк реши, че е по-разумно да не спори. Завъртя ръце над горния клон, а после – над по-долния.

– Сега вече е съвсем друго нещо – каза Кавабата. – Остава да съчиним стихове за това, което виждаме наоколо.

Той затвори очи, помълча няколко секунди, а после гърлено занарежда някаква дълга фраза, но Сердюк не долови в нея нито ритъм, нито рима.

– Имам предвид горе-долу онова, дето си говорехме – поясни японецът. – Как невидими коне пасат невидима трева, и че всичко е къде по-реално от асфалта тук, който в действителност не съществува. Но общо взето е изградено върху игра на думи. Сега е ваш ред. Сердюк се почувства смазан.

– Какво да кажа? – гузно рече той. – Нито пиша стихове, нито ги обичам. Защо са ни думи, щом имаме звездно небе?

– О, – възкликна Кавабата, – великолепно. Великолепно. Колко сте прав! Само трийсет и две стъпки, но струват колкото цяла книга!

После се отдалечи на една крачка и се поклони два пъти.

– И колко добре стана, че пръв издекламирах своите стихове! След вас в никакъв случай не бих събрал кураж! Къде сте изучили танка?⁶⁷

– Е, – уклончиво каза Сердюк.

Кавабата му подаде бутилката. Сердюк отпи няколко големи глътки и му я върна. Японецът също я надигна. Пи на малки глъткици, сложил свободната си ръка на гърба – изглежда в това също имаше някакъв сакрален смисъл, но за всеки случай Сердюк се въздържа от въпроси. Докато Кавабата пиеше, той запали цигара. След две или три дръввания самоувереността му се възвърна и дори малко го досрамя за одеешината му плахост.

– Между другото, за коня – подхвана той. – Не че съм го вързал високо. Просто напоследък започнах бързо да се уморявам и всеки път си почивам по два-три дни. Затова юздата му е дълга. Инак ще вземе да изпасе всичката трева още през първия ден...

Лицето на Кавабата се промени. Той се поклони още веднъж, отмести се по-встрани и започна да разкопчава якето на корема си.

– Какво ще правите? – попита Сердюк.

– Много ме е срам – отвърна японецът. – След като съм претърпял такъв позор, повече не мога да живея.

Той седна на асфалта, разгъна пакета, извади оттам меча и по острието се плъзна лилаво зайче от светецата над главите

67. Игра на думи: танка – жанр в японската поезия; изучавам (конструкцията на) танка (в казармата) – Б. пр.

им неоновата лампа. Сердюк най-после разбра какво се кани да прави Кавабата и успя да го сграбчи за ръцете.

– Много ви моля, престанете – възкликна той със съвсем искрена уплаха. – Бива ли да отдавате толкова голямо значение на дреболии?

– Ще можете ли да ми простите? – патетично попита Кавабата и се изправи на крака.

– Умолявам ви да забравите това глупаво недоразумение. А и любовта към животните е благородно чувство. Трябва ли да се срамувате от него?

Кавабата помисли малко и бръчките на челото му се изгладиха.

– Прав сте – рече той. – Наистина ме тласкаше нежеланието да ви покажа, че знам повече от вас, а състраданието към умореното животно. Наистина няма нищо срамно в случая. Дори и да съм казал някоя глупост, не съм станал за резил.

После прибра мечата обратно в ножницата, олюля се и отново надигна бутилката.

– Дори между двама благородни мъже да възникне малко недоразумение, нима то няма да потъне вдън земя, ако и двамата насочат към него остриетата на своите умове? – попита той и подаде бутилката на Сердюк.

Сердюк допи останалото.

– Разбира се, че ще потъне. Ами да.

Кавабата вдигна глава и мечтателно се загледа в небето.

– Защо са ни думи, щом имаме звездно небе? – издекламира той. – Ах, колко хубаво. Знаете ли, много ми се ще да отбележим този изключителен момент с някой жест. Дали да не пуснем нашите коне? Нека пасат в прекрасната равнина, а нощем да ходят в планините. Та те са заслужили свободата си, нали?

– Вие сте много мил човек – каза Сердюк.

С несигурна стъпка Кавабата се приближи до дървото, грабна мечата и със светкавично движение отсече долния клон. Той падна на асфалта. Японецът размаха ръце и започна да крещи нещо нечленоразделно. Сердюк разбра, че отпъжда конете. После Кавабата се върна, вдигна бутилката и с разочарование изля няколко останали капки върху асфалта.

– Става студено – забеляза Сердюк и се огледа, инстинктивно усетил, че още малко и от влажния московски въздух ще

изплува някой милиционерски патрул. – Дали да не се върнем в офиса?

– Разбира се – съгласи се Кавабата, – разбира се. Тъкмо ще хапнем нещо.

Сердюк нямаше спомен как са се върнали. Той се съвзе чак в същата онази стая, откъдето бе започнало тяхното пътешествие. Двамата с Кавабата седяха на пода и ядяха фиде от дълбоки чаши. Въпреки, че новата бутилка беше вече преполовена, Сердюк усети, че е напълно трезвен и в приповдигнато настроение. Кавабата явно също беше в добро настроение, защото си тананикаше:

– И носят тюнагона млааади сега с превързана глава...

Той размахваше в такт дървените пръчици и тънките змийчета на фидето се разхвърчаваха навред из стаята. Някои от тях падаха по Сердюк, но това не му правеше особено впечатление.

Като се нахрани, Кавабата отмести чашата и се обърна към Сердюк.

– Я ми кажете – започна той, – какво му трябва на човек, завърнал се у дома след някое опасно пътешествие и вече утолил жаждата и глада си?

– Не знам – отговори Сердюк. – Ние обикновено пускаме телевизора.

– Неее – рече Кавабата. – Ние в Япония произвеждаме най-добрите телевизори в света, но съзнаваме, че телевизорът е просто малко прозрачно прозорче в духовната шахта за смет. Нямам предвид нещастниците, които цял живот като хипнотизирани гледат безкрайния поток от помия и се чувстват живи, само когато видят кутия с познатата консерва. Става дума за хората, достойни да бъдат споменати в нашия разговор. Сердюк сви рамене.

– Нищо не се сецам – каза той.

Кавабата присви очи, попримъкна се към него, усмихна се и за миг наистина заприлича на хитър японец.

– А спомняте ли си, че след като пуснахме конете, преминахме през река Гъндзин и тръгнахме към Портите Рашомон,

вие ми споменахте за топлината на другото тяло, легнало до вас? И дали точно към това не се е стремяла душата ви?

Сердюк трепна.

„Педал – помисли си той. – Как не го усетих по-рано?“

Кавабата се попримъкна още малко.

– Та то е едно от малкото естествени чувства, които човек може да изпитва и до днес. Пък и нали се съгласихме, че Русия има нужда от алхимически брак с Изтока, не е ли тъй? А?

– Има – гърчейки се вътрешно, каза Сердюк. – Разбира се. Вчера тъкмо си го мислех.

– Добре – продължи Кавабата. – Но всяко нещо, случило се с народите и страните, се повтаря под формата на символ в живота на отделния човек в тези страни и народи, нали? Русия – това сте вие. Така че, ако говорите искрено, а друго, естествено не бих могъл да допусна, хайде тогава незабавно да извършим въпросния ритуал. Да подкрепим, тъй да се каже, нашите думи и мисли със символично сливане на началата.

Кавабата се наведе и му намигна.

– Пък и предстои ни да работим съвместно, а нищо не сближава мъжете така, както...

Той намигна още веднъж и се усмихна. В отговор Сердюк се ухили машинално и констатира, че в устата на Кавабата липсва един зъб. Впрочем, много по-съществено му се струваше друго: първо се сети за заплахата от СПИН и второ, спомни си, че белътото му не е съвсем чисто. Кавабата стана, отиде до гардероба, поровичка вътре и му подхвърли някакъв парцал. Беше синя шапчица, точно като върху главите на мъжете, нарисувани по чашите за саке. Японецът си сложи друга една шапчица, прикани го с жест да стори същото и плесна с ръце.

Тозчас плоскостта на стената се отмести встрани и Сердюк чу звуците на доста дивашка музика. Оттатък, в малката стаичка, приличаща повече на килер, стояха четири-пет момичета с дълги пъстроцветни кимона и с музикални инструменти в ръце. В първия момент Сердюк си помисли, че не са с кимона, а по-скоро с някакви дълги, зле ушити пеньоари, омотани в талията с пешкири, за да приличат на кимона. После обаче се досети, че кимоната всъщност са нещо като пеньоари. Момичетата поклащаха глави насам натам, усмихваха се и свиреха. Едното държеше балалайка, другото потракаваше с писани лъжици от

Палех, а останалите две стискаха малки пластмасови пискунци, които издаваха пронизващ кошмарен звук – нещо напълно естествено, защото такива пискунци изобщо не се правят, за да се свирят на тях, а за да пораждават усещане за щастие по разните детски утра.

Момичетата се усмихваха малко измъчено и пластът руж върху бузите им май бе прекалено дебел. Чертите им също нямаша нищо японско – бяха най-обикновени руски лица, дори не чак толкова хубави. Но една от девойките приличаше на бившата съученичка на Сердюк – Машиа.

– Жената, Семьон – замислено рече Кавабата – изобщо не е създадена, за да ни затрие. В чудния миг, когато тя ни обвива с тялото си, ние сякаш се пренасяме в щастливата страна, от която сме дошли тук и в която ще идем след смъртта си. Аз обичам жените и не се срамувам да си го призная. Всеки път, щом се слея с някоя, аз сякаш...

Той не довърши, отново плесна с ръце и момичетата с танцова стъпка и вперили поглед в празното пространство пред себе си, тръгнаха в гъста редица право срещу Сердюк.

– Шеста зона, пета зона, четвърта зона и ето че нашите коне поемат наляво и от мъглата изплува възжеленият дворец Судзаку – говореше Кавабата като го гледаше внимателно и си закопчаваше панталона.

Сердюк вдигна глава от постелката. За няколко минути май бе потънал в сън. Японецът явно продължаваше някакъв свой разказ, чието начало гостът не помнеше. Той се погледна – беше само по старата си захабена тениска с олимпийска символика, а останалите му дрехи бяха разхвърляни наоколо. Раздърпани, полуголи и безстрастни, момичетата се суетяха около врящия в ъгъла електрически чайник. Сердюк започна бързо да се облича.

– По-нататък, пред лявото крило на двореца – продължаваше Кавабата, – тръгваме надясно и сега се носим към Портите, Дарили Светлина... И всичко зависи от това кой точно поетичен лад най-импонира на вашата душа. Ако тоналността, звучаща вътре във вас, е обикновена и радостна, препускате направо. Ако мислите ви са далеч от тленното, насочвате се наляво към Портата на Вечния Покой. И накрая, ако сте млад и лудетина, и душата ви жадува за наслади, тръгвате надясно и преминавате през Портата на Продължителната Радост.

Настръхнал под втренчения поглед на Кавабата, Сердюк си обу панталоните, облече ризата и сакото и започна бързо да увива около шията си вратовръзката, но се оплете с възлите и, плю и я прибра в джоба си.

– А после – продължаваше Кавабата, тържествено вдигнал пръст нагоре (той изглеждаше погълнат от речта си и Сердюк разбра, че няма защо нито да се притеснява, нито да бърза) – после през която и порта да сте влезли в императорския дворец, вие ще се озовавате в един и същи двор! Замислете се само какво откровение е това за човек, свикнал да чете езика на сравненията! Понеже по който и път да се е устремило сърцето ви, който и маршрут да си е набелязала душата ви, вие винаги се връщате към едно и също нещо! Нали помните как: всички неща се връщат към едно, но към кое се връща едното? А?

Сердюк престана да гледа в пода.

– Та къде се връща едното? – отново попита Кавабата и очите му заприличаха на две цепки.

– Тук, тук – уморено отвърна Сердюк.

– О – каза японецът, – както винаги задълбочено и точно. И тъкмо за рядко срещаните конници, издигнали се в прозрението си до тази истина, тъкмо за тях в първия двор на императорския дворец расте портокалово дръвче в съчетание с... С какво бихте посадили портокал?

Сердюк въздъхна. От японските растения знаеше само едно.

– Как беше... Сакура – рече той. – Цъфнала сакура.

Кавабата отстъпи назад и за пореден път се поклони.

В очите му май отново блеснаха сълзи.

– Да-да. Точно така. Портокал и вишна в първия двор, а по-нататък, пред покоите на Летящите аромати – глициния, пред покоите на Застиналите цветя – слива, пред покоите на Отразената светлина – круша. О, колко ме е срам, че ви подлагам на подобен унизителен разпит! Но повярвайте, не съм виновен аз. Такива са...

Той погледна насядалите около чайника момичета и два пъти плесна с ръце. Те грабнаха чайника и разпилените си по пода парцали, бързо изчезнаха в килера, от който бяха дошли, и

преградата след тях се затвори. Сега вече нищо не напомняше за пожара от страсти, бушувал в стаята преди минути, освен може би няколкото бели капки върху факса.

– Такива са правилата на нашата фирма – завърши Кавабата. – Както ви казах, изричайки думата „фирма“, аз правя не съвсем точен превод. Всъщност по-правилно е да го наречем клан. Но ако употребим термина веднага, можем да предизвикаме подозрения и страх. Затова предпочитаме отначало да разберем с какъв човек си имаме работа, а после вече да се впускаме в подробности. И макар във вашия случай отговорът да ми беше ясен още от момента, в който ми издекламирахте онова вълшебно стихотворение...

Кавабата застина на място, притвори очи и няколко секунди мърда устни. Сердюк се досети, че повтаря фразата за звездното небе, която той самият вече почти не помнеше.

– Изключителни думи. Да, та от същия този момент, на мен всичко ми се изясни окончателно. Но има правила, много строги правила и аз съм длъжен да ви задам необходимите въпроси. Сега трябва да ви кажа следното – продължи Кавабата. – Тъй като вече споменах, че нашата фирма в действителност е по-скоро клан, служителите ни са не толкова служители, колкото членове на клана. И задълженията им също се различават от обичайните задължения на наеман работник. По-просто казано, ние ви приемаме за член на нашия клан, един от най-древните в Япония. Вакантната длъжност, която ще заемете, се нарича „помощник мениджър по северните варвари“. Естествено наименованието може да ви се стори обидно, но такава е традицията, а тя е по-стара от град Москва. Красив град, между другото, особено лете. Длъжността е самурайска и не може да бъде заемана от човек от простолюдието. Така че, ако сте готов да я изпълнявате, ще ви произведа в самурай.

– А в какво се състои работата?

– О, нищо сложно – отвърна Кавабата. – Книжа, клиенти. Погледнато отвън, като в другите фирми, само че вашето вътрешно отношение към всичко, което става, трябва да отговаря на космическата хармония.

– А заплатата? – попита Сердюк

– Ще получавате двеста и петдесет коку ориз годишно – каза Кавабата и приближи за миг, за да пресметне нещо. – Значи, около четиридесет хиляди ваши долара.

– Долара?

– Както желаете – сви рамене Кавабата.

– Съгласен съм.

– Не съм и очаквал друго. Сега ми кажете, готов ли сте да се признаете за самурай от клана Тайра?

– И още как.

– Готов ли сте да свържете с нашия клан своя живот и смърт?

„Ама че ритуали си имат – помисли си Сердюк. – Кога им остава време да правят телевизори“?

– Готов съм – отвърна той.

– Готов ли сте, ако ви призове вашето гири, като истински мъж да хвърлите ефимерното цвете на този живот в пустотата зад ръба на пропастта? – попита Кавабата и кимна към гравюрата.

Сердюк я погледна отново.

– Готов съм. Разбира се. Цветето зад ръба на пропастта. Колко му е.

– Заклевате ли се?

– Заклевам се.

– Превъзходно – каза Кавабата, – превъзходно. Сега остана една малка формалност и край. Трябва да получим потвърждение от Япония. Ще отнеме само няколко минути.

Той седна пред факса, измъкна от купчината хартия един чист лист, а после в ръката му неизвестно откъде се появи четчица.

Сердюк промени позата си. От дългото седене на пода краката му бяха изтръпнали и той си помисли, че трябва да пита Кавабата дали може да си донесе в службата някоя мъничка табуретка. После се огледа наоколо да потърси саке, но бутилката, в която беше останало малко, бе изчезнала. Кавабата се трудеше над листа и Сердюк се поколеба дали да му задава въпроси – никак не беше сигурен, че по този начин няма да наруши ритуала. Спомни си само за дадената цветиста клетва. „Божичко – помисли си той, – колко клетви съм давал през живота си! За делото на комунистическата партия обещах ли да се

бора? Поне пет пъти, ако ги броим от детските години. Обещах ли на Маша да се оженим? Обещах. Вчера пък, след Чистите пруди, когато пихме с ония идиоти, обещах, че следващата бутилка ще е от мен. А сега ей докъде я докарах. Цвете в пропастта. “

Междувременно Кавабата свърши да работи с четчицата, подуха листа и му го показа. С черен туш беше нарисувал голяма хризантема.

– Какво е това? – попита Сердюк.

– О, това е хризантема. Виждате, когато нашето семейство се попълва с нов член, радостта за целия клан Тайра е толкова голяма, че не можем да я изразим писмено. Тогава, за да изпратим съобщение до ръководството, върху хартията обикновено рисуваме цвете. Пък и става дума за същото онова цвете, за което си говорихме преди малко. То символизира вашия живот, вече принадлежащ на Тайра, и същевременно по своеобразен начин свидетелства, че окончателно го възприемате като бързотечна ефимерност...

– Ясно – каза Сердюк.

Кавабата още веднъж духна листа, после го пхна в отвора на факса и започна да набира някакъв извънредно дълъг номер.

Чак на третия път успя. Факсът забръмча, зелената лампичка в ъгъла му замига и хартията бавно взе да потъва в черния процеп.

Кавабата съсредоточено гледаше апарата, без да мърда и без да променя позата си. Минаха няколко тягостно дълги минути, сетне факсът отново забръмча и някъде изпод черното му дъно тръгна друг лист. Сердюк веднага се досети, че е отговорът.

Кавабата изчака хартията да излезе докрай, издърпа я от машината, погледна я и бавно обърна поглед към Сердюк.

– Честито – каза той – искрено ви поздравявам! Отговорът е най-благоприятен.

После му подаде листа. Сердюк го взе и видя друга рисунка: беше дълга, леко извита пръчка с някакъв орнамент от стърчащи издатини в единия и край.

– Какво е това? – попита той

– Меч – тържествено каза Кавабата – символ на новото ви статукво в живота. И понеже изобицо не съм се съмнявал, че

резултатът от преговорите ще е такъв, разрешете да ви връча, тъй да се каже, вашето удостоверение.

И му подаде същия къс меч, който бе купил в тенекения павилион.

Дали заради втрещения и немигащ поглед на японеца, дали поради някаква химическа реакция в преситения му от алкохол организъм, Сердюк изведнъж осъзна цялата важност и тържесственост на момента. Той понечи да коленичи, но навреме се сети, че така правят не японците, а средновековните европейски рицари. Дори (ако човек се замисли) не самите те, ами актьорите, дето ги играят в някой ужасно съветски филм на Одеската киностудия. Затова просто протегна ръце и внимателно пое студения инструмент на смъртта. Върху ножницата имаше орнамент, който не беше забелязал преди – три летящи жерава. Златната жичка, инкрустирана в черния лак, образуваше леки и стремителни контури с необикновена хубост.

– В тази ножница е вашата душа – продължаваше да го гледа право в очите Кавабата.

– Какъв хубав рисунок – каза Сердюк. – Чак си спомних една песен за жеравите. Как беше? ... „И в строя им едно местенце има – дали това местенце е за мен...“

– Да-да – поде Кавабата. – Пък и дали на човек му трябва повече място? Господи Шакиямуни⁶⁸, целият ни свят с всичките му проблеми лесно би се побрал между два жерава, дори не – би се изгубил между перата в крилото на само един от тях... Днешната вечер е тъй поетична! Да пийнем ли още? За мястото в ятото на жеравите, дето най-после е ваше?

От думите му Сердюк усети полъха на нещо мрачно, но не му отдаде значение – на Кавабата едва ли му беше известно, че въпросната песен е за душите на убитите войници.

– С удоволствие – рече той, – но след малко. Аз... Изведнъж се чу силно хлопане по вратата. Японецът се обърна и извика нещо на своя език, плоскостта се плъзна встрани и през отвора надникна някакъв мъж, също с южняшко лице. Той каза нещо и Кавабата кимна.

– Ще трябва да изляза замалко – обърна се домакинът към Сердюк. – Мисля, че има важни вестии. Ако желаете,

68. Шакиямуни – (санскр.) – едно от имената на Буда (историческият Буда) – Б. пр.

поразгледайте някой от албумите – посочи с глава към полицата той, – или просто останете насаме със себе си.

Кавабата бързо напусна стаята и затвори вратата. Сердюк се приближи до стелажите и погледна дългата редица от разноцветни гръбчета, но после се отдалечи към ъгъла, седна на рогазката и се облегна на стената. Беше загубил всякакъв интерес към всички тези гравюри.

В сградата бе тихо. Чуваше се само как някъде горе пробиват стената – вероятно поставяха желязна врата. Отвъд плъзгащия се панел момичетата се псуваха едва чуто, шепнешком. Бяха съвсем наблизко, но нищо от ругатните им не можеше да се разбере. Приглушените звуци от няколкото гласове се наслаждаха един върху друг и се сливаха в тихо, успокояващо шумолене, сякаш зад стената имаше градина и от вятъра шумоляха листата на цъфнали вишни.

Сердюк се събуди от тихо мучене. Беше заспал, но изглежда доста отдавна. Кавабата седеше в средата на стаята вече преоблечен с бяла риза и избръснат, а косата му, доскоро разбъркана, бе изрядно сресана назад. Точно той издаваше му ченето, дето събуди Сердюк – някаква унила мелодия, по-скоро подобна на продължителен стон. В ръцете си японецът държеше дълъг меч и го лъскаше с бяло парцалче. Сердюк забеляза, че ризата му не е закопчана и отдолу се виждат гладките му, без косми, гърди и корем.

Като забеляза, че се е събудил, Кавабата обърна лицето си към него и широко му се усмихна.

– Наспахте ли се? – попита.

– Не че спях – каза Сердюк, – ами ей така.

– Ясно, подремнали сте. Всички ние през живота си дремем.

И се събуждаме чак накрая. Помните ли, че когато се връщахме в офиса, минахме през един ручей?

– Да – отговори Сердюк, – тая рекичка бликаше от тръбите.

– Тръби – не тръби, няма значение. Та помните ли мехурите в ручея?

– Помня ги. Големи мехури бяха.

– Точно така. – Кавабата вдигна острието до нивото на очите си и го огледа внимателно. – Светът наистина прилича на мехури върху водата. Нали?

Сердюк си помисли, че японецът е прав и много му се прииска да му каже нещо, за да го накара да усети до каква степен разбира и споделя чувствата му.

– Нещо повече – рече той и се повдигна на лакът. – Прилича на... сега... прилича на снимка на мехурите, паднала зад шкафа и изядена от плъховете.

Кавабата се усмихна отново.

– Вие сте истински поет. Абсолютно съм убеден.

– А напълно е възможно – с въодушевление продължи Сердюк – плъховете да са я изяли, преди да е била проявена.

– Прекрасно – каза Кавабата, – прекрасно. Но това е поезия на думите, а има и поезия на делата. Надявам се вашето последно стихотворение без думи напълно да отговаря на стиховете, с които днес ме радвате цял ден.

– Какво имате предвид? – попита Сердюк. Кавабата внимателно сложи меча върху рогозката.

– Животът е променлив – замислено рече той. – Рано сутрин никой не може да знае какво го чака вечерта.

– Случило ли се е нещо?

– О, да. Нали знаете, че бизнесът прилича на война? Та кланът Тайра има враг, много могъщ враг. Минамото.

– Минамото ли? – попита Сердюк и го полазиха тръпки. – И какво?

– Днес пристигна новината, че на токийската фондова борса в резултат на коварно предателство „Минамото груп“ е изкупила контролния пакет акции на „Тайра Инкорпорейтед“. За месени са и една английска банка, и сингапурската мафия, но те нямат значение. Ние сме разбити. А врагът ликува.

Известно време Сердюк мълчеше и се чудеше какво ли означава всичко това. Ясно беше само, че не означава нищо добро.

– Но ние двамата – каза Кавабата, – самураите от клана Тайра никога няма да допуснем променливите сенки на всички тия нищожни мехури на битието да помрачат нашия дух, нали?

– Н-не – отвърна Сердюк.

Кавабата се закиска свирепо и очите му блеснаха:

– Не. Минамото няма да видят нашето унижение и позор. Човек трябва да напуска живота така, както белите жерави изчезват зад облака. И нека в този прекрасен момент в нашите сърца да не остане нито едно дребнаво чувство.

Той рязко, заедно с роззката, върху която седеше, се завъртя на пода и се поклони на Сердюк.

– Моля ви за една услуга. Когато разпоря корема си, отсечете ми главата!

– Какво?

– Главата, отсечете ми главата. Ние го наричаме последна услуга. И самураят, помолен да я направи, не може да откаже, без да се покрие с позор.

– Но аз никога... В смисъл преди...

– Много е просто. Хоп и край. Ш-ш-ш-шу! Кавабата направо стремителен мах с ръка.

– Опасявам се, че няма да мога – каза Сердюк. – Нямам никакъв опит.

Японецът се замисли и изведнъж посърна, сякаш го бе спходила някаква изключително тежка мисъл. После удари с длан по роззката.

– Добре, че скоро напускам живота – каза той и вдигна гугузен поглед към Сердюк. – Бива ли да съм такъв невежа и грубиян!

После скри лицето си в шепи и започна да се поклаща насам-натам.

Сердюк тихо стана, приближи се на пръсти до плъзгащата се врата, безшумно я отмести и излезе в коридора. Бетонът под босите му крака беше неприятно студен и той изведнъж с ужас разбра, че докато в търсенето на саке двамата с Кавабата са обикаляли разни подозрителни тъмни улички, обувките и чорапите му са стояли в коридора до входа, там, където ги беше оставил днес следобед. А с какво е бил обут изобщо не можеше да си спомни. Също както не можеше да си спомни и нито как двамата с Кавабата са излезли навън, нито как са се върнали.

„Да се махам, да се махам тутакси – помисли си той, докато завиваше зад ъгъла. – Най-важното е да се махна, пък после ще му мисля.“

Бодигардът се надигна от табуретката срещу него.

- Къде сме тръгнали по туй време? – с прозявка попита той. – Часът е три и половина сутринта.
- Ами позаседях се – рече Сердюк. – Събеседване.
- Е, добре – съгласи се охранителят. – Дайте си пропускател.
- Какъв пропускател?
- За излизане.
- Но на влизане не ми дадохте никакъв пропускател.
- Точно така – каза бодигардът, – за излизане обаче трябва да го имате.

Светещата лампа на масата хвърляше блед лъч върху обувките на Сердюк, които стояха до стената. На метър от тях беше изходът, а зад него – свободата. Той пристъпи към обувките си. Сетне още малко. Бодигардът равнодушно погледна босите му крака.

– Пък и после – каза той и леко завъртя гумената палка – ние си имаме режим. Сигнализация. До осем вратата е заключена. Ако я отворя, ченгелата веднага ще пристигнат. Приказки, протоколи. Така че не мога да отворя. Само в случай на пожар. Или наводнение.

– Но този свят – умолително продума Сердюк – прилича на мехури върху водата.

Бодигардът се подсмихна и кимна.

– Е, ясно е къде работим. Но и ти ме разбери. Я си представи, че заедно с тия мехури по водата плува и една инструкция. Тъй че, докато тя се отразява в един от мехурите, в единайсет заключваме, в осем отключваме. И точка.

Сердюк долови в гласа му някаква колебливост и се опита да понатисне още мъничко в същата насока.

– Господин Кавабата ще бъде много изненадан от вашето поведение. Уж сте охрана в сериозна фирма, а трябва да ви обяснявам такива елементарни неща. Нима не разбирате, че щом всичко наоколо е мираж...

– Мираж, мираж – замислено повтори бодигардът и се загледа в някаква точка, намираща се явно далеч отвъд стената. – Знам. Не съм на пост за първи ден. Всяка седмица имаме инструктаж. Но аз не казвам, че вратата е реална. Знаете ли какво си мисля за нея?

– Какво?

– Според мен, няма никаква субстанционна врата. Има само съвкупност от елементи на възприятие, по природа празни откъм съдържание.

– Точно така – зарадва се Сердюк и направи още една мъничка крачка към обувките си.

– Но преди осем сутринта аз няма да отключа тази съвкупност – каза бодигардът и удари с гумената палка по дланта си.

– Защо? – попита Сердюк. Пазителят сви рамене.

– За теб е карма – отговори той, – за мен е дхарма⁶⁹, а всъщност е просто ала-бала. Едно нищо. Дето и него го няма.

– М-да. Инструктажът ви е доста сериозен.

– Има си хас. Провежда го японската служба за сигурност.

– И сега какво да правя?

– Как какво? Чакаш до осем. И ги помолви да ти издадат пропуск.

Сердюк още веднъж погледна яките му рамене и палката в ръцете му, после бавно се обърна и пое обратно. Имаше ужасното усещане, че думи, способни да накарат пазача да отвори вратата, все пак съществуват, но не е успял да ги намери. „Да би сутринте четяло, би откупа знало“ – мрачно си помисли той.

– Ей – подвикна му охранителят, – не се разхождай без гета. Тук подът е бетонен. Ще си простудии бъбреците.

Сердюк се върна в кабинета, затвори безшумно и долови силен мирис на изгоряло и на женска пот. Скрил лицето си в шепи, японецът продължаваше да седи на пода и да се поклаща насамнатам. Май не беше усетил излизането му.

– Господин Кавабата – тихо рече Сердюк. Кавабата пусна ръцете си.

– Лошо ли ви е?

– Много ми е лошо. Ужасно съм зле. Ако имах стотина корева, незабавно щях да ги разпоря всичките. Никога в живота си не съм изпитвал такъв срам.

– Но какво е станало? – попита Сердюк и със съчувствие коленичи срещу него.

69. Дхарма – (санскр.) – обобщаващо понятие за „това, което представлява нашата истинска същност“, порядъчност – Б. пр.

– *Аз се осмелих да ви помоля за последна услуга, без изобицо да помисля, че на вас няма да има кой да ви я направи, ако пръв си направя сепуко. Чудовищен позор.*

– *На мен? – попита Сердюк и се изправи. – На мен??*

– *Ами да – също стана Кавабата и вперил в очите му пламналия си поглед. – На вас кой ще ви отсече главата? Да не би Гриша?*

– *Кой Гриша?*

– *Ами бодигардът. Нали току-що разговаряхте с него? Той може само да ви строши черепа с тояжката си. А според правилата тя трябва да се отсече и не просто да се отсече, а да се отсече така, че да увисне само на парче кожа. Представете ли си колко ще е грозно да се търкулне? Седнете де, седнете.*

В погледа му имаше такава хипнотична мощ, че без да иска, Сердюк седна върху рогозката – силите му стигнаха само да отместят поглед от лицето на японца.

– *Изобицо, струва ми се, не знаете какво гласи за сепуко учението за правото и смело завръщане във вечността – каза Кавабата.*

– *Какво?*

– *Имате ли представа как се разпаря корем?*

– *Не – тъпо загледан в стената отвърна Сердюк.*

– *Начините са различни. Най елементарен е хоризонталният срез. Но той е посредствена работа. Дето казваме ние, пет минути позор и виждаш Буда Амида⁷⁰. Все едно да влезеш в Чистата Земя със запорожец. Вертикалният срез е малко по-добър, но е в стил lower-middle class⁷¹ и то провинциален. Накрая може да си позволим нещо по-изискано. А може и накръст. Тук има два начина – прав кръст и диагонален кръст. Но пак не ви ги препоръчвам. Защото ако срезът е отгоре надолу, някои хора могат да видят в него християнски алузии, а ако е диагонален – Андреевския флаг⁷². Освен това, могат да си помислят, че го правите заради Черноморския флот. А вие не сте морски офицер, нали?*

– *Така е – безизразно потвърди Сердюк.*

70. Амида – един от любимите на народа Буди – Б. пр.

71. lower-middle class (англ.) – посредствен, долнопробен – Б. пр.

72. Андреевски флаг – кърмовият флаг на руските военноморски сили, бял, със син диагонален кръст, учреден от Петър I през 1699 г. – Б. пр.

– Затуй ви казвам – няма смисъл. Преди година-две двойният успореден срез беше много на мода, но той е сложно нещо. Така че бих ви посъветвал да направите дълъг диагонален разрез отдолу нагоре и отляво надясно и накрая леко да се върнете към средата. От чисто естетическа гледна точка е безупречен и след вас аз сигурно ще сторя същото.

Сердюк се опита да стане, но Кавабата сложи ръка на рамото му и го накара отново да седне.

– За съжаление, налага се да правим всичко набързо

– въздъхна той. – Няма нито бели паравани, нито подходящи ароматни пръчици. Няма воини с извадено оръжие, които да чакат в края на площадката... Макар че има един Гриша, но какъв воин е той. Пък всъщност не ни и трябват. Освен при положение, че самураят измени на клетвата и откаже да си направи сепуко. Тогава го пребиват като куче. В спомените ми няма подобни случаи, но все пак много е красиво, когато около заграденния квадрат чакат хора с извадено оръжие и слънцето блести по стоманата... Всъщност... Искате ли да повикам Гриша? И Семьон от втория етаж? Та всичко да е възможно най-близо до истинския ритуал?

– Недейте – каза Сердюк.

– Прав сте. Напълно сте прав. Вие, естествено, разбирате, че най-важното във всеки един ритуал е не как изглежда отвън, а какво е вътрешното му съдържание.

– Разбирам, разбирам. Всичко разбирам – с омраза го погледна Сердюк.

– Затова съм напълно сигурен, че всичко ще мине много добре.

Кавабата вдигна от пода късия меч, който бе купил в магазинчето, извади го от ножницата, рязко замахна с него два-три пъти във въздуха и рече:

– Върши работа. Сега вижте. Винаги има два проблема: след пробождането да не паднете по гръб, защото никак, ама никак няма да е красиво, но тук аз ще ви помогна. И вторият – да не засенете гръбнака. Значи, острието не бива да влиза прекалено дълбоко. Хайде да направим следното...

Той взе няколко листа с факсове, между които Сердюк забеляза и онзи с нарисваната хризантема, наслага ги един върху

друг, сгъна ги на две и внимателно обви острието тъй, че от него да се подават само десетина сантиметра.

– Така. Сега с дясната ръка хващате дръжката, а с лявата – ето тук. Забивате не много силно, инак, да ви кажа, ще се залепи и... После нагоре и надясно. А сега сигурно искате да се съсредоточите. Нямаме много време, но за толкова ще ви стигне.

Сердюк седеше някак вцепенен и продължаваше да гледа стената. В главата му пълнеше мисълта, че трябва да блъсне Кавабата, да изскочи в коридора и... Но там вратата бе заключена, пък и този Гриша с палката. Имало и някакъв Семьон на втория етаж. По принцип, можеше да се обади в милицията, но тук е Кавабата с меча... А и милицията няма да дойде по тъй време. Но най-неприятното беше следното: всеки от изброените начини на поведение предполагаше, че ще настане мигът, когато по лицето на Кавабата ще се изпише почуда и после тя ще се смени с презрителна гримаса. А в днешната вечер все пак имаше нещо, на което Сердюк не искаше да изневери и дори знаеше какво е то – моментът, когато двамата вързаха конете за клон на дървото и започнаха да си декламираат стихове. И макар всъщност да нямаше нито коне, нито стихове, все пак беше истинско, тоест каквото трябваше да бъде. Докато онзи свят зад вратата, която се отключва в осем сутринта...

В мислите на Сердюк настана кратка пауза и той веднага дочу слаби звуци, долитащи от всички страни. Кавабата седеше със затворени очи пред факса и коремът му тихо къркореше. Сердюк си помисли, че той със сигурност ще извърши цялата процедура бляскаво и с лекота. Но светът, който японецът щеше да напусне (ако тази дума означава всичко почувствано и преживяно), със сигурност бе много по-привлекателен от вмирисаните и огласяни от пеенето на Филип Киркоров московски улици, връхлитащи Сердюк всяка сутрин.

Той разбра защо изведнъж си помисли за Киркоров – откъм стаята с момичетата долиташе някаква негова песен. После се чуха гласове в кратък спор, приглушен плач и щракна дистанционно. Невидимият телевизор започна да предава новините, но на Сердюк му се стори, че всъщност не каналът се смени, а просто Киркоров спря да пее и започна да говори. Сетне долетя трескавият шепот на едно от момичетата:

– Ами да, гледай! Пак е къркан! Походка оверлог! Направо е къркютук, заклевам се!

Сердюк помисли още няколко секунди.

– А бе майната им на всичките – решително каза той. – Дай меча.

Кавабата бързо се приближи до него, полуколеничи и с дръжката напред му го подаде.

– Чакай – Сердюк разкопча ризата под сакото си. – Може ли през тениската?

Кавабата се замисли.

– Общо взето, случвало се е. През хиляда четиристотин петдесет и четвърта година, след като губи битката при Окехадзама, Такеда Кацуери си разпаря корема направо през ловните дрехи. Тъй че, нормално е.

Сердюк хвана меча.

– Не – спря го Кавабата. – Нали ви казах: с дясната хващате дръжката, а с лявата – обвитото с хартия. Ето така.

– Просто го забивам и край, нали?

– Един момент, един момент. Сега.

Кавабата се затича през стаята, взе големия си меч, върна се при Сердюк и застана зад него.

– Вие може да не го мушкате много дълбоко. Докато аз ще трябва. Защото... нали нямам секундант. А вие сте късметлия. Сигурно добре сте си поживели.

– Ами – леко се усмихна Сердюк. – Като другите.

– Затова пък умираш като воин – каза Кавабата. – Е, аз съм готов. Броим до „три“.

– Добре – отвърна Сердюк.

– Поемаме си дълбоко въздух, и... Хайде. Едно... Две... Сердюк изведнъж се сети, че все пак не успя да види дали пламъчето във фенера, дето му го дадох на влизане, е истинско, но сега, естествено, беше вече късно.

– Две и половина... И-три! Сердюк заби меча в корема си.

Хартията опря в тениската му. Болката не беше особено голяма, но студеното острие се усещаше доста неприятно.

Факс-апаратът на пода иззвъня.

– А така – рече Кавабата. – А сега нагоре и надясно. По-смело, по-смело... Точно така, правилно.

Сердюк зарита с крака.

– Сега бързо връщане към средата и с двете ръце навътре. А така, така... Правилно... Хайде сега само още един-два сантиметра...

– Не мога – едва чуто продума Сердюк, – всичко ми пари!

– Че как иначе – каза Кавабата. – Ей сега. Той се втурна към факса и вдигна слушалката.

– Ало! Да! Именно, тук е. Да, модел деветка, на две хиляди километра.

Сердюк изтърва меча на пода и с две ръце затисна кървящия си корем.

– Бързо! – изхриптя той. – Бързо!

Кавабата се навъси и му направи знак да изчака.

– Какво? – изрева в слушалката той. – Как ще е скъпо три и петстотин? Миналата година я взех за пет хиляди!

Бавно, като в кино преди да започне прожекцията, светлината пред очите на Сердюк угасна. Известно време той продължи да седи на земята, а после започна полека да се свлича настрани. Но преди дясното му рамо да докосне пода, всичките му сетива изчезнаха; остана само безкрайната болка.

– Къде е ударена бе! Къде! – долиташе от червената пулсираща тъмнина. – Две драскотини на бронята, на това ударена ли му викаш? Какво? Какво? Ти си простак! Лайно скапано! Какво? А бе що ти не си е... и майката!

Слушалката издрънча върху вилката и факс-апаратът веднага започна да звъни отново.

Сердюк забеляза, че пространството, откъдето долитат телефонните позвънявания и ругатните на Кавабата и където изобито става нещо, е някъде много далеч и представлява толкова нищожен сегмент от реалността, че човек трябва да напъра всички сили, за да успее да проследи какво се случва там. Същевременно нямаше никакъв смисъл да се напъра тъй мъчително, макар вече да знаеше, че животът е точно това. Значи цялото му дълго, изпълнено с тъга, надежда и страх човешко съществуване е било просто мимолетна мисъл, за миг привлякла вниманието му. А сега Сердюк (всъщност, не беше никакъв Сердюк) плуваше в една некачествима пустота и чувстваше, че се приближава към нещо огромно, излъчващо непоносима жегга. Найужасното бе, че огромното и блъващо огън нещо идва откъм гърба му и той няма никаква възможност да види какво

представлява. Чувстваше се кошмарно и започна трескаво да търси точката, където бе останал целият познат му свят. По някакво чудо успя да я намери и в главата му като камбана екна гласът на Кавабата:

– На островите отначало не повярваха, че ще се справите. Но аз бях сигурен. А сега разрешете да ви направя последната услуга. Ос-с-с!!

Дълго време след това нямаше абсолютно нищо, така че би било неправилно да се каже „дълго време“, защото и времето също го нямаше. А после се чу покашляне, скърцане на дюшеме и гласът на Тимур Тимурович:

– Да, Сеня. Ето така те намерихме пред калорифера с розичка в ръка. Помниш ли поне с кого всъщност си пил?

Отговор не последва.

– Татяна Павловна – каза Тимур Тимурович – два кубика, ако обичате. Да.

– Тимур Тимурович – ненадейно се обади откъм ъгъла Володин, – били са духове.

– Нима? – любезно попита Тимур Тимурович. – Какви духове?

– Ами от дома на Тайра. Заклевам се. И той се е държал с тях така, сякаш е търсел смъртта. И май наистина я е търсел.

– Тогава защо е останал жив?

– Защото е бил по тениска с олимпийска символика. Нали помните Московската олимпиада? Много, много мънички емблемки, нали? А той се е пробол през тениската.

– И какво?

– Да предположим, че са били магически йероглифи. Чел съм, че в древността имало един монах, целият изписан със защитни знаци. Само ушите забравили да му изпишат. И когато дошли духовете Тайра, те му ги взели, защото всичко останало било за тях просто невидимо.

– А защо са дошли? В смисъл – при този монах?

– Защото много хубаво свирел на флейта.

– А, на флейта – каза Тимур Тимурович – Съвсем логично. А не ви ли изненадва, че въпросните призраци са привърженици на „Динамо“?

– Какво чудно има? – отговори Володин. – Едни призраци са привърженици на „Спартак“, други – на ЦСКА. Защо пък трети да не са привърженици на „Динамо“?

7

– Динама! Динама! Къде тръгна, мамка ти!

Скочих от леглото. Някакъв младеж с дрипав фрак, облечен на голо, тичаше из двора след една кобила и крещеше:

– Динама! Спри, мамка ти! Къде тръгна!

Долу пръхтяха коне и се тълпяха безброй червеноармейци, каквито довчера тук нямаше. Всъщност, човек можеше да познае, че са червеноармейци само по неугледния им вид. Бяха облечени както дойде, предимно с цивилни дрехи, следователно, бяха предпочели да се екипираат чрез грабеж. В средата на тълпата стоеше един мъж с будьоновски шлем с криво залепена червена звезда. Той ръкомахаше и нещо се разпореждаше. Приличаше извънредно много на комисаря на ивановските тъкачи Фурманов, дето го срещнах на митинга пред Ярославската гара, само че през цялата му буза преминаваше червен белег от шашка.

Не гледах дълго това пъстро гъмжило – вниманието ми бе привлечено от файтона в средата на двора. В него тъкмо впрягаха два чифта врани коне. Беше дълго открито ландо⁷³ с гумени колела, ресори и меки кожени седалки, направени от скъпо дърво със следи от позлата. Имаше нещо неимоверно тъжно в тази луксозна вещ, в тази отломка от един потънал завинаги в небитието свят, чиито обитатели наивно са се надявали да се прехвърлят в бъдещето с ей такива превозни средства. Но в бъдещето бяха успели да се прехвърлят единствено самите превозни средства, и то превърнати в нещо като хунски бойни колесници. Точно такива асоциации пораждаха трите свързани с шанга картечници „Луис“, закрепени в задната част на ландото.

Дръпнах се от прозореца, седнах на леглото и изведнъж се сетих, че бойците наричат подобни колесници с непонятната дума „тачанка“. Произходът на термина бе загадъчен и неясен. Докато си обувах ботушите, изредих наум всички варианти на евентуалната му етимология, но не можах да намеря нито един подходящ. Е, хрумна ми забавният каламбур: „тачанка“ – „touch Anka“. Но след вчерашния разговор с Анна, който само като си спомних, се изчервих и намръщих, нямаше с кого да споделя тази шега.

Горе-долу с такива мисли бързо се спуснах надолу по стълбата и излязох навън. Някой ми каза, че Котовски помолил да се отбия до

73. Ландо – четириместен файтон-кабриолет – Б. пр.

шабния хамбар и аз, без да губя време, тръгнах нататък. На пост пред входа стояха двама войници с черни униформи, и когато минах край тях, те се изпънаха и ми козируваха. По напрегнатите им лица разбрах, че добре ме познават – за жалост, контузията бе изтрила от паметта ми техните имена.

Котовски със закопчан догоре кафяв френч седеше на масата. Беше сам в стаята. Забелязах мъртвешката бледност на лицето му, покрито сякаш с дебел пласт пудра. Явно още от сутринта здравата се беше заредил с кокаин. До него стоеше прозрачен цилиндър, в който се виеха и бавно се издигаха нагоре малки облачета от разтопено бяло вещество. Беше лампа, направена от спиртник и дълга стъклена колба, и вътре в оцветен глицерин плуваха топчета восък. Преди около пет години в Петербург подобни лампи бяха доста на мода.

Котовски ми подаде ръка. Забелязах, че тя леко потреперва.

– Не знам защо още от сутринта – вдигна той ясните си очи към мен – все мисля какво ли ни очаква след капака на ковчега.

– Смятате ли, че там ни очаква нещо? – попитах аз.

– Може би не се изразих съвсем правилно. Казано по-простичко, мисля си за смъртта и безсмъртието.

– Защо ви е обзело такова настроение?

– О, – хладно се усмихна Котовски, – всъщност, то не ме е напуснало още от онзи незабравим случай в Одеса... Впрочем, няма значение.

Той скръсти ръце на гърдите и ми посочи с брадичка лампата.

– Вижте восъка тук. Погледнете какво става с него. Как се нагрива на спиртника и капките му, приели причудливи очертания, се издигат нагоре. При издигането си те изстиват; колкото са по-нагоре, толкова по-бавно се движат. Накрая в даден момент спират и започват да падат там, откъдето са се вдигнали, понякога даже преди да са докоснали повърхността.

– В това има някакъв платоновски трагизъм – замислено казах аз.

– Възможно е. Но аз нямам предвид него. Представете си, че застиналите капки, издигащи се нагоре в лампата, притежават съзнание. В такъв случай у тях веднага възниква проблемът за самоопределянето.

– Несъмнено.

– Е, точно тук започва най-интересното. Ако някое от восъчните топчета смята, че е формата, която е приело, тогава то е смъртно, защото формата се разрушава. Но ако разбира, че е восък, тогава какво може да му се случи?

– Нищо – отговорих аз.

– Точно така – рече Котовски. – Тогава то е безсмъртно. Но там е работата, че за воська е много трудно да разбере, че е воськ. Практически е невъзможно да осъзнаеш първичната си природа. Как да забележиш нещо, дето от памтивека е точно пред очите ти? Дори когато очите изобщо не са съществували? И единственото, което забелязва воськът, е собствената му временна форма. И си мисли, че той самият е тази форма, разбирате ли? А формата е произволна – всеки път възниква под влиянието на хиляди и хиляди фактори.

– Великолепна алегория. Но какво следва от нея? – попитах аз и си спомних снощния ни диалог за съдбините на Русия и лекотата, с която той смени въпроса с темата за кокаина. Нищо чудно сега просто да поискаше да му дам останалия прашец и постепенно да насочваше разговора към него.

– Ами следва, че за капката воськ единственият път към безсмъртието е да престане да смята, че е капка и да разбере, че е воськ. Но понеже нашата капка е способна да забележи само своята форма, тя през целия си кратък живот се моли на Господ Воськ да спаси формата ѝ, макар всъщност въпросната форма да няма нищо общо с нея. Същевременно всяка капчица воськ притежава свойствата на цялото му количество. Разбирате ли? Капката от великия океан на битието всъщност е целият океан, свил се за миг до нейните размери. Но как, кажете ми, да го обясним на късчетата воськ, дето най-много се страхуват за своята мимолетна форма? Как да им внушим тази мисъл? Защото тъкмо мислите ни носят към спасение или гибел, понеже и спасението, и гибелта всъщност също са мисли. Струва ми се, Упанишадите⁷⁴ гласят, че умът е кон, впрегнат в колесницата на тялото.

Изведнъж той щракна с пръсти, сякаш му хрумна неочаквана мисъл, и вдигна към мен хладния си поглед:

– А, като стана дума за каляски и коне. Не смятате ли, че половин кутия кокаин за чифт орловски жребци...

Някакъв силен гръм ме блъсна в ушите и аз залитнах. Лампата избухна и заля масата и картата с водопад от глицерин. Котовски отскочи встрани и в ръката му като у фокусник, сякаш отникъде, се появи наган.

На вратата стоеше Чапаев и държеше никелиран маузер. Беше със сив кител, пристегнат с ремъци, носеше папаха с диагонална лента от моаре и бе обут в поръбен с кожа черен брич с тройни лампази. На

74. *Упанишад* (санскр.) – съкровено знание; заключителна част на ведите, техен завършек; основа на всички ортодоксални индийски религиозно-философски системи. – Б. пр.

гърдите му блестеше сребърна пентаграма (сетих се, че я наричаше орден „Октомврийска звезда“) и висеше малък черен бинокъл.

– Добре го рече за капката восък, Гриша – с въздрезгав тенор се обади той, – само че какво ще кажеш сега? За океана на битието?

Котовски смаяно отместа поглед към мястото, където допреди малко стоеше лампата. Върху картата се бе разляло огромно мазно петно. Добре, че фитилът на спиртника угасна при взрива, инак в стаята вече да бе пламнал пожар.

– Форма, восък – кой е създал всичко това? – страховито попита Чапаев. – Отговаряй!

– Умът – отвърна Котовски.

– А той къде е? Покажи ми го.

– Умът е лампата – рече Котовски. – Беше.

– Щом умът е лампата, къде отиваш като се счупи?

– Тогава какво е умът? – объркано попита Котовски. Чапаев стреля още веднъж и куршумът превърна сложената на масата мастилница в облак от сини пръски.

Не знам защо за миг ми се зави свят.

По белите скули на Котовски избиха ярко-червени петна.

– Да – каза той, – сега вече разбрах. Прав си, Василий Иванович. Наистина си прав.

– Ех, Гриша – тъжно продума Чапаев. – Бива ли така? Нали знаеш, че сега не бива да правиш грешки. Не бива. Защото заминаваш там, където вече няма да има кой да те учи. Както кажеш ти, така ще бъде.

Със сведен поглед Котовски се обърна и бързо излезе от хамбара.

– Тръгваме – каза Чапаев и прибра димящия маузер в кобура. – Я да се повозим в каляската, дето вчера я спечели от Гришка. Тъкмо ще си поговорим.

– С удоволствие – съгласих се аз.

– Затова наредих да я приготвят. А Гришка и Анка ще тръгнат с тачанката.

Изглежда, че по лицето ми премина сянка, защото Чапаев се засмя високо и с всички сила ме тупна по гърба.

Излязохме на двора, проправихме си път през тълпата червеноармейци и се озовахме пред конюшните. Там цареше познатата на всяко кавалеристко сърце тревожно-весела суетня около сбора на отряда, потеглящ на бой. Бойците затягаха седлата, проверяваха подковите и си подмятаха закачки, но в настроението им се долавяше трезва стегнатост и всички струни на душата им бяха обтегнати докрай. Човешките

чувства изглежда се предаваха и на конете – те пристъпваха от крак на крак, от време на време цвилеха, и опитвайки се да изплюят мундшука, въртяха тъмните си магнетични очи, сияещи от някаква налудничава радост.

Почувствах, че хипнозата на приближаващата опасност завладява и мен. Чапаев започна да обяснява нещо на двама бойци, а аз отидох при най-близкия кон, вързан за една халка, забита в стената, и зарових пръсти в гривата му. Много добре си спомням този момент – гъстите косми под пръстите ми, възкиселия мирис на съвсем новото кожено седло, петното слънчева светлина на стената пред лицето ми и онова чудно, с нищо не сравнимо усещане за пълнотата, за завършената реалност на мига. Сигурно беше усещането, скрито в думите: „да дишаш с пълни гърди“, „да живееш пълнокръвен живот“. И макар да продължи само един кратък миг, аз за пореден път успях да разбера, че поради самото си естество този пълнокръвен и истински живот никога не трае по-дълго.

– Петка! – извика зад мен Чапаев. – Хайде!

Потупах коня по шията и тръгнах към каляската, поглеждайки изпод вежди тачанката, в която вече се качваха Анна и Котовски. Анна беше с бяла фуражка с червена околожка и с обикновена гимнастюрка, пристегнатата от коланче с малък велурен кобур. Синият панталон за езда с тесни червени лампази бе пхнат във високите ѝ обувки с връзки. С тези дрехи изглеждаше влудяващо млада и приличаше на гимназист. Тя улови погледа ми и се извърна.

Чапаев вече беше в каляката. Отпред седеше съшият мълчалив башкирец по прякор Батъй, който във влака сервираше шампанското, а после на своя глупав пост до копата сено едва не ме прободеше с шика си. Щом седнах до Чапаев, башкирецът опъна юздите, рече „Дий!“ и ние минахме през портите.

След нас потегли тачанката с Котовски и Анна, а накрая и конниците. Завихме надясно и поехме нагоре по улицата. Всъщност вече не улица, а път, защото нашето имение беше последното на нея. Той се издигаше стръмно нагоре, после завиваше надясно и стигаше до зелена стена от листа.

Вмъкнахме се в нещо като тунел, образуван от сплитащите се над пътя клони. Дърветата бяха доста странни и повече приличаха на прекалено избуяли храсти. Тунелът бе много дълъг или може би така ми се стори, защото пътувахме доста бавно. Слънцето просветляше през листата и блестеше в последните капки утринна роса; зеленината бе тъй ярка и ослепителна, че за момент загубих ориентация. Стори ми се, че

бавно падаме в някакъв безкраен зелен кладенец. Притворих очи и ми мина.

Гъсталакът наоколо свърши също така внезапно, както бе започнал. Озовахме се на коларски път към планината. От лявата му страна започваше полегат дол, а отдясно се издигаше изветрена каменна стена с чудно хубав синкав оттенък. Тук-там в пукнатините растяха малки дръвчета. Изкачвахме се още близо четвърт час.

Чапаев седеше на мястото си, затворил очи и сложил ръце върху дръжката на опряната си в пода шашка. Изглеждаше дълбоко замислен или задрямал. Изведнъж се обърна и ме погледна.

– Още ли те измъчват онези кошмари, от които се оплакваше?

– Както винаги, Василий Иванович – отговорих.

– И пак ли тая лечебница?

– О, да беше само тя. Нали знаете, както във всеки сън, там всичко се променя фантастично лесно. Днес например, сънувах Япония. А вчера наистина сънувах лечебницата и знаете ли какво стана? Палачът, дето се разпорежда там, ме кара подробно да изложи на хартия всичко, което ми се случва тук. Каза, че му трябвало за работата. Представяте ли си?

– Представям си – отвърна Чапаев. – Защо не вземеш да го послушаш?

Погледнах го изумен.

– Сериозно ли ме съветвате да го направя? Той кимна.

– Но защо?

– Нали каза, че в кошмарите ти всичко се променя с фантастична бързина. А всяка еднообразна дейност, към която се връщаш в съня си, ти позволява да създадеш в него нещо като фиксиран център. Така става по-реален. Какво по-добро от това да си водиш записките насън? Замислих се.

– Но защо ми е фиксиран център в кошмарите, щом искам всъщност да се отърва от тях?

– Точно за да се отървеш. Понеже човек може да се отърве само от нещо реално.

– Да допуснем. Значи, мога да пиша за абсолютно всичко, което става тук?

– Разбира се.

– А как да ви наричам в записките? Чапаев се засмя.

– Не, Петка, не случайно сънуваш психиатрия. Какво значение има как ще ме наричаш в записки, които правиш насън?

– Вярно – съгласих се аз и се почувствах пълен идиот. – Просто се опасявах, че... Не, наистина ми има нещо на главата.

– Наричай ме с каквото искаш име. Може дори Чапаев.

– Чапаев ли? – попитах отново.

– Защо не? Можеш да пишеш – леко се усмихна той, – че съм имал мустаци и след тия думи съм ги засукал.

Сетне посегна и внимателно засука мустак.

– Но предполагам, че съветът, който са ти дали, засяга повече реалността – продължи той. – Трябва да започнеш да записваш сънищата си, но не старай да го правиш, докато ги помниш с подробности.

– Невъзможно е да ги забравя – казах аз. – Щом дойда на себе си, разбирам, че е било просто кошмар, но докато го сънувам... Направо не ми е ясно кое всъщност е истина. Каляската, с която пътуваме сега, или онзи фаянсов ад, където нощем ме измъчват вампири с бели престилки?

– Кое всъщност е истина ли? – отново попита Чапаев и пак затвори очи. – На този въпрос едва ли ще намериш отговор. Защото всъщност няма никакво „всъщност“.

– Как така?

– Ех, Петка, Петка – въздъхна Чапаев, – познавах един китайски комунист на име Дзъ Джуан. Той често сънувал един сън – че е красива пеперуда и лети сред тревите. А събудел ли се, не можел да разбере дали пеперудата е сънувала, че се занимава с революционна дейност или нелегалният – че пърха сред цветята. Та когато в Монголия го арестували за саботаж, на разпита им казал, че всъщност е пеперуда, която сънува. Понеже го разпитвал лично барон Юнгерн (а той е човек, който много добре разбира тия неща), следващият въпрос бил защо пеперудата е на страната на комунистите. Дзъ Джуан отвърнал, че изобщо не е на страната на комунистите. Тогава го попитали защо в такъв случай пеперудата се занимава с подривна дейност. И той отговорил, че всичко, с което се занимават хората, е ужасно и няма никакво значение на чия страна си.

– И какво станало с него?

– Нищо. Изправили го до стената и го събудили.

– А той?

Чапаев сви рамене.

– Сигурно е литнал по-нататък.

– Разбирам, Василий Иванович, разбирам – замислено казах аз.

Пътят направи още един завой и отляво се разкри главозамайваща гледка към града. Видях жълтата точка на нашето имение и

яркозелената ивица на гъсталака, през който толкова дълго бяхме пътували. Отвред се спускаха полегати планински склонове и образуваха нещо като чашка, а на самото ѝ дъно се намираше Алтай Виднянск.

Силно впечатление правеше не самата гледка към града, а именно панорамата на образуваната от планинските склонове чаша; градът беше неугледен и повече приличаше на купчина смет, довлечена от дъждовните потоци в някоя яма. Хора не се виждаха; къщите се губеха в още неразсеялата се утринна мъгла. Изведнъж с изненада открих, че съм част от света, разположен на дъното на тази гигантска помийна яма, където се води някаква странна гражданска война, където някой алчно си поделя с друго мъничките грозни къщи, ромбовидно нарязаните зеленчукови градини и въжетата с пъстроцветно пране, за да може още по-здраво да стъпи на същинското дъно на битието. Помислих си за китаеца със сънищата от разказа на Чапаев и още веднъж погледнах надолу. Пред лицето на неподвижно ширналия се наоколо свят, под спокойния поглед на изучаващото света небе ставаше пределно ясно, че градчето в ямата е досущ като всички останали градове в света. Всички те, мислех си аз, се намират на дъното на също такива, макар и невидими котловини. Всички те врат в огромни адски котли върху огъня, бушуващ в центъра на земята. Просто са различни варианти на един и същи кошмар и нищо не може да се промени към по-добро. Кошмар, от който човек може само да се събуди.

– Ако от твоите кошмари те събудят както китаеца, Петка – каза Чапаев, без да отваря очи, – просто ще се озовеш от един сън в друг. Точно така си се мъчил сума ти време. Но ако разбереш, че абсолютно всичко, което ти се случва, е просто сън, тогава няма да има никакво значение какво ще сънуваш. А когато след това се събудиш, ще се събудиш вече истински. И завинаги. Ако пожелаеш, разбира се.

– Защо всичко, дето ми се случва, да е сън?

– Ами защото, Петка – отвърна Чапаев, – просто не съществува нищо друго.

Стръмнината свърши. Бяхме стигнали до широко плато. Далеч на хоризонта, отвъд полегатите хълмове се издигаха синкавите, бледолилави и виолетови издатини на планините, а пред нас се простираше огромно пространство, покрито с трева и цветя. Техните багри бяха пастелни и избледнели, но цветята бяха тъй много, че степта изглеждаше не зелена, а по-скоро някак жълто-розова. И толкова красива, че за малко забравих и думите на Чапаев, и всичко на този свят.

Освен, колкото и да е странно, онзи китаец.

Като гледах бледите петна на цветята, които плуваха покрай каляската, си го представях как пърха сред тях и от време на време се опитва, доколкото може, да залепи за някой стрък антиправителствен позив и всеки път се стряска, защото се сеща, че отдавна няма никакви позиви. Пък и да ги имаше, кой ли щеше да ги чете?

Скоро обаче стана невъзможно да се възхищавам на цветята.

Изглежда Чапаев беше дал знак на нашия кочияш. Каляската се понесе по-бързо и всичко наоколо започна да се слива в цветни ивици. Башкирецът безмилостно шибаше конете, понадигаше се на капрата и подвикваше някакви гърлени думи на непознат език.

Пътят, по който се движехме, беше чисто символичен. Може би по него растяха по-малко цветя, отколкото наоколо, и май в средата му личеше дияра от някакъв много стар коловоз, но общо взето човек трудно можеше да се досети, че има път. Въпреки това почти не друсаше, полето беше идеално гладко. Конниците в черно от края на малкия отряд ни настигнаха и образуваха две групи от двете ни страни. Сега вече се носеха по тревата успоредно с нас, разтеглени в дълга дъга като две тесни тънки крила, пораснали на каляската.

Картенното ландо, в което пътуваха Анна и Котовски също увеличи скоростта си и почти ни настигна. Видях, че Котовски побутва със етика си кочияша в гърба и кима към нашата кола. Явно бяха решили да ни изпреварят. И по едно време почти успяха. Във всеки случай препускаха съвсем наблизко, на няколко метра от нас. Забелязах върху едната стена на тачанката някаква емблема – кръг, разделен от вълниста линия на две части – черна и бяла. Във всяка от тях имаше по едно малко кръгче от противоположния цвят. Това май беше някакъв източен символ. До него с големи букви, грубо нацапотени с бяла боя, пишеше:

ДАЛИ Е ЧЕРНО ИЛИ БЯЛО,
ВСЕ СИ Е МАЙКАТА ЕБАЛО⁷⁵

Нашият башкирец шибна конете и тачанката изостана. Стори ми се почти невъзможно Анна да се е съгласила да пътува в кола, изписана с такива пошлости. Но след миг изведнъж ми хрумна една догадка, която

75. В оригиналния текст на руски: СИЛА НОЧИ, СИЛА ДНЯ/ ОДИНАКОВА ХУЙНЯ – Б. NomaD.

тукати премина в увереност, че тъкмо тя е написала тия думи върху ландото. Колко малко всъщност познавах тази жена!

Нашият отряд препускаше през степта, съпровождан от дивашките подсвирквания и викове на конниците. Така пропътувахме може би пет-шест версти и хълмовете, издигащи се на хоризонта, толкова се приближиха, че ясно се различаваха стърчащите им, обрасли с дървета скали. Повърхността на полето стана далеч по-неравна, отколкото в началото, и понякога заедно с каляската подскачахме тъй високо, че се опасявах някой да не си строши врата. Най-после Чапаев измъкна маузера си от кобура и гръмна във въздуха.

– Хайде стига! – кресна той. – Ходом!

Каляската тръгна по-бавно. Конниците сякаш се страхуваха да пресекат някаква невидима линия през оста на задните ѝ колела, затова рязко намалиха темпото си и един по един започнаха да изчезват някъде назад. Ландото с Анна и Котовски също изостана и след няколко минути ние се озовахме далеч напред, както в самото начало на пътуването.

Забелязах вертикален стълб пушек. Издигаше се отгатык хълмовете, бял и гъст, като от огън, напален с трева и влажни листа. Най-странното бе, че почти не се разсейваше, и приличаше на висока бяла колона, подпряла небето. Намираще се на не повече от верста, а самият огън беше скрит зад хълмовете. Продължихме напред още няколко минути, а после спряхме.

Пътят свършваше пред две ниски стръмни могили с тесен проход между тях. Те образуваха нещо като естествена порта и бяха тъй симетрични, че наподобяваха някакви древни кули, потънали в земята преди много векове. Сякаш бележеха граница, отвъд която местността променяше своя релеф. Усетих върху лицето си полъх на вятър и с недоумение се загледах в идеално правия димен стълб, чийто невидим източник сега вече беше съвсем близо.

– Защо стоим? – попитах.

– Чакаме – каза Чапаев.

– Кого? Враговете ли?

Той не отговори. Изведнъж забелязах, че съм си забравил шашката и нося само браунинга, така че ако се наложи да си имаме работа с конница, щях да изпадна в много неприятно положение. Впрочем, Чапаев продължаваше спокойно да седи в каляката, значи, не ни заплашваше някаква непосредствена опасност. Обърнах се. Ландото стоеше наблизо. Видях бялото лице на Котовски – скръстил ръце на гърдите си, той седеше неподвижно на задната седалка. Малко приличаше на оперен

певец преди представление. Анна, която виждах откъм гърба, беше заета с картечниците – май не за да ги приготви за стрелба, а защото ѝ до-тягаше компанията на прекалено тържествения Котовски. Придружаващите ни конници сякаш не смееха да се приближат към хълмистата порта, затова стояха съвсем далеч. Забелязах само тъмните им силуети.

– Та кого чакаме все пак? – повторих въпроса си.

– Имаме среща с Черния Барон – отговори Чапаев. – Предполагам, че за вас, Пьотър, запознанството ви ще остане незабравимо.

– Що за странен прякор? Надявам се, че си има име.

– Да – каза Чапаев. – Истинската му фамилия е Юнгерн фон Щернберг.

– Юнгерн ли? Юнгерн... Май съм го чувал... Случайно да има някаква връзка с психиатрията? Да се е занимавал с тълкуване на символи?

Чапаев ме изгледа учудено:

– Не. Доколкото ми е известно, той презира всички символи, независимо на какво.

– А – рекох, – сетих се. Това е човекът, дето е разстрелял вашия китаец.

– Да. Пазителят на Вътрешна Монголия. Казват, че бил въплъщение на бога на войната. Преди е командвал Азиатската Конна Дивизия, а сега – Специалния Полк на Тибетските Казаци.

– Никога не съм чувал за тях. А защо го наричат Черния Барон?

Чапаев се замисли.

– Наистина не знам – отвърна той. – Защо не го попитате лично? Той е вече тук.

Трепнах и се обърнах.

В тесния проход между двата хълма се бе появил някакъв странен предмет. Взрях се и разбрах, че е паланкин, много архаичен и странен, представляващ кабинка със заоблен покрив и четири дълги дръжки. Материалът, от който бяха направени покривът и дръжките, приличаше на позеленял от времето бронз, покрит с множество миниатюрни нефритови пластинки, които блестяха загадъчно, както котешки очи – в тъмното. Наоколо не се виждаше никой, който би могъл незабелязано да донесе паланкина. Оставаше само човек да си мисли, че незнайните носачи, чиито ръце бяха полирали дългите дръжки до блясък, са успели да се скрият зад хълмистата порта.

Паланкинът стоеше върху извитите си крачета и приличаше на жертвен съд или може би на миниатюрна колиба с четири къси подпори.

Впрочем, приликата с колибата беше доста голяма – засилваха я завесите от тънка копринена мрежа в зеленикав цвят. През тях се долавяше силуетът на неподвижно седнал човек.

Чапаев скочи от каляската и се приближи до паланкина.

– Здравейте, бароне – каза той.

– Добър ден – отговори нисък глас иззад завеската.

– Отново имам една молба.

– Сигурно и този път не молите за себе си.

– Да – отвърна Чапаев. – Помните ли Григорий Котовски?

– Помня го – рече гласът от паланкина. – Какво има?

– По никакъв начин не мога да му обясня, що е ум. Сутринта ме докара дотам, че да извадя пистолета. Всичко, което може да се каже, съм му го казвал много пъти, така че ще се наложи една демонстрация, бароне, нещо, което да не може да игнорира.

– Проблемите ви, драги Чапаев, са доста еднообразни. Къде е протезето ви?

Чапаев се обърна към колата и махна с ръка на Котовски.

Завеската на паланкина се дръпна и аз видях човек на около четирисет години, рус, с високо чело и студени безцветни очи. Въпреки провисналите татарски мустаци и отдавна небръснатата брада, лицето му беше много интелигентно. Бе облечен в странна наглед дреха – нещо като расо или може би шинел, който много приличаше на монголски халат с кръгло деколте. Всъщност никога нямаше да си помисля, че е шинел, ако на раменете му нямаше пагони с генералски зигзаг. На кръста му висеше шашка, досущ като на Чапаев, само че пискюлът на дръжката ѝ беше не лилав, а черен. А на гърдите му, една до друга, имаше цели три сребърни звезди. Той бързо излезе от паланкина (забелязах, че е почти с една глава по-висок от мен) и ме измери с поглед.

– Кой е този?

– Моят комисар Пьотър Пустота – отговори Чапаев. – Отличи се в боя при спирка Лозовая.

– Чувал съм нещо – рече баронът. – И той ли е тук за същото?

Чапаев кимна. Юнгерн ми подаде ръка.

– Приятно ми е да се запознаем, Пьотър.

– Взаимно е, господин генерал – отговорих аз и стиснах силната му суха десница.

– Наричайте ме просто „бароне“ – каза Юнгерн и се обърна към приближаващия Котовски. – Григорий, откога...

– Здравейте, бароне – отвърна Котовски. – Сърдечно се радвам да

ви видя.

– Като ви гледам колко сте блед, явно толкова се радвате да ме видите, че всичката ви кръв е отишла в сърцето.

– Не, не, бароне. Това е заради мислите ми за Русия.

– А, пак ли? Не го одобрявам. Нека обаче не губим време. Хайде да се поразходим.

Юнгерн кимна към хълмистата порта.

– За мен ще бъде чест – преглътна Котовски.

Юнгерн въпросително се обърна към Чапаев, който му подаде някакъв книжен пакет.

– Два ли са? – попита баронът. – Да.

Юнгерн прибра пакета в широкия джоб на дрехата си, прегърна Котовски през раменете и буквално го задърпа към портата; двамата изчезнаха през отвора, а аз се обърнах към Чапаев.

– Какво има зад портата? Чапаев се усмихна.

– Не искам да ви развалям впечатлението.

Оттатък глухо отекна револверен изстрел, И след миг се показва самотната фигура на барона.

– А сега сте вие, Пьотър – подкани ме той. Погледнах Чапаев въпросително. Той присви очи и ми кимна, но толкова необичайно силно, сякаш с брадичка заби в гърдите си невидим пирон.

Бавно поех към барона.

Да си призная, достраша ме. Не защото усетих надвиснала опасност. По-точно беше именно усещане за опасност, но не като преди дуел или бой, когато знаеш, че ако се случи най-страшното, то ще се случи именно на теб. Сега имах чувството, че опасността заплашва не толкова мен, колкото представите ми за себе си. Не очаквах нищо страшно, но онзи аз, който не очакваше нищо страшно, изведнъж ми заприлича на въжеиграч над пропаст, усетил първия полъх на засилващ се ветрец.

– Ще ви покажа своя лагер – каза баронът, когато го наближих.

– Вижте, бароне, ако възнамерявате да ме събудите, както онзи китаец...

– Но моля ви се – усмихна се той. – Кой знае какви ужаси ви е наприказвал Чапаев. Не съм такъв.

После ме хвана за лакътя и ме обърна към хълмистата порта:

– Ще се разходим между огньовете да погледнем как са нашите момчета.

– Не виждам никакви огньовете – продумах аз.

– Не виждате ли? Я погледнете по-внимателно. Отново се взрях в отвора между двете заоблени могили.

И тогава изведнъж баронът ме блъсна в гърба. Полетях напред и се проснах на земята. Движението му беше толкова рязко, че за миг се почувствах като портичка, откачена от пантите с ритник. В следващия миг през очите ми мина някаква зрителна конвулсия. Замижах и в тъмното пред мен пламнаха ярки петна, както когато човек натисне очите си или рязко тръсне глава. Но щом ги отворих и се изправих, тези светлини не изчезнаха.

Не разбирах къде сме. Хълмовете, лятната вечер – всичко беше изчезнало. Наоколо беше гъста тъмнина и в нея, чак докъдето стигаше поглед, горяха ярките петна на огньовете. Те бяха разположени в неестествено строга последователност, като във възлите на невидима мрежа, разделила света на безброй квадрати. Разстоянието от огън до огън бе петдесетина крачки, така че от единия не се виждаха насядалите около другия. Можех да различа само смътни силуети, но колко са хората там и дали изобщо са хора, не бях сигурен. Но най-странното бе, че полето наоколо също се бе променило безкрайно. Сега вече под краката ни имаше идеално равна плоскост, покрита с нещо като ниска повяхнала трева, и никъде не се виждаха нито бабуни, нито вдлъбнатини – орнаментът на запалените огньовете беше идеално правилен.

– Къде сме? – попитах смутено.

– Аха – каза баронът. – Значи, вече виждате.

– Да, виждам.

– Това е един от клоновете на отвъдния свят – поясни Юнгерн, – дето е по моята част. Тук идват предимно лица, които в живота са били воини. Може би сте чували за Валхала⁷⁶?

– Чувал съм – отговорих и усетих как все повече ме обзема някакво шантаво детинско желание да се вкопча в расото му.

– Е, това е той. За жалост, идват не само воини, но и разни нехранимайковци, които приживе много са стреляли. Бандити, убийци – срещат се изключително долнопробни същества. Затова се налага да обикалям и да проверявам. Понякога имам чувството, че работя като горски.

Баронът въздъхна.

– Макар че доколкото си спомням – каза той с лека носталгия в гласа, – като малък исках да стана тъкмо горски... Пъотър, знаете ли какво,

76. *Валхала* (др. сканд.) – В скандинавската митология – дворецът на бог Один, обитаван от падналите в битка воини, които продължават там героичния си живот. – Б. пр.

хванете се за ръкава ми. Тук не е много лесно да се върви.

– Не ви разбирам напълно – отвърнах с облекчение, – но, всъщност, защо не.

Вкопчих се в сукното на ръкава му и тръгнахме. Веднага усетих нещо странно – баронът не вървеше много бързо, във всеки случай не по-бързо, отколкото преди цялата кошмарна трансформация на света, но огньовете край нас отлитаха назад с чудовищна бързина. Сякаш двамата бавно крачехме върху някаква платформа, теглена с невероятна скорост от невидим влак, а посоката му на движение зависеше от завоите на барона. Пред нас изникна точката на един от огньовете, вторна се насреща ни, и когато баронът спря, тя замръзна в краката ни.

Край огъня седяха двама души. Мокри и разсъблечени, те приличаха на римляни – единствените им дрехи бяха чаршафи, обвити около телата им. Двамата бяха въоръжени – единият с наган, а другият с двуцевка. Целите бяха в зейнали отвратителни безбройни огнестрелни рани. Щом видяха барона, те се проснаха на земята и направо се разтросоха от непоносим, физически осезаем ужас.

– Вие кои сте? – глухо попита баронът.

– Ние сме бойци на Серьожа Монголоида – отговори единият, без да се изправя.

– Как се озовахте тук?

– Ликвидираха ни по грешка, командире.

– Не съм ви командир – каза баронът. – И по грешка не ликвидират никого.

– По грешка беше, заклевам се – изхленчи вторият. – В сауната. Мислели са, че там Монголоида подписва договора.

– Какъв договор? – Юнгерн с недоумение вдигна вежди.

– Трябваше да върнем един заем. „Нефтехимпром“ ни го отпусна като неотменяем акредитив, но товарителницата не дойде. И, значи, пристигат две говеда от „Ултура Туле“...

– Неотменяем акредитив ли? – прекъсна го баронът. – „Ултура Туле“? Ясно.

Той се наведе и духна пламъка. Огънят веднага се смали и от ревяща жарка факла се превърна в малко, няколко сантиметрово езиче. Това действа върху двамата разсъблечени мъже по смайващ начин – те се вцепениха и гърбовете им мигновено се покриха със скреж.

– Бойци ми били – рече баронът. – Гледай ги ти!? Напоследък във Валхала се мъкнат какви ли не. Серьожа Монголоида... И все този идиотски закон на джунглата.

– Какво е станало с тях? – попитах.

– Каквото трябва. Не знам. Но можем да погледнем. Баронът още веднъж духна едва забележимото синкаво пламъче, огънят пламна с предишната сила и присвил очи, Юнгерн няколко секунди се взира в него.

– Изглежда, ще заминат като говеда за месокомбината. Сега често се правят такива компромиси. Донякъде заради безкрайното милосърдие на Буда, донякъде защото в Русия вечно има глад за месо.

Смая ме огънят, в който се вгледах едва сега. Всъщност, не можеше да бъде наречен огън. Нямаше нито дърва, нито съчки и идваше от разтопен по ръбовете отвор в земята, по форма подобен на симетрична звезда с пет тесни лъча.

– Бароне, защо огънят гори над пентаграмата?

– Как защо? Ами това е вечният огън на милосърдието на Буда. А така наречената от вас пентаграма всъщност е емблемата на орден „Октомврийска звезда“. Че къде да гори вечният огън на милосърдието, ако не над тази емблема?

– А какъв е този орден „Октомврийска звезда“? – попитах аз и погледнах изпод вежди към гърдите му. – Чувал съм да го споменават в най-различни ситуации, но никой не благоволява да ми обясни какво означава той.

– Октомврийската звезда ли? Много е просто. Нали знаете какво е Коледа? При католиците е през декември, при православните е през януари, а се отнася все за Рождество-то. И в случая е така. Реформи в календара, грешки в преписите – с други думи, макар да се смята, че е било през януари, всъщност е станало през октомври.

– Но какво е станало?

– Пьотър, вие ме изненадвате. Това е една от най-известните истории на Земята. Имало едно време един човек, който не можел да живее както другите. Опитвал се да разбере какво представлява нещото, дето му се случва ден след ден и кой е той самият. Една нощ през октомври, както си седял под някакво дърво, човекът погледнал нагоре към небето и видял ярка звезда. Точно тогава проумял всичко тъй ясно, че отзвукът от онзи далечен миг и до ден днешен...

Баронът млъкна, търсейки подходящата дума, но изглежда не можа да я намери.

– По-добре поговорете с Чапаев. Той обича да разказва тази история. Но най-важното, най-същественото е, че оттогава гори този огън на милосърдието към всички живи същества, огънят, дето не може да бъде

напълно загасен дори по служебна необходимост.

Огледах се наоколо. Панорамата наистина беше величествена. Изведнъж ми се стори, че пред мен е една от най-древните картини на Земята – как огромна орда, спряла да пренощува в полето, кладе огньовете и край всеки от тях са насядали воители. С неутолима мечта гледат те пламъка и виждат в отблясъците му злато, жени и добитък от ширналите се пред тях земи. Ала накъде бе поела ордата, сред чиито огньовете вървахме двамата с Юнгерт? И за какво ли можеха да си мечтаят хората край огньовете? Обърнах се към барона.

– Бароне, защо всички седят отделно и не си ходят на гости?

– Ами опитайте се да отидете – отговори ми Юнгерт. Бяхме на петдесетина крачки от най-близкия огън. Около него се грееха пет-шест човека. Погледнах Юнгерт въпросително.

– Вървете – повтори той.

Свих рамене и тръгнах напред. Не усещах нищо особено или необикновено. Повървах минута-две и изведнъж разбрах, че изобщо не съм се приближил до ярката точка, към която се бях запътил. Обърнах се. Юнгерт стоеше на три или четири крачки зад мен и ме гледаше с присмех.

– Мястото може да прилича на света, който познавате, но от това изобщо не следва, че е той – рече баронът.

Забелязах, че двете застинали фигури край огъня вече ги няма – бях останали само две тъмни продълговати петна.

– Да се махаме оттук – каза Юнгерт, – в края на краищата нали тръгнахме да се видим с моите момчета.

Вкопчих се в ръкава му и огньовете отново се понесоха край нас – движехме се толкова стремително, че те се разтягаха в зигзаги и начупени линии. Впрочем, бях почти сигурен, че е някаква илюзия: изобщо не усещах по лицето си неизбежния при подобна скорост вятър. Сякаш се движехме не ние, а светът около нас. Напълно изгубих ориентация и не можех да разбера накъде се носим. От време на време спирахме за няколко секунди и тогава успях да разгледам насядалите около най-близкия огън. Бяха предимно брадясали, въоръжени с пушки мъже, които много си приличаха – щом се приближахме, те падаха възник върху черната земя. Вместо пушки, едни от тях май държаха в ръцете си копия, но ние спирахме съвсем за малко, така че не мога да съм сигурен. Разбрах на какво ми прилича нашето летене – точно в такава налудничавата и странна траектория се движи прилепът в нощната тъма.

– Пъотър, ясно ви е, надявам се – есна в ухото ми гласът на барона,

– че сега двамата сме на място, където не може да се лъже, не може да се говорят дори полуистини?

– Да – казах аз и усетих, че от мерзелеенето на жълто-белите начупени линии започва да ми се вие свят.

– Отговорете ми на един въпрос – каза баронът. – Какво най-много искате в живота?

– Аз ли? – попитах и се замислих.

Това беше въпрос, на който трудно бих могъл да отговоря, без да излъжа. Дълго се чудих какво да кажа и все не намирах подходящия отговор, но той ме споходи сам.

– Искам да намеря своя златен шанс. Баронът се разсмя високо:

– Много добре. Но какво е за вас златният шанс?

– *Златен шанс* – отговорих – е когато *самотният полет на свободната мисъл* ти дава възможност да видиш *красотата на живота*. Разбирате ли какво искам да кажа?

– О, да – съгласи се баронът. – Да можеше всички да се изразяват така ясно и по същество. Как постигнахте подобна прецизност в дефинициите?

– От един мой сън – отговорих, – по-точно от един мой кошмар. Запомних тези странни думи съвсем точно. Бяха записани в голямата тетрадка в лудницата. Прелиствах тетрадката в съня си, защото в нея трябваше намеря нещо много важно за себе си.

– Да – рече баронът и зави надясно (при което въртележката от огньовете направи странично салто). – Много добре, че сам отворихте дума. Тук сте, защото Чапаев ме помоли да ви обясня едно нещо. Всъщност, не че ме помоли за нещо, което той да не би могъл да ви разгълкува. Казвал ви го е нееднократно и дори на път за насам. Но вие все още си мислите, че светът на вашите сънища е по-малко реален от пространството на банята, където пианствате двамата с Чапаев.

– Прав сте.

Баронът рязко спря и танцът на огньовете наоколо изведнъж замря. Забелязах, че пламъците придобиха някакъв тревожен червеникав оттенък.

– Защо мислите така? – попита той.

– Ами поне защото в крайна сметка се връщам в реалния свят. Там, където, според израза ви, двамата с Чапаев пианстваме в банята. Не, на интелектуално ниво се разбира какво имате предвид. Забелязвал съм и нещо повече: в момента, когато сънувам кошмара, всичко е толкова реално, че е невъзможно да го различа от съня. Мога също така да

докосвам вещите, да се щипя...

– Как тогава различавате съня от бодърстването? – попита баронът.

– Когато бодърствам, имам ясното и недвусмислено усещане, че това, което става, е реално. Точно като сега.

– Значи, сега го имате?

– Общо взето, да – казах донякъде смутен. – Макар че, да си призная, ситуацията е доста необичайна.

– Чапаев ме помоли да ви взема, за да можете поне веднъж да се озовете на място, което няма нищо общо нито с кошмарите ви за лудницата, нито с кошмарите ви за него самия – рече баронът. – Внимателно се огледайте наоколо. Тук и двата ви натрапчиви съня са еднакво илюзорни. Стига само да ви зарежа сам до някой огън, и ще разберете какво имам предвид.

Баронът млъкна, сякаш за да ме остави да почувствам възможната кошмарна перспектива. Бавно огледах черното пространство с безбройните точки от недостижими огънове. Той беше прав. Къде бяха Чапаев и Анна? Къде беше мъглявият нощен свят с фаянсовите стени и строшения на прах бюст на Аристотел? Нямахме ги. Нещо повече – знаех, бях сигурен, че няма място, където евентуално да съществуват, защото аз, точно аз, застанал до този загадъчен човек (пък и дали бе човек?) бях единственият потенциален начин на света да се появяват всички психиатрии и граждански войни. Същото се отнасяше и до това мрачно преддверие на ада, за изплашените му обитатели и за неговия висок безкомпромисен часови. Всички те съществуваха, само защото съществувах аз.

– Струва ми се, че разбирам – казах. Юнгерн ме изгледа скептично.

– И какво точно разбирате?

Изведнъж някъде отзад долетя ужасен вик:

– Аз! Аз! Аз! Аз!

Двамата се обърнахме едновременно.

Съвсем наблизко – на трийсет-четирийсет метра от нас, гореше огън. Но изглеждаше съвсем различно от останалите. Първо, цветът на пламъка му беше друг. Огънят беше блед и не пушеше. Второ, попукваше и пръскаше искри. И трето, излизаше от строгата схема на останалите огънове – явно, гореше не на място.

– Я да идем да видим – измърмори Юнгерн и ме дръпна за ръкава.

Хората, наобиколили огъня, изобщо не приличаха на останалите подопечни на барона. Бяха четирима. Най-немирнен бе един тлъст мъжага с отровно розово сако и щръкнали кестеняви коси на главата, подобна на малко гюлле. Седеше на земята, обхванал с ръце раменете си така,

сякаш собственото му тяло възбуждаше у него необузdana страст. Той не спираше да вика:

– Аз! Аз! Аз!

Интонацията на виковете му се променяше. Когато с барона ги чухме най-напред, в тях звучеше животинско ликуване, а когато се приближихме, това „Аз“ стана въпросително. До кресълото седеше един мършав тип с бухнал перчем, облечен с нещо като моряшки бушлат. Стоеше неподвижно, гледаше огъня втречено, и ако устните му от време на време не помръдваха, човек можеше да си помисли, че не е на себе си. Май само обръснатият гола глава шишко с добре оформената брадичка беше съвсем в ред – той с всичка сила блъскаше двамата си другари, сякаш се опитваше да ги свести. Донякъде успя – мършавият блондин с перчема занарежда нещо и започна да се поклаща като при молитва. Бръснатият понечи да разбута втория си спътник, но изведнъж вдигна очи към нас. Лицето му мигом се изкриви от ужас. Шишкото извика нещо на останалите и скочи на крака. Баронът тихо изруга. В ръката му се появи една граната лимонка; той дръпна халката и я метна в огъня – тя тупна на около пет метра от краката ни. Аз по рефлекс се захлупих върху земята и закрих с ръце главата си, но минаха няколко секунди, а взрив не последва.

– Станете – рече баронът.

Отворих очи и видях, че се е надвесил над мен. Виждах го като в преувеличена перспектива – протегнатата му десница беше съвсем до лицето ми, а втречените в мен очи, в които се сливаха и отразяваха пламъците на безбройните огънове, изглеждаха като две единствени звезди на тукашното небе.

– Благодаря – казах аз и станах, – мога и сам. Не се задейства ли?

– А, не, защо, свърши работа.

Погледнах да видя огъня от преди малко и с изненада открих, че го няма нито него, нито насядалите наоколо му хора, нито дори личи някое изгорено петно на земята.

– Какво беше това? – попитах.

– Нищо – отвърна баронът, – келеш. Надрусали се, та чак не знаят къде се намират.

– И вие ги...

– А, не. Как можахте да си го помислите? Просто ги свестих.

– Почти съм сигурен – продумах аз, – че някъде съм виждал тоя шишко с брадичката. Тоест, не почти, а напълно съм сигурен.

– Може да сте го сънували.

– Може – отговорих и си помислих, че е точно така. Бръснатият господин недвусмислено пораждаше в мен асоциации за бели облицовани стени и студено докосване на игла до кожата ми – обичайните атрибути на моите кошмари. Няколко секунди имах усещането, че дори мога да си спомня и името му, но после се разсеях от някакви други мисли. Същевременно Юнгерн стоеше до мен и мълчеше, сякаш претегляше думите, които щеше да каже.

– Пьотър – заговори най-после той – какви са политическите ви убеждения? Предполагам, че сте монархист.

– Естествено. Защо, не личи ли, че...?

– А, не – прекъсна ме баронът. – Просто искам да ви дам един пример, който трябва добре да разберете. Представете си задушна стая, претъпкана с хора. И всички са насядали по разни грозни табуретки, разклатени столове, вързопи и изобщо – където им падне. А по-чевръстите се опитват да седнат на по два стола или да отпъдят някого от мястото му, за да го заемат. Такъв е светът, в който живеете вие. В същото време всеки един от тях има свой собствен трон, огромен, бляскав, дето се извисява над целия този свят, а също и над всички други светове. Тронът наистина е царски – няма нищо неподвластно за възкачилият се на него. И най-важното: въпросният трон е абсолютно легитимен – той принадлежи по право на всеки човек. Но възкачването дотам е почти невъзможно. Защото стои на място, каквото няма. Разбирате ли? Намира се никъде.

– Да – отговорих, – тъкмо за това си мислех вчера, господин барон. Знаем какво значи „никъде“.

– Тогава си помислете за следното. Тук, както вече ви казах, двете ви натрапчиви състояния – и с Чапаев, и без него – са еднакво илюзорни. За да се озовете „никъде“ и да се възкачите на трона на безкрайната свобода и щастие, е достатъчно да махнете само останалото пространство, тоест онова, където виждате мен и себе си. Нещо, дето се опитват да сторят моите подопечни. Но техните шансове са малко и след известно време им се налага да повтарят безинтересния кръг на съществуването. Та защо приживе да не се озовете „никъде“? Кълна ви се, че ще е най-доброто, което можете да направите в живота си. Сигурно обичате метафорите? Е, то е все едно да вземете и да се изпишете от психиатрията.

– Повярвайте ми, бароне... – прочувствено започнах аз, притиснал ръце към гърдите си, но той не ме остави да се изкажа.

– Трябва да го направите, преди Чапаев да употреби глинената си картелница. Защото, както знаете, после няма да остане нищо, дори това

„никъде“.

– Глинената картечница ли? – попитах аз. – Това пък какво е?

– Не ви ли е казал?

– Не.

Юнгерн се намръщи.

– Да не задълбаваме в темата. Нека в спомена ви остане метафората за излизането ви от лудницата на свобода. И тогава може би в някой от своите кошмари ще си спомните какво сме си говорили. А сега е време да вървим. Момчетата отдавна ни чакат.

Баронът ме хвана за ръката и наоколо отново започнаха да се мяркат хаотични ивици светлина. Вече бях свикнал с фантастично зрелище и не ми се виеше свят. Баронът вървеше напред, вторачен в мрака. Погледнах безволевата му брадичка, червеникавите мустаци и горчивата гънка в ъгъла на устните и си помислих, че едва ли би могъл да уплаши някого с външния си вид.

– Бароне, защо всички наоколо толкова се страхуват от вас? – не издържах най-после. – Не искам да ви обиждам, но според мен, в облика ви няма нищо страшно.

– Не всеки вижда същото, което вие – отвърна ми той. – Пред приятелите си обикновено се показвам като петербургски интелгент, какъвто някога наистина бях. Но не бива да си правите извода, че действително изглеждам така.

– Тогава какво виждат останалите?

– Няма да ви отегчавам с подробности. Ще ви кажа само, че във всичките си шест ръце държа по една остра шашка.

– А кой е истинският ви облик?

– За съжаление, никой – отговори баронът.

Да си призная, думите му ми направиха известно впечатление. Макар че всъщност бих могъл и сам да се сетя за всичко.

– Почти стигнахме – рече той, сякаш приближавахме вила за почивка.

– Извинете – погледнах го изпод вежди, – защо ви наричат Черния Барон?

– А – усмихна се Юнгерн. – Сигурно, защото когато воювах в Монголия, живият Буда Богдо-Геген Тутухту ме възнагради с правото да притежавам черен паланкин.

– А защо се движите със зелен?

– Защото точно по същия начин ми бе дадено правото да ползвам и зелен паланкин.

– Добре де, тогава защо не ви наричат Зеления Барон? Юнгерн се намръщи.

– Не ви ли се струва, че много питате? По-добре се огледайте наоколо, за да запомните мястото както трябва. Повече никога няма да го видите. Тоест можете, разбира се, да го видите отново, но аз искрено се надявам да не ви се случи.

Последвах съвета му.

Далеч напред се появи огън, който изглеждаше по-голям от останалите. Носеше се срещу нас със същата скорост, както и другите, но приближаваше постепенно, сякаш наистина вървахме към него с обикновена крачка. Досетих се, че това е крайният пункт на нашата разходка.

– Вашите приятели пред големия огън ли са? – попитах.

– Да – отвърна баронът. – Не бих ги нарекъл приятели. Те са ми по-скоро бивши съратници от полка. Някога им бях командир.

– Какво, заедно сте се сражавали?

– Да – рече баронът. – Но по-важно е друго. Навремето заедно ни разстреляха в Иркутск, не бих казал, че беше по моя вина, но все пак... Затова чувствам към тях особена отговорност.

– Разбирам. Ако ненадейно се озова в такова тъмно и пустинно място, сигурно много ще ми се иска някой да ми се притече на помощ.

– Знаете ли – каза баронът, – не забравяйте, че засега сте жив. Цялата тъмнина и пустота около вас всъщност е възможно най-ярката светлина. Я чакайте.

Спрях се машинално и, без да ми даде време да усетя какво се кани да направи, баронът рязко ме блъсна в гърба. Сега обаче не ме завари толкова неподготвен. И докато тялото ми падаше на земята, сякаш успях да осъзная неуловимо краткия миг на завръщането си обратно, в обикновения свят – или, тъй като нямаше абсолютно нищо за осъзнаване, успях да разбера какво представлява то. Не знам как да го опиша. Сякаш някой махна единия декор, но не успя веднага да сложи на мястото му другия и аз цяла секунда гледах през пространството помежду им. Но секундата бе достатъчна, за да видя измамата, скрита зад всичко, което винаги съм смятал за реалност, да видя елементарното глупаво устройство на вселената. От познанството с него не оставаше нищо, освен обърканост, яд и малко гузна съвест.

Баронът ме бе блъснал тъй силно, че чак в последния момент успях да протегна ръце напред, затова ударих челото си в земята.

Когато вдигнах глава, пред мен отново беше обикновеният свят –

степта, свечеряващото се небе и близките очертания на хълмовете. Гърбът на барона се поклащаше някъде напред. Той вървеше към единственния в цялата степ накладен огън, над който се издигаше онзи вертикален стълб от бял пушек.

Скочих на крака, отупах изцапаните си на коленете панталони, но не посмях да го последвам. Баронът се приближи до огъня; насреща му се изправиха брадати мъже с маскировъчни дрехи и рунтави жълти папахи.

– Здравейте, момчета! – гръмко, с юнашки командирски бас изрева Юнгерн. – Как е?

– Стараем се, ваше високоблагородие! Караме я някак! Слава Богу! – чуха се в отговор различни гласове. Мъжете го наобиколиха от всички страни и вече не го виждах. Бойците явно го обичаха.

Забелязах, че към мен върви казак с жълта папаха. Лицето му беше тъй страховито, че за миг се уплаших, но като видях, че носи синьо-зелена стъклена чаша, се поуспокоих.

– Какво, господине – ухили се той, щом ме наближи, – май се стресна?

– Да – казах, – малко.

– Хайде, ела на себе си – рече казакът и ми подаде чашата.

Пих. Беше водка. Наистина, почти веднага ми олекна.

– Благодаря. Добре ми дойде.

– Какво – попита той и пое от ръцете ми празната чаша, – с господин барона ли другаруваш?

– Нещо такова – отвърнах уклончиво. – Познати сме.

– Много е строг – рече казакът. – Всичко по режим. Сега ще се пее, после пък ще се отговаря на въпроса. Демек, те ще отговарят. Аз вече си минах по реда. Днеска си отивам. И край.

Погледнах го – отблизо не изглеждаше чак толкова страшен, просто лицето му бе грубо, изпръхнало и обгорено от планинското слънце. И въпреки всичко, притежаваше някакво замислено и сякаш дори мечтателно изражение.

– Как ти е името? – попитах казака.

– Игнат – отговори той. – А ти, значи, си Пьотър.

– Да – казах – откъде знаеш? Игнат се усмихна леко.

– Аз съм от Дон. А ти, като те гледам, май си от столицата.

– Да, от Питер съм.

– Виж какво, Пьотър, недей още да ходиш до огъня. Господин баронът не обича да му пречат на песента. Дай двамата с теб да седнем тук

и да послушахме. Пък, ако нещо не разбираш, ще ти го обясня.

Свих рамене и седнах по турски на земята.

Около огъня наистина ставаше нещо странно. Казаците с жълти папахи насядаха в полукръг, а баронът застана пред тях и вдигна ръце като същински капелмайстор.

– Ех, тази вечер, тази вееечер – запяха строгите мъжки гласове, – мене сън ме не лови...

– Една от любимите ми песни – казах аз.

– Как ще ти е любима, господине, като никога не си я чувал? – попита Игнат и седна до мен.

– Защо да не съм я чувал? Това е стара казашка песен.

– Не, бъркаш. Тая песен господин баронът я съчини специално за нас, да я пеем и да си мислим. А за да ни е по-лесно да я запомним, и думите, и музиката ѝ са същите като в песента, дето казваш.

– Че какво тогава е съчинил? – попитах. – Искам да кажа, как човек може да различи онази, предишната песен, от тази, която господин баронът е съчинил, след като и думите, и музиката са същите?

– Ами песента, дето я съчини баронът, има съвсем друг смисъл. Слушай да ти обясня. Чуваш ли как пеят: „Мене сън ме не лови и в съня ми се яви...“. Знаеш ли какво значи? Че макар сън да не го лови, пак като че ли сънува. Тоест, няма разлика – дали спиш, дали не спиш, все е сън.

– Разбирам – казах. – Ами по-нататък? Игнат изчака следващия куплет.

– Ето – каза той. – Слушай. – „И на сън ми се яви, че съм яхнал коня мой. Конят вран под мен играе и не ще да слуша той.“ Тука пък е скрита цяла мъдрост. Ти си човек образован, сигур знаеш, че в Индия има една стара книга, Ебанишада се казва.

– Знам – отвърнах и веднага си спомних за неотдавнашния разговор с Котовски.

– Та там пише, че на човека умът му е като на казака конят. Все напред го носи. Ама господин баронът казва, че сега при хората работата станала съвсем друга. Никой не можел да озапти коня си, затова той, тъй да се каже, е захапал гема и вече не конникът го команда, ами конят препуска накъдето си иска. Тъй че конникът направо забравя закъде е тръгнал. Накъдето го носи конят – натам. Господин баронът обеща да ни донесе дори една специална книга, „Конникът без глава“ се казва, била написана по истинска случка. Ама все забравя. Много са заети хората. То пак да се благодарим, че...

– И какво по-нататък? – прекъснах го аз.

– Нататък ли? Нататък. „Есаулът се досети и съня ми разгада... Ще изгубиш, той ми каза, момко, клета си глава“. Е, за есаул е ясно – господин баронът има предвид себе си, той вярно си е досетлив. Пък и за главата е ясно – направо си е според Ебанишада. Щом умът така се е разиграл, че не му е ясно, де отива, то се знае, лошо му се пише. Ама тука има още една смисла. Господин баронът съвсем наскоро ми я подшушна. Такава смисла, че всичката хорска мъдрост трябва да я зарежем. Но не бива да съжаляваме, каза господин баронът, не бива, защото не става дума за най-важното. То затуй в песента е казано, че се затриваш не ти, а само клетата ти глава. Пък на нея и без друго тъй й е писано.

Игнат замислено подпря брада на ръцете си и млъкна, заслушан в песента:

Буен вятър – люта хала
пак от изток връхлетя
и отнесе жълта шапка
ех, от клета ми глава...

Почаках малко за коментар, но той не последва. Тогава реших сам да наруша мълчанието.

– Колкото до халата от изток ми е ясно – рекох, – дето се казва ех orientia lux⁷⁷. Но защо му отнася шапката?

– За да няма какво да го спира.

– А защо шапката му е жълта?

– Ами понеже ние сме Гелугпа. Затова шапките ни са жълти. Ако бяхме Кармапа, шапката щеше да е червена. А ако бяхме Бон-по, като на Дон, тогава щеше да е черна. Но все тая. Щом ще ти се затрива главата, какво значение има за нея, каква й е била шапката? Инак погледнато, там дето почва свободата, никой цвят не важи.

– Да – казах, – господин баронът добре ви е научил. Но кое най-важно нещо започва, когато клетата ти глава се затрие?

– Е, тука е цялата магия – тежко въздъхна Игнат. – Господин баронът пита всяка вечер. И пак никой не може да му отговори, макар всички да се стараят. Знаеш ли поне какво става, когато някое от момчетата отговори на тоя въпрос?

– Откъде да знам.

– Господин баронът веднага го мести в специалния Полк на

77. Светлина от изток (лат.) – Б. а.

тибетските казаци. Те са особен род войски. Направо гордостта на цялата Азиатска конна дивизия. Макар че, ако речеш, на полка мястото му не е в конната дивизия, защото тия, дето служат в него, яздят не коне, а слонове.

Помислих, че сигурно си имам работа с някой зевзек, който без много да умува, може да съчини каква ли не измишльотина, но да я накичи с толкова много реални подробности, че макар и за миг, да му повярваш.

– Е, как става тая работа – яхнали слонове, да размахват шашки? – попитах аз. – Някак не е удобно.

– Не е удобно, ама службата си е служба – подсмихна се Игнат и вдигна очи към мен. – Не ми вярваш, нали, господине? Ако щеш. И аз, докато не отговорих на въпроса на господин барона, също не вярвах. Но сега няма нужда да вярвам, защото знам всичко.

– Искаш да кажеш, че си отговорил на въпроса? Игнат важно кимна с глава.

– Затуй сега се разхождам из полето като човек. А не се свивам край огъня.

– И какво си казал на барона?

– Каквото съм му казал, на теб не ти върши работа – отвърна Игнат. – Тоя отговор не идва от устата. Нито от главата.

Помълчахме известно време; Игнат сякаш се бе замислил за нещо. Изведнъж се сепна.

– Ей го, господин баронът идва. Време е с теб да се сбогуваме.

Обърнах се и видях високата суха фигура на барона. Той се приближаваше към нас. Игнат стана; аз за всеки случай сторих същото.

– Е, готов ли си? – попита го баронът, щом се приближи.

– Тъй вярно – отвърна Игнат, – готов съм.

Баронът мушна два пръста в устата си и изсвири като същински бандит. След което се случи нещо абсолютно неочаквано и невъобразимо.

Откъм тясната ивица ниски храсти пред нас ненадейно излезе огромен бял слон. Появи се именно откъм храстите, макар да беше поне десет пъти по-висок от тях. За мен бе абсолютно необяснимо как стана. Не че беше малък в момента, когато се появи, а после, докато идваше, размерите му неколkokратно да нараснат. И не че излезе иззад някаква невидима стена, съвпадаща по разположение с тези храсти. От самото начало си беше неправдоподобно огромен и същевременно излезе именно иззад мъничката ивица храсти, където едва ли би могла да се скрие и

овца.

Точно както преди няколко минути, ми се стори, че ей сега ще разбера нещо много важно, ей сега ще започна да виждам скритите зад покривалото на реалността ръчки и лостове, задвижващи всичко наоколо. Но това усещане отмина, а огромният бял слон пред мен остана.

Той имаше шест бивни – по три от всяка страна. И аз си помислих, че халюцинирам, но после се сетих, че ако е халюцинация, тогава тя едва ли се различава по естеството си от всичко останало.

Игнат се приближи до слона и бързо се изкатери по наредените му един над друг бивни, образуващи нещо като стълба. Държеше се така, сякаш цял живот из разни степи, които се привиждат някому, се е занимавал само с обядване на бели слонове с по шест бивни. После се обърна към огъня с мълчаливо насядалите фигурки с маскировъчни дрехи и жълти шапки, махна им за сбогом и сръга слона с пети. Животното тръгна напред, направи няколко крачки, изведнъж лумна ослепителна светлина и слонът изчезна. Светлината беше толкова ярка, че няколко секунди не можех да виждам нищичко, освен жълто-лилавия му отпечатък в ретината на очите си.

– Забравих да ви предупредя, – каза Юнгерн. – По принцип е вредно за очите. В Азиатската ни конна дивизия в подобни случаи ги предпазваме с превръзка от черен плат.

– Защо, често ли се случва?

– Едно време да – каза баронът. – По няколко пъти на ден. Ако става толкова често, човек може направо да ослепее. Но напоследък хората никак се изродиха. Е, мина ли ви? Виждате ли?

Бях започнал вече да различавам околните предмети.

– Виждам – казах аз.

– Искате ли да ви покажа как е ставало някога.

– Как мислите да го направите?

Вместо отговор баронът извади шашката си от ножницата:

– Ето, вижте.

Загледах острието и върху яркобялата ивица стомана като на киноекран видях някакво подвижно изображение. Беше пясъчна дюна и засанала на нея група от десетина офицери. Някои от тях носеха обикновени военни униформи, а двама иди трима – папахи и маскировъчни казашки балахони⁷⁸ с нещо като патрондаши на мястото на горните джобове. Всички бяха с черни превръзки на очите и главите им бяха

78. Балахон (рус.) – халат, широко скроена дреха. – Б. пр.

обърнати в една посока. Изведнъж между застаналите на хълма разпознах Чапаев, макар превръзката да скриваше очите му. Изглеждаше доста по-млад, нямаше прошарени коси. С едната си ръка държеше малък полеви бинокъл и гледаше през него, а с другата се потупваше със стика по ботуша. Стори ми се, че човекът с казашката униформа до него е барон Юнгерн, но не успях да го видя по-добре, защото острието се обърна и застаналите на хълма изчезнаха. Сега виждах безбрежния пустинен простор. В далечината, открити на фона на яркото небе, се движеха два силуета. Взрях се и успях да различа контурите на два слона. Те бяха твърде далеч, за да разпозная ездачите, които наподобяваха просто миниатюрни издатинки върху гърбовете им. Изведнъж на хоризонта пламна ослепителна светлина, а когато тя угасна, бе останал само единият слон. От хълма изръкопляскаха. И тутакси видях второто лумване.

– Барове, така ще остана без очи – казах аз и отместих поглед от острието.

Юнгерн прибра шашката в ножницата.

– Какво е това жълтото в тревата? – попитах. – Да не би нещо да ми се привижда?

– Не, не ви се привижда. Шапката на Игнат е.

– А, дето му я отнесли буйните ветрове? От изток?

– Пьотър, вие наистина сте приятен събеседник – рече баронът, – всичко разбирате. Искате ли да я вземете за спомен?

Наведох се и я вдигнах от земята. Папахата ми ставаше точно. Известно време се чудех какво да правя със своята, но като не успях да измисля нищо по-добро, просто я захвърлих.

– Всъщност, далеч не всичко ми е ясно – казах аз. – Например, изобщо не разбирам... е, откъде намерихте слон в тая пустош?

– Мили Пьотър, наоколо е пълно с невидими слонове, повярвайте ми. В Русия те са повече от гаргите. Но сега бих искал да сменя темата. Вижте, време е вече да се връщате, така че нека накрая ви кажа нещо. Може би най-важното.

– Кое?

– Къде отива човек, успял да се възкачи на трона, който се намира никъде. Ние наричаме мястото Вътрешна Монголия.

– Кои „ние“?

– Приемете, че става дума за Чапаев и за мен – усмихна се баронът. – Макар да се надявам, че в „ние“ след време ще можем да включим и вас.

– А къде е въпросното място?

– Там е цялата работа, че е никъде. Не може да се каже, че се намира еди-къде си в географски смисъл. Вътрешна Монголия се нарича така, не защото е във вътрешността на Монголия. Тя е вътре в човека, който вижда пустотата, макар думата „вътре“ в случая изобщо да не подхожда. И всъщност не е истинската Монголия. Просто така ѝ казват. Най-глупаво би било да се опитам да ви я опиша. Повярвайте ми поне в едно: наистина си струва човек непрекъснато да се стреми нататък. И в живота няма нищо по-хубаво от това, да се озове там.

– А как да видя пустотата?

– Вижте самия себе си – отвърна баронът. – Извинявайте за неволния каламбур.

Позамислих се.

– Мога ли да съм откровен с вас?

– Разбира се – отговори Юнгern.

– Мястото, където бяхме преди малко – имам предвид черната степ с огньовете – ми се стори доста мрачно. Ако Вътрешна Монголия, за която ми говорите, е нещо подобно, едва ли бих искал да се озова там.

– Знаете ли какво, Пьотър – усмихна се Юнгern, – когато правите някоя щуротия в кръчма като „Музикалната кутийка“ например, по всяка вероятност виждате горе-долу същото, което виждат и околните. Макар че е доста под въпрос. Но там, където бяхме преди малко, всичко е много индивидуално. Там няма нищо, което да съществува, както се казва, в действителност. Всичко зависи от това, кой го гледа. За мен, например, всичко наоколо тъне в ослепително ярка светлина. А моите момчета – Юнгern кимна към фигурките с жълти папахи около огъня, – виждат същото, което и вие. По-точно, вие виждате същото, което и те.

– Защо?

– Знаете ли какво е визуализация? – попита баронът. – Когато множество вярващи започнат да се молят на някой бог, той наистина им се явява, и то точно както си го представят.

– В течение съм – казах.

– Същото се отнася и за всичко останало. Светът, в който живеем, е просто колективна визуализация. Учат ни да я правим от момента, щом се родим. По-точно казано, това е единственото нещо, предавано от едно поколение на друго. Когато достатъчен брой хора виждат степта, тревата и лятната вечер, ние също получаваме възможност да ги виждаме. Но каквито и форми да са ни завещани от миналото, в действителност всеки един от нас вижда в живота само отражение на собствения си дух. И ако вие откривате наоколо непрогледен мрак, значи вашето вътрешно

пространство е подобно на нощ. Пак добре, че сте агностик. Инак знаете ли колко много най-различни богове и дяволи щяха да щъкат сега из тъмнината?

– Господин бароне... – понечих да попитам, но Юнгерн ме прекъсна.

– Само не си мислете, че в това има нещо унизително за вас. Малцина са хората, готови да признаят, че са досущ като останалите. А нима обичайното състояние на човека не е да седи в тъмното около огън, запален от нечие милосърдие, и да чака да му се притекат на помощ?

– Може би сте прав – рекох аз. – Но какво представлява Вътрешна Монголия?

– Вътрешна Монголия е мястото, откъдето идва помощта.

– А вие ходили ли сте там?

– Да – отвърна баронът.

– Тогавя защо сте се върнали?

Той кимна към огъня, около който се бяха струпали смълчаните казаци.

– Всъщност – каза той, – не съм се връщал. Аз и сега съм си там. Докато за вас, Пьотър, наистина е време да се връщате.

Огледах се.

– Къде?

– Ще ви покажа.

Забелязах в ръката му тежък оксидиран пистолет и трепнах. Баронът се засмя.

– Хайде стига де, какво ви става Пьотър? Бива ли толкова да се съмнявате в хората?

С другата си ръка той бръкна в джоба на шинела и извади пакетчето, дадено му от Чапаев. После го разгъна и ми показа една най-обикновена мастилница с черна капачка.

– Гледайте внимателно, само в нея.

С тези думи той я подхвърли, и когато тя отхвъркна нагоре на около два метра, стреля.

Мастилницата се превърна в облак от сини пръски и парченца стъкло, които за секунда увиснаха във въздуха, а после се изсипаха върху масата.

Олюлях се и за да не падна от внезапния световъртеж, се подпрях с ръка на стената. Намирах се до масата с разстланата върху нея безнадеждно повредена карта, а наблизо стоеше онемелият от почуда Котовски. На пода се стичаше глицеринът от счупената лампа.

– Е, Гриша – попита Чапаев и завъртя в ръка димящия маузер – разбра ли какво е ум?

Котовски скри лицето си в шепи, обърна се и хукна навън. Личеше, че е преживял неопишуем шок. Впрочем, същото се отнасяше и до мен.

Известно време Чапаев ме гледа внимателно. После изведнъж се намръщи и каза:

– Я ми дъхни! Подчиних се.

– Браво бе – рече той. – Няма и секунда, и вече се натряскал. И защо шапката ти е жълта? Защо ти е жълта шапката, питам? Какво, за трибунал ли плачеш, келеш с келеш?

– Ама аз само една чаша...

– Млък! Млък, ти казвам! Ние трябва да посрещаме полка на тъкачите, да го настаняваме, а той ми се разхожда пиян! Да ме излага пред Фурманов! Я марш да се напиш! И ако пак се повтори, ще те пратя на трибунал! Искаш ли да знаеш какъв е тука трибуналет?

Чапаев вдигна никелирания си маузер.

– Не, Василий Иванович – казах, – не искам.

– Марш да спиш! – повтори Чапаев. – И докато вървиш към леглото, гледай да не лъхнеш на някого.

Обърнах се и тръгнах към вратата. Когато стигнах до нея, отново се обърнах. Чапаев стоеше до масата и ме гледаше застрашително.

– Имам само един въпрос – рекох. – Е?

– Искам да кажа... Отдавна ми е ясно, че единствения реален миг от времето е „сега“. Но не разбирам, как може да побере толкова дълга последователност от усещания? Ако се намираме изключително само в него и не се хлъзгаме нито към миналото, нито към бъдещето, значи ли, че въпросният момент може така да се разтегли, та феномени като този, който току-що преживях, да станат възможни?

– Накъде се каниш да го разтегляш?

– Изразих се неправилно. Значи ли, че въпросният момент, въпросната граница между миналото и бъдещето, всъщност е врата към вечността?

Чапаев поклати маузера и аз млъкнах. Две-три секунди той ме гледа с известен скептицизъм.

– Този момент, Петка, всъщност е вечността. А не някаква си врата. Как можем да кажем, че се случва някога? Кога най-после ще дойдеш на себе си...

– Никога – отговорих. Чапаев се втрещи.

– Я! – с изненада каза той. – Петка, да не би да си разбрал?

Щом се озовах в стаята си, се зачудих с какво да се записам. Сетих се, че Чапаев ме посъветва да си записвам кошмарите, и си помислих за неотдавнашния сън на японска тематика. В него имаше много необясними и объркани неща, но все пак го помнех почти в подробности. Започваше с това, че в някакъв странен подземен влак съобщават името на следващата спирка. Помнех го и дори знаех откъде се е взело: явно, че подчинено на сложните закони на съновния свят, миг преди събудането съзнанието ми го бе създало от името на кобилата, подвижвано навън от някакъв боец. Подвижването се бе отразило в две огледала едновременно и се бе превърнало освен в име на спирка, и в име на футболния отбор, споменат в края на съня ми. А той, колкото и подробен и продължителен да ми се е сторил, всъщност е траел не повече от секунда. Но след днешната среща с барон Юнгерн и разговора с Чапаев вече нищо не можеше да ме учуди. Седнах до масата, придърпах към себе си купчината листове, топнах перото в мастилицата и в горната част на листа с големи букви изписах: „Внимание, вратите се затварят! Следваща спирка «Динамо»!“

Работих дълго, няколко часа, но времето не ми стигна да запиша и половината от това, което помнех. От точката, където перото ми докосваше хартията, изплуваха детайли и подробности, излъчващи такъв декаданс, че накрая изобщо престанах да разбирам дали наистина записвам своя сън или започвам да импровизирам на негова тема. Допуши ми се; взех от масата цигарите си и слязох на двора.

Долу цареше суетня; част от пристигналите войници се бяха строили в колона; вонеше на катран и конска пот. Забелязах малкия полкови оркестър, застанал зад колоната – няколко очукани фанфари и огромен барабан на хълбока на един висок младеж, който приличаше на Петър Първи без мустаци. Не знам защо, но гледката на оркестъра ми навя неописуема горест.

Построяването се командваше от същия човек с белега от шашка на бузата, когото бях зърнал през прозореца. Пред очите ми изплува заснеженият площад пред гарата, обвитата с червен плат трибуна, Чапаев, разсичащ въздуха с жълтата си ръкавица и този човек, застанал до парапета и проникновено кимащ с глава в отговор на чудовищно безсмислените фрази, стоварвани от Чапаев върху заснежените бойци. Това несъмнено беше Фурманов. Той обърна лице към мен, но преди да ме познае, аз се шумгнах през вратата вътре.

Качих се в стаята, легнах на леглото и вперих поглед в тавана. Спомних си седналия пред огъня в отвъдното бръснат шишко с брадата и се сетих как се казваше: Володин. Някъде от дълбините на спомена ми изплува фаянсовата зала с ваните и този Володин, гол и мокър, клекнал като жаба на пода пред една от тях. Стори ми се, че ей сега ще си спомня още нещо, но точно тогава фанфарите на двора екнаха, полковият барабан тежко избумтя и хорът на тъкачите от незабравимата железопътна нощ подхвана гръмогласно:

Бялата армия, Черний барон
искат да върнат монарх и трон.
Но за Червената армия пак
непобедим няма нийде враг.

– Идиоти – прошепнах аз и докато се обръщах към стената, усетих как очите ми се пълнят със сълзи на безсилна омраза към този свят. – Боже мой, какви идиоти... Дори не идиоти, ами сенки на идиоти... Сенки в здрача...

8

– Защо, всъщност, ви се е сторило, че приличат на сенки? – попита Тимур Тимурович.

Володин се размърда нервно, но каишите притискаха ръцете и краката му към гаротата и не му позволяваха да мръдне. По челото му блестяха едри капки пот.

– Не знам – рече той. – Нали ме питахте какво съм си мислил тогава. Ами мислех си, че ако наоколо имаше някой страничен наблюдател, сигурно щеше да реши, че сме нереални, че сме просто игра на сенки и огнени отблясъци. Нали ви казах, бяхме наклали огън. Макар в случая всичко да зависи от въпросния наблюдател, Тимур Тимурович...

Огънят на поляната едва се бе разпалил и още не излъчваше достатъчно светлина, за да разпръсне мрака и да освети насядалите около него хора. Те приличаха на размазани призрачни сенки върху невидимия от главните и буците пръст екран. Може в известен възвишен смисъл да си бяха точно такива. Но понеже много преди ХХ конгрес на партията дори и последният местен неоплатоник бе престанал вече да се срамува, че има тяло, затова в радиус от сто километра около поляната нямаше кой да стигне до подобен извод.

Та по-просто казано, в мрака около огъня бяха насядали три мутри. И то такива, че ако нашият неоплатоник бе надживял ХХ конгрес с всичките му последващи прозрения и ако беше излязъл от гората да иде при огъня и да си поговори с непознатите за неоплатонизма, той сигурно щеше да получи тежки травми, веднага след като думата „неоплатонизъм“ нарушеше ноцната тишина. Това личеше по много признаци.

Първо, по паркирания до огъня японски джип-амфибия „Пърл Харбър“. Второ, по огромната му лебедка отпред – вещи напълно непотребна в ежедневието, но често срещана по колиите на бандитите. (Антрополозите, занимаващи се с изучаване на руските новобогаташи, смятат, че по време на акции подобни лебедки се използват за таран, а някои учени дори виждат в тях широко разпространено косвено доказателство за отдавна

жадуваното възраждане на националната духовност. Лебедките изпълнявали мистичната функция на фигурите, които някога са красели носовете на славянските ладии.) С две думи, ясно беше, че хората, пристигнали с джипа, са сериозни и пред тях е по-добре много-много да не приказваш. Те говореха тихо.

– По колко, Володин? – попита единият.

– Зависи – Володин разтвори върху коленете си хартиен пакет. – Аз, например, вече съм на по сто. Но на теб ти препоръчвам да почнеш от трийсет.

– Ще ми стигне ли?

– Ще ти стигне, Шурик – Володин раздели съдържанието на пакета (тъмна купчинка от нещо сухо и ронливо) на три различни по големина части. – Даже ще побегнеш през гората да търсиш къде да се скриеш. И ти, Колян, ще побегнеш.

– Кой? Аз? – басово попита третият от насядалите край огъня. – Че от кого ще побегна?

– От себе си, Колян. От самия себе си – отвърна Володин.

– Аз никога през живота си от никого не съм бягал – рече Колян и пое своята порция в подобната си на детско самосвалче шепя. – Я си мери приказките. Откъде накъде ще побегна от себе си? Ти чуваш ли се какво говориш?

– Мога да ти го обясня, само ако ти дам пример – каза Володин.

– Давай.

Володин се позамисли.

– Хайде, представи си, че в офиса ни дойде някой гад, пошавя с пръсти и рече да си делкаме. Какво правиш?

– Ще му светя маслото – отговори Колян.

– Ти луд ли си бе? Как ще му светиш маслото в офиса? – обади се Шурик.

– Не ми пука. Да не е идвал.

Шурик го потупа по рамото, обърна се към Володин и каза миролюбиво:

– Няма да е в офиса, естествено. Ще му редим среща.

– Добре – съгласи се Володин. – Редите му среща, значи? И после? Нека Колян каже.

– Ами после – подхвана Колян, – после пристигаме. Щом тоя балък се изтърси, го питам: брато, я се легитимирай. Като

почне да ми се прави на интересен, ще го изчакам малко, ще поклам глава и ще го очистя. А после и останалите.

Той погледна тъмната купчинка в ръката си:

– К'во сега, направо да го глътна ли?

– Първо го сдъвчи – отговори Володин. Колян го изсипа в устата си.

– Мирише на гъбена чорба – съобици той.

– Гълтай – рече Шурик. – Аз го глътнах, няма страшно.

– Значи ще го очистиш – замислено се обади Володин. – Ами ако той ви вземе на мушка?

Колян задъвка, помисли малко, преглътна и каза уверено:

– Не, няма да ни вземе.

– Добре – съгласи се Володин, – но как ще го ликвидираш? Направо в колата, отдалеч, или ще го изчакаш да слезе?

– Ще го изчакам да слезе. В колата гърмят само тѳпанарите. Дупки, кървища. Защо да я хабя? Най-добре ще е, ако се приближи към нашата кола.

– Ясно. Да приемем, че се приближи. Представи си: слиза от колата, идва до твоята и тѳкмо се каниш да го очистиш, изведнѳж...

Володин направи голяма пауза.

– Изведнѳж гледаш, че това не е той, ами си ти. И трябва да го грѳмнеш. Хайде, кажи ми сега, няма ли да превъртиш?

– Ще превъртя.

– А щом превъртиш, как ще го очистиш?

– Ще го очистя.

– И ще го грѳмнеш, така ли?

– Щом трябва, разбира се.

– Е, значи, излиза, че ще побегнеш от себе си. Разбра ли?

– Не – след кратка пауза каза Колян. – Не разбрах. Щом това не е той, ами аз, тогава аз къде съм?

– Ти си той.

– А той?

– Той си ти.

– Нищо не разбирам – рече Колян.

– Гледай сега – каза Володин. – Представи си, че наоколо няма нищо. Че си само ти.

– Представям си. Случвало ми се е. Когато съм взимал морфин. Или опиум, не помня вече.

– Тогава как ще го ликвидираш, щом наоколо си само ти? Каквото и да правиш, все ти ще си го отнесеш. Превърташ ли? Превърташ. Вместо да стреляш, ще си плюеш на петите. Хайде, помисли сега, какво излиза, значи? Излиза, че ще побегнеш от себе си.

Колян дълго остана замислен.

– Шурик ще го гръмне – рече накрая.

– Но нали ще улучи теб? Защото съществуваш само ти. – Защо? – намеси се Шурик. – Не аз съм превъртял, нали? Когато трябва, него ще гръмна.

Този път Володин остана дълго замислен.

– Не – каза той, – не мога да го обясня така. Примерът ми е кофти. Сега ще дойде готиното и тогава ще продължим.

Следващите минути се изнизаха в тишина; насядалите около огъня отвориха няколко консервени кутии, нарязаха малко салам и пийнаха водка – направиха го безмълвно, сякаш обичайните за подобен случай думи бяха маловажни и неуместни на фона на нещо общо и за тримата, мрачно и недоизречено.

След като пиха, също така мълчаливо изпушиха по една цигара.

– Защо изобищо отворихме тоя лаф? – ненадейно попита Шурик. – Имам предвид за срещата, за пукотевицата?

– Защото Володин каза, че като дойде готиното, сме цели да побегнем от себе си през гората.

– Аха. Я ми обясни, защо му се вика, че „идва“? Откъде изобищо идва?

– Мен ли питаш? – изненада се Володин.

– Примерно, теб – отговори Шурик.

– Мисля, че идва отвътре.

– Искаш да кажеш, че все там си седи, така ли?

– Горедолу. Може и така да се каже. И не е само то. Вътре в нас е всичият кеф на света. Когато гълташ нещо или се боцкаш, просто освобождаваш някаква част от него. В дрогата няма кеф, тя си е просто пращец или да речем, трева... Нещо като ключ от желязна каса. Разбираш ли?

– Хитро – замислено рече Шурик и кой знае защо завъртя глава по посока часовниковата стрелка.

– Вярно, хитро – съгласи се Колян и разговорът замалко замря.

– Слушай – отново подхвана Шурик, – тоя кеф там вътре много ли е?

– Безкрайно много – авторитетно заяви Володин. – Безкрайно и невъобразимо много и дори има такъв, какъвто ти никога няма да опиташ.

– ... бах маа... му. Значи, викаш, вътре сейф и в сейфа – кеф?

– Общо взето, да.

– А мога ли да взема сейфа? Да направя така, че кефът, дето е вътре, да няма спиране?

– Можеш. – Как?

– На това трябва да посветиш целия си живот. Защо, според теб, някои хора отиват в манастир и остават да живеят там? Да не мислиш, че само чукат чело в пода? Кефят се страхотно, така се кефят, че ти тук и за хиляда гуцера не можеш да го изпиташ. Без да спират, разбираш ли? Сутрин, обед, вечер. Някои дори когато спят.

– И от какво се кефят? Как се нарича това нещо? – попита Колян.

– Различно. Общо взето, нарича се милосърдие. Или любов.

– Чия любов?

– Просто любов. Усетиш ли я, вече не мислиш чия е, за какво е, защо е. Изобщо преставаш да мислиш.

– А ти усещал ли си я?

– Да – рече Володин. – Случвало ми се е.

– И какво представлява? На какво прилича?

– Трудно ми е да ти обясня.

– Добре де, примерно. Като морфина ли?

– Глупости – намръщи се Володин. – В сравнение с нея морфинът е направо боклук.

– Добре де, да не е като хероина? Или като хашиша?

– Не, бе Шурик. Не. Хич не се опитвай да ги сравняваш. Представи си, че си се надрусал с хашиш и се кефиш, да речем, цял ден. Дочука ти се или нещо подобно...

Шурик се изхили.

– После пък цял ден се съвземаш. И почваш да си мислиш: за чий ли ми е изтрябвало?

– Случва се – каза Шурик.

– А това, гепи ли те, не пуска. Ни жена може да те шаине, нито нищо. Ни наркотичен глад те гони, ни абстиненция. Само се молиш да продължава и да продължава. Разбра ли?

– И е по-супер от морфина, така ли?

– Много по.

Володин се наведе и побутна съчките. Огънят изведнъж лумна, сякаш му беше сипал бензин. Пламъкът бе някак странен – пръскаше пъстроцветни, неимоверно красиви искри и светлината по лицата на насядалите около него също бе необикновена – като небесна дъга, мека и изключително дълбока.

Сега мъжете се виждаха добре. Володин беше пълен, закръглен, към четиридесетгодишен, остриган гола глава и с къса, добре оформена брадичка. Общо взето приличаше на цивилизован басмач⁷⁹. Шурик бе слаб, неспокоен блондин, който правеше безброй малки безсмислени движения. Изглеждаше слаботелесен, но в непрекъснатото му нервничене се долавяше нещо тъй страховито, че в сравнение с него здравенякът Колян приличаше на пале. С други думи, ако Шурик олицетворяваше елитарния тип петербургски бандити, Колян бе типичен представител на московските мутри, чиято поява бе гениално предсказана от футуристите от началото на века. Приличаше на комбинация от прости стереометрични фигури – кълба, кубове и пирамиди, а малката му заоблена глава наподобяваше камъка, дето според един от евангелистите строителите са изхвърлили, но той пък станал крайъгълен в новата сграда на руската държава.

– Ето – рече Володин. – Готиното започна.

– Вярно – потвърди Колян. – И още как. Направо съм посинял.

– Да. – обади се Шурик. – Дозата май е добра. Володин, това, дето го разправи, сериозно ли е?

– Кое „това“?

– Че човек може да си докара кеф за цял живот. И все да не спира?

– Не съм казвал, че е за цял живот. Не бъркай понятията.

– Нали каза, че не спирало?

– И това не съм казвал.

79. Басмач (рус.) – бандит-контрареволуционер по време на укрепване на съветската власт в Средна Азия – Б. пр.; думата „басмач“ произлиза от тюркския глагол „басмак“ – нападам, връхлитам – Б. NomaD.

- Колян, каза ли го?
- Не помня – изгъгна Колян. Той май беше изключил от темата и бе зает с нещо друго.
- А какво каза? – попита Шурик.
- Не съм казал, че е непрекъснато. Казах „винаги“. Слушай като ти говоря.
- Че каква е разликата?
- Разликата е, че там, където започва въпросният кеф, няма никакво време.
- Какво има тогава?
- Милосърдие.
- И какво още?
- Нищо.
- Май не стоплям – каза Шурик. – Милосърдието да не виси някъде в празното пространство?
- Там няма и празно пространство.
- Добре де, какво има тогава?
- Нали ти казах: милосърдие.
- Пак не стоплям.
- Карай – успокои го Володин. – Ако всички можеха да стоплят толкова лесно, сега половин Москва щеше да се друса без пари. Представяш ли си каква далавера при положение, че грам кокаин струва две стотачки.
- Две и половина – поправи го Шурик. – Не, не ми е много ясно. Дори да е трудно за стопляне, хората сигурно щяха да го знаят и да се кефят. Как са се сетили да правят хероин от морфина?
- Я си поразмърдай мозъка, Шурик – каза Володин. – Представи си, например, че си пласьор на кокаин. Един грам струва двеста и петдесет в зелено и от всеки грам десет гуцера са за теб. И да речем, че пласираш по петстотин грама на месец. Колко ще си докараш?
- Петдесет стотачки.
- А сега си представи, че някое копеле направи така, че вместо петстотин, да продадеш пет грама. Какво става?
- Шурик размърда устни, тихо изричайки някакви цифри.
- Става к... р – отговори той.

– А така. Ще ти стигнат да заведеш някоя женска в „Макдоналдс“ и толкоз, а за теб да смръкнеш – няма. Тогава какво правиш с копелето, дето ти върти номера?

– Убит е. Какво друго?

– Сега разбра ли защо никой не знае за това?

– Мислиш, че тия дето пробутват дрогата, вземат мерки ли?

– Работата не е в наркотиците – каза Володин. – Много по-дебела е. Защото ако се докопаш до вечния кеф, ни от кола ще имаш нужда, ни от бензин, ни от реклама, ни от порно, нито от новини. Другите също. И тогава какво?

– Всичко отива на майната си – каза Шурик и се огледа. – И култура, и цивилизация. То е ясно.

– Е, затова никой не знае за вечния кеф.

– А кой контролира цялата тая работа? – след като помисли малко, попита Шурик.

– Получава се автоматично. Пазарът.

– Само не ме будалкай с пазара – рече Шурик и се намръщи. – Знаем го. Автоматично. За едни автоматично, а за други – единично. А се случва и на непредпазител. Някой държи козовете и толкоз. После може и да научим кой точно – някъде след четиридесет-петдесет години. Но не по-рано.

– Никога няма да научим – без да отваря очи каза Колян. – Какви ги дрънкаш? Хайде помисли малко. Ако еди-кой си е гушнал един милион в зелено, няма проблеми, но ако друг иде да го накисне, веднага го гръмват. А тия, дето държат козовете или там властта, те пък еша си нямат! Ние какво, пребием някой тъпанар или подпалим някой офис и край. Санитарни на джунглата. Докато те, ако не ти увира тиквата, могат да ти пратят танковете. Ако не стига, може и някой самолет. Или атомна бомба. Нали виждаш – Дудаев спря да бута рушвети и веднага му налетяха, нали? Добре, че в последния момент се усетиха, инак вече изобищо нямаше да може да бута мангизи. Или, я си спомни Белия дом. Ние можем ли да тръгнем така срещу „Нефтехимпром“?

– Хайде стига с тоя твой Бял дом – каза Шурик. – Наспа се и почна. Ние не се занимаваме с политика. Говорим си за вечния кеф... Слушай... Ама вярно... Нали по щайгата казаха, че Хасбулатов все е друсан. Може двамата с Руцкой да са научили за

вечния кеф. И да са искали да го кажат по телевизията, затова да са тръгнали да превземат Останкино, ама кокаиновата мафия ги спря... Не, тиквата ми взе да отказва.

Шурик се хвана за главата и млъкна.

Гората наоколо трепкаше с равномерно пъстроцветно сияние от неясно естество, а в небето над поляната проблясваха невероятно красиви мозайки, които не приличаха на нито едно от нещата, срещани от човек в неговото изтощително ежедневиe. Светът наоколо се промени – стана доста по-смислен и одушевен, сякаш най-после се изясни защо на поляната расте трева, защо духа вятър и светят звездите в небето. Но метаморфоза бе настъпила не само със света, а и с насядалите около огъня.

Затворил очи, Колян сякаш бе вгълбен в себе си. Малкото му квадратно лице, което обикновено излъчваше мрачно отегчение, сега не носеше печата на чувства и приличаше повече на залоено парче развалено месо. Стандартната щръкнала прическа на кестенявата му коса също някак се бе сплъстила и бе заприличала на кожена гарнитура към някоя глупашка шапка. В трепкащата светлина на огъня двуредното му розово сако изглеждаше като древни татарски доспехи, а жълтите му копчета наподобяваха истински скъпоценности.

Шурик стана още по-кльощав, неспокоен и страшен. Приличаше на скована от калпави летви конструкция, върху която преди много години са прострели някакви дрипи и са ги забравили. А в тия дрипи необяснимо как се е зародил живот и така се е наложил, че доста от нещата наоколо е трябвало да се посместят. Общо взето, почти не приличаше на живо същество, заради кашмирения си бушлат най-наподобяваше електрифицирано плашило на моряк.

С Володин не настъпиха никакви резки промени. Сякаш невидимо длето бе обрало всички остри ръбове и грапавини по материалната му обвивка и бе оставило само меки и плавни, преливащи една в друга линии. Лицето му попребледня, а в стъклата на очилата му се отразяваха малко повече искри, отколкото изхвърчаха от огъня. Движенията му също станаха по-плавни и точни. С други думи, личеше, че не се друса за първи път.

– Леле, страхотно е – наруши тишината Шурик, – направо е страхотно. Коля, ти как си?

– Никак – отвърна Колян, без да отваря слепените си клепа-
чи. – Някакви светлинки.

Шурик се обърна към Володин, и когато движението на въз-
духа от рязкото му завъртане утихна, каза:

– Ей, Володин, ти лично знаеш ли как се влиза в тоя вечен
кеф?

Володин не отговори.

– Не, всичко разбрах – продължи Шурик. – Май ми е ясно за-
що никой не знае и защо не бива да приказваме. Но на мен мо-
жееш да ми кажеш, нали? Аз не съм кретен. Кротичко ще си се
друсам на вилата и толкоз.

– Стига – рече Володин.

– Ама чакай, наистина ли не ми вярваш? Мислиш, че ще си
имаш проблеми ли?

– Не, не мисля. Само че от цялата тая работа нищо няма
да излезе.

– Хайде де, не се прави на интересен.

Володин свали очилата си, внимателно ги избърса с крайче-
ца на ризата си и отново ги сложи.

– Трябва да разбереш най-важното – каза той, – но не знам
как да ти го обясня... Е, помниш ли, че веднъж си говорихме за
вътрешния прокурор?

– Помня. Който може да те прибере за някой зулум. Както
стана с Разколников, дето утрепал бабата. Надявал се, че вът-
решният му адвокат ще го отърве, ама не познал.

– Точно така. А кой според теб е вътрешният прокурор?

Шурик се замисли.

– Не знам. Сигурно аз самият. Някаква част от мен. Кой
друг?

– Ами вътрешният адвокат, дето те отървава от него?

– Сигурно пак аз. Макар да излиза някак странно: сам си от-
кривам дело и сам си се отървавам.

– Няма нищо странно. Винаги е така. Сега си представи, че
тоя вътрешен прокурор те е арестувал, всичките ти вътрешни
адвокати са се покрили и ти си вече в собствената си вътрешна
пандела. Е, остава някой четвърти, дето никой за нищо не го
бръсне, и не можеш да го наречеш нито прокурор, нито обвиня-
ем, нито адвокат. И не

можеш да го определиш: нито е криминал, нито е бунак, нито е боклук.

– Добре де, представих си.

– Е, точно този четвърти е, дето тъне във вечния кеф. И няма нужда да му го обясняваш, разбра ли?

– А кой е този четвърти.

– Никой.

– Може ли поне някак да го види човек?

– Не.

– Е, да речем, не да го види, но поне да го усети?

– Също не.

– Значи, излиза, че всъщност го няма?

– Всъщност, ако искаш да знаеш, няма ги нито тия прокурори, нито адвокатите. Пък и тебе също те няма. Ако има някой, това е той.

– Нещо не стоплям. По-добре ми обясни какво да направя, че да вляза във вечния кеф?

– Нищо – каза Володин. – Там е цялата работа, че няма нужда да правиш нищо. Почнеш ли нещо да правиш, тутакси те окошарват, нали?

– Да речем.

– А така. Пък окошарят ли те, веднага – прокурори, адвокати и прочее-.

Шурик млъкна и остана неподвижен. Одушевяващата го енергия моментално се прехвърли на Колян, който изведнъж сякаш се пробуди. Отвори очи, втренчено и враждебно изгледа Володин, ухили се и палатиевата му коронка блесна.

– Володин – подхвана той, – ти онзи път нещо ни метна за вътрешния прокурор.

– Защо? – изненада се Володин.

– Така. После Вовчик Малой ми даде една книга, казвам ти, трепач – направо те светва. Ницше я е писал. Там, копеле, всичко е едно засукано, никой свестен човек да не може да загрее, но иначе умно. Вовчик специално нае някакъв изгладнял професор, тури до него едно пичлеме, дето чактисва от нашата приказка, и двамата за около месец я натаманиха, та всички братоци да могат да я прочетат. Преведоха я на нормален език. А бе с две думи, твоето вътрешно ченге трябва да се ликвидира и край. И тогава никой няма да може да те гени, разбра ли?

– Ти луд ли си, бе Колян? – нежно и дори някак жално попита Володин. – Мислиш ли като говориш? Знаеш ли колко дават за ченге?

Колян прихна:

– Кой? Другите вътрешни ченгета ли? Е, там е работата, че всички вътрешни ченгета трябва да се ликвидират.

– Добре – рече Володин, – хайде да предположим, че си ги ликвидирал. Ами нали тогава вътрешният ти ОМОН⁸⁰ ще почне да те работи.

– От километър загрявам какви ще ми ги дрънкаш – рече Колян. – После ще ми споменеш за вътрешното си ДС, после за вътрешната си група „Алфа“ и така нататък. Скивай пък аз какво ще ти кажа: всичките трябва да ги ликвидираш и накрая да си станеш свой вътрешен президент.

– Добре – каза Володин. – Да предположим, че си станал свой вътрешен президент. Ами ако те заглождат съмнения, какво ще правиш?

– Нищо. Смазвам ги и продължавам напред.

– Значи, все пак ще ти трябва вътрешни ченгета, за да смазваш съмненията си? А пък ако съмненията са големи, значи ще ти трябва и вътрешно ДС?

– Да, ама вече ще работят за мен – каза Колян. – Нали съм си президент. Няма шест-пет.

– Да, Вовчик Малой здравата те е подковал. Е, добре, да предположим, че си станал свой вътрешен президент и си имаш собствени вътрешни ченгета и дори една много голяма служба за вътрешна сигурност с разните и там тибетски астролози.

– Точно така – каза Колян. – Та никой да не може да припари.

– И какво ще правиш тогава?

– Ами каквото си искам – рече Колян.

– Примерно, вземам някое гадже и заминавам за Канарските острови.

– И после?

– Нали ти казвам – каквото си искам. Ако искам, се къпя, ако искам, чукам гаджетото, ако искам – пуша трева.

80. Отряд милиции особого назначения (рус.) – Милиционерски отряд със специално предназначение – Б. пр.

– Аха – каза Володин и в очилата му блеснаха червените огнени езици, – пушиш трева, значи. А от тревата размърдва ли ти се мозъкът?

– Размърдва се.

– Е, щом си президент, значи и мислите ти трябва да са държавнически, нали така?

– Тъй де.

– Тогава гледай какво следва. След първия път, когато попушиш трева, ще те налегнат държавнически мисли и за вътрешния ти президент ще има вътрешен импийчмънт.

– Няма страшно – каза Колян, – ще докарам вътрешните танкове.

– Как ще ги докараш бе? Кой са го налегнали мислите? Тебе. Значи на този вътрешен президент ти самият ще си му обявил импийчмънт. Тогава кой ще прати танковете?

Колян не отговори.

– Веднага идва нов президент – каза Володин. – И какво ще прави службата за вътрешна сигурност с предишния, та да се натегне на новия, направо няма да ти обяснявам.

Колян се замисли.

– Е – колебливо рече той. – Новият президент си е нов президент.

– Ама нали ти ще си предишният? Значи, тогава във вътрешната „Лубянка“⁸¹ кого ще млатят с палки по бърбреците? Мълчиш ли? Тебе. Сега си помисли кое е по-добре – вътрешните ченгета да те приберат заради бабата или като бивш президент да те пратят във вътрешното ДС?

Колян се намръщи, изпъна напред ръце с разперени пръсти, като се мъчеше да каже нещо, но изглежда му хрумна някаква неприятна мисъл, защото изведнъж наведе глава и се умърлуши.

– Ох, да... – каза той. – Май е по-добре да си кютам. Много е шибано...

– Видя ли сега, как те прецакаха вътрешните ти ченгета – констатира Володин. – А ти: Ницше, та Ницше... Знаеш ли какво се е случило на твоя Ницше?

Колян се изкашля. От устните му се отдели хрчка като мъничък бултериер и плюсна в огъня.

81. „Лубянка“ – улица в Москва, на която се намира КГБ – Б. пр.

– Ти си гад, Володин – каза той. – Пак се изтарикати, копеле. Наскоро гледах един филм на видеото, „Криминале“, за американските мутри. Направо ми олекна! Разбрах как да я карам занаяпред. А като говоря с теб, само ми причернява... Скивай сега: тия твои вътрешни ченгета лично аз никога не съм ги срещал. А срещна ли ги, или ще ги изтрепя, или ще се побъркам.

– Че защо ще ги трепеш? – обади се Шурик. – От какъв зор, като можеш да им бутнеш сухо?

– Ама вътрешните ченгета също ли вземат? – попита Колян.

– Вземат, разбира се – каза Шурик. – Ти „Кръстникът“ -3 гледал ли си го? Помниш ли дон Корлеоне какво направи там? За да се спаси от вътрешните си ченгета, прехвърли на Ватикана шестстотин милиона в зелено. И с всичките си мокри поръчки отърва вътрешната пандела условно.

Той се обърна към Володин.

– К'во, ще кажеш ли, че вътрешните ченгета не вземат?

– Има ли значение дали вземат или не?

– Така е – рече Шурик, – не ставаше дума за подкупите. Колян взе да намесва вътрешните ченгета. А, сетих се, говорехме си за вечния кеф. Да. За някой си четвърти, дето се кефел, докаато ти се оправяш с вътрешните прокурори и адвокати.

– Именно. Работата не е как се оправяш с вътрешните ченгета – дали ги бастисваш, дали им буташ сухо или им се предаваш доброволно. Защото нито ченгето, нито тоя, дето му пуска рушвети или се предава, всъщност не съществуват. Понеже ти самият се правиш ту на единия, ту на другия. Нали уж го беше разбрал.

– Е, не съвсем.

– Помниш ли как преди демокрацията двамата с Колян работехте пред ГУМ⁸²? Той продаваше валута, а ти с карта на ченге идваше и уж го прибираше заедно с клиента му. Сещаш ли се? Нали разправяше, че ако поне замалко не си повярваш, че си ченге, клиентът също няма да повярва и няма да мръдне от мястото си. Значи, чувствал си се ченге, нали?

– Добре де, чувствах се.

82. ГУМ (Государственный универсальный магазин) – най-големият универсален магазин в Москва – Б. пр.

– Може пък наистина да си ставал?

– Володин – каза Шурик, – ти си ми приятел, но много те моля, мери си приказките.

– Аз за приказките си отговарям, пък ти слушай по-нататък. Разбираш ли какво се получава? Може за известно време да си повярваш, че си ченге. Но сега си представи, че цял живот правиш същото, само че лъжеш не клиента, а себе си и непрекъснато си вярваш. Ту ставаш ченге, ту човека, дето го прибират. Ту си прокурор, ту си адвокат. Защо ти викам, че те всъщност не съществуват? Защото, когато си прокурор, тогава адвокатът къде е? А когато си адвокат, къде е прокурорът? Никъде. Та излиза, значи, че ги сънуваш, нещо такова, загря ли?

– Да речем.

– А освен тия ченгета, вътре в теб има още толкова най-различни тарикати, мошеници и копелдаци, които чакат реда си, че докато станеш всеки един от тях, ще пукясаш. Чакат за теб на опашка, каквато по време на комунистите не е имало за салам. А ако искаш да разбереш вътрешния кеф, цялата тая опашка ще трябва да я разкараш, разбра ли? Да не ставаш никакъв и това е. Нито прокурор, нито адвокат.

– Но как?

– Нали ти казвам – никак. Докато правиш нещо по някакъв начин, през цялото време ту си прокурор, ту си адвокат. А всъщност трябва да не правиш нищо по никакъв начин.

Шурик се позамисли.

– А бе, я по-добре да си взема пет грама кокаин, отколкото да се побърквам – каза той. – Може пък тоя вечен кеф да не ми действа, както не ми действат кървищата.

– Е, затова никой не знае за вечния кеф – рече Володин. – Точно затова.

Настана тишина, този път по-задълго. Володин взе да троши съчки и да ги подхвърля в огъня. Шурик извади от джоба си едно плоско метално шише с вдлъбната Статуя на свободата, отпи няколко големи глътки и го подаде на Колян. Колян също ти, предаде шишето на Шурик и започна на равни интервали да плюе по възлените.

Съчките в огъня тихо попукваха – ту поединично, ту на кратки откоси, сякаш огънят бе малка вселена. Там някакви миниатюрни гърчещи се същества, чиито сенки се мяркаха между

езиците на пламъка, се бореха за място около падащите по възлените плюнки, за да могат поне за няколко мига да се спасят от непоносимата горещина. Съдбата на тези същества беше печална. Дори някой да се досещаше за призрачното им съществуване, нима би могъл да им обясни, че всъщност живеят не в огъня, а в изпълнената с нощна прохлада гора. Достатъчно е да спрат да се стремят към кипящите върху възлените бандитски хрочки, за да се свършат всичките им страдания. Може би някой би могъл. Може би щеше да успее да го стори неоплатоникът, който бе живял някога наблизко. Но за нещастие той, клетият, умря, без да дочака XX конгрес.

– Наистина – тъжно каза Володин, – светът прилича на подпалена къща.

– Каква ти подпалена къща? – с готовност се обади Шурик.

– Пожар в бардак по време на наводнение.

– Какво да се прави? Животът продължава, нали? – каза Колян. – Володин, я ми кажи, ти вярваш ли в края на света?

– Това е нещо много индивидуално – отвърна Володин. – Като те гръмне някой чеченец, ей ти го краят на света за теб.

– Не знам кой кого ще гръмне – възрази му Колян. – А как мислиш, вярно ли е, че за всички православни ще има амнистия?

– Кога?

– На страшния съд – бързо и тихо рече Колян.

– Ти да не би да вярваш в тая дивотия? – скептично го попита Шурик.

– А бе не знам дали вярвам или не. Веднъж се прибирам от акция, на душата ми кофти, някакви терзания, с други думи – мъка. Изведнъж гледам: сергийка с разни иконки, книжки. Та си купих една, „Задгробен живот“ се казва. Прочетох какво било, след като умреш. Направо позната работа. Веднага загорях. Предварителен арест, съд, амнистия, години, алинеи. Да умреш е все едно от панделата да те пратят в лагер. И душата ти тръгва по етапния ред, ходене по мъките му се вика. Всичко си е както трябва, двама те конвоират, така, па иначе, отдолу – карцер, отгоре – няма значение. И междувременно ти прикачат разни деяния – и твои, и чужди, а ти трябва да се спасяваш по всеки член. Най-важното е да познаваш кодекса. Но ако шефът реши, пак ще те прати в карцера. Защото кодексът му е такъв, че още от момента, в който се родиш, вече си сгазил лука по

половината членове. Там например, има един член, дете отговаряш за приказките си. И не само, че си плямнал не където трябва, а избочи за всяка дума, която си изрекъл през живота си. Разбираш ли? Колкото и да се пънеш, пак ще се намери за какво да те опандизят. Имаш ли душа, страдания – бол. Но шефът може да ти посмали присъдата, особено ако се признаеш за последно лайно. Много му харесват тия работи. Освен това, много му харесва да се страхуват от него. Да се страхуват и да се чувстват лайна. А той – целият в сияние, крилата му разперени, гардове... Каквото искаш. Погледне те отгоре: е, как е, лайно? Всичко ли ти е ясно? Попрочетох я тая книжка и си спомних, че някога, още когато учех за щангист, през перестройката, бях чел нещо подобно в „Огоньок“. И се сетих, а като се сетих, направо ми прималя. Значи, по времето на Сталин човек е живял, както сега след смъртта!

– Не стоплям – каза Шурик.

– Виж, по негово време след смъртта е било атеизъм, а сега пак е религия. А според нея след смъртта всичко е като по времето на Сталин. Спомни си как е било. Всички знаят, че нощем в Кремъл свети едно прозорче, а вътре е Той. И те обича като роден син, а ти се страхуваши от него до насиране и също уж трябва да го обичаши от все сърце. Като в религията. Защо споменавам Сталин – чудно ми е как става тая работа: хем да се насираш от страх, хем да обичаши от все сърце.

– Ами ако не те е страх? – попита Шурик.

– Значи, нямаш страх от Бога. И отиваши 8 карцера.

– Какъв карцер?

– Там не пише много за него. Има най-вече тъмнина и скърцане със зъби. Като го прочетох после половин час се питах как може душата да има зъби? Направо се шашинах. Сетне зачетох нататък. И разбрах, че ако овреме се признаеш за лайно, дори не да се признаеш, а наистина да проумееш, че винаги си бил пълно лайно, тогава ти дават амнистия и те пускат в рая, при него. Доколкото загрях, най-големият им кеф е все в шефа да гледат – как стои на трибуната и приема парада. И повече от нищо нямат нужда, защото там е или шефът, или скърцането със зъби пред кофата за лайна – толкоз. А най-важното, копеле, най-важното в цялата тая работа е, че нищо друго не може да има – или си на горния нар, или си в карцера. С две думи, цялата им

система ми стана ясна. Само не загрях, кой го е измислил толкова тарикатски? Володин, ти как мислиш?

– Помниш ли Глобуса? – попита Володин.

– Дето стана банкер ли? Помня го – отвърна Колян.

– И аз го помня – обади се Шурик и си сръбна малко отпус-каща течност от шишенцето с релефа. – Преди да умре, беше направо върхът. Караше порше и носеше ланци за по пет стота-ка. Показваха го по телевизията – станал спонсор, да го...

– Да – рече Володин, – а като отишъл в Париж да иска за-ем, знаеш ли какво направил? Завел тамошния банкер на ресто-рант, да си поговорят откровено и на маса. И се натряскал ка-то в „Славянски пазар“, че като се разкреци: „Келнер, два педе-раста и кофа цифир⁸³“. Не че бил педал, просто в лагера...

– Не ми обяснявай. И после какво?

– Нищо. Донесли му. И му довели. Там нали е пазар.

– А заем отпуснали ли му?

– Няма значение дали му отпуснали. Но си помисли. Щом по-нятията му са били такива, значи, всъщност, никога не е напус-кал лагера. Просто се е поиздигнал, колкото да покара порше и да раздаде няколко интервюта. А после в тоя лагер се намерил дори съответният Париж. Та ако Глобуса с неговия цифир и пе-дери се бе замислил за задгробния живот, какво щеше да се сети?

– Той никога не е мислил за подобни неща.

– Ами ако беше мислил? Щом не знае нищо освен панделата, но като всеки човек се стреми към висшето, какво щеше да си представи?

– Не те разбирам – каза Колян. – Какво искаш да кажеш? Кое висше? Да нямаш предвид Пугачова и Киркоров? Той никога не се е стремил към висшето общество. Но че е виждал как све-ти вишка, виждал е.

– Аз пък загрях – каза Шурик. – Ако Глобуса беше мислил за задгробния живот, сто на сто щеше да си представи тая твоя брошурка. И не само Глобуса. Коля, кажи ми не съм ли прав: Ру-сия винаги е била лагер и лагер ще си остане. Затова и Богът ни е такъв, с прожектори. Кой да повярва в нещо друго?

83. Чифирь (рус.) – много силен чай (100 гр на литър), употребяван от затворниците и лагерниците вместо наркотик – Б. пр.

– Искаш да кажеш, че Русия не ти харесва, така ли? – строго попита Колян.

– А, защо, харесва ми. Тук-там. Колян се обърна към Володин.

– А бе, на Глобуса в Париж дадоха ли му заем?

– Май са му дали – рече Володин. – На оня banker всичко адски му допаднало. Те никога не са имали проблеми с педалите, но не били опитвали чифир. И той станал на мода, викали му чай а-ла рус нуво.

– Знаеш ли – каза изведнъж Шурик, – леле, какво си помислих... Направо... Ужас...

– Какво? – попита Колян.

– Може пък изобщо да не е така. Може при нас Бог да е нещо като шеф с прожектори, не защото живеем в лагер, а обратно – че живеем в лагер, защото сме си харесали за бог нещо като шеф със сирена. Защото цялата тая дивотия за душата със зъбите, за казаните, в които варят комунистите, за конвоя в небето – всичкото това знаеш ли отпреди колко века е измислено! А тук просто са решили да построят рая на Земята. И взели, че го построили! Е, по чертежи, ама го построили! Но като го построили, разбрали, че той не работи без ада, защото за какъв рай можем да си говорим без ад? То няма да е рай, ами к... ъ. Значи... Не, направо не ми се мисли.

– Може пък там, където хората се насират по-малко, Бог да е по-добър. Като в Щатите, или да речем в Япония – каза Колян.

– Володин, ти какво ще кажеш? – попита Шурик.

– Какво ще кажа ли? Каквото горе, такова и долу. А каквото долу, такова и горе. А когато всичко е надолу с главата, как да обясниш, че няма нито горе, нито долу? Затова в Русия викат, че нощем гъзът командва.

– Ама че се кефи тая шматка – каза Колян. – А бе ти колко излапа?

– А ти не се ли кефиш? – попита Шурик. – Одеве се разходи из целия задгробен свят. Че и нас ни разкара. Значи, вътре си носиш не само ченге и адвокат, ами и цял синод.

Колян протегна ръка напред и я огледа внимателно.

– Ето – каза. – Пак посинях. Защо непрекъснато посинявам от тая дрога?

– Бързо се разваляш – рече Шурик и се обърна към Володин.
– Ама че работа. Приказките ни изветряват заедно с тиквите.
Нали си говорехме за вечния кеф, а я къде се отплеснахме.

– Къде? – попита Володин. – Според мен все тук си седим.
Ето, и огънят си гори, и петлите пеят.

– Какви петли, бе? Това е пейджърът на Колян.

– А... Е, значи ще пропеят.

Шурик се подсмихна и си сръбна от шишето.

– Володин, все пак искам да разбера, кой е онзи четвъртият.

– Кой?

– Четвъртият. Ама не помниш ли? Откъде тръгна приказката за вътрешния прокурор, вътрешния адвокат, и оня с вътрешния кеф? Само не мога да разбера, защо е четвърти. Би трябвало да е трети.

– А за подсъдимия забрави ли? – попита Володин. – Дето го съдят? Нали не можеш изведнъж от свой прокурор да станеш свой адвокат. Поне замалко трябва да си и подсъдим. Та той е третият. А четвъртият хал-хабер няма за всички тия постановки. Освен от вечния кеф изобщо няма нужда от нищо.

– Той откъде знае за вечния кеф?

– Кой ти каза, че знае?

– Нали ти го каза?

– Не съм ти казвал такова нещо. Казах ти, че няма нужда да му се обяснява. Това не значи, че знае за кефа. Ако знаеше нещо – Володин наблегна на думата „знаеше“ – щеше да е свидетел по твоето вътрешно дело.

– Ама вътре в мен и свидетели ли има? Я ме открехни.

– Представи си, че изкензаш някое лайно. Вътрешният прокурор казва, че си тъпанар, подсъдимият вижда, че го чака разстрел, а вътрешният адвокат плещи нещо за тежкото му детство.

– Е?

– Но за да може заседанието да започне, нали трябва да си спомниш за лайното, дето си го изкензал?

– Тъй.

– Та като се сетиш, ставаши свидетел.

– Тебе човек ако те слуша – каза Шурик, – вътре ще му се отвори цяла съдебна зала.

– А ти как я мислиш?

Шурик помълча малко, после изведнъж се плесна по бедрата.

– А! – рязко извика той. – Всичко разбрах! Разбрах как да вляза във вечния кеф! За целта трябва да стана четвъртия, нали? От сорта на прокурора или адвоката.

– Точно така. Само че как ще станеш?

– Не знам. Сигурно трябва да поискам.

– Ако го поискаш, няма да станеш четвъртият, ами този, който го е поискал. Разликата е голяма. Защото нали не ставаш прокурор, когато си поискаш, а когато вътре в душата си казваш: „Шурик, ти си лайно“. И чак после вътрешният ти адвокат забелязва, че току-що е бил прокурор.

– Добре – каза Шурик. – Кажу ми тогава как мога да стана четвъртият, ако не го искам?

– Не е важно искаш ли или не искаш. Там е работата, че щом искаш нещо, значи, със сигурност не си този четвърти, а някой друг. Защото четвъртият изобищо нищо не иска. За какво му е да иска нещо си, след като тъне във вечен кеф?

– Виж какво, стига си ме баламосвал. Толкова ли не можееш да ми кажеш с прости думи кой е четвъртият?

– За казване мога да ти кажа какво ли не. Но няма да има смисъл.

– Хайде, опитай все пак.

– Мога да ти кажа, например, че е синът Божи. Преди още да го доизрече, насядалите около огъня изведнъж чуха отворед да пеят петли. Всъщност беше доста странно, защото петли и кокошки наоколо нямаше още от времето на XX конгрес. Кукуруганията обаче продължаваше и тези древни звуци пораждаха мисли за магии и страхотии или може би за напираници към Москва дудаевски конници, препуснали през степта с насочени напред „Стингъри“ и кукуруганията нарочно, за да заблудят военното разузнаване. Като доказателство за последното можеше да послужуи фактът, че кукуруганията долитаха все по три наведнъж, след което наставаше кратка пауза. Беше много загадъчно, много. Известно време всички се вслушваха като омагьосани в тази забравена музика, а после или петлите спряха да пеят, или така се сляха с останалия фон, че вече не предизвикваха интерес. Насядалите около огъня вероятно си помислиха, че когато човек е друсан, му се случва какво ли не, и отново се заговориха.

– Непрекъснато ме правиш на абдал – каза Шурик. – Толкова ли не можеш да ми кажеш как да стана четвъртият?

– Нали ти обясних, че ако се ставаше някак, всички отдавна да се кефят. Там е цялата работа, че единственият начин е да престанеш да ставаш какъвто и да било друг.

– Значи, трябва да стана никой, така ли?

– И никой трябва да престанеш да бъдеш. Трябва хем да не ставаш някой, хем да престанеш да си никой, разбра ли? Тогава изведнъж ще те почне! Още преди да си изохкал. И завинаги.

Колян изохка тихо. Шурик го изгледа изпод вежди. Той седеше неподвижно, като вкаменен. Устата му се бе превърнала в триъгълна дупка, а очите му сякаш се бяха обърнали навътре.

– Ама ти адски прекали – каза Шурик. – Сега ще ми се затрие тиквата.

– Нека де, нека – нежно каза Володин. – За какво ти е?

– Не, така не става – каза Шурик. – Ако моята тиква се затрие, твоята пък хич няма да остане.

– Защо? – попита Володин.

– Сети се де, кой ти е тиква на тебе? Ние двамата с Колян.

Нали, Колян?

Колян мълчеше.

– Ей, Колян! – извика Шурик.

Той отново не отговори. Седеше с изпънат гръб пред огъня и гледаше право напред, но макар точно срещу него да беше Шурик, а малко по-вляво – Володин, явно не гледаше тях, а наникъде. Но по-интересното бе, че точно над главата му се появи стълб светлина чак до небето.

В първия момент стълбът приличаше на съвсем тънка нишка, но щом Шурик и Володин го забелязаха, изведнъж започна да се разширява и да става все по-ярък и по-ярък. И осветяваше не поляната и насядалите около огъня, а по някакъв странен начин – самия себе си. Отначало стана широк колкото главата на Колян. После обхвана огъня и четиримата наоколо. После изведнъж навред остана само светлината му и нищо повече.

– Атас!⁸⁴ – долетя от всички страни гласът на Шурик. Всъщност, вече нямаше нито страни, нито гласове.

84. Атас! (рус. жарг.) – сигнал за тревога в затвора – Б. пр.; заглавие на песен и албум на руската рок група „Любэ“ – Б. NotaD

Вместо глас имаше някакво напомнящо за себе си присъствие, но от напомнянето ставаше ясно, че е Шурик. А смисълът му най-точно се изразяваше с думата „атас“.

– Вярно си е тас. Володин, чуваш ли ме?

– Чувам те – обади се отверед Володин.

– Това ли е вечният кеф?

– Защо питаш мен? Виж сам. Ти сега сам знаеш и виждаш всичко.

– Да... А какво става наоколо? А, да бе... Разбира се. А къде се дяна всичко останало?

– Никъде не се е дянало. Всичко си е на мястото. Я погледни по-хубавичко.

– Ах, ами да. Колян, къде си? Какво става?

– Аз! – екна в сияйната пустота. – Аз!

– Ей, Колян! Обади се!

– Аз!!! Аз!!!

– Я, каква била работата. Кой би могъл да допусне? – възбудено и щастливо продължаваше Шурик. – Никога не съм си го представял. Володин, няма нужда да ми отговаряш, сам ще го разбере... Кой би могъл да си представи... Сега ще ти кажа. Просто защото е невъобразимо! Напълно невъобразимо! Ама съвсем напълно!

– Аз!!! – обади се Колян.

– Значи, на света нямало нищо страшно – продължаваше Шурик. – Абсолютно нищо. Всичко знам, всичко виждам. Мога да видя и да разбере каквото искаш. Дори... Леле, леле... Знаеш ли, Колян, дето онзи път утрепахме Косой, беше грешка. Той изобито не беше задигнал мангизите. Ами... Ти ги взе, Колян, ти!

– Аз!!! Аз!!! Аз!!! Аз!!!

– Стига дрънка – намеси се Володин, – че ще ни види сметката!

– Ама той е мръсник – ревна Шурик, – на всички им видя сметката!

– Казах, престани. Намерил време да се разпрavia. Я по-добре погледни себе си.

– Кой себе си?

– Който говори в момента. Него погледни.

– Себе си? Олеле... Да... Олеле...

– Видя ли сега? А казваш, че на света нямало нищо страшно.

– Да бе... Вярно... Леле, мамка му! Володин, вярно е страшно. Много е страшно. Наистина е страшно. Володин, чуваш ли, къде се дяна светлината? Володин? Страх ме е!

– А викаш, че на света нямало нищо страшно – повтори Володин, вдигна глава и с разширени очи погледна пустотата така, сякаш видя нещо в нея.

– Сега – рече той с променен глас и срита Шурик и Колян – спасяваме се. Бързо!

– Володин! Почти не те чувам! – олюлявайки се крещеше Шурик. – Володин, страх ме е! Ей! Колян! Обади се, Колян.

– Аз. Аз. Аз.

– Ей, Колян! Виждаш ли ме? Само не се гледай, че ще стане тъмно. Виждаш ли ме, Колян?

– Аз? Аз?

– Да се спасяваме, към гората, бързо! – отново ги подкани Володин и скочи.

– Каква гора? Няма никаква гора!

– Ти бягай, пък тя ще се намери. Хайде, бягай! И ти, Колян, спасявай се. Среща край огъня.

– Аз?! Аз?! Аз?!!

– Лайна с праз. Казах вече, да бягаме към гората! Шухер!⁸⁵

Дори да допуснем, че огънят, горял на поляната преди няколко часа, наистина е бил една малка вселена, сега вече тя спря да съществува и всички страдания на нейните обитатели угаснаха заедно с тях. Поляната бе тъмна, пуста и невидима и над угасналата жарова се виеше само лек дим.

Изведнъж радиотелефонът в колата иззвъня и в храстите тутакси прошумоля някаква уплашена животинка. Той звъня дълго и някъде към двайсетия сигнал това упорство бе възнаградено. Откъм гората се чу пукот на съчки и бързо приближаващи стъпки, една неясна сянка се втурна през поляната към колата и отекна глас:

85. Шухер (рус. жарг.) – сигнал за бедствие, тревога – Б. пр.

– Ало! Акционерно дружество „Ултура Туле“! Да, разбира се, познах, разбира се. Да! Да! Не! Кажу на Серьожа Монголоуда да не ме ядосва. Никакви преводи по банков път. В брой без дедесе и къса ме договора. Утре в десет в офиса... Не, не в десет, в дванайсет. Край.

Беше Володин. Той затвори телефона, отвори багажника на колата, намери тубата и изля в огъня каквото бе останало в нея. Не стана нищо – изглежда, дори въглените бяха угаснали. Тогава той драсна клечка кибрит, хвърли я и нагоре се изви ярко кълбо жълто-червен огън.

После прибра тубата в багажника, няколко минути събира по поляната съчки и клони, а когато Шурик и Колян се измъкнаха от гората, огънят вече отново бе думнал на същото място.

Те дойдоха един след друг. Първо се появи Колян. Преди да излезе на поляната, кой знае защо дълго се кри в храстите по края, вирайки се към пламъците с вдигната към челото длан. Най-после събра кураж, приближи се и седна на предишното си място, без да казва нищо. Шурик дойде след десетина минути. Държеше един „ТТ“ с дълъг заглушител, а щом излезе на поляната и огледа Колян и Володин, прибра пистолета под кашмирения си бушлат.

– Никога през живота си повече няма да лизна от тая отрова – глухо каза той, – ако ще пари да ми дават. Из-стрелях два пълнителя, но не знам по кого.

– Не ти ли хареса? – попита Володин.

– В, отначало беше добре – отвърна Шурик, – но после... А бе за какво си говорихме преди взрива?

– Преди кой взрив? – учуди се Володин.

– Ами това... Как да го кажа?...

Шурик вдигна очи към него, сякаш с надеждата, че ще му подсказже търсената дума, но той запази мълчание.

– Добре де – каза Шурик, – най в началото си говорехме за вечния кеф, помня го. После нещо се разсеяхме, дъра-бъра, а после като блесна... Нали извика да бягаме към гората? Като се съвзех, първо си помислих, че е избухнала колата. Че копелетата от „Нефтехимпром“ са ни заложили бомба. Сетне обаче ми светна, че не са. Че блесна, блесна, но не смърдеше на бензин. Значи, нещо с психиката.

– Да – рече Володин. – Така е. Психиката.

– И какво, това ли беше твоят вечен кеф? – попита Шурик.

– Приеми, че да – отговори Володин.

– А как го направи, та всички да го видим?

– Не съм го направил аз. Колян беше. Той ни завлече там.

Шурик погледна Колян, който с недоумение сви рамене.

– Да, – продължи Володин, докато събираше разхвърляните край огъня неща и ги мятеше през отворената врата в колата, – такива ми ти работи. Виж си приятелчето, Шурик. Уж никога не е бил силен в акъла, ама на, успя. Право е казано, блажени са бедните духом.

– Ти да не се стягаши за тръгване? – попита Шурик.

– Стягам се – рече Володин. – Няма време. В дванайсет имаме среща с „Нефтехимпром“. Докато стигнем, докато това онова...

– Да ти кажа, нищичко не си спомням – заключи Шурик. – Само дете се чувствам странно. За първи път в живота ми се ще да сторя нещо добро. Да помогна на някого ли... и аз не знам. Или да го спася от мъките. Да взема и да спася всички, ама всички...

Той за миг вдигна към звездното небе лицето си, което доби мечтателно и възвишено изражение, и тихо въздъхна. После, вероятно се съвзе, пристъпи към огъня, обърна се с гръб към двамата си спътници, размърда ръце и огнените езици почти мигом угаснаха под удара на тежката струя.

След няколко минути колата вече се движеше по междуселския път, приличащ повече на изровен в гората плитък окоп. Колян похъркваше на задната седалка, а Володин на волана се взираше в прорязаната от лъчите на фаровете тъмнина. Шурик размишляваше и хапеше долната си устна.

– Знаеш ли – обади се накрая, – виж какво не можах да разбера. Ти нали каза, че ако вечният кеф те гени, повече никога няма да свърши.

– Да, никога няма да свърши – Володин се мръщеше и рязко въртеше волана, – но ако влезеш нормално, през вратата. А сега, приеми, че сме се вмъкнали през прозорчето. Затова се задейства сигнализацията.

– *Тарикатска сигнализация – каза Шурик. – Много тарикатска.*

– *Това нищо не е – продължи Володин. – Можеше да ни приберат. Случвало се е. С това Ницше например, за когото спомена Колян, е станало точно така.*

– *Добре де, там като те приберат, къде те пращат? – със странно почитание в гласа попита Шурик.*

– *Във физическо отношение в лудницата, а в по-деликатно – направо не знам. Загадка.*

– *Я ми кажи – попита Шурик, – ти да не би да можеш да идеш там просто ей така? Когато си поискаш?*

– *Не – отвърна Володин. – Аз... Как да ти обясня? Не мога да се провра. Твърде много духовни богатства съм натрупал. А после да се отърве човек от тях е по-трудно, отколкото да изчисти лайно от грайфера на обувката си. Така че, обикновено изпращам напред някой беден духом, за да може да се промуши през игленото ухо и да ми отвори вратата отвътре. Като оде-ве. Откъде да знам обаче, че като се съберат двама бедни духом, от тая своя бедност ще направят такъв золум.*

– *Какъв золум?*

Володин не отговори – беше зает с трудна отсечка от пътя. Колата подскочи, после още веднъж. Няколко секунди напрегнато буча с мотора си по стръмното, сетне зави и нататък вече пое по асфалта, бързо набирайки скорост. Край нея профуча едно старо жигули и колона от няколко военни камиона. Володин пусна радиото и много скоро около четиримата в колата се затвори предишният познат и разбираем до най-малката подробност свят.

– *За какъв золум ми спомена? – повтори въпроса си Шурик.*

– *Добре де – каза Володин, – хайде после. Ще си го имаш за домашно. А сега дай да мислим какво ще се разбираме с „Нефтехимпром“.*

– *Ти мисли – рече Шурик. – Ние нали сме главата. А ти си шията.*

Той помълча още няколко секунди.

– *И все пак изобщо не мога да стопля – каза той, – кой е този четвърти?*

Но кой бе този четвърти, наистина? Не се знае. Може да е бил дяволът, издигнал се от вечния мрак, за да отмъкне някоя и друга греховна душа. Може да е бил Бог, който след определени събития предпочитал да слезе на земята инкогнито и гледал да не прави особено впечатление на околните, а общувал, както обикновено, предимно със страдалци и грешници. А може (и е най-вероятно) да е бил някой трети. Много по-реален от всички насядали около огъня, защото ако няма и не може да има гаранция, че Володин, Колян и Шурик, всички тия петли, богове, дяволи, неоплатоници и двайсети конгреси са съществували, тогава ти, ти, дете допреди малко си седял до огъня, ти поне съществуваши наистина и няма това не е най-първото, което изобищо някога е било?

Чапаев остави ръкописа върху бюрото и се загледа през полукръглия прозорец на кабинета си.

– Петка, струва ми се, че писателят в теб е много – каза накрая. – Едно обръщение към всъщност несъществуващия читател е доста евтин трик. Защото, ако освен мен някой друг прочете невероятната ти история, бди сигурен, че изобищо няма да помисли за очевидния факт на съществуването си. По-скоро ще си представи как пишеш въпросните редове. И се страхувам...

– Аз пък не се страхувам от нищо – прекъснах го нервно и запалих цигара. – Отдавна не ме интересува. Просто записах последния от кошмарите си така, както мога. А този абзац се появи... Как да кажа... По инерция. След разговора ми с господин барона.

– Какво всъщност ти каза той? – попита Чапаев. – Като имам предвид, че се върна с жълта папаха, двамата сте провели доста емоционален разговор.

– О, да – отговорих. – Общо взето ме посъветва да се изпиша от болницата. Той оприличи на лудница света с неговите непрекъснати тревоги и страсти, мисли за нищото и бягство заникъде. И още – ако правилно съм го разбрал – обясни ми, че всъщност я няма нито лудницата, нито него самия, нито дори вас, драги ми Чапаев. Че съществувам

само аз.

– Хм. Тъй си го разбрал, значи. Интересно. Пак ще се върнем на въпроса, обещавам ти. А колкото до съвета му да се изпишеш от лудницата, според мен, е казано много точно. Не знам защо аз не съм се сетил. Наистина, вместо да изпадаш в ужас от всеки пореден кошмар, пораждан нощем от болното ти съзнание...

– Моля? – попитах. – Моето болно съзнание ли поражда кошмара или кошмарът поражда съзнанието ми?

– Все едно е – махна с ръка Чапаев. – Всички тия постановки ти вършат работа, само колкото да се отървеш от тях завинаги. Където и да си, в който и свят да се озовеш, ако живееш по неговите закони, използвай ги, за да се освободиш от тях. Изпиши се от болницата, Петка.

– Струва ми се, че разбирам вашата метафора – казах. – Ами после? Дали ще ви видя отново?

Чапаев се усмихна и скръсти ръце на гърдите си.

– Обещавам ти.

Изведнъж се чу звън и горното стъкло се изсипа на пода. Строшилият го камък се удари в стената и падна до бюрото. Чапаев се приближи до прозореца и внимателно надникна навън.

– Тъкачите ли са? – попитах.

– Съвсем са се опиянчили – кимна той.

– Защо не поговорите с Фурманов?

– Не мисля, че е способен да се справи с тях – отвърна Чапаев. – Той остава техен командир, само защото им дава точно онези нареждания, които те искат да чуят. Достатъчно е веднъж да допусне сериозна грешка, и веднага ще си намерят нов началник.

– Да си призная, доста ме тревожат. Имам усещането, че ситуацията е извън всякакъв контрол. Не си мислете, че изпадам в паника, но в един прекрасен момент всички ние може да... Нали знаете какво стана през последните няколко дни.

– Довечера всичко ще свърши – каза Чапаев и ме изгледа съсредоточено. – Между другото, щом изразяваш безпокойство по проблема, който наистина е много сериен, защо не вземеш участие в него? Помогни ми малко да разсеем хората. Накарай ги да видят, че ние също сме въввлечени в тази вакханалия. Те трябва да почувстват, че с тях сме едно цяло.

– Как?

– Днес ще има нещо като концерт. Бойците ще представят разни ръкъ... неща. Който каквото може. Искаш ли да застанеш и да им

издекларираш нещо революционно? Както направи в „Музикалната кутийка“? Почувствах се засегнат.

– Знаете ли, не съм сигурен, че ще се впиша в стилистиката на полюбен концерт. Страхувам се...

– Нали преди малко каза, че от нищо не се страхуваш – прекъсна ме Чапаев. – И после, гледай по-широко на нещата. В края на краищата ти също си един от моите бойци и всичко, което трябва да направиш, е да покажеш на какво си способен.

За момент ми се стори, че в думите му има голяма доза подигравка; дори си помислих, че е реакция от текста, който току-що му бях прочел. Но после разбрах, че е възможно и друго обяснение. Просто е искал да ми покаже, че при поглед от реална перспектива изчезва цялата йерархия в професиите на хората и няма особена разлика между един от най-известните поети в Петербург и някакви си полкови дарования.

– Е, добре – склоних аз, – ще опитам.

– Чудесно. Тогава до довечера.

Той се обърна към бюрото и потъна в изучаване на разгърнатата карта. Върху нея се свличаха купчина книжа, сред които няколко телеграмите и два-три плика, запечатани с червен восък. Тракнах токове (Чапаев изобщо не забеляза сарказма, който вложих в това действие), излязох от кабинета, изтичах надолу по стълбата и на вратата се сблъсках с влизащата от двора Анна. Тя беше с рокля от черно кадифе, затворена до шията и дълга до петите; от всичките й дрехи тази й отиваше най-много.

Наистина се сблъсках с нея в буквалния смисъл. Ръцете ми, инстинктивно протегнати напред, за миг я обгърнаха в несъзнателна и неловка, но въпреки това – вълнуваща прегръдка. В следващия миг отскочих назад като ударен от ток, препънах се в стълбата и се проснах по гръб. Сигурно всичко изглеждаше ужасно нелепо. Но Анна не се изсмя, напротив, на лицето й се изписа уплаха.

– Главата ли си ударихте? – тя се наведе загрижено над мен и ми подаде ръка.

– Не – казах, поемайки дланта й, и се изправих. – Благодаря.

Тя не дръпна ръката си. За секунда настана неловка пауза и тогава, неочаквано за самия себе си, заговорих:

– Анна, как не разбирате, че всъщност не аз съм такъв, а вие, вие ме правите най-смешното същество на света?

– Аз ли? Защо?

– Нима не виждате?... Изпратена сте от Бога или от дявола, не знам точно от кого, за мое наказание. Преди да ви срещна, няхах понятие

колко съм безобразен. Не, не разглеждан отделно, а в сравнение с висшата и недосегаема красота, която вие символизирате за мен... Вие сте като огледало, отразяващо всичко свидно и имащо за мен смисъл и значение. И само вие, Анна, чувате ли, само вие можете да върнете в живота ми светлината и смисъла, изчезнали след мига, когато ви видях за първи път във влака. Единствено вие сте способна да ме спасите – казах на един дъх.

Лъжех я, разбира се. С нейната поява от живота ми не бяха изчезнали никаква кой знае каква светлина или смисъл, просто защото там ги нямаше, но докато го казвах, всяка произнасяна дума ми се струваше свята истина. Анна ме слушаше мълчаливо и изразът върху лицето ѝ постепенно започна да става недоверчив, примесен с недоумение – като че ли най-малко бе очаквала да чуе от мен подобно нещо.

– Но как бих могла? – попита тя и свъси вежди. – Бих се радвала да ви спася, повярвайте ми, но какво точно трябва да направя?

Ръката ѝ оставаше в морята и аз изведнъж почувствах как гореща вълна от налудничавата надежда заля гърдите ми.

– Знаете ли, Анна – заговорих бързо, – нали обичате да се возите? Спечелих от Котовски конете му. Тук в имението е неудобно, затова хайде довечера, щом се мръкне, да се повозим извън града!

– Какво? – попита тя. – Защо?

– Какво значи „защо“? Предположих, че... По лицето ѝ се изписаха умора и отегчение.

– Боже мой – каза тя и дръпна ръката си. – Колко дълнопробно! Предпочитам просто да миришехте на лук като миналия път.

Заобиколи ме, бързо се качи нагоре по стълбите и без да почука, влезе в кабинета на Чапаев. Останах за малко на мястото си, а щом си възвърнах контрола върху лицевите мускули, излязох на двора. След кратко търсене намерих Фурманов. Беше в щабната барака. Изглежда, окончателно се бе настанил в нея. Върху масата до огромното мастилено петно сега стоеше самовар с водевилен ботуш на тръбата – изглежда служеше за нещо като мях за раздухване на жарта. До самовара върху някакви парцали бе нарязана сельодка. Казах на Фурманов, че довечера ще декламирам революционни стихове и го оставих да пие чай в компанията на двама тъкачи (бях сигурен, че под масата криеха водка). Минах през портата и бавно поех към гората.

Странно, но почти не мислех за одевешното обяснение с Анна. Дори не ме беше кой знае колко яд на себе си. Е, мярна ми се мисълта, че тя всеки път сякаш ме разиграва, като ми дава възможност за примирие

и после, щом се хвана на въдицата, ме поставя в ужасно глупаво положение. Но дори и тази мисъл изчезна, без да положи никакви усилия.

Просто вървах нагоре и се оглеждах наоколо. Скоро улицата свърши. Изминах още няколко метра, свърнах встрани и надолу, седнах и се облегнах на едно дърво.

Сложих на коляното си сгънат на две лист хартия и доста бързо написах един текст като за тъкачите – както ме бе помолил Чапаев, в духа на „Музикалната кутийка“, тоест сонет със съвсем накъсан, като накълцан от шашки ритъм и начупена рима. Но когато бе готов, изведнъж се сепнах, че не съм вмъкнал никаква революционна символика и се наложи да преработя последните няколко реда. Най-после всичко бе готово. Прибрах изписания лист в джоба на гимнастърката си и тъкмо понечих да си тръгна, когато изведнъж усетих, че мъничкото усилие, което направих, за да напиша това стихотворение за тъкачите, е пробудило в мен заспалата творческа сила. Над главата ми се простря някакво невидимо крило и абсолютно всичко загуби смисъл. Спомних си за смъртта на Негово величество (Фурманов бе донесъл мрачната вест) и върху бялото пространство на листа от само себе си се изля един чист, пронизан от междинни рими анапест, които сега ми се видя като невъзможно ехо от миналото:

Два моряка сред мрак
към гора и към вятър обгърнати,
днес разсичат шубрак
с тъмна кожа на мощни плещи.
А сърца им – далеч,
под каиши, в куршуми обгърнати,
и нозе им – подпори,
край които поток ромони.
Уморен е сега императорът.
Пътища влачат се,
колене, рамене –
разнебитени, с пукот възглух,
в хресталака – лица,
санитари брадясали хрчат все
и какво още не
от разпада на руския дух.
Той не чува псувни,
ни гласа на подмолни съветници,
ни как някой крещи,

ни отнейде как пушка трещи...
 Императорът сбогува се
 с лес, слънчев лъч и несретници.
 Не му пука дори
 кой за него какви ги реди.
 Той ще викне към тях:
 „In the midst of this stillness and sorrow,
 In these days of distrust
 May be all can be changed – who can tell?
 Who can tell what will come
 To replace our visions tomorrow
 And to judge our past?“⁸⁶
 Туй да кажа бе моята цел.

Никак не ми се виждаше странно, че императорът говори на английски. Само това липсваше: преди смъртта си (или преди не знам какво – така и не разбрах) да почне да се изразява на език, осквернен от декретите на Совнаркома. Къде по-чудни ми се видяха тия санитарии – изобщо не можех да разбера какво означаваха. Впрочем, никога не съм разбираал стиховете си напълно и отдавна се досещах, че авторството е нещо съмнително. Всичко, което се иска от човека, взел перото и навел се над листа хартия, е да подреди безбройните разхвърляни из душата му дупки на ключалки в една линия така, че през тях върху листа изведнъж да падне слънчев лъч.

Когато се върнах в имението, представлението беше вече в разгара си. В ъгъла на двора се издигаше импровизирана естрада, която тъкачите бяха сковали набързо от дъските на разтурената ограда. Бойците седяха по надовлечени отвсякъде пейки и столове и внимателно наблюдаваха какво става на сцената. Видях, че от нея смъкват за юздите един кон, съпроводан от гръмогласния смях и шегите на присъстващите – изглежда клетото животно притежаваше някакъв талант и го бяха накарали да го демонстрира. После до ръба на естрадата застана един слаб човек със сабя на кръста и с лице на селски атеист. Доколкото разбрах, изпълняваше функциите на конферансие. Той изчака шумът от гласове да стихне и тържествено каза:

– Кон с два х... я не е шега работа. Сега следва изпълнението на редник Страмински, който може да изговаря руски думи с гъза си, и

86. Сред тази неподвижност и тъга, в тези дни на недоверие, може би всичко ще се промени – кой знае? Кой знае кое ще смени онова, в което вярваме, за да съдим миналото си? (Англ.) – Б. а.

преди освобождението на народа е работил като цирков артист. Говори тихо, така че моля да мълчите и да не цвилите.

На сцената излезе един плешив младеж с очила. С изненада отбелязах, че за разлика от повечето Фурманови хора, чертите на лицето му са наистина интелигентни и в тях няма нищо животинско. Беше от често срещания тип вечни зевзеци, с лице, набръчкано от честите гримаси на страдание. Той направи знак да му подадат табуретка, опря се на нея с ръце и застана към залата странично, но с лице, обърнато към зрителите.

– Велики Нострадамус – започна той, – отговори, колко още кървавата хидра на врага ще се съпротивлява на Червената Армия.

Той много ясно изговори „а“-то след „н“⁸⁷, поради което след спомнатото име сякаш се появи сянката на някой настрадал се герой от мрачните пролетарски митове. Невидимият Нострадамус отговори:

– Не много.

– А защо тогава кървавата хидра на врага продължава да се съпротивлява? – попита устата.

– Антантата – отговори невидимият събеседник.

По време на отговорите устните на застаналия на сцената не помръдваха, но пък той правеше бързи движения с надупения си задник. Стана дума за политиката, за здравето на вождовете (носеха се слухове, че Ленин е получил поредния инсулт и са го откарали в Горки и че при него пускат да влезе само началникът на охраната), и залата притихна като омагьосана.

Веднага разбрах каква е работата. Някога, много отдавна във Флоренция бях видял един уличен артист, който говореше с корема си и викаше духа на Данте. Застаналият на сцената разиграваше нещо подобно, с тази разлика, че отговорите, давани от „духа“ можеха да те накарат да предположиш, че Нострадамус е пръв марксист в Европа. Че застаналият на сцената говореше с корема си, беше ясно от особеното звучене на отговорите – ниско, някак гукащо и малко мъгляво. Не можех да разбера само, защо му беше изтъпявало да убеждава тъкачите, че говори със задника си.

Наистина изключително интересен въпрос. Отначало си помислих, че на червените тъкачи не бива да се демонстрира разговор с дух, защото според тях не съществуват никакви духове. Но после ме изненада една догадка – изведнъж разбрах, че не е там работата. Страмински или не

87. Произношението на името „Нострадамус“ в руски звучи като „Настрадамус“ – Б. пр.

знам как точно се казваше, бе усетил, че у дадената публика жив интерес може да предизвика само нещо неприлично. В това отношение неговият талант беше напълно неутрален (доколкото знам, говорещите с корема си използват дори не него, а просто умеят да издават звуци, без да отварят устата си), затова му е трябвало да го представи като нещо непристойно-отвратително.

О, колко ме беше яд, че тук го няма някой от символистите, например Сологуб! Или още по-добре Мережковски. Нима би могъл да се намери по-дълбок символ? Или най-точно – по-широк? Такава, мислех си, ще бъде съдбата на всички изкуства в онзи безизходен тунел, към който ни тегли локомотивът на историята. Щом един коремоговорещ циркаджия трябва да прибегне до подобни трикове, за да поддържа интерес към себе си, какво остава за поезията? Тя изобщо няма да намери място в новия свят, или по-точно, място ще има, но стиховете ще са интересни, само ако се знае и е документирано, че авторът им има два х... я или че в най-лошия случай може да декламира със задника си. Защо, мислех си, защо всеки социален катаклизъм в нашия свят води дотам, че на повърхността изплува тъмният бълвоч, който кара всички останали да живеят по неговите подли и законспирирани закони?

Междувременно коремоговорещият предсказа близък крах на царството на капитала, после разправи някакъв допотопен виц, който залата не разбра, и на сбогуване издаде няколко дълги звука от физиологично естество, които аудиторията прие със смях на благодарност.

Конферансието излезе и съобщи моето име. Изкачих се по пружиниращите стъпала, застанах в края на сцената и мълчаливо изгледах събралите се. Трябва да кажа, че гледката не беше от най-приятните. Случва се в стъклените очи на някой препариран глиган или елен да се долови нещо смислено, някакво доизграждано от ума на наблюдателя чувство, което биха изразявали очите на животното, ако изглеждаха точно по същия начин, но бяха живи, а не стъклени. И в случая бе почти така, само че обратно. Макар множеството вперени в мен очи да бяха живи, а отразеното в тях чувство да изглеждаше разбираемо, аз знаех, че те изобщо не изразяват това, което си мисля. Всъщност никога през живота си нямаше да успея да разшифровам едва мъждукащия в тях разум. Пък едва ли си и струваше.

Не всички ме гледаха – Фурманов беше пиян и си приказваше нещо с двамата си адютанти (етимологията на тази длъжност в техния случай несъмнено сочеше към ада). На един от задните редове забелязах Анна – тя с презрителна усмивка дъвчеше сламка. Не мисля, че усмивката бе

адресирана към мен, тя дори не гледаше към сцената. Беше със същата дълга рокля от черно кадифе, както преди около два часа.

Изпънах единия си крак напред, скръстих ръце на гърдите си, но продължавах да мълча и да гледам някъде към пътеката между редовете. Скоро в залата се надигна ропот; за няколко секунди той се разрасна и се превърна в доста силен шум, на фона на който ясно се чуваха подсвирвания и подвиквания. Тогава с пресилено тих глас заговорих:

– Господа, моля да ме извините, че се обръщам към вас чрез устата си, но нямах нито време, нито подходящ случай да се науча на приетите тук форми на общуване...

Първите ми думи не чу никой, но към края на фразата шумът стихна дотолкова, че се чуваше бръмченето на рояците мухи над редовете.

– Другарят Фурманов ме помоли да ви издекламирам някакви стихове, нещо революционно. В тази връзка аз като комисар бих искал да направя следната забележка. Другарят Ленин ни предупреждаваше да не се увличаме прекомерно от експерименти в областта на формата. И нека другарят, който бе на сцената преди мен, да не се обижда, да, да, вие, другарю. Дето говорехте с гъза си. Ленин ни учеше, че изкуството е революционно не когато е външно необичайно, а когато дълбоката му същност е изпълнена с пролетарска идея. И като пример ще ви прочета едно стихотворение. В него става дума за живота на разни князе и графове, но същевременно то е образец на пролетарска поезия.

По редовете се възцари окончателна и пълна тишина. Отдавайки сякаш чест на невидим цезар, вдигнах ръка над главата си и в обичайния си стил, без никаква интонация, само с кратки паузи между стиховете, издекламирах следното:

Княгиня Мешчерская имала една чудно хубава дреха –
рокля от черно като испанската нощ кадифе.

Облечена с нея, посрещнала един столичен приятел тежен.

А той, щом я зърнал, затреперил и избягал незнаяно къде.

„О, каква мъка, каква отмала – княгинята си рече.

– Дали пък да не изсвиря нещо от Брамс написано?“

Докато гостът в това време, скрит зад завесата, разсъблечен
страстно милвал едно геврече, в черен цвят боядисано.

Тази история е невероятна за децата, що дори не са чували,

че освен селската и работническата класи,

у нас едно време експлоататори са съществували,

които са пиели кръвта на народните маси.

Затова пък днес всеки трудещ се има право и може

да си наниже геврече, както някога графове и велможи.

Няколко секунди над редовете цареше тишина, но после изведнъж избухнаха такива аплодисменти, каквито не ми се бе случвало да получавам дори в „Бездомното куче“. С крайчеца на окоото си забелязах, че Анна е станала от мястото си и тръгва по пътеката – но в момента това изобщо не ме вълнуваше. Да си призная, бях истински поласкан и дори забравих за всичките си горчиви мисли относно тукашната публика. Като се заханих с юмрук на някой невидим, аз бръгнах в джоба си, извадих браунинга и гръмнах два пъти във въздуха. В отговор последва възторжен рев и канонада от израслата над редовете гора от дула. Поклоних се кратко, слязох от сцената, подминах групата тъкачи, все още ръкопляскащи встрани от естрадата, и поех към имението.

Успехът донякъде ме опияни. Мислех си, че истинското изкуство се различава от фалшификатите по това, че успява да намери път и до най-закоравялото сърце. Изкуството е способно, макар и за миг, да издигне дори най-безнадеждната жертва на световния инфернален⁸⁸ транс до небесата, до пълната и от нищо не помрачавана свобода. Впрочем, доста бързо изтрезнях. Бодна ме извънредно болезнената за самолубието ми догадка, че са ми ръкопляскали, просто защото стиховете са им се сторили нещо като мандат, който с още няколко градуса разширява областта на безнаказаното своеволие. Към даденото от Ленин разрешение „граби награбеното“ се добавяше и не много ясното позволение „да си нанижеш геврече“.

Прибрах се в стаята, легнах на дивана и подложил ръце под тила си, зарях поглед нагоре. Осени ме мисълта, че всичко преживяно през последните два или три часа е великолепно отражение на вечната и неизменна съдба на руския интелигент. Тайно да пише стихове за червени знамена, а да печели от оди за имения ден на началника на полицията. Или обратното: с вътрешния си взор да вижда последното явяване на Негово величество, а на глас да възпява окачването на графски гевречета по мазолестите гениталии на пролетариата. Винаги, мислех си, винаги ще бъде така. Дори да допуснем, че властта в тази страшна държава се падне не на някоя от сражаващите се за нея клики, а просто на мошеници и крадци като тия, дето посещават разните там „Музикални кутийки“, руският интелигент пак ще се втурне към тях за поръчка като същински кучешки фризьор.

88. *Инфернален* – долен, адски, демоничен – Б. пр.

Мислех за всичко това вече в полусън, от който в реалността ме върна ненадейно почукване.

– Да, да – извиках аз и дори не си направих труда да се надигна от леглото, – влезте!

Вратата се отвори, но не влезе никой. Изчаках няколко секунди, но после не издържах и вдигнах глава. На прага с все същата затворена черна рокля стоеше Анна.

– Мога ли да вляза? – попита тя.

– Да, разбира се – казах аз и станах. – Заповядайте. Седнете.

Анна седна в креслото. Секундата, през която бе с гръб към мен, ми стигна точно за да мога с финт да изритам под леглото падналата на пода скъсана партенка.

Анна сложи ръце върху коленете си и няколко секунди ме наблюдава с поглед, замъглен сякаш от някаква неясна мисъл.

– Искате ли да запалите? – попитах.

Тя кимна. Извадих цигарите си, сложих ги на масата пред нея, поставих чинийката, служеща ми за пепелник, и запалих клечка кибрит.

– Благодаря – каза тя, издуха нагоре тънка струйка дим и отново замря. Имах чувството, че в нея се води някаква борба. Понечих да ѝ кажа нещо банално, колкото да завържа разговор, но навреме се овладях, защото се сетих как обикновено свършва това. Изведнъж обаче Анна сама заговори:

– Не бих казала, че стихотворението ви за княгинята ми хареса, но в сравнение с останалите участия в концерта прозвуча доста силно.

– Благодаря.

– Между другото, цяла нощ четох ваши стихове. Намерих една книга в гарнизонната библиотека.

– Коя?

– Не знам. Първите страници ги нямаше, изглежда са ги откъснали, за да си свиват цигари.

– А как познахте, че е моя?

– Няма значение. Попитах библиотекаря. Там имаше едно стихотворение по творба на Пушкин. Че когато отваряш очи, наоколо е само сняг, пустиня и мъгла, но после, после беше много хубаво. Как беше... Чакайте, сама ще се сетя. Аха. „Все още в нас гори желание, то влакове безброй зове и пръха нашето съзнание, но всъщност никъде не е.“

– А, да – казах. – Книгата се нарича „Песни от царството «Аз»“.

– Какво странно заглавие. В него има някакво самодоволство.

– Не, не става дума за самодоволство. Просто в Китай имало

някакво царство, наречено с едничката буква „У“. Винаги ме е учудвало. Разбирате ли, понякога казваме: „у мене“, „у нас“, а в случая е само „У“. Сякаш сочи нещо, от което нататък няма думи и човек може да каже само „у“, но у кого точно – не може да каже.

– Чапаев щеше веднага да ви попита какво искате да кажете с това „аз“.

– Питал ме е вече. Колкото до книгата (тя впрочем, е една от най-слабите, някой път ще ви дам други) мога да ви обясня. Някога много пътешествах и в един момент разбрах, че накъдето и да тръгна, всъщност се местя само в едно пространство и пространството съм аз самият. Тогава го нарекох „Аз“, сега обаче може би щях да го нарека „У“. Но както и да е.

– Ами другите? – попита Анна.

– Другите ли?

– Да. Защото много пишете за другите. Например – тя леко свъси вежди, вероятно, за да си спомни нещо – ето това: „Събрани в банята позната, с контешките си одеяния заудряха глави в стената, да смятат дни и разстояния... Противна мутра всеки беше, но търсех тяхната компания – на морга щом като смърдеше, и аз...“

– Достатъчно – казах – спомням си. Не мисля, че е най-доброто ми стихотворение.

– На мен пък ми харесва. Изобщо, Пьотър, вашата книга ужасно ми хареса. Но не отговорихте на въпроса ми – какво да правим с другите?

– Не разбирам напълно какво имате предвид.

– Щом всичко, което можете да видите, почувствате и разберете, се намира във вас самия, във вашето царство „Аз“, тогава значи, другите са просто нереални? Аз например?

– Повярвайте ми Анна – казах разпалено, – ако за мен има нещо реално на този свят, това сте вие. Толкова ми беше криво след нашето, нашето... как да го нарека... скарване, че...

– Аз съм виновна – каза Анна. – Наистина имам ужасен характер.

– Не, не, Анна! За всичко съм виновен само аз. Вие така търпеливо понасяхте нелепите...

– Хайде да не се състезаваме по вежливост. По-добре ми кажете, наистина ли означавам за вас тъй много, както се подразбира от някои изгървани от вас фрази?

– Вие значите за мен всичко – казах напълно искрено.

– Е, добре. Мисля, че ми предложихте една разходка с каляската? Извън града, нали? Тогава да тръгваме.

- Сега ли?
- Защо не? Поприближих се до нея.
- Анна, дори не можете...
- Много ви моля – каза тя, – не тук.

Минахме с каляската през портата и поехме наляво. Анна седеше до мен, по бузите ѝ бе избила руменина и тя избягваше да ме гледа. Започна да ми се струва, че вече съжالياва за аванса, който ми е дала. Стигнахме до гората без да си продумаме. Щом зелените арки на клоните се събраха над главите ни и разбрах, че сме скрити от нескромни погледи, спрях конете.

– Вижте какво, Анна – обърнах се към нея. – Повярвайте ми, високо цена вашия порив. Но ако започвате да съжالياвате за него, тогава...

Тя не ме остави да довърша. Обви ръце около шията ми и устните ѝ затвориха устата ми. Всичко стана толкова бързо, че тя вече ме целуваше, докато аз още говорех. Естествено, предпочитам да не довърша фразата си, отколкото да ѝ попреча.

Винаги съм намирал целувката за извънредно странна форма на контакт между хората. Доколкото знам, тя е едно от нововъведенията на цивилизацията. Защото знае се, че диваците от южните острови или жителите на Африка, още непрестъпили границата, отвъд която първоначално предназначеният за човека рай изведнъж става изгубен винаги, не се целуват никога. Тяхната любов е проста и непосредствена; може и самата дума „любов“ да е неупотребима помежду им. Любовта всъщност възниква в самота, когато обектът ѝ е другаде, и е насочена не толкова към онзи, или онази, които обичаш, колкото към далечния от оригинала образ, изграден от въображението. За да може истински да се появи трябва да умееш да си създаваш химери. Целувайки ме, Анна поскоро целуваше един никога не съществувал човек, скрит зад впечатлителите я стихове. Откъде можеше да знае, че и аз самият, докато пишех тази книга, също го търсех мъчително. С всяко ново стихотворение се убеждавах, че е невъзможно да го намеря, защото го няма никъде. Думите, оставяни от него, бяха просто фалшификат и приличаха на следи от стъпала в гранита, издялани от робите. Чрез тези стъпала жителите на Вавилон доказвали, че някакво древно божество реално е слизало на Земята. Но всъщност нима едно божество не слиза на Земята точно по този начин?

Последната мисъл вече се отнасяше за Анна. Усещах нежното

докосване на потрепващия ѝ език. Очите ѝ зад при-творените мигли бяха тъй близо, сякаш можех да се гмурна във влажния им блясък и да се стопя там завинаги. Накрая въздухът започна да не ни стига и нашата целувка свърши. Тя извърна лицето си встрани и сега го виждах в профил. Затвори очи и прокара език по устните си, сякаш бяха пресъхнали. Всички тези уж незначителни движения в друга ситуация нямаше да имат никакво значение или смисъл, но сега бяха невероятно вълнуващи. Изведнъж разбрах, че вече нищо не ни разделя, че всичко е възможно и ръката ми, легнала върху рамото ѝ – това обикновено докосване, което допреди минута изглеждаше почти кошунство – просто и естествено легна върху гърдите ѝ. Тя леко се дръпна, но веднага разбрах, че е само за да може дланта ми да не среща никакви препятствия по пътя си.

– За какво мислите сега? – попита тя. – Но честно.

– За какво мисля ли? – обгърнах шията ѝ с ръце. – Че движението към върха на щастието прилича буквално на изкачване на планина...

– Не, не така. Откопчейте кукичката. Не така. Чакайте, аз сама. Извинете, че ви прекъснах.

– Да, то прилича на рисковано и трудно изкачване. Докато самото желание все още предстои, всички чувства са погълнати от процеса на катерене. Следващият камък, на който можеш да стъпиш, буренът, за който можеш да се хванеш... Колко сте прекрасна, Анна... За какво бях почнал... Да, целта дава на всичко това смисъл, но в отделните точки на движението тя напълно липсва. Всъщност, приближаването към целта е по-висше от самата цел. Мисля, че имаше един опортюнист на име Берщайн, който казва, че движението е всичко, а целта – нищо...

– Не Берщайн, а Бернщайн⁸⁹. Това как да ви го разкопчая... Откъде намерихте този колан?

– О Боже, Анна, искате да ме подлудите...

– Продължавайте да говорите – каза тя и ме погледна за миг, – само не ми се сърдете, ако за известно време няма да мога да участвам в разговора.

– Да – отметнах назад глава и затворих очи, – но най-важното в случая е, че щом се качите на върха, щом я постигнете, целта моментално изчезва. Всъщност, както и всички създадени от фантазията обекти, тя е неуловима. Представяте ли си, Анна, когато човек мечтае за най-прекрасната жена, тя присъства във въображението му с цялото

89. Едуард Бернщайн (1850–1932) един от лидерите на опортюнистичното крило на германската социалдемократия и II Интернационал – Б. пр.

съвършенство на красотата си, но щом я вземе в обятията си, всичко изчезва. Нещото, с което той се сблъсква, се свежда до съвкупност от най-обикновени и често пъти доста първични усещания, изпитвани предимно на тъмно... Ооо!... Но колкото и да са вълнуващи те, зоващата го допреди миг красота изчезва. Заменя я някакъв направо смешен стремеж. Тоест, красотата е недосегаема. По-точно, тя е досегаема, но сама по себе си, а това, което търси в нея опияненият от страстта разум, просто не съществува. Поначало красотата е дори... Не, не мога повече. Елате тук... а така. Да. Да. Добре ли ви е така? О, Боже мой... Как казахте, че се казвал човекът, който говори за движението и целта?

– Бернщайн – пошушна ми Анна.

– Не ви ли се струва, че думите му напълно важат и за любовта?

– Да – прошепна тя и леко ме ухапа за меката част на ухото. – Целта е нищо, движението е всичко.

– Движете се тогава, движете се, моля ви.

– А вие говорете, говорете...

– Какво да говоря?

– Няма значение, само говорете. Искам да чувам гласа ви, когато това стане.

– Добре. Ако трябва да продължа мисълта... Представете си, че всичко, което може да ти даде една прекрасна жена, е сто процента...

– Счетоводител...

– Да, сто. Значи, деветдесет процента тя ти дава, просто докато я виждаш, а останалото, заради което се води хилядолетното наддаване, е само един мъничък остатък. И първите деветдесет процента няма как да бъдат разложени на никакви съставни части, защото красотата е неопределима и неделима, каквито и да ги дрънка Шопенхауер. А колкото до останалите десет, те са просто съвкупност от нервни сигнали и нямаше да струват нищо, ако на помощ не им идваха въображението и паметта... Анна, моля ви, отворете за малко очи... Така... да, именно въображението и паметта. Знаете ли, ако ми се наложеше да напиша една наистина силна еротична сцена, щях да си послужи с няколко бегли фрази, а останалото щях да запълня с несвързан разговор като нашия... О Боже, Анна... Като нашия, който водим сега. Защото няма нищо за описване – умът трябва да си доизгради всичко сам. Лъжата и може би една от най-големите женски тайни... Ах, ти мое момиче от старото име,... се крие в това, че красотата прилича на етикет върху нещо неизмеримо по-голямо, нещо неизразимо по-желано, отколкото е етикетът, и той само го означава, докато всъщност не крие нищо особено... Златен етикет

върху празна бутилка... Магазин, където всичко е изложено на великолепно подредената витрина, а зад нея, в мъничкия, нежен, тесен, много тесен салон... Моля ви, мила, не бързайте... Да, салонът е празен. Спомнете си стихотворението, което декламирах на онези нещастници. За княгинята и гевречето... Ах, Анна... Колкото и да е примамливо, идва един момент, когато разбираш, че в центъра на черното геврече геврече геврече е пустота пустотаа пуустоооотаа!

– Какво? – възкликнах и вдигнах глава от възглавницата.

– Пустота! – отново се провикна някой зад вратата. – Може ли да вляза?

– Merde – промърморих, понадигнах се в кревата и с обезумял поглед огледах стаята, зад чийто прозорец синият здрач вече се сгъстяваше, – да ви вземат дяволите! Какво има?

– Може ли да вляза?

– Влезте.

Вратата се отвори. На прага стоеше някакъв рижав кривокрак мъжага. По принцип това беше моят ординарец (мисля, че се казваше Семьон, макар да не бях много сигурен), но сега, след няколкото седмици разложително влияние от страна на червените, не беше напълно ясно какво си е наумил, така че за всеки случай вечерно време сам си изувах ботушите и се стараех да не го срещам из двора.

– Какво, да не спиш? – попита той и огледа стаята. – Събудих ли те? Е, извинявай. Ти днес направо ни изненада. Виж какво ти подаряват бойците.

Върху одеялото пред мен тупна някакъв предмет, загърнат във вестник; миришеше неопределено познато. Отворих пакета. Вътре имаше геврече от тия, дето ги продаваха в хлебарницата на главния площад, само че съвсем черно и смърдящо на катран, с какъвто войниците си лъскават ботушите.

– Е, не се ли радваш? – попита ординареца.

Вдигнах очи към него и той веднага заотстъпва назад. Преди още да съм напипал браунинга в джоба си, беше вече изчезнал през вратата и трите куршума, изпратени в правоъгълния ѝ отвор, с ангелски гласове рикошираха в каменната стена на коридора.

– Всички. Жени. Са кучки – казах високо и рухнах върху леглото.

Доста дълго никой не наруши спокойствието ми. Навън се чуваше пиянско грачене. На няколко пъти отекнаха изстрели, после май настана

продължителен и апатичен побой. От долитащите звуци разбирах, че концертът е прераснал в пълно безобразие. Беше твърде съмнително някой да успее да овладее разбушувалата се, според израза на петербургските либерали, народна стихия. Сетне в коридора, вратата закъм който дори не си направих труда да затворя, се чуха тихи стъпки. За миг ме осени надежда (нали има и пророчески сънища, помислих си), но тя бе толкова плаха, че щом видях широкоплещестата фигура на Котовски, не почувствах кой знае какво разочарование. Дори малко ме досмеша от мисълта, че пак е дошъл да се пазари за жребци и кокаин.

Беше облечен в кафяв костюм; на главата му имаше контешка широкопола шапка, а в ръцете си държеше по едно продълговато куфарче. Остави ги на пода и вдигна два пръста към периферията на шапката си.

– Добър вечер, Пьотър. Дошъл съм да се сбогуваме.

– Заминавате ли? – попитах.

– Да. Не знам защо вие оставате – рече Котовски. – Ако не днес – утре тъкачите ще опожарят всичко тук. Не разбирам на какво се надява Чапаев.

– Той се канеше до довечера да реши проблема. Котовски сви рамене.

– Знаете ли – каза, – проблемите могат да се решават по различен начин. Можеш просто да се напиеш до безсъзнание и тогава временно ще изчезнат. Но аз предпочитам да се оправя с тях, преди те да са започнали да се оправят с мен. Влакът тръгва в осем вечерта. Имаме още време. След пет дена сме в Париж.

– Аз оставам.

Котовски ме изгледа настойчиво.

– Знаете ли, че сте луд? – попита той.

– Разбира се.

– В крайна сметка вас тримата ще ви арестуват и Фурма-нов ще започне да командва.

– Това не ме плаши – казах.

– Значи не ви е страх, че ще ви арестуват? Е, всички ние, руските интелигенти, дори да сме в лудницата, продължаваме да имаме една тайна свобода a-la-Pushkine и може...

Изсмях се.

– Котовски, притежавате изключителната дарба да сте в унисон с моите мисли. Тъкмо днес си мислих на тази тема-Мога да ви разкажа какво всъщност е тайната свобода на руския интелигент.

– Ако няма да отнеме много време, ще ви бъда задължен – отвърна

той.

– Преди около година, мисля, в Петербург се случи нещо интересно. Пристигат, значи, някакви социалдемократи от Англия (естествено, ужасиха се от онова, което видяха). С тях имахме среща на улица „Басейная“. По линия на Съюза на поетите. Там беше Александър Блок. Цяла вечер им раз-казва за същата тази тайна свобода, дето всички ние, както се изрази той, възпяваме след Пушкин. Тогава го видях за последен път – беше целият в черно и неопишимо мрачен. После си тръгна и англичаните, естествено, нищо не разбрали, започнаха да разпитват какво все пак е това *Secret freedom*⁹⁰. Но никой не можа да им го обясни като хората, докато един румънец, дето не знам защо беше заедно с тях, им каза, че схваща за какво става дума.

– Нима? – рече Котовски и си погледна часовника.

– Не се притеснявайте. Остана още малко. Той каза, че в румънския език имало подобен идиом: „хаз барагаз“ или нещо такова. Не помня как точно звучеше. Означавало буквално „подземен смях“. През средните векове Румъния често била нападана от номадски племена, затова селяните си строели огромни землянки, цели подземни къщи, и щом на хоризонта се вдигнал облак прах, криели там добитъка си. Самите те също се криели вътре и понеже землянките били прекрасно замаскирани, нашествениците не успявали да намерят нищо. Селяните, естествено, стояли под земята много кротко и само от време на време, когато съвсем се преизпълнели с радост, че така хитро са ги измамили, притискали с ръка устата си и много тихо се кискали. Та ето я тайната свобода – каза румънецът: когато седиш сред смрадливите кочове и пръчове, и вирнал показалец нагоре, тихичко се кикотиш. Знаете ли, Котовски, описанието на ситуацията беше толкова точно, че още същата вечер престанах да бъда руски интелigent. Не съм от хората, дето ще се хият под земята. Тайна свобода не може да има.

– Интересно – каза Котовски. – Интересно. Но сега бързам.

– Ще ви изпратя до портата – надигнах се от мястото си. – Из двора става дявол знае какво.

– Точно това имах предвид.

Мушнах браунинга в джоба си, взех едното от куфарчетата на Котовски и тъкмо понечих да го последвам по коридора, когато изведнъж ме прониза странното предчувствие, че виждам стаята си за последен път. Спрях се на прага и я огледах внимателно: двата стола, леглото,

90. *Secret freedom* (англ.) – тайна свобода – Б. пр.

масичката с течението на „Изида“ от петнайсети година... Господи, помислих си почти развеселен, дори и така да е, няма вече няма да се върна тук? Какво като не знам къде отивам? Та малко ли места съм напуснал завинаги?

– Забравихте ли си нещо? – попита Котовски.

– Не – отговорих, – нищо.

Панорамата, която ни се разкри от най-горното стъпало на къщата, донякъде напомняше картината на Брюлов „Последният ден на Помпей“. Не, нямаше падащи колони, нито кълба дим в черното небе. Просто в тъмното горяха два големи огъня и навред сновяха пияни тъкачи. Но от начина, по който се тупаха по раменете, спираха, за да се изпият най-демонстративно или да надигнат шишето, от разсъблечените пияни жени, претичващи с кикот из двора, от страховитите червени отблясъци, осветили цялата тази вакханалия, човек започваше да усещаша, че приближава нещо страшно, неизбежно и неумолимо.

Мълчаливо и бързо тръгнахме към портата. Някакви хора с винтовки, насядали край един от огньовете, ни махаха с ръце да отидем и викаха нещо, затова Котовски нервно бръкна в джоба си. Слава Богу, никой не ни се натрапи, но последните метри до портата, когато беззащитните ни гърбове бяха обърнати към цялата тази пиянска лудница, ми се видяха много дълги. Щом се озовахме отвън, извървяхме десетина крачки и аз спрях. Улицата спираловидно се виеше надолу и беше съвсем пуста. Мокрият паваж матово лъщеше в спокойната светлина на само няколко лампи.

– Аз съм дотук – казах. – Желая ви успех.

– На вас също. Не се знае дали няма да се видим отново – странно се усмихна Котовски. – Или да чуем един за друг.

Стиснахме си ръцете, той отново вдигна два пръста към шапката си, и без да се обръща повече, пое надолу. Гледах широкия му гръб, докато не изчезна зад завоя, после бавно тръгнах да се връщам. Пред портата спрях и надникнах предпазливо. Прозорецът на кабинета на Чапаев не светеше. Изведнъж разбрах защо от видяното на двора ме бе обзел такъв ужас – тук всичко напомняше с нещо за света на барон Юнгерн. Нямах никакво желание да мина отново край огньовете с пияните тъкачи.

Досетих се къде може да е Чапаев. Извървях тридесет-четиридесет метра покрай оградата и се озърнах. Не се виждаше никой. Подскочих, хванах се за ръба на стената, набрах се криво-ляво и я прескочих.

Наоколо беше тъмно. Черният силует на смълчаното име бе

закрил огньовете. Пипнешком се промъкнах между мокрите от падналия наскоро дъжд дървета, стигнах до дерето, но се подхлъзнах и се свлякох надолу по гръб. Невидимият поток ромонеше някъде вдясно. С протегнати напред ръце поех към него и след няколко крачки видях между стволите да свети прозорчето на банята.

– Влизай, Петка – извика Чапаев в отговор на почукването ми.

Той седеше до познатата дървена маса, върху която бе сложена огромна бутилка със самогон, няколко чаши и чинии, газена лампа и дебела папка с книга; беше с разкопчаната си до пъпа дълга бяла риза и вече доста пиян.

– Какво те води насам? – попита той.

– Мисля, че възнамерявахте да решите проблема с червените тъкачи.

– Решавам го – отвърна Чапаев и напълни със самогон две от чашите.

– Котовски май добре ви познава.

– Прав си, аз също го познавам добре.

– Преди малко замина с вечерния влак за Париж. Мисля, че правим голяма грешка, като не следваме примера му.

Чапаев примижа.

– „Все още в нас гори желание – напевно подхвана той, – то влаково безброй зове и пърха нашето съзнание, но всъщност никъде не е...“

– И вие ли сте го чели? Много съм поласкан – казах аз и веднага с тъга си помислих, че думите „и вие“ са неуместни. – Знаете ли, ако тръгнем веднага, може да успеем да хванем влака.

– За какво ми е изтрябвал Париж? – попита Чапаев.

– Най-вероятно заради това, което скоро ще стане тук. Той се подсмихна.

– Право казваш, Петка.

– Впрочем – попитах с тревога, – къде е Анна? Рисковано е да остава в къщата.

– Натоварил съм я с една задача – каза Чапаев, – скоро ще дойде. С нея всичко е наред. Хайде, сядай де. Откога те чакам, изпих вече половината бутилка.

Седнах срещу него.

– За твое здраве.

Свих рамене. Нямаше как.

– За ваше здраве, Василий Иванович.

Пихме и той замислено се загледа в мъждивата светлинка на

газената лампа.

– Преди малко си мислех за твоите кошмари – сложи ръка върху папката Чапаев. – Прочетох всички истории, които си написал. И за Сердюк, и за тоя Мария, и за лекарите, и за бандитите. Някога обръщал ли си внимание как точно се събуждаш от такъв сън?

– Не.

– Я се опитай да си спомниш. Замислих се.

– Просто в един момент ми става ясно, че е сън, и толкоз – казах колебливо. – Започна ли да не издържам, внезапно разбирам, че всъщност няма от какво да ме е страх, защото...

– Защо?

– Опитвам се да намеря подходящите думи. Бих казал: защото има къде да се събудя.

Чапаев удари с ръка по масата.

– А къде точно се събуждаш? Нямах отговор.

– Не знам.

Той ме погледна и се усмихна. Изведнъж престана да ми се струва, че е пиян.

– Браво – каза той. – Точно така. Щом потокът от сънища те понесе, ти ставаш част от него, понеже в този поток всичко е относително, всичко се движи и няма нещо, за което да можеш да се хванеш. Завлече ли те водовъртеж, ти не го разбираш, защото се движиш заедно с водата и тя ти изглежда неподвижна. Така насън добиваш усещането за реалност. Но има една точка, неподвижна не по отношение на нещо друго, а абсолютно неподвижна и тя се нарича „не знам“. Когато се озovesh в нея насън, ти се събуждаш, по-точно отначало се събуждаш на път закъм нея. А после вече – той посочи с ръце цялата стая – на път за тук.

Изад стената долетя картчена пукотевица, после екна взрив и стъклото на прозореца издрънча.

– Но въпросната точка съществува – продължаваше Чапаев, – тя е абсолютно неподвижна и спрямо нея целият живот е сън досущ като твоите истории. Всичко е водовъртеж от мисли и светът около нас става реален, само защото ти се превръщаш във водовъртеж. По простата причина, че знаеш.

Той наблегна на думата „знаеш“. Станах и се приближих до прозореца.

– Чапаев, те май са запалили имението.

– Какво да се прави, Петка, светът е устроен така, че на всички въпроси на човек му се налага да си отговаря, когато къщата му гори.

– Съгласен съм – казах и отново седнах отсреща, – всичко това е чудесно, водовъртеж от мисли и така нататък. Светът става реален и не-реален – добре. Но сега тук ще дойдат едни много неприятни личности... Разбирате ли, не искам да кажа, че те са реални, но ще ни накарат да усетим своята реалност в цялата ѝ пълнота.

– Мене? – попита Чапаев. – Никога. Ето, виж.

Той взе бутилката, придърпа една малка синя паничка и я напълни догоре. После направи същото с чашата.

– Виж, Петка. Самогонът сам по себе си няма форма. Ей ти чаша, ей ти паничка. Коя от формите е истинска?

– И двете – казах. – И двете са истински.

Чапаев внимателно изпи самогона от паничката, после от чашата и една след друга ги запрати в стената. И паничката, и чашата се пръснаха на малки парченца.

– Петка – каза той, – гледай и запомняй. Ако си истински, смъртта действително ще дойде. Дори аз няма да мога да ти помогна. Още веднъж те питам. Ей ти чаши, ей ти бутилка. Коя от тези форми е истинската?

– Не разбирам какво имате предвид.

– Да ти покажа ли? – попита Чапаев.

– Покажете ми.

Той се олюля, бръкна под масата и извади никелирания си маузер. Едва успях да го хвана за ръката.

– Добре, добре. Само недейте стреля по бутилката.

– Прав си, Петка. Я по-добре да прием.

Чапаев напълни чашите и се замисли. Имах чувството, че все не може да намери подходящите думи.

– В действителност – каза той накрая, – за самогона няма нито паничка, нито чаша, нито бутилка. Той си е той. Затова всичко, което може да се появи или да изчезне, е съвкупност от празни форми, които не съществуват, докато самогонът не ги приеме. Налееш го в паничка – става ад, налееш го в чашка – става рай. А ние, например, прием от чаши. Това, Петка, ни прави хора. Разбра ли?

Навън отново екна гръм. Вече нямаше нужда да се приближавам до прозореца, за да видя през стъклото алените отблясъци на пожара.

– Между другото, относно ада – казах, – не помня дали съм ви говорил. Знаете ли защо тъкачите толкова дълго ни оставят на мира?

– Защо?

– Защото искрено вярват, че сте продали душата си на дявола.

– Нима? – с изненада попита Чапаев. – Интересно. А кой продава душата си?

– В какъв смисъл?

– Ами нали казват: продал душата си на дявола, продал душата си на Бога. Но кой я е продал? Нали трябва да е някой различен от този, който всъщност продава, за да може да продаде?

– Знаете ли Чапаев – казах, – моето католическо възпитание не ми позволява да се шегувам с такива неща.

– Разбирам. Знаем откъде идват тия слухове. При мен наистина дойде един човек и се поинтересува как да продаде душата си на дявола. Щабс-капитан Овечкин. Познаваш ли го?

– Срегнахме се в ресторанта.

– Обясних му как. И той изпълни целия ритуал много стриктно.

– И какво стана?

– Нищо особено. Не се сдоби нито с пари, нито с вечна младост. Единственото, което стана, бе че във всички полкови документи, вместо фамилията Овечкин⁹¹, започна да фигурира фамилията Козлов.

– Защо така?

– Защото е лошо да се лъже. Как можеш да продаваш нещо, което не притежаваш?

– Искате да кажете – попитах аз, – че Овечкин няма душа, така ли?

– Разбира се, че няма – каза Чапаев.

– А вие имате ли?

Той сякаш за миг надникна в себе си, после отрицателно въртна глава.

– А аз имам ли? – Не.

Изглежда, че по лицето ми се изписа смущение, защото Чапаев се подсмихна и ме потупа по ръката.

– Не, Петка, нито аз, нито ти, нито щабс-капитан Овечкин притежавате душа. Душите притежават Овечкин, Чапаев, Петка. Не може да се каже, че всеки има различна душа, нито че всички имат една душа. Единственото, което може да се каже, е, че душата също я няма.

– Е, сега пък вече съвсем нищо не разбирам.

– Така е, Петка... Котовски също сбърка. Помниш ли онази лампа с восъка?

– Помня я.

– Котовски разбра, че формата не съществува. Но че восъкът не

91. От овечка – (рус.) – овчица – Б. пр.

съществува, не можа да го разбере.

– Защо да не съществува?

– Защото, Петка, слушай ме внимателно, защото и въсъкът, и самогонът могат да приемат всякаква форма, но и те самите са си форми.

– Форми на кое?

– Е, там е цялата магия. Те са форми, за които можем да кажем само, че няма нещо, което да ги приема. Разбираш ли? Затова всъщност няма нито въсък, нито самогон. Няма нищо. Дори това „няма“ също го няма.

За момент ми се стори, че балансирам на някакъв праг, а после усетих тежко пиянско затъпяване. Мислите ми изведнъж започнаха да се подреждат много трудно.

– Въсък няма – рекох. – Но от самогона е останала още половин бутилка.

Чапаев замаяно погледна към масата.

– Така е – каза той. – Но ако все пак разбереш, че и него го няма, ще сваля ордена от гърдите си и ще ти го дам. А докато не ти го дам, двамата няма да излезем оттук.

Изпихме още по една чаша и известно време аз продължих да се вслушвам в отекащата навън оръжейна стрелба. Чапаев изобщо не й обръщаше внимание.

– Наистина ли не ви е страх? – попитах.

– Ами ти, Петка, да не би да се страхуваш от нещо?

– Малко – отвърнах.

– От какво?

– От смъртта. По-точно не от самата нея, ами... Не знам. Искам да спася съзнанието си.

Чапаев се засмя и поклати глава.

– Какво, нещо смешно ли казах?

– Направо ме смайваш, Петка. Не съм го очаквал от теб. Всеки път с такива мисли ли си влизал в атака? То е все едно под газена лампа да има парче вестник и то да си мисли, че иска да спаси светлината, която го огрява. Пък и от какво искаш да спасиш съзнанието си?

Свих рамене.

– От небитието.

– А да не би небитието да не е обект на съзнанието?

– Хайде, пак софистика – казах. – Дори да съм парче вестник, мислещо, че иска да спаси светлината, която го огрява, какво значение има за мен, щом наистина така си мисля и всичко това ми причинява болка?

– Та парчето вестник не може да мисли. На него просто е написано с курсив: „Аз искам да спася светлината на лампата.“ А малко по-нататък: „О, каква мъка, каква отмала...“ Ех, Петка... Как да ти го обясня?... Целият свят е един виц, който Господ Бог е разказал на самия себе си. Пък и самият Господ Бог е същото нещо.

Отвън се чу взрив, този път толкова наблизко, че стъклата на прозореца потрепераха. Ясно долових шумоленето на разкъсващите листата осколки.

– Знаете ли какво, Василий Иванович – казах, – хайде да приключваме с теорията. По-добре измислете нещо практично.

– Практически, Петка, ще ти кажа, че ако те е страх, и на двама ни лошо ни се пише. Защото страхът винаги привлича нещото, от което се опасяваш. А когато от нищо не се боиш, ставаш невидим. Най-добрата маскировка е равнодушието. Ако си истински равнодушен, никой, дето може да ти причини зло, просто няма да се сети, нито дори да си помисли за теб. Но ако започнеш да се връткаш на стола, както сега, след пет минути тук ще бъде пълно с тъкачи.

Изведнъж разбрах, че е прав и се засрамах от своята нервност, която изглеждаше особено жалка на фона на неговото великолепно безразличие. Нали самият аз съвсем наскоро се отказах да замина с Котовски? Бях тук, защото така предпочетох, и щеше да е глупаво да пропилявам може би последните минути от живота си за опасения и страхове. Погледнах Чапаев и осъзнах, че май така и не съм успял да разбера поне малко този човек.

– Чапаев, кажете ми кой сте вие в действителност.

– Петка, по-добре си отговори кой си ти в действителност. Тогава ще разбереш всичко и за мен. Че все повтаряш „аз, аз, аз“ досущ като бандита от твоя кошмар. А какво е това „аз“? За кого става дума? Виж сам.

– Аз искам да видя, но...

– Щом искаш, защо сега гледаш не себе си, а това „аз“, това „искам“, това „да видя“, и това „но“?

– Добре де – казах, – тогава ми отговорете на въпроса. Можете ли просто да ми отговорите?

– Мога – каза той, – и каква полза?

– Кой сте вие, Чапаев?

– Не знам – отговори той.

По дъсчените стени на банята изтропаха два-три куршума, разхвърчаха се трески и аз инстинктивно се приведох. Отвън се чуваха тихи

гласове, които обсъждаха нещо. Чапаев наля двете чаши, чукнахме се и ги изпихме. След известно колебание взех от масата главата лук.

– Разбирам, какво имате предвид – казах и си отхапах, – но сигурно може да се отговори и по друг начин.

– Може – каза Чапаев.

– Та кой сте вие, Василий Иванович?

– Аз ли? – попита той и ме погледна. – Аз съм отблясък от лампата върху тази бутилка.

Стори ми се, че светлината, отразена в очите му, ме шибна през лицето. И тогава най-ненадейно за себе си разбрах и си спомних всичко.

Ударът бе тъй силен, че в първия момент сякаш точно в средата на стаята избухна снаряд. Но почти веднага се свързах. Нямах нужда да казвам нещо на глас, но инерцията на речта вече бе трансформирала мисълта ми в думи.

– Най-интересното е – прошепнах тихо, – че и аз също.

– Та кой е този? – попита той и ме посочи с пръст.

– Пустота – отговорих.

– А този? – посочи себе си.

– Чапаев.

– Много добре! А това? – очерта с жест стаята.

– Не знам – казах.

В същия миг прозорецът издрънча, пробит от куршум, а бутилката помежду ни се строши и ни изпръска с остатъка от самогона. Няколко секунди се гледахме мълчаливо, после Чапаев стана, приближи се до пейката, където бе оставен кителът му, свали от него сребърната звезда и ми я метна от другия край на стаята.

Ненадейно движенията му станаха бързи и точни. Беше невероятно, че е същият човек, който допреди малко замаяно се олюляваше на табуретката и тъпо гледаше бутилката. Той грабна от масата лампата, бързо я отвинти, изля газта на пода и запрати в нея горящия фитил. След газта пламна разлеият се самогон и стаята се освети от мрачната светлина на лумващ пожар. Лицето на Чапаев, по което заиграха тъмни сенки от пламналия на пода огън, изведнъж ми се видя много древно и странно познато. С едно движение той катурна масата, наведе се и вдигна за металната халка някакъв тесен дървен люк.

– Да изчезваме – каза той, – повече нямаме работа тук. Налучквайки стълбата, заслизах в студената влажна тъмнина. Дъното на кладенеца бе на около два метра под пода. Отначало не можех да разбера какво ще правим в тази дупка. Опитах се да допра стената с крак, но изведнъж се

натъкнах на празнина. Чапаев слизаше след мен и ботушът му закачи главата ми.

– Напред! – изкомандва той. – Бързо!

От стълбата нататък водеше тесен и нисък проход, укрепен с дървени подпори. Пълзях и безуспешно се мъчех да видя нещо в тъмното. От доста чувствителното течение разбрах, че изходът не е много далеч.

– Спри – прошепна Чапаев. – Трябва да изчакаме малко. Той беше на около два метра от мен. Седнах на земята и се облегнах на една от подпорите. Дочувах неясни викове и шум; по едно време ясно различих гласа на Фурманов да крещи: „Не се навирай, мамка ти! Ще изгориш! Казвам ти, няма ги там, избягали са! Хванахте ли плешивия?“ Помислих си за хората, сновящи сред тежките облаци дим, за безобразните химери, създадени от колективно размътения им разум, и неопикуемо ме досмеша.

– Ей, Василий Иванович! – извиках го тихо.

– Какво? – обади се Чапаев.

– Разбрах нещо. Свободата бива само една – когато си свободен от всичко, сътворено от ума. Тази свобода се нарича „не знам“. Напълно сте прав. Нали се сещате за онзи израз: „изречената мисъл е лъжа“⁹². Ала неизречената мисъл също е лъжа, защото във всяка мисъл вече присъства една изреченост.

– Добре го каза, Петка – обади се Чапаев.

– Щом знам – продължих, – вече не съм свободен. Но съм абсолютно свободен, когато не знам. Свободата е най-голямата от всички тайни. Те – посочих с пръст ниския пръстен таван – просто не знаят до каква степен са свободни от всичко. Те не знаят кои са всъщност. Те... – вече се превивах от спазмите на неудържим смях, – те си мислят, че са тъкачи...

– Тихо – каза Чапаев. – Стига си цвилил. Ще те чуят.

– Тоест не – успях да кажа задъхано, – те дори не мислят, че са тъкачи... Те го знаят...

Чапаев ме срита с ботуша си.

– Напред.

За да се съвзема, няколко пъти дълбоко си поех въздух и запълзях нататък. Останалият път преминахме в мълчание. Може би защото подземният коридор бе тесен и нисък, той ми се стори невероятно дълъг. Под земята миришеше на влага и не знам защо – на сено, и този мирис

92. Авторът цитира откъс от стихотворението на Ф. Тютчев „Silentium“ – Б. пр.

се долавяше все по-ясно. Най-после протегнатите ми напред ръце опряха в пръстена стена. Изправих се на крака и болезнено ударих главата си в някакво желязо. Опипах тъмнината наоколо и разбрах, че стоя в плитката яма, захлупена с желязна плоскост. Между нея и повърхността на земята имаше около половин метра отвор. Промуших се през него, пропъльзах два-три метра, разбутвайки запълващото го сено, и се натъквах на широка лята гума. Веднага се сетих за огромната копа, край която непрекъснато дежуреше мълчаливият башкирец с винтовката, и разбрах къде се е дянала бронираната кола на Чапаев. След миг вече стоях пред копата – от едната ѝ страна сеното бе разпиляно и се виждаше откритата врата с нитовете по нея.

Имението бе обхванато от пламъци. Зрелището бе величествено и хипнотизиращо, както впрочем всеки голям пожар. На петдесетина метра от нас сред дърветата гореше друг огън, по-малък – там пламтеше банята, където преди малко седяхме двамата с Чапаев. Стори ми се, че около нея виждам хора, но спокойно можеха да са и пречупените сенки на дървета, помръдващи всеки път, когато огънят трепваше от подухването на вятъра. Така или иначе там със сигурност имаше хора: откъм пожарищата долитаха безумни викове и стрелба. Ако не знаех какво става в действителност, можех да си помисля, че два отряда водят ожесточен нощен бой.

Точно до мен нещо про шумоля и аз сграбчих пистолета.

– Аз съм – каза Анна.

Беше облечена с гимнастърка, брич и ботуши, а в ръцете си държеше огънат метален лост подобен на манивела.

– Слава Богу – казах аз, – не можете да си представите колко се разтревожих, че ви няма. Само като се сетех за тази пияна сган...

– Не ми дъхайте на лук – прекъсна ме тя. – Къде е Чапаев?

– Тук съм – каза той и изпълзя изпод дъното на бронираната кола.

– Защо се забавихте толкова? – попита тя. – Бях почнала вече да се притеснявам.

– Пъотър все не искаше да разбере – отвърна той. – По едно време вече си мислех, че там ще си останем.

– А в края на краищата разбра ли? Чапаев ме погледна.

– А бе нищо не е разбрал. Просто там започна такава стрелба, че...

– Вижте какво, Чапаев – понечих да започна, но той ме спря с повелителен жест. След което попита Анна:

– Всичко наред ли е?

– Да – каза тя и му подаде лоста.

Изведнъж ми стана ясно, че Чапаев е прав както винаги: нямаше нищо, за което да се каже, че съм го разбрал.

Той бързо разхвърля сеното, скриващо скосеното чело на колата, пхна лоста в отвора на радиатора и го завъртя няколко пъти. Двигателят забръмча тихо и мощно.

Анна отвори вратата и се шумгна вътре. Дватама с Чапаев я последвахме. Той щракна ключа и в ослепителната след подземния мрак светлина видях познатия ми интериор – тапицираните с кожа тесни дивани, завинтеният за стената пейзаж и масата, върху която вече бяха сложени едно томче на Монтескьо и пакет цигари „Ира“. Анна бързо се качи по витата стълбица, седна на въртящата се картучарска седалка и остана до кръста скрита в купола.

– Готова съм – каза тя. – Но от това сено не виждам нищо.

Чапаев хвана слушалката с извод до кабината на шофьора (той, както се досетих, беше башкирецът-постови, когото бойците наричаха помежду си Батъй), и заповяда:

– Разхвърляй копата. И гледай някое колело да не хлътне в дупката.

Моторът на бронираната кола изрева, тежката машина потрепери, потегли и измина няколко метра напред. Отгоре долиташе някакъв механичен шум – вдигнах глава и видях, че Анна върти нещо като дръжка на огромна кафемелачка и кулата заедно с нейната седалка се завърта около оста си.

– Така е по-добре – каза тя.

– Пуснете фаровете – заповяда през слушалката Чапаев.

Долепих ухо до шпионката на вратата. Оказа се, че фаровете са разположени по цялия периметър на колата, и когато блеснаха, имах чувството, че се намирам в някаква огряна от лампи сумрачна градина.

Беше странна градина. Бялата електрическа светлина по дърветата бе доста по-ярка от заревото на пожара. Подскачащите сенки, които приличаха на сновящи в тъмното хора, изчезнаха и стана ясно, че около нас няма никого.

Но не останахме дълго сами. По края на светлинното петно взеха да се появяват тъкачи с винтовки в ръцете – прикрили очи от ослепителните фарове, те ни гледаха мълчаливо.

Скоро около колата се затвори настръхнал от дула жив пръстен. Започнаха да се чуват откъслечни реплики:

– Ей ги ... не, няма да избягат... вече са хукнали... махни тая граната, глупако, така ще ни взривиш...

На няколко пъти стреляха по колата и куршумите със звън

отскачаха от бронята. Единият от фаровете се пръсна и в тълпата около нас екна дружен рев на възторг.

– Е, какво пък – каза Чапаев, – всяко нещо си има край. Анна, внимание...

Анна внимателно свали калъфа. Един куршум уцели вратата съвсем близо до шпионката и аз за всеки случай се дръпнах от нея. Наведена над картечницата, Анна долепи око до прицела и лицето ѝ се изкриви от гримаса на студена ярост.

– Огън! Вода! Земя! Пространство! Въздух! – извика Чапаев.

Анна бързо завъртя ръчката и куполът с тихо поскръцване започна да се върти около оста си. Картечницата мълчеше и аз с недоумение погледнах Чапаев. Той направи жест да ме успокои. Куполът се завъртя на триста и шейсет градуса и спря.

– Какво, засече ли? – попитах.

– Не – каза Чапаев. – Просто край.

Изведнъж забелязах, че вече не чувам нито изстрели, нито гласове. Абсолютно всички звуци, долитащи отвън, бяха изчезнали. Остана да се чува отново само тихото бръмчене на мотора.

Анна слезе от кулата, седна до мен и запали цигара. Забелязах, че пръстите ѝ треперят.

– Това беше глинената картечница – каза Чапаев. – Сега вече мога да ти кажа. Всъщност, тя изобщо не е картечница. Просто преди много хилядолетия, когато на света още ги нямало Буда Дипанкара⁹³ и Буда Шалямун⁹⁴, живял Буда Анагама. Той не си губел времето да обяснява каквото и да е. Просто посочвал нещата с кутрето на лявата си ръка и тогава се проявявала истинската им същност. Щом покажел някоя планина, тя изчезвала, покажел ли река, тя също изчезвала. Историята е дълга, затова – накратко: всичко свършило, когато посочил с пръста самия себе си и тутакси изчезнал. От него останало само лявото кутре, а учениците му го скрили в парче глина. Тази картечница е същото парче глина с пръста на Буда. Много отдавна в Индия живял един човек, който се опитал да превърне пръста в най-страшното оръжие на Земята. Но щом направил дупка в глината, пръстът го посочил и той изчезнал. Оттогава той се пазел в заключено ковчеже и пътувал от място на място. Следите му се изгубили в един от монголските манастири. А сега

93. *Буда Дипанкара* (пали) – букв. „Запалител на светилища“, живял много преди Буда – Б. пр.

94. *Буда Шалямун* – (букв.) – Мъдрецът от рода Шака – прозвище на основателя на основателя на будизма и на историческия Буда – Б. пр.

поради цял ред обстоятелства, той е при мен. Аз му направих приклад и го нарекох глинената картечница. Преди малко я употребихме. Чапаев стана от мястото си, отвори вратата и скочи навън. Чух как ботушите му тупнаха в земята. Анна излезе след него, а аз продължавах да седя на дивана и да гледам английския пейзаж на стената. Реката, мостът, небето в облаци и мъглявите руини... Нима, мислех си, нима?

– Петка – извика ме Чапаев, – защо седиш там? Станах, излязох през вратата и се озовах навън. Намирахме се върху идеално правилен кръг засипана със сено земя с диаметър около седем метра, който граничеше с пропаст заникъде. Оттатък нямаше нищо, освен равномерна, трудно описуема бледа светлина. Точно на ръба на кръглата площадка се търкаляше горната половина от винтовка с натъкнат щик. Изведнъж си спомних пасажа от „Балаганчик“⁹⁵ на Блок, когато Арлекино скача през прозореца, пробива хартията с нарисувания далечен пейзаж и в дупката се появява сива празнота. Обърнах се. Моторът на колата продължаваше да работи.

– Защо е останал този остров? – попитах аз.

– Сляпа зона – каза Чапаев. – Пръстът е посочил всичко, намиращо се в света зад нейните предели. Тя е нещо като сянка от стойката на лампа.

Направих крачка встрани и Чапаев ме сграбчи за рамото.

– Къде?... Ще се озовеш под картечницата.

После се обърна към Анна.

– Анна, я... Да не стане някоя беля.

Тя кимна и внимателно се провря под късата цев.

– Гледай внимателно, Петка – каза Чапаев.

Анна захапа цигарата си и в ръката ѝ се появи малко кръгло огледалце. Вдигна го до нивото на дулото, и преда още да разбере какво става, бронираната кола изчезна. Всичко свърши моментално и невероятно лесно, сякаш някой изгаси вълшебната лампа и картинката върху бялото платно изчезна. Останаха само четирите плитки следи от колелата, в които бавно се заизправя смачканата трева. Вече нищо не нарушаваше тишината.

– Край – каза Чапаев. – Този свят вече го няма.

– По дяволите – възкликнах аз, – цигарите останаха там... Ей, ами шофьорът?

Чапаев трепна и уплашено погледна първо мен, после и Анна.

95. Балаган, балаганчик (умал.) – панаирска барака; старинен театър – Б. пр.

– Дявол да го вземе, забравих го... Анна, ами ти защо не ме подсети?

Тя разпери ръце. В жеста ѝ нямаше нито капка искрено чувство и аз си помислих, че независимо от всичката си хубост, едва ли някога би могла да стане актриса.

– Не – казах аз, – нещо не е наред. Къде е шофьорът?

– Чапаев – обади се Анна, – не мога повече. Оправяйте се сами.

Чапаев въздъхна и засука мустак.

– Успокой се, Петка. Всъщност нямаше никакъв шофьор. Нали знаеш, има едни хартийки с особен печат, връчиш ги на някой пън и...

– А, значи е бил зомби. Ясно. Само не ме смятайте за пълен идиот, нали? Отдавна забелязах, че е странен. Обаче с такъв талант вие, Чапаев, можете да направите добра кариера в Петербург.

– Много ми е изтрябвал твоят Петербург – отвърна Чапаев.

– Ей, ами Котовски? – попитах развълнувано. – Той също ли е изчезнал?

– Понеже никога не е съществувал, доста е трудно да се отговори на този въпрос. Но ако наистина се притесняваш за неговата съдба, не се тревожи. Уверявам те, че Котовски също като теб е способен да създаде своя собствена вселена.

– А ние ще присъстваме ли в нея? Чапаев се замисли.

– Интересен въпрос – каза той. – Никога не би ми хрумнало подобно нещо. Може и да присъстваме, но не се наемам да отговоря като какви. Откъде да знам какъв свят ще си създаде Котовски в своя Париж. Или, по-точно, какъв Париж ще си създаде Котовски в своя свят.

– Хайде пак софистика – рекох.

Обърнах се и тръгнах към ръба на площадката. Но не успях да стигна до края ѝ. На един-два метра от границата на земния кръг ми се зави свят и аз се тръшнах на земята.

– Лошо ли ви е? – попита Анна.

– Прекрасно ми е – отговорих, – но какво ще правим тук? Тримата ли ще живеем?

– Ех, Петка – каза Чапаев, – непрекъснато ти обяснявам едно и също нещо... Всяка форма е празнота. Какво значи ли?

– Да. Какво?

– Значи, че празнатата е всякаква форма. Затвори очи. А сега ги отвори.

Не знам как да опиша този миг.

Виждах нещо като поток, светец с всички цветове на дъгата, като

безбрежна река, извираща от безкрайността и течаща в също такава безкрайност. Тя се простираше навред около нашия остров, докдето ми стигаше погледът, но не беше море, а именно река, поток, защото ясно различавах течението ѝ. Нейната светлина, заляла и трима ни, бе много ярка, но нито ослепителна, нито страшна, понеже представляваше все-силно милосърдие, щастие и любов едновременно. Всъщност, тези три думи, изтъркани от литературата и изкуството, са напълно неспособни да го изразят. Стигаше ми просто да гледам непрекъснато преливащите и искрящи пъстроцветни светлини – всичко, което можех да си помисля или да мечтая, беше част от бляскавия поток. По-точно – бляскавият поток бе всичко, което можех да чувствам или да преживея, всичко, което можеше да го има или да го няма, и той (знаех го със сигурност) не бе нищо по-различно от мен. Той беше аз, а аз бях той. Винаги съм бил той и нищо повече.

– Какво е това? – попитах.

– Нищо – отговори Чапаев.

– Не, исках да кажа: как се нарича?

– Различно – отговори Чапаев. – Аз го наричам „Условна река на абсолютна любов“. Съкратено Урал. Ние ту се превръщаме в него, ту приемаме някакви форми, но всъщност няма нито форми, нито ни има нас, нито дори Урал. Затова казваме: ние, форми, Урал.

– Но защо го правим? Чапаев сви рамене.

– Не знам.

– Обяснете ми.

– Нали трябва с нещо да се занимаваме в тази вечност. Затова се опитваме да преплуваме Урал, който в действителност не съществува. Не бой се, Петка, гмуркай се!

– А ще успея ли да изплувам? Чапаев ме изгледа от главата до петите.

– Нали успя – каза той. – Щом стоиш тук.

– А ще бъда ли пак това, което съм?

– Петка, как може да не си това, което си, след като точно ти си абсолютното всичко, което може да съществува?

Той понечи да каже още нещо, но в същия момент Анна допуши цигарата си, хвърли я на земята, стъпка я хубавичко и без дори да ни погледне, се засили и скочи в потока.

– Ето – каза Чапаев, – така трябва. Вместо да си приказваме празни приказки.

И гледайки ме с предателска усмивка, тръгна заднишком към ръба

на площадката.

– Чапаев – извиках уплашено, – чакайте! Не можете да ме зарежете! Трябва поне да ми обясните...

Късно. Земята под токовете му се отрони, той загуби равновесие и с разперени ръце падна по гръб в пъстроцветното сияние. Досущ като вода то за миг се раздели, после се събра над него и аз останах сам.

Няколко мига вцепенено гледах мястото, където изчезна Чапаев. После разбрах, че съм страшно уморен. Събрах на куп разпиляното по площадката сено, легнах върху него и вперих очи в неопишуемо високото сиво небе.

Изведнъж ме осени мисълта, че от памтивека просто лежа на брега на Урал и един след друг сънувам различни сънища, като пак и пак се събуждам все тук. Но ако наистина е така, тогава за какво съм пропилявал живота си? Литературата, изкуството, всички те бяха жалки мушици, хвърчащи над последната във вселената купчинка сено. Кой, помислих си, кой ще прочете описанието на моите сънища? Погледнах гладката повърхност на Урал. Тя отвсякъде отиваше към безкрайността. Писалката, тетрадката и всички, научени да четат знаците, оставяни върху хартия, сега бяха просто разноцветни искри и светлини, които ту се появяваха, ту изчезваха. Нима, помислих си, просто ще заспя на този бряг?

Без да си оставям повече нито миг за размисъл, станах бързо, затихах се и се гмурнах в Урал.

Не усетих почти нищо – сега той просто беше отвсякъде и затова вече нямаше никакви страни. Видях мястото, откъдето извираше потокът, и веднага разбрах, че точно тук е истинският ми дом. Понесох се нататък като грабната от вятъра снежинка. Отначало движението ми беше леко и безтегловно, но после стана нещо странно. Стори ми се, че някакво непознато триене започва да тегли назад глезените и лактите ми и да забавя движенията ми. Сиянието около мен започна да гасне, и когато спрях окончателно, светлината се смени с матов здрач, чийто източник, както изведнъж разбрах, бе светеща на тавана електрическа крушка.

Ръцете и краката ми бяха пристегнати с каиши за креслото, а главата ми лежеше върху малка мушамена възглавница.

Някъде от полумрака изплуваха дебелите устни на Тимур Тимурович, приближиха се към челото ми и се залепиха за него в дълга и влажна целувка.

– Пълен катарзис – каза той. – Честито.

10

„Пустош на хиляди, хиляди версти – запя през решетката на радиоприемника треперещ от вълнение мъжки глас, – но да преспим не остава къде... Щях да съм весел, да, щях да съм весел, майко родино, ех, ти да не бе...“

Володин стана от мястото си и щракна копчето. Музиката спря.

– Защо го изключи? – попита Сердюк и повдигна глава.

– Тоя Гребеншчиков не мога да го понасям – отговори Володин. – Е да, талантлив е, но прекалява с маниерничене-то. Всичкото му е чист будизъм. Една разбрана дума не може да каже. Ето, сега пееше за майката родина. Знаеш ли какво се има предвид? Китайската секта Белия Лотос има такава мантра⁹⁶: „абсолютната пустота – родината, майката – нероденото“. И как го шифровал само – докато разбереш какво иска да ти каже, можеш да откачиш.

Сердюк сви рамене и се върна към заниманието си. Докато мачках пластилина, от време на време наблюдавах бързите му пръсти, сгъващи хартиен жерав. Той го правеше изключително чевръсто, без дори да гледа. Такива жерави бяха разхвърляни и се търкаляха по пода на цялата стая за лечебноестетически упражнения, макар тази сутрин Жербунов и Барболин да бяха измели в коридора камара от тях. Сердюк обаче изобщо не се интересуваше от съдбата на своите еднообразни произведения. След като сложеше номер върху крилото на поредния жерав, той го захвърляше някъде в ъгъла и тутакси откъсваше от тетрадката следващия лист.

– Колко ти остават? – попита Володин.

– До напролет трябва да приключа – каза Сердюк и отмести поглед към мен. – Знаеш ли, сетих се още един.

– Казвай – отговорих аз.

– Значи, седят си Петка и Василий Иванович и си къркат. Изведнъж дотичва един войник и вика: „Бели!“ Петка казва: „Василий Иванович, да се спасяваме“. А Чапаев налива още по една чаша: „Пий, Петка“. Пили, значи. Пак търчи войникът и крещи: „Бели!“ А Чапаев налива още по една чаша: „Пий, Петка“. Отново нахълтва войникът и вика, че белите вече приближават къщата. А Чапаев казва: „Петка, виждаш ли ме?“

96. *Мантра* – свещен санскритски текст, който съдържа химните за жертвоприношения – Б. пр.

Петка вика: „Не“ – „И аз не те виждам. Добре сме се маскирали“.

Въздъгнах презрително и взех от масата ново парче пластилин.

– Този го знам, само че в друг вариант – каза Володин. – Идват белите, оглеждат стаята и казват: „По дяволите, пак са избягали“.

– Виж, така е по-близо до истината – обадих се аз, – макар че са все същите глупости. Някакви си бели... Не мога да разбера как са успели така да го преиначат. Знаеш ли още някой?

– Знам – каза Сердюк. – Значи, Петка и Василий Иванович плуват през река Урал, а Чапаев държи в зъбите си куфарче...

– Олее – изстенах аз. – Кой ги измисля тия дивотии?

– И, значи, а-а да се удави, обаче не пуска куфарчето. Петка му вика: „Василий Иванович, хвърли го, ще се удавиш!“ А Чапаев: „Как бе, Петка, не може, вътре са шабните карти“. Едва успели да се спасят, значи. Тогава Петка казва: „Василий Иванович, я да ги видя тия карти, дето едва не се удавихме заради тях“. И Чапаев отваря куфара. Гледа Петка – вътре картофи. „Василий Иванович, това не са карти!“ А Чапаев взема два картофа, слага ги на земята и казва: „Виж, Петка. Това сме ние, а ей това – белите“.

Володин се засмя.

– Тука пък няма и помен от смисъл – казах аз. – Първо, ако вие, Сердюк, след десет хиляди живота получите шанса да потънете в Урал, смятайте, че сте извадили страхотен късмет. Второ, изобщо не разбирам откъде непрекъснато се вземат тия бели. Мисля, че не е минало без Дзержински и неговите служби. Трето, това беше метафорична карта на съзнанието, а не някакви си карти за разположение на войските. И не бяха картофи, ами глави лук.

– Лук ли?

– Да, лук. Макар че по ред дълбоко лични причини бих платил скъпо да бяха картофи.

Володин и Сердюк си размениха продължителни погледи.

– И този човек иска да се изпише – каза Володин. – А, чакай, сетих се. Чапаев пише в дневника си: „Шести юни. Отблъснахме белите...“

– Той не си водеше никакъв дневник – вметнах аз.

– „Седми юни. Белите отблъснаха нас. Осми юни. Дойде горският и ни разпъди всичките.“

– Ясно – казах, – сигурно става дума за барон Юнгерн. Но, за съжаление, той не дойде. Пък и не беше, ами е искал да стане горски. Господа, намирам всичко за много странно. Не че сте зле информирани, но непрекъснато имам чувството, че някой, дето е знаел как точно стоят

нещата, се е опитал по чудовищен начин да изопачи истината. И не мога да разбера с каква цел.

Известно време всички мълчахме. Аз се задълбочих в работата си и започнах да обмислям предстоящия си разговор с Тимур Тимурович. Логиката на неговите действия все още ми беше напълно неясна. Мария бе изписан седмица след като строши бюста на Аристотел в главата ми, а на Володин, по-нормален човек от когото през живота си не бях виждал, наскоро му предписаха нов медикаментозен курс. В никакъв случай – разсъждавах аз, не бива да измислям никакви предварителни отговори. Защото той може да не ми зададе нито един от въпросите, за които ще се подготвя. И сигурно ще изтъря някои от готовите си клишета не на място. Ще мога да разчитам само на късмет и случайност.

– Добре – обади се най-сетне Володин. – Вие можете ли да ни дадете пример кое точно е изопачено? Да ни разкажете как е било в действителност?

– Какво по-конкретно ви интересува? – попитах аз. – Коя от споменатите случки?

– Няма значение. Или нека вземем нещо ново. Да речем, следното, дето не мога да си представя как може да бъде изопачено. От Париж Котовски изпраща на Чапаев червен хайвер и коняк. А Чапаев му отговаря с писмо: „Благодаря, двамата с Петка изпихме самогонца, нищо, че смърдеше на дървеници, но от боровинките не ядохме – прекалено воляха на риба.“ Не издържах и се засмях.

– Котовски нищо не ни е пращал от Париж. Но имахме подобна случка. Бяхме се отбили в ресторанта и наистина пихме коняк и замезвахме с червен хайвер. Разбирам как звучи, но черен нямаше. Говорехме си за християнската парадигма и употребявахме термини от нея. Чапаев коментираше един цитат от Сведенборг⁹⁷, в който се споменава, че лъч от небесната светлина паднал на дъното на ада и се сторил на живеещите там души зловонна локва. Бях го разбрал в смисъл, че самата светлина се трансформира, но Чапаев каза, че естеството на светлината не се променяло и всичко зависело от субекта на възприятието. Според него нямало такава сила, която да не пуска грешните души в рая, просто те самите не желали да отидат там. Аз не разбирах как е възможно подобно нещо. Тогава той каза, че някой от тъкачите на Фурманов може да помисли хайвера, който ядем, за боровинки, смърдящи на риба.

97. Емануел Сведенборг (1688–1772) – шведски философ, създал теософско учение за отвъдния живот и за поведението на безплътните духове – Б. пр.

– Ясно – рече Володин и не знам защо пребледня. Изведнъж ми хрумна нещо.

– Момент-момент – сепнах се аз, – откъде, казвате, бил изпратен конякът?

Володин не отговори.

– Има ли значение? – попита Сердюк.

– Няма – казах замислено – просто най-после започвам май да се досещам кой пуска тези истории. Е, странно е, и не е в стила му, но другите обяснения са толкова абсурдни...

– Ей, спомних си още един – прекъсна ме Сердюк. – Значи, идва Чапаев при Анка, а тя – гола...

– Ваша милост – спрях го аз, – не ви ли се струва, че малко прекалявате?

– Не съм го измислил аз – най-нахално отвърна Сердюк и запокити в ъгъла поредния си жерав. – Та пита я значи: „Анка, защо си гола?“ А тя: „Нямам си дрехи“. Тогава той отваря гардероба ѝ и казва: „Как да нямаш? Една дреха. Втора дреха. Здравсти, Петка. Трета дреха. Четвърта дреха“.

– Общо взето за подобно изказване би трябвало да ви бия един – рекох. – Но не знам защо, то ми навява меланхолия. В действителност всичко беше съвсем различно. Анна имаше рожден ден и ние си направихме пикник. Котовски веднага се напи и заспа, а Чапаев започна да ѝ обяснява, че човешката личност прилича на гардероб с дрехи, които се вадят една по една. И колкото си по-реален, толкова повече дрехи имаш в гардероба си. Такъв беше подаръкът му за рождения ѝ ден – имам предвид не гардероба с дрехи, а обяснението. Анна изобщо не искаше да се съгласи с него. Опитваше се да му докаже, че по принцип може да е и така, но не се отнася за нея, защото тя винаги оставала вярна на себе си и не си слагала никакви маски. Но на всичко, което тя казваше, Чапаев отговаряше: „Една дреха. Втора дреха“ и тъй нататък. Разбирате ли? После Анна попита, кой в такъв случай облича дрехите и Чапаев отговори, че не съществува никой, който да ги облича. Тогава Анна разбра. Тя млъкна замалко, после кимна, погледна го, а Чапаев се усмихна и каза: „Здравсти, Анна!“ Един от най-скъпите ми спомени... Защо ли ви го разказвам?

Изведнъж ме връхлетя цял рояк мисли. Спомних си странната усмивка на Котовски при нашата раздяла. Нещо не се връзваше. Може да е чул за картата на съзнанието, но откъде би могъл да знае за маскировката? Нали замина точно преди това... И изведнъж се сетих какво ми

отговори Чапаев на въпроса за бъдещата му съдба.

В миг всичко ми стана пределно ясно. Но Котовски не е предвидил едно, помислих си аз и усетих как кипвам от яд. Той не е предвидил, че мога да направя същото. И ако този надрусан с кокаин любител на жребци и на тайната свобода ми е спретнал лудницата, тогава...

– Сега пък вие чуйте един виц – казах.

Изглежда, че обзелите ме чувства се бяха отразили върху лицето ми, защото Сердюк и Володин ме погледнаха с явна уплаха; Володин чак се отмести назад заедно със стола си.

– Само не се притеснявай, нали? – обади се Сердюк.

– Е, слушате ли? – попитах. – Значи, така. Момент... Аха, та... Папуасите хванали Котовски и му викат: „Сега ще те изядем и от плешивия ти скалп ще си направим барабан. Кажи си последното желание.“ Котовски помислил, помислил и рекъл: „Дайте ми едно шило“. Дали му шило и той праас! Забил си го в главата! Че като викне: „На ви, гадове, барабан!“

Закикотих се свирепо и в този момент вратата се отвори. През нея надникна мустакатото лице на Жербунов. Той предпазливо огледа стаята и погледът му се спря върху мен. Аз се изкашлях и оправих яката на халата си.

– Тимур Тимурович те вика.

– Идвам – отговорих, станах от стола и внимателно оставих недоправеното геврече от черен пластилин върху затрупаната със сердюковски жерави маса.

Тимур Тимурович беше в чудесно настроение.

– Пьотър, надявам се разбирате защо нарекох резултата от последния ви сеанс пълен катарзис?

Уклончиво свих рамене.

– Вижте – каза той. – Веднъж вече ви обясних, че изгубилата ориентация психическа енергия може да приеме формата на всякаква мания или фобия. Според моя метод ние разглеждаме въпросната мания или фобия, като изхождаме от нейната вътрешна логика. Да речем, казвате, че сте Наполеон.

– Не казвам такова нещо.

– Да допуснем, че го казвате. Та вместо да ви доказвам, че грешите или да ви прилагам инсулинов шок, аз ви отговарям: много добре, Вие сте Наполеон. Но какво ще правите тогава? Ще изпратите войски в

Египет ли? Или ще заповядайте континентална блокада? Или може би ще се отречете от престола и кротко ще се приберете на Корсиканската си уличка? И вече от начина, по който ще ми отговорите на този въпрос, ще последва всичко останало. Погледнете например съседа си Сердюк. Японците, дето уж го накарали да си разпори корема, са най-виталната част от психическия му свят. Дори когато самият Сердюк преживява символична смърт, с тях не се случва нищо. Напротив, когато той вече е мъртъв, японците остават да живеят в представите му. А щом дойде на себе си, не може да измисли нищо по-добро от това да сгъва самолетчетта. Сигурен съм, че така са го посъветвали в някоя нова халюцинация. Тоест, болестта е поразила толкова обширни зони от психиката му, че понякога започвам да си мисля за оперативна намеса.

– Какво искате да кажете?

– Няма значение. Споменавам за Сердюк, само за да направя сравнение. Сега нека видим какво стана с вас. Мисля, че вие сте истински триумф на моя метод. Целият този болезнено подробен свят, изграден от размътеното ви съзнание, изчезна, разтопи се в себе си и то не под натиска на лекаря, а сякаш по някакъв свой собствен закон. Вашата психоза се е самоизчерпала. Изгубилата ориентация психическа енергия се е интегрирала с останалата част от психиката. Ако теорията ми е правилна – а на мен ми се иска да го вярвам – сега вие сте абсолютно здрав.

– Сигурен съм, че е правилна – казах аз. – Е, не я разбирам в цялата ѝ дълбочина...

– Не ви и трябва да я разбирате. Достатъчно е, че към днешна дата вие сте нейното най-добро потвърждение. И много ви благодаря, Пьотър, че описахте халюцинациите си така подробно. Малцина болни са способни да го направят. Нали нямате нищо против в своята монография да използвам фрагменти от записките ви?

– За мен ще бъде голяма чест.

Тимур Тимурович ме потупа приятелски по рамото.

– Хайде, хайде, стига церемонии. С мен можете да се държите съвсем непринудено. Аз съм ви приятел.

Той взе от бюрото една доста дебела пачка съшити листове.

– Само ще ви помоля да попълните анкетата съвсем сериозно.

– Анкета ли?

– Чиста формалност – каза Тимур Тимурович. – В Министерство на здравеопазването непрекъснато измислят по нещо – щатът им е голям, затова се чудят какво да правят. Това е така нареченият тест за проверка на социалната адекватност. Въпросите са най-различни и към всеки има

по няколко отговора. Един е правилен, а останалите са абсурдни. Нормалният човек ги разпознава моментално.

Той прелисти анкетата – към двайсет-трийсет страници.

– Е, бюрокрация, но няма начин, такива са изискванията. Трябва за изписването. И понеже не виждам никакви причини да ви държа повече тук, ето ви писалката и – напред.

Взех листовете от ръцете му и седнах на бюрото. Тимур Тимурович деликатно се обърна към библиотеката и извади някакъв дебел том.

В анкетата имаше няколко раздела: „Култура“, „История“, „Политика“ и още нещо. Отворих напосоки раздел „Култура“ и прочетох следното:

32. В края на кой от изброените филми главният герой разпъжда негодниците, въртейки над главата си тежък кръст?

- а) „Александър Невски“
- б) „Иисус от Назарет“
- в) „Краят на боговете“

33. Кое от изброените имена е символ на всепобеждаващото добро?

- а) Арнолд Шварценегер
- б) Силвестър Сталоун
- в) Жан-Клод Ван Дам

Опитах да не издам смущението си, прелистих няколко страници наведнъж и се озовах някъде в средата на историческия раздел:

74. По кой обект е стрелял крайцерът „Аврора“?

- а) Райхстага
- б) броненосца „Потьомкин“
- в) Белия дом
- г) Белият дом пръв е открил стрелбата

Изведнъж си спомних онази страшна черна нощ през октомври, когато „Аврора“ навлезе в устието на Нева. С вдигната яка стоях на моста и пушех нервно, загледан в далечния черен силует на крайцера. По него

нямаше нито една светлинка, само по краищата на тънките стоманени мачти трепкаше размито електрическо сияние. До мен спряха двама закъснели минавачи – невероятно хубава девойка гимназистка и придружаващата я дебела гувернантка, приличаща на стълб за афиши.

– Look at it, missis Brown! – възкликна момичето и посочи страшния черен кораб. – This is Saint Elmo's fires!

– You are mistaken, Katya – тихо отвърна гувернантката. – There is nothing saintly about this ship.

После ме изгледа изпод вежди.

– Let's go – каза тя. – Standing here could be dangerous⁹⁸. Тръснах глава да отпъдя спомена и прелистих още няколко страници.

102. Кой е създал вселената?

а) Бог

б) Комитетът на войнишките майки

в) Аз

г) Котовски

Затворих внимателно анкетата и погледнах през прозореца. Навън се виждаше заснеженият връх на тополата, където бе кацнала една врана. Тя пристъпваше от крак на крак и от клона се сипеше сняг. После долу изрева някакъв мотор и я уплаши. Враната тежко размаха криле, литна и се отдалечи от болницата. Гледах я, докато не се превърна в една забележима черна точка. После бавно вдигнах очи към Тимур Тимурович и се натъкнах на внимателния му поглед.

– Бихте ли ми казали каква е ползата от анкетата? За какво са я измислили?

– И аз не знам – отговори той. – Макар да има известен резон, разбира се. Някои болни са толкова хитри, че успяват да заблудят и най-опитния лекар. Анкетата е за в случай, че Наполеон реши временно да се признае за луд, за да получи възможност да излезе от болницата и да спретне Стоте дни...⁹⁹

В очите на Тимур Тимурович изведнъж се мерна уплаха, но той я

98. „Вижте, мисис Браун, това са огньовете на Св. Елм!“ – „Грешите, Катя. Този кораб не е свързан с нищо свято. Да вървим, тук може да стане опасно“ – Б. а.

99. Периодът, през който след бягството си от остров Елба император Наполеон I отново се завръща във Франция (20 март-22 юни 1815 г.). Периодът завършва с разгром на войските му при Ватерлоо и повторното му отричане от престола – Б. пр.

скри с клепачите си.

– Всъщност, напълно сте прав – рече той и се приближи до мен. – Току-що разбрах, че продължавам да се държа с вас като с болен. Излиза, че сам не си вярвам. Ужасно е глупаво, но е от професионалната ми деформация.

Той издърпа анкетата от ръцете ми, скъса я на две и я хвърли в кошчето. После се извърна към прозореца.

– Идете да се пригответе. Документите ви са заверени. Жербунов ще ви изпрати до гарата. Ако ви потрябвам, имате телефона ми.

Сините дочени панталони и черният пуловер, които ми даде Жербунов, миришеха на прах и килер. Никак не ми хареса, че панталонът е смачкан и накапан с нещо, но Жербунов каза, че в домакинската част нямало ютия.

– Ние да не сме пералня – ядно каза той, – или министерство на културата?

Обух високите боти с грайферни подметки, сложих си кръглата рунтава шапка и сивото вълнено палто, което щеше да е елегантно, ако не го разваляше обгорялата дупка на гърба.

– Сигурно си се натряскал и някой от приятелчетата ти е загасил цигарата си в него – изкоментира Жербунов, обличайки отровнозелено то си яке с качулка.

Интересно е, че тия негови грубиянски реплики, каквито никога не си позволяваше в болничната стая, не ми се виждаха оскърбителни. Напротив, звучаха ми като вълшебна музика, защото означаваха свобода. Всъщност, той дори не беше грубиян – просто така си говореше. Правилата на служебната етика вече не ме засягаха, аз вече не бях пациент, нито той – санитар, и всичко, което преди ни свързваше, сега остана да виси на криво забития в стената пирон заедно с бялата му престилка.

– Ами куфарчето? – попитах.

Той се опули с престорена изненада.

– Нямахме никакво куфарче. Разберете се с Тимур Тимурович. Ей си ви портмонето – както си беше с двайсет хиляди, тъй си седи.

– Ясно – казах аз. – Тук правда няма да намеря.

– Така е.

Не продължих да възразявам. Беше глупаво дори да повдигам въпрос. Задоволих се с това, че измъкнах от страничния джоб на якето му една автоматична писалка.

Вратите към свободата се отвориха тъй делнично, че изпитах известно разочарование. Отвън имаше празен заснежен двор, заобиколен от

бетонна ограда, а точно отсреща зеленееше голяма желязна порта, не знам защо украсена с червени звезди. До нея се намираше будката на пропуска, от чийто комин се виеше тънък пушек. Впрочем, много пъти бях виждал всичко това през прозореца. Слязох по стълбите и се обърнах да погледна невзрачната бяла сграда на болницата.

– Жербунов, кой прозорец е на нашата стая?

– На третия етаж вторият от края – отговори Жербунов. – Виж, махат ти.

Видях два тъмни силуета на прозореца. Единият бе вдигнал ръка и я бе долепил до стъклото. Аз също им магнах. Жербунов доста грубо ме дръпна за ръкава.

– Хайде, ще изпуснеш влака.

Обърнах се и тръгнах след него към портата.

В будката беше тясно и горещо. Пазачът със зелена фуражка с две кръстосани пушки на кокардата седеше зад прозорчето, пред което имаше някакво жалко подобие на бариера от боядисана желязна тръба. Той дълго изучава книгата, на няколко пъти погледна ту снимката, ту лицето ми, двамата с Жербунов тихо си размениха няколко реплики и накрая бариерата се вдигна.

– Видя ли го колко е сериозен? – попита Жербунов, когато излязохме. – Едно време е работил в секретна секция.

– Ясно – отговорих. – Интересен случай. Тимур Тимурович и него ли излекува?

Жербунов ме изгледа накриво, но не каза нищо.

Зад портата започваше тясна заснежена пътечка. Отначало тя се виеше из рядката брезова гора, после десетина минути – покрай нея и сетне отново се гмурваше между дърветата. Наоколо не се виждаха никакви следи от цивилизация, ако не броим дебелиите жици, провиснали между еднаквите метални стълбове, подобни на скелети на огромни червеноармейци с будьоновски шлемове. Изведнъж гората свърши и ние се озовахме пред железопътен перон с дървена стълбичка към него. Единствената постройка бе тухленото кантонче с апатично димящ комин, досущ като будката на пропуска. Чак си помислих, че такъв е господстващият тип архитектура в този непознат свят, но още нямах достатъчно опит, за да правя прекалено големи обобщения. Жербунов се приближи до гишетото и ми купи билет.

– Е, – каза той. – Влакът идва. До Ярославската гара са петнайсет минути.

– Чудесно – отговорих.

– Какво мислиш да правиш в цивилизацията?

Леко потръпнах от въпроса му. От дългото общуване с войници знаех, че безсрамното обсъждане на интимните страни от живота в нисшите класи на обществото изпълнява горе-долу същата функция, както разговорите за времето – във висшите. Но Жербунов явно имаше намерение веднага да се впусне в подробности и нюанси.

Свих рамене.

– Не бих казал, че кой знае колко ми е домъчняло за вашите съгражданки, Жербунов.

– Защо пък?

– Ами защото всички жени са кучки.

– Така е – въздъхна той. – И все пак, с какво ще се захванеш? Нали все нещо трябва да работиш?

– Не знам – отговорих. – Мога да пиша стихове, мога да командвам ескадрон. Ще видим.

Електрическият влак спря и вратите му се отвориха със съсък.

– Е, хайде – Жербунов ми подаде ръката си, подобна на клещи. – Всичко най-

– Сбогом – казах аз. – Много ви моля, предайте най-добрите ми пожелания на момчетата от стаята.

Стиснах му ръката и неочаквано видях на нея татуировка, която преди не бях забелязал – размазана синя котва, а отгоре бледи и неясни, едва се четяха буквите „БАЛТФЛОТ“ – сякаш се бяха опитвали да ги изтрият.

Качих се във вагона и седнах на коравата дървена седалка. Влакът потегли. Набитата фигура на Жербунов се мерна зад прозореца и изчезна в небитието завинаги. Когато вагонът вече отминаваше края на перона, видях на оградата му закрепената на две летви табелка с надпис: „СПИРКА ЛОЗОВАЯ“.

Булевард „Тверской“ беше почти същият, както го бях видял за последен път – отново беше февруари в преспи и мъгла, която по странен начин проникваше дори в светлината на деня. Насядалите по пейките вцепенени баби наглеждаха пъстро облечени деца, заети с безкрайна снежна битка. Горе, над черната мрежа от жици, небето се бе провесило почти до земята.

Е, имаше и разлики, които забелязах, щом стигнах в края на булеварда. Бронзовият Пушкин бе изчезнал, но зейналата на негово място

празнота по особен начин изглеждаше като възможно най-добрият паметник. Там, където преди се намиреше Страстной манастир, сега също зееше празнота, леко затулена от рахитични дървета и безвкусни улични лампи.

Седнах на пейката срещу невидимия паметник и запалих цигарата с къс жълт мундшук, с която любезно ме почерпи офицерът с комична униформа до мен. Цигарата изгоря бързо, като бикфордов шнур, и остави в устата ми лек привкус на селитра.

В джоба си имах няколко смачкани банкноти – наглед те почти не се различаваха от някогашните пъстроцветни думски стотачки, но бяха доста по-малки по размер. Още на гарата разбрах, че ще ми стигнат за един обяд в евтин ресторант. Доста дълго седях на пейката и мислих какво ще правя оттук нататък. Вече започна да се мръква и по покривите на познатите ми сгради (а наоколо те бяха доста) пламнаха огромни електрически надписи на някакъв ужасен волапюк¹⁰⁰: „SAMSUNG“, „OCA-COA“, „OLBI“. В този град изобщо нямаше къде да ида; чувствах се като персиеца, който по необяснима причина е дотичал от Маратон до Атина.

– Знаете ли, ваша милост, какво е, когато няма вече къде да отидете? – промърморих си тихо, загледан към светещите в небето думи, и се засмях, като си спомних жената Мармеладов от „Музикалната кутийка“.

И изведнъж напълно ясно осъзнах какво трябва да направя.

Станах от пейката, прекосих улицата, застанах на ръба на тротоара и вдигнах ръка, за да спра някое возило. Почти веднага пред мен натисна спирачки дрънчащ автомобил с капковидна форма, целият в снежна кал. На волана седеше някакъв брадат господин, който приличаше малко на граф Толстой, само дето брадата му беше по-хилава.

– Закъде? – попита господинът.

– Вижте – казах, – не помня точния адрес, но искам да отида в така наречената „Музикална кутийка“. Едно кафене. Тук някъде наблизо е, надолу по булеварда и после наляво. До Никитските врата.

– Дето е на улица „Херцен“ ли? Свих рамене.

– Не съм чувал за такова кафене – промърмори брадятият. – Сигурно е новооткрито.

– Защо – възразих, – доста старо е.

– Десет хиляди – отсече господинът. – В предплата.

Отворих вратата и седнах до него. Колата потегли. Погледнах го

100. *Волапюк* – изкуствен международен език – Б. пр.

крадешком. Беше облечен със странно сако, чиято кройка напомняше военен френч като тези, дето обичаха да ги носят болшевишките началници, но ушито от някакво либерално карирано сукно.

– Хубава кола – казах. Той явно остана поласкан.

– Сега вече е стара – отвърна, – а след войната на света нямаше по-добра кола от „Победа“.

– След войната ли?

– Е, не през всичкото време, но поне пет години след нея. А сега на всичко му е... ха майката. Затова комунистите дойдоха на власт.

– Само не ми говорете за политика – помолих, – нищо не разбирам от нея и непрекъснато се обърквам.

Той ме погледна за миг.

– Е, затова навред цари такава разруха, младежо, защото хората като вас не я разбират. Какво е политиката? Начинът, по който ще продължим да живеем. Ако всеки мислеше как да подредим Русия¹⁰¹, тя нямаше да има нужда от никакво подреждане. Такава е, ако позволите да кажа, диалектиката.

– Къде се каните да я турите тая диалектика? – попитах.

– Моля?

– Не – казах, – нищо.

Спряхме в началото на булеварда. Имаше задръстване. Чувах се нервни бибиткания, мигаха оранжеви и червени габарити. Братият господин мълчеше, затова си помислих, че може да е сметнал думите ми за недружелюбни. Постарах се да изгледа положението.

– Знаете ли – заговорих, – ако историята ни учи на нещо, то е, че всички, опитали се да подредят Русия, са свършвали с това, че тя ги е подреждала. И бих казал, не по най-добрата схема.

– Прав сте – съгласи се господинът. – Трябва да мислим как да я подредим, че повече да не се случва така.

– Колкото до мен, аз нямам нужда да го мисля – казах. – Много добре знам как да подреда Русия.

– Нима? И как?

– Много лесно. Всеки път, когато в съзнанието ти се появят понятия и образът на Русия, трябва да ги оставиш да се саморазтворят в собственото си естество. И понеже понятието и образът на Русия нямат никакво собствено естество, в резултат Русия ще стане напълно подредена.

101. Алюзия за политическото есе на А. Солженицин „Как нам обустроить Россию?“ – Б. пр.

Той ме погледна внимателно.

– Ясно. Американските ционисти чакат точно това. Тъкмо с тази цел са промили мозъците на цялото ви поколение.

Колата потегли и зави към „Никитские“.

– Не разбирам напълно за кого говорите – казах аз, – но в такъв случай трябва да вземем и да подредим тези американски ционисти.

– Интересно ми е тях пък как ще ги подредите.

– Точно по същия начин. И Америка трябва да бъде подредена. Пък и изобщо, защо да навлизаме в подробности? Ако ще се подрежда, нека да е целият свят наведнъж.

– Ами защо не го направите?

– Точно това се каня да сторя днес. Господинът снизходително кимна с брада.

– Наистина, глупаво е да говоря с вас сериозно, но трябва да ви кажа, че не сте първият, който дрънка тия шуротии. Да се правите, че се съмнявате в реалността на света е най-малодушната форма на бягство от тази реалност. Жалка картинка, ако искате да знаете. Независимо че изглежда абсурден, жесток и безсмислен, нашият свят все пак съществува, нали? Съществува с всичките си проблеми.

Замълчах си.

– Затова приказките за нереалността на света говорят не за висока духовност, а точно обратното. Като не приемате творението, вие не приемате и Твореца.

– Не разбирам добре какво е това „духовност“. А колкото до твореца на този свят, трябва да ви кажа, че имам кратко познанство с него.

– Нима?

– Да. Казва се Григорий Котовски, живее в Париж и от всичко, което виждаме през прозорците на чудесната ви кола личи, че продължава да злоупотребява с кокаина.

– Само това ли можете да кажете за него?

– Не, мога да кажа още, че в момента на главата му има анкерпласт.

– Ясно. Ще ми позволите ли да ви попитам от коя психиатрия сте избягал?

Замислих се.

– Струва ми се, от седемнайсега. Да, точно така, там до вратата имаше синя табелка и на нея пишеше „седемнайсет“. Пишеше още, че е образцова клиника.

Колата спря.

Погледнах навън. Видях сградата на консерваторията. Бяхме

някъде близо до „Кутийката“.

– Знаете ли – казах, – я да помолим някого да ни упъти.

– Няма да ви возя повече – каза господинът. – Слизайте от колата и вървете по дяволите.

Свих рамене, отворих вратата и слязох. Капковидният автомобил изрева и изфуча някъде към Кремъл. Мъчно ми беше, че опитът ми да говоря откровено и искрено се натъкна на подобна реакция. Впрочем, докато стигна до ъгъла на консерваторията, вече бях подредил брататия господин до всичките дяволи.

Огледах се наоколо. Улицата определено ми беше позната. Извървах петдесетина метра и видях, че завива надясно. Почти веднага зърнах същия безистен, пред който в онази незабравима зимна нощ бе спрял автомобилът на фон Ернен. Само цветът на къщата май бе различен. И освен това, на платното пред нея имаше много коли с какви ли не форми и цветове.

Бързо прекосих неописуемо потискащия двор и се озовах пред вратата с футуристична козирка от стъкло и стомана. На нея бе закрепена малка табелка:

ИВАН БИКЪТ John Bull Pubix International

Няколкото прозореца с полуспуснати розови пердета светеха. През тях долиташе носталгично механичен звук от незнаен инструмент.

Натиснах дръжката и влязох в късия коридор, накачулен с тежки кожуси. В дъното му имаше невероятно груба стоманена врата. От една табуретка стана да ме посрещне някакъв човек с лице на престъпник и с лимоненожълт блейзър със златни копчета. В ръцете си държеше странна наглед телефонна слушалка със скъсан кабел, дълъг не повече от дюйм¹⁰². Бях готов да се закълна, че допреди миг говореше по нея, като я държеше неправилно – с кабела нагоре, и възбудено клатеше крак. Трогателната детска способност човек изцяло да се отдава на фантазиите си, напълно необичайна за бабаит като този, ме накара да изпитам към него нещо като симпатия.

– Тук е само за членове на клуба – каза той.

102. дюйм – мерна единица, равна на 2,54 см. Б. пр.

– Виджте – отвърнах. – Съвсем наскоро идвах с двама приятели, помните ли? Дето ви удариха с приклад в слабините.

Върху злобното лице на лимоненожълтия господин се изписаха умора и отвращение.

– Помните ли? – попитах отново.

– Помня. Но нали вече ви платихме.

– Не идвам за пари. Бих искал да вляза за малко. Повярвайте ми, ще си тръгна бързо.

Лимоненожълтият господин се усмихна измъчено, отвори стоманената врата, зад която висеше кадифена завеса, повдигна я и аз влязох в полутъмната зала.

Мястото почти не се беше променило – както и преди, приличаше на ресторант средна ръка с претенция за лукс. Край малките квадратни маси сред гъсти облаци дим бе насядала разнородна публика. Някой май пушеше хашиш. Всичко се осветяваше от голям странен наглед кръгъл полилей – той бавно се въртеше около оста си и по залата като лунни зайчета плуваха бледи отблясъци. Никой не ми обърна внимание и аз седнах на една празна маса близо до входа.

В дъното имаше осветена естрада, където някакъв мъж на средна възраст с широки скули и черна животинска брада стоеше до едно малко клавишно органче и пееше с отворителен глас:

Недей убива – аз не съм убивал.

Недей предава – аз не съм предавал.

Не се скъпи – бих дал последната си дрешка.

И не кради – е, тука вече да, наистина съм в грешка...

Такъв бе припевът. Мисля, че в песента ставаше дума за божиите заповеди, но те се разглеждаха от малко странен ъгъл. Необичайният за мен маниер на пеене явно бе добре познат на събралите се в залата. Всеки път, когато се повтаряше загадъчното „е, тука вече да, наистина съм в грешка“, отвсякъде се разнасяха шумни аплодисменти, и продължавайки да гали с огромните си ръце своя инструмент, певецът леко се покланяше.

Стана ми малко тъжно. Винаги съм се гордял със способността си да се отнасям с разбиране към най-новите повеи в изкуството и да разпознавам вечното и неизменното, скрито зад неочаквана и пресилена

форма. Сега обаче, пропастта между моя опит и това, което виждах, бе твърде голяма. Впрочем, обяснението можеше и да е просто. От някого знаех, че преди да срещне Чапаев, Котовски е бил едва ли не криминален престъпник. Тъкмо тук можеше да се крие причината за пълната ми неспособност да разшифровам въпросната странна култура, чиито прояви ме озадачаваха още в лудницата.

Завесата на входа се люшна и оттам се подаде човекът с лимоненожълтия блейзер, който продължаваше да стиска телефонната слушалка. Той шракна с пръсти и кимна към моята маса. Пред мен тозчас изникна един келнер с черно сако и папийонка. В ръцете си държеше кожена папка с менюто.

– Какво ще обичате? – попита той.

– Не ми се яде – отговорих, – но с удоволствие бих пийнал малко водка. Премръзнал съм.

– „Смирноф“? „Столичная“? „Абсолют“?

– „Абсолют“ – отговорих. – Освен това, бих искал... Как да кажа...
Нещо отпускато.

Келнерът ме погледна подозрително, после се обърна към лимоненожълтия господин и направи някакъв шмекерски жест. Жълтият кимна. Тогава той се наведе към ухото ми и зашепна:

– Псилоциби? Барбитурати? Екстази?

Две-три секунди мислено разгадавах тия йероглифи.

– Знаете ли, вземете малко екстази и го разтворете в абсолюта. Ще стане точно каквото искам.

Келнерът още веднъж се обърна към лимоненожълтия господин, леко сви рамене и въртна показалец до слепоочието си. Онзи гневно се намръщи и отново кимна.

На масата ми се появи пепелник и вазичка с книжни салфетки. Точно от тях имах нужда. Извадих от джоба си писалката, която бях задигнал от Жербунов, взех една салфетка и тъкмо понечих да пиша, когато изведнъж забелязах, че писалката свършва не с перо, а с дупка и прилича на рязана цев. Отвинтих я и върху масата тупна малък патрон с черен оловен куршум без покритие, като за пушка „Монтекристо“. Това остроумно изобретение ме изненада приятно. Без браунинг в джоба се чувствах малко като шарлатанин. Внимателно сложих патрона на мястото му, завинтих писалката и с жест помолих бледия господин с жълтия блейзър да ми даде нещо за писане.

Приблужи се келнерът с таблата, върху която имаше чаша.

– Вашата поръчка – каза той.

Изпих водката на екс, взех от ръцете на жълтия господин писалката и се задълбочих в работа. Отначало думите изобщо не искаха да ми се подчиняват, но после носталгичните звуци на органа ме подхванаха, понесоха ме и буквално след десет минути подходящият текст бе готов.

Междувременно брататият певец бе изчезнал. Не забелязах кога е напуснал сцената, защото през цялото време музиката продължаваше да звучи. Беше много странно – свиреше цял един невидим оркестър, поне десет инструмента, но музиканти не се виждаха. И явно не беше радио, с което бях свикнал в клиниката, нито грамофонен запис – звукът бе много чист и несъмнено жив. Смущението ми се разсея, когато се сетих, че ми е подействала сместа, донесена от келнера. Започнах да се вслушвам в музиката и изведнъж ясно различих фразата на английски, изпята от дрезгав глас някъде съвсем до ухото ми:

You had to stand beneath my window
with your bagel and your drum
while I was waiting for the miracle –
for the miracle to come...¹⁰³

Трепнах.

Това бе знакът, който очаквах. Разбрах го от думите „miracle“¹⁰⁴, „drum“¹⁰⁵ (явно се отнасяше за Котовски) и „bagel“ (тук нямаше нужда от никакъв коментар). Е, певецът май не владееше много добре английски – произнасяше „bagel“¹⁰⁶ като „bugle“¹⁰⁷, но както и да е. Повече нямаше смисъл да стоя в тази задимена зала. Станах и олюлявайки се, бавно поех към сцената през пулсиращия аквариум на помещението.

За късмет музиката бе стихнала. Качих се на естрадата, облегнах се на малкия орган, който ми отвърна с продължителен звук с неприятен тембър, и огледах напрегнато смълчания салон. Публиката беше най-различна, но предимно, както винаги в историята на човечеството – мутрести спекуланти и скъпо облечени леки жени. Всички лица сякаш се сливаха пред погледа ми в едно лице – претенциозно и същевременно нагло, замряло в гримаса на сервилно самодоволство – несъмнено, лицето на старата лихварка, безплътна, но жива като преди. До закриващата

103. „На теб ти се наложи да стоиш под моя прозорец със своето геврече и барабан, докато аз чаках да се случи чудо.“ (англ.) – Б. а.

104. Чудо (англ.) – Б. а.

105. Барабан (англ.) – Б. а.

106. Геврече (англ.) – Б. а.

107. Свирка (англ.) – Б. а.

входа завеса се появиха неколцина младежи, те приличаха на предрешени матроси с поруменели от студа бузи. Жълтият господин бързо им задърдори нещо и закима към мен.

Махнах лакътя си от бучащия орган, вдигнах към очите си изписаната салфетка, изкашлях се и по навик, без никаква интонация, само с кратки паузи между стиховете, задекламирах:

Вечното незавръщане

Прерязвал решетките вече близо седемстотин години,
възприемал разни форми, всеки миг със различни лица, на различни места,
от седемнайсега образцова психиатрична клиника
побягнал е лудият, чието име е Пустота.

За бягството време не стига и той го съзнава,
а и не би стигнал никъде, че за „никъде“ пътят е скрит.
Но това пак е нищо, защото от него следа не остава
и е невъзможно, няма как беглецът да бъде открит.

Да речем, че има процес на бягство като от тъмница
или пък, че няма изобщо подобен момент.
Затова лудият Пустота носи в ръка лилава броеница

и никога не му личи да знае отговор един поне.
Тъй че в свят, който има свойството да се дава непонятно къде,
по-добре е човек не клетви да дава, а едновременно да казва

„Да, да“ и „Не, не“.

С тези думи вдигнах писалката на Жербунов и стрелях в полилея. Той се пръсна като елхова играчка и горе лумна ослепителен електрически пламък. После залата потъна в мрак и тутакси до вратата, където стояха жълтият господин и румените младежи, засвяткаха проблясъците на изстрели. Паднах на четири крака и бавно запълзях по естрадата, мръщейки се от непоносимия грохот. В дъното на залата също започнаха да стрелят и то от няколко цеви, а от стоманената врата, весели като искри от бенгалски огън, се разхвърчаха рикошети. Сетих се, че трябва да пълзя не покрай ръба на естрадата, а към кулисите, и се обърнах на деветдесет градуса.

Откъм стоманената врата се чу стон, подобен на вълчи вой. Един куршум събори малкия орган от поставката и той тупна на пода точно до мен. Най-последно, помислих си аз, пълзейки към кулисите, най-последно улучих полилея. Боже мой, нима това не е единственото, на което винаги съм бил способен – да гръмна с писалка по огледалната топка на целия фалшив свят? Каква дълбочина на символа и колко жалко, че никой от залата не е в състояние да го оцени. Впрочем, не се знае.

Зад кулисите бе също толкова тъмно, както и в залата – изглежда, токът беше спрял на целия етаж. При появата ми някой се втурна по коридора, препъна се, падна, но не стана, а се стаи в мрака. Изправих се, протегнах ръце напред и тръгнах по невидимия коридор. Явно, много добре помнех пътя до задния вход. Беше заключено. Ключалката малко ме забави, но накрая я отворих и се озовах навън.

От няколкото глътки мразовит въздух се съвзех, но пак се наложи да се подпирам на стената – пътешествието през коридора се оказа невероятно уморително.

Входната врата, от която ме разделяха около пет метра заснежен асфалт, се разтвори и от нея изскочиха двама души. Втурнаха се към един дълъг черен автомобил и отвориха багажника му. В ръцете им се появиха някакви кошмарни пушки и те, без дори да затворят капака, се устремиха обратно. Сякаш най-страшното нещо на света бе да не успеят да вземат участие в мелето. Дори не ме погледнаха.

В черните прозорци на ресторанта зейваха все нови и нови дупки. Имах чувството, че в залата стрелят няколко картучници едновременно. Помислих си, че по мое време хората едва ли са били по-добри, обаче равните със сигурност бяха по-умерени. Но трябваше да вървя.

Олюлявайки се, минах през двора и излязох на улицата.

Бронираната кола на Чапаев стоеше точно на същото място, където очаквах да я видя, и шапката от сняг върху купола бе точно каквато трябваше да бъде. Моторът работеше и зад полегатата стоманена кърма се виеше сивкаво облаче дим. Стигнах до вратата и почуках. Тя се отвори и аз влязох.

Чапаев изобщо не се беше променил, само лявата му ръка висеше на превръзка от черен плат. Китката му бе бинтована и под пластове марля личеше, че мястото на кутрето е празно.

Не бях в състояние да отроня нито дума – силите ми стигнаха, колкото да се тръшна на седалката. Чапаев веднага разбра какво ми е, затвори вратата, каза нещо в слушалката и колата потегли.

– Как си? – попита той.

– Не знам – отговорих. – Трудно ми е да се оправя във вихъра от гамии и багри на вътрешния противоречив живот.

– Ясно. Имаш много поздравии от Анна. Помоли ме да ти предам това.

Наведе се, бръкна със здравата си ръка под седалката и сложи на масата една празна бутилка с квадратно етикетче от златно фолио. В бутилката стърчеше жълта роза.

– Тя каза, че ще разбереш – продължи Чапаев. – И още, май си й бил обещал някакви книги.

Кимнах, обърнах се към вратата и долепих око до шпионката. Отначало видях само сините точки на уличните лампи, прорязващи мразовития въздух, но понеже се движехме все по-бързо, скоро, много скоро наоколо вече шумоляха пясъците и ехтяха водопадите на свидната на сърцето ми Вътрешна Монголия.

Кафка-юрт
1923–1925

КРАЙ

© 1997 Виктор Пелевин
© 2002 Таня Белова, превод от руски

Виктор Пелевин
Чапаев и Пустота, 1997

Сканиране, разпознаване и редактиране – *NomaD*, 27 август 2007 г.

Публикация:

ЧАПАЕВ И ПУСТОТАТА. 2002. Издателска къща „Калиопа“, София. Превод: Таня БАЛОВА [Виктор ПЕЛЕВИН (1997)]. Художник: -. Формат: 84×108/32. Печатни коли: 21. Страници: 336. Цена: 6.99 лв. ISBN: 954-9840-13-1.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3425>]